

Міністерство освіти і науки України

Київський національний лінгвістичний університет

Кваліфікаційна наукова
праця на правах рукопису

КУРБАЛЬ-ГРАНОВСЬКА ОЛЬГА ОЛЕГІВНА

УДК 81-11: 811.11. 1. 112.2.134.161.2 /37:36

ДИСЕРТАЦІЯ

ІЗОМОРФІЗМ І АЛОМОРФІЗМ ФАХОВОЇ МОВИ ГОМЕОПАТІЇ
(на матеріалі англійської, іспанської, німецької та української мов)

035 Філологія

03 Гуманітарні науки

Подається на здобуття наукового ступеня доктора філософії

Дисертація містить результати власних досліджень. Використання ідей, результатів і текстів інших авторів мають посилання на відповідне джерело

_____ О.О. Курбаль-Грановська

Науковий керівник: Кравченко Наталія Кимівна, доктор філологічних наук,
професор

Київ – 2023

АНОТАЦІЯ

Курбаль-Грановська О.О. Ізоморфізм і аломорфізм фахової мови гомеопатії (на матеріалі англійської, іспанської, німецької та української мов). – Кваліфікаційна наукова праця на правах рукопису.

Дисертація на здобуття наукового ступеня доктора філософії за спеціальністю 035 Філологія. – Київський національний лінгвістичний університет, Київ, 2023.

У дисертації запропоновано визначення фахової мови гомеопатії як складноструктурованої сукупності синтетичних і аналітичних мовних засобів, що утворюють таксономічні, парадигматичні і синтагматичні відношення та використовуються для поняттєвого визначення засад, принципів і основних понять, що асоціюються з гомеопатичною терапією з метою трансляції фахової інформації для фахівців і пацієнтів.

У розробці комплексної методики дослідження використовується інструментарій міждисциплінарних спеціальних методів і прийомів лінгвістики, у тому числі зіставного аналізу, структурного аналізу, семантичного аналізу (семасіологічного компонентного і ономасіологічного аналізу внутрішньої форми композитів, похідних слів і метафоричних номінацій) у поєднанні з методикою концептуальної інтеграції, морфолого-синтаксичним моделюванням, методом словникових дефініцій та елементами методу етимологічного аналізу.

На основі дефініційного і компонентного аналізу виявлено одиниці дослідження, що становлять комплексний *tertium comparationis* зіставного аналізу фахових мов гомеопатії досліджуваними мовами, який включає: компонентний склад значень порівнювальних лексем, прості, складні і комбіновані терміносполучення на позначення гомеопатичного або медичного поняття, словотвірний тип, критерій ономасіологічної структури.

На основі аналізу термінологічного поля ФМГ виявлені спільні і відмінні характеристики тематичних груп ядерної і периферійних частин поля мовами зіставлення у структурно-тематичному і словотвірному аспектах, а також у побудові структурних моделей терміносполучень і особливостях реалізації

семантико-парадигматичних відносин. Ядро термінологічного поля гомеопатії утворюють назви гомеопатичних міазмів і номенклатурні номени, центр – тематичні групи «Засади гомеопатичного методу лікування» з підгрупами «Принципи і основні поняття гомеопатії», «Власне гомеопатичні субстанції», «Метод приготування гомеопатичного препарату». Близня периферія утворена тематичними групами «Гомеопатична сировина» з підгрупами «Сировина хімічного і мінерального походження» і «Речовини природного (рослинного і тваринного) походження». Розгалужена дальня периферія включає тематичні групи, що перетинаються з термінополями і фаховими мовами фітотерапії, біології, анатомії, медицини тощо, включаючи ТГ «Хвороби» з підгрупами «Синдроми», «Стани та симптоми», «Збудники хвороб», «Назви хвороб» і ТГ «Анатомічні органи і системи».

Ядерний компонент «номенклатурні номени» диференціюється за критеріями позначення типів процесів, яким відповідають гомеопатичні ліки, фізіологічно-біологічних характеристик пацієнтів, яким вони призначені, ліво-правосторонністю дії номінованих препаратів, а також за критеріями поняттєвих ознак з розподілом номенів на семантичні групи технологічних назв, мотивація яких залежить від найменувань сировинних джерел, і комерційних назв – термінів-комполітів, утворених поєднанням назви хвороби або синдрому / симптому захворювання та назви фірми-виробника, а також однослівних назв, що містять префікс на позначення протидії хворобі.

Важливим висновком роботи є те, що, на відміну від усталеного в лінгвістиці потрактування номенів як одиниць, позбавлених конотацій, специфіка фахової мови гомеопатії полягає у тому, що у гомеопатичних номенах, виділених за критеріями «вікової» і «статевої» атрибуції, наявний додатковий конотативний компонент, що відбиває пов'язану із номеном практику його використання. У номінаціях на позначення конституціональних препаратів визначений додатковий конотативний компонент, що віддзеркалює пов'язану з ліками психологічну характеристику певної людини.

Встановлено ізоморфізм ФМГ мовами зіставлення за джерелами походження від запозичених латинських та грецьких термінів, префіксоїдів і суфіксоїдів; переважання морфологічного способу у творенні ФМГ з використанням запозичених афіксів із усталеними значеннями; а також аббревіації і кліппінгу. Спільним для аналітичних найменувань гомеопатичних понять є переважання двокомпонентних сполук, субстантивних за морфологічним вираженням головного слова і атрибутивних за типом семантико-синтаксичних зв'язків. Ізоморфним для композитного утворення ФМГ мовами зіставлення є поширеність двох запозичених твірних основ і гібридних композитів, що поєднують експоненти національних мов та запозичений компонент.

Виявлені ізоморфні джерела – вхідні донорські простори метафоричних назв на позначення гомеопатичної сировини і хвороб, що асоціюються з гомеопатичним лікуванням, які вивчалися у ракурсі когнітивного термінознавства. Ізоморфізм свідчить про спільність концептуалізації гомеопатичних і медичних понять носіями мов зіставлення і зумовлює превалювання у ФМГ такими мовами ботанічних, антропоморфних, зооморфних, технічних, архітектурних і побутових когнітивних метафор.

Ідентифіковані аломорфні когнітивні метафори ФМГ досліджуваними мовами, що зумовлено відмінностями в номінативних моделях, співвідносних ментальних просторах і проміантних ознаках, які покладені в основу метафоричних номінацій. Аломорфізм у типах і механізмах метафоричного кодування понять у ФМГ різними мовами свідчить про соціокультурні відмінності в менталітеті націй. У метафоричних номінаціях на позначення гомеопатичної сировини рослинного походження, що є аломорфними у мовах зіставлення, окрім денотативного значення, наявні додаткові семантичні відтінки, що накладені на основне значення і формують його конотативний, етноспецифічний складник, що корелює з образним компонентом і вказує на шляхи концептуалізації знань про рослини різними етносами залежно від їхнього світогляду.

На основі аналізу аналітичних номінативних одиниць *визначені* продуктивні ізоморфні моделі в українській, англійській та іспанській мовах: двокомпонентні Adj. + N.; P. Part. + N.; Pr. Part. + N.; трикомпонентні – N. + Prep. + N., Adj. + Adj. + N. (73,4 %), а також Adj. + N. + N., N. + Adj. + N. та N. + N. + N. і чотирикомпонентні – A. + A. + A. + N. В німецькій мові через продуктивність композитного словотворення найпоширенішою є модель Adj. + N., де другий член є композитом з двома або кількома твірними основами, а також моделі N. + N. або N. + Prep. + N., що базуються на терміносполученнях-епонімах, оскільки відповідно до мовно-системних норм іменник у сполученні з іншим іменником утворюють у німецькій мові однослівний композит. Серед трикомпонентних моделей в німецькій мові ідентифіковані Adj. + N. + N. та N. + Adj. + N., чотирикомпонентних – A. + A. + A. + N.

Доведено, що уточнення видової характеристики родового поняття у аналітичних номінаціях ФМГ мовами зіставлення здійснюється за допомогою ізоморфних ознак «джерело, з якого виробляються гомеопатичні ліки»; «кількісний критерій гомеопатичних потенцій», подібність хвороби або симптому до реалій тваринного світу, поведінки людини тощо, що зумовлює метафоризацію термінопонять, критерії «постійний – змінний» на позначення перебігу хвороби, «вік або стать», що асоціюються з певною хворобою, «причина» хвороби, «функції» організму у реагуванні на хворобу тощо.

Встановлено, що для композитного термінотворення у ФМГ диференціальна ознака атрибутивного компонента позначає причини, локалізацію, джерела походження хвороби, якісний рівень виявлення ознаки. Ізоморфною рисою композитів у ФМГ *визначено* ізоморфні інтерфікси в українській та англійській мовах, а також використання як безінтерфіксного, так само й інтерфіксного поєднання твірних основ.

З'ясовано, що відмінною характеристикою ФМГ німецькою мовою є висока продуктивність композитного дво- або трикомпонентного терміноутворення складних слів-напівкальок, що зумовлює відмінність у кількісному складі

структурних моделей терміносполучень цією мовою. Відмінними від інших трьох мов зіставлення є в німецькій мові атрибутивні ознаки видового поняття у складі композита. Іспанська мова відзначена аломорфізмом, порівняно з іншими мовами зіставлення, структурних моделей терміносполучень ФМГ, через постпозитивну локалізацію компонента на позначення ознаки стрижневого терміна. Відмінними для всіх зіставляваних мов є афікси національного походження.

Виявлені ізоморфні і аломорфні риси у парадигматичному упорядкуванні одиниць ФМГ англійською, іспанською, німецькою та українською мовами. *Обґрунтовано* поширеність у мовах зіставлення таксономічного гіперо-гіпонімічного типу ієрархічних відносин як основи структурування ФМГ.

Стосовно особливостей лексико-семантичної парадигматики *встановлені* спільні для мов зіставлення структурні типи синонімів, кількісне переважання відносних синонімів над абсолютними, синонімічна епонімія. У парадигматичних відношеннях опозиції *доведено* переважання дериваційного типу антонімії, наявність у всіх мовах зіставлення і пропорційний кількісний розподіл градуальних, комплементарних, векторних і координатних антонімів, спільність антонімічних префіксів. Зіставний аналіз полісемантів і епонімів *показав* у мовах зіставлення міжсистемну, зовнішню і внутрішньосистемну полісемію одиниць ФМГ, полісеманти-синоніми, домінантність термінів-епонімів з однією власною назвою, представленість однослівних епонімів-міфологізмів на позначення гомеопатичної рослинної сировини, спільність епонімічних терміносполучень за функціонально-семантичною і структурною ознаками.

Підтверджено, що аломорфною рисою гіперо-гіпонімічних відношень між одиницями ФМГ є неоднакова кількість компонентів таксономічних рядів, їхня належність в мовах зіставлення до різних частин мови із виконанням різних синтаксичних функцій. В німецькій мові диференціальна ознака гіпоніма, що є неузгодженим означенням, позначена твірною основою термінів-композитів.

З точки зору лексико-семантичної парадигматики номінативних одиниць, у мовах зіставлення *ідентифіковані* відмінні за кількістю компонентів і

структурними типами синонімічні ряди, аломорфні за своєю частотністю аналітичні і синтетичні синоніми. Ізоморфною ознакою синонімів у ФМГ є переважання міжмовних термінів-дублетів, що представлені у дублетних парах питомими варіантами українською, англійською, іспанською та німецькою мовами і кореневими або словотворчими елементами, запозиченими з грецької або латини, які володіють ідентичним значенням. В українській і англійській ФМГ виявлені синонімічні ряди, утворені терміном і фразеологічним зворотом на позначення хвороб. Найбільш частотними є синонімічні ряди, утворені номенклатурною назвою і декількома фразеологізмами, в тому числі з метафоричним компонентом. У парадигматичних відношеннях опозиції ізоморфним є наявність у всіх мовах зіставлення комплементарних антонімів (група яких є найбільшою за кількісним складом – 75%), градуальних (15%), векторних (10%) і координатних (5%) антонімів. Словотвірний тип антонімії за кількістю переважає лексичні антоніми (відповідно – 65% і 35%). Ізоморфним є наявність у ФМГ всіма зіставляваними мовами антонімічних афіксів із негативним, векторним і кількісним значеннями, що базуються на мовних запозиченнях. Аломорфізмом по відношенню до іспанської і української мов відзначені німецька і українська ФМГ, у яких для вираження антонімічних значень використовуються полісемантичні афікси, в тому числі національного походження.

Зіставний аналіз полісемантів і епонімів *визначив* аломорфізм німецької мови з огляду на функціонування полісемантів-комполітів, а також відмінність структурних моделей епонімів англійською і німецькою мовами від моделей українською та іспанською мовами, зважаючи на постпозицію епоніма-означення і препозицію іменника – родового поняття.

Отримані результати свідчать про превалювання ізоморфізму в структурно-тематичному, структурно-семантичному, ієрархічному і парадигматичному упорядкуванні ФМГ англійською, іспанською, німецькою та українською мовами, що віддзеркалює базисну тенденцію стосовно універсалізації і уніфікації мов, які обслуговують різні сфери терапевтичного лікування, однією з яких постає

гомеопатія. Водночас виявлені аломорфні особливості ФМГ демонструють як мовно-системну специфіку досліджуваних мов, так і певні лінгвокультурні особливості, що відображають відмінність у концептуалізації носіями таких мов об'єктів і реалій, пов'язаних із гомеопатичною сферою.

У перспективі плануємо залучити до дослідження інші типи фахових мов, зокрема юридичну мову і мову реклами, з метою апробації розробленого нами алгоритму аналізу структурно-тематичних, структурно-семантичних, ієрархічних і семантико-парадигматичних особливостей ФМГ.

Ключові слова: ізоморфізм, аломорфізм, фахова мова, денотативне і конотативне значення, метафора, термін, міжмовне запозичення, епоніми, синонімія, антонімія, деривація, фразеологізм, полісемія, комерційна назва.

ABSTRACT

Kurbal-Hranovska O.O. Isomorphism and allomorphy of the special language of homeopathy (in the English, Spanish, German and Ukrainian lexicons).

Thesis for the degree of Doctor of Philosophy, Specialty 035 Philology. – Kyiv National Linguistic University, Kyiv, 2023.

The thesis *introduces* definition of the special language of homeopathy (SLH) as a complex structured set of 21 and concepts, associated with homeopathic treatment – for the purpose of conveying professional information to specialists and patients.

The comprehensive *research methodology* involves a set of interdisciplinary special methods of linguistics, including comparative analysis, techniques of structural analysis, semantic analysis, i.e. semasiological componential and onomasiological analysis of the internal form of composites, derived words and metaphorical nominations, in combination with the method of conceptual integration, morphological-syntactic modeling, the method of dictionary definitions and elements of the etymological analysis.

Based on the definitional and componential analysis, the study *has identified* research units that constitute the *tertium comparationis* in the comparative analysis in the languages under consideration, which includes: the component composition of the meanings of the compared lexemes, simple, complex, and combined terms to denote a homeopathic or medical concept, type of word formation and criterion of onomasiological structure.

The research *has substantiated* the specifics of the terminological field of SLH considering the common and distinctive characteristics of the thematic groups of the core and peripheral parts of the field in the compared languages. The study *has distinguished* allomorphic and isomorphic features in the professional languages of homeopathy in English, Spanish, German, and Ukrainian viewed from the structural and thematic aspects, the ways and means of creating SLH units, their semantic-paradigmatic relations, and structural models of term combinations. The core of the terminology field of homeopathy consists of the names of homeopathic miasms and nomenclatural terms, with the central thematic groups being «Principles and Basic Concepts of Homeopathy»,

«Homeopathic Substances Proper», and «Preparation Method of Homeopathic Remedies» as subgroups under the thematic group «Principles of the Homeopathic Treatment Method». The near periphery is formed by thematic groups such as «Homeopathic Raw Materials», with subgroups including «Chemical and Mineral-Origin Substances» and «Substances of Natural (Plant and Animal) Origin». The extensive outer periphery includes thematic groups intersecting with the terminologies and specialized languages of phytotherapy, biology, anatomy, medicine, and others, including the thematic group «Diseases» with subgroups such as «Syndromes», «Conditions and Symptoms», «Pathogens», and «Disease Names», as well as the thematic group «Anatomical Organs and Systems».

The nuclear component of «nomenclatural names» is differentiated based on criteria such as the designation of types of processes corresponding to homeopathic remedies, physiological-biological characteristics of the patients for whom they are prescribed, the left-right directionality of the nominated preparations actions, as well as conceptual features with the distribution of names into semantic groups of technological designations. The motivation of these designations depends on the names of raw materials sources. Commercial names include composite terms formed by combining the name of the disease or syndrome/symptom with the name of the manufacturing company. Additionally, there are single-word commercial names containing a prefix to indicate opposition to the disease.

An important conclusion of the study is that, contrary to the established linguistic interpretation of nomens as denotative units devoid of connotations, the specificity of the homeopathic professional language lies in the fact that homeopathic terms, distinguished by «age» and «gender» attributions, possess an additional connotative component reflecting the associated practice of their usage. In the nominations used to designate constitutional remedies, an additional connotative component has been identified, reflecting the associated psychological characteristic of a particular individual related to the medications.

It is established that the compared languages are isomorphic in origins of SLH from Latin and Greek terms, prefixoids and suffixoids, in the predominance of the morphological method in the creation of SLH with the use of borrowed affixes with fixed meanings as well as in the use of abbreviations and clipping.

Common to the analytical names of homeopathic concepts is the predominance of two-component compounds, which are substantive by the morphological expression of the main word and attributive by the type of semantic-syntactic connections. The prevalence of two borrowed stems and hybrid composites combining exponents of national languages and a borrowed component is isomorphic in the compared languages for the composite formation of SLH.

The study *has revealed* isomorphic sources or input donor spaces of metaphors to designate homeopathic raw materials and diseases associated with homeopathic treatment. Isomorphism testifies to the commonality of conceptualization of primary products and illnesses by the speakers in the compared languages and results in the prevalence of botanical, anthropomorphic, zoomorphic, technical, architectural, and household metaphors in their SLH. The difference of metaphors for the designation of the same homeopathic raw material, based on the partial or complete allomorphy of the components of nominative models, mental spaces and underlying prominent features, indicates sociocultural and cross-cultural differences in the processes of metaphorical nomination in the compared languages. In metaphorical nominations referring to homeopathic plant-based raw materials, which are allophonic in the compared languages, besides denotative meaning, additional semantic nuances exist that overlay the basic meaning and form its connotative, ethnospecific component correlating with the figurative element and indicating the ways of conceptualizing knowledge about plants by different ethnic groups based on their worldview.

Based on the analysis of analytical nominative units, the thesis *has identified* productive isomorphic models in Ukrainian, English and Spanish: two-component Adj. + N.; P. Part. + N.; Pr. Part. + N.; three-component – N. + Prep. + N., Adj. + Adj. + N. (73.4%), as well as Adj. + N. + N., N. + Adj. + N. and N. + N. + N. and four-component

– Adj. + Adj. + Adj. + N. In the German language, due to the productivity of composite word formation, the most common is the model Adj. + N., where the second member is a composite with two or more word-forming bases. Non-frequent models are N. + N. and N. + Prep. + N., based on term-combinations-eponyms since a noun in combination with other noun forms a one-word composite in the German language. Among the three-component models in German, we singled out Adj. + N. + N. and N.+ Adj. + N., and among the four-component A. + A. + A. + N.

It is proved that the elaboration of the species features of the generic concept in the analytical nominations of the SLH in the compared languages is carried out with the help of isomorphic characteristics «the source from which homeopathic medicines are produced», «quantitative criterion of homeopathic potencies», the similarity of the disease or symptom to the realities of the animal world, human behavior, etc., which leads to the metaphorization of terms, «constant – variable» criteria for indicating the course of the disease, «age or sex», associated with a certain disease, «cause of diseases», «functions» of the body in response to the disease, etc.

It has been established that for composite term formation in SLH, the differential feature of the attributive component indicates the causes, localization, sources of the origin of the disease, qualitative level of characteristics. The isomorphic features of composites in SLH include isomorphic interfixes in the Ukrainian and English languages, as well as the use of both non-interfixed and interfixed combinations of stems.

It is proved that a distinctive feature of SLH in German is the high productivity of composite two- or three-componental term formation of complex half-calques, which determines the difference in the structural models of term combinations in this language. Different from the other three languages of comparison are the attributive species features in the semantic structure of the analytical nominations or composites in the German language. The Spanish language is marked by allomorphy of the structural models of SLH term combinations due to the postpositive localization of the component to indicate the feature of the core term. Affixes of national origin are allomorphic for all compared languages.

Isomorphic and allomorphic features in the paradigmatic ordering of SLH units in English, Spanish, German, and Ukrainian have *been revealed*. *It is substantiated* that the taxonomic hyper-hyponymic type of hierarchical relations as the basis of SLH structuring is common in the compared languages.

Regarding the lexical-semantic paradigmatics of nominative units, *it has been established* that the structural types of synonyms, the quantitative predominance of relative synonyms over absolute ones, and synonymous eponymy are common to the compared languages. An isomorphic feature of synonyms in SLH is the prevalence of interlingual term-doubles, which are represented by exponents of national languages and root or derivational elements borrowed from Greek or Latin, which possess identical meanings. Synonymous series formed by a term and a phraseological expression to designate diseases have been identified in Ukrainian and English SLH. The most frequent synonymous series are those formed by a nomenclatural name and several phraseological units, including ones with a metaphorical component.

With regard to the paradigmatic relations of the opposition, *it is proved* that SLH in all compared languages are distinguished by complementary antonyms (that is the largest group in terms of quantitative composition – 75%), gradual (15%), vector (10%) and coordinate (5%) antonyms. The word-formation type of antonymy prevails over lexical antonyms (65% and 35%, respectively). Isomorphic is the presence in the SLH of all compared languages of antonymic affixes, mostly borrowed – with negative, vector and quantitative meanings. Allomorphy in comparison with the Spanish and Ukrainian languages is characteristic of the Ukrainian and German SLH, in which polysemantic affixes, including those of national origin, are used to express antonymic meanings.

The comparative analysis of polysemants and eponyms *has revealed* in the compared languages intersystemic, external and intrasystemic polysemy of SLH units, polysemants-synonyms, the dominance of eponymous terms with one proper name, the presence of one-word eponymous-mythologisms for the designation of homeopathic plant raw materials, the commonality of eponymous term combinations according to the functional-semantic and structural features.

It is substantiated that allomorphic features of hyper-hyponymic relations between SLH units include an unequal number of components of taxonomic series and their belonging in the compared languages to different parts of speech with the performance of different syntactic functions. In the German language, the differential feature of a hyponym, which is an attributive noun, is indicated by the stem of composite terms.

It has been identified that the SLH in the compared languages differs in the number of components and structural types of synonymous series, the predominance of analytical or synthetic synonyms. Regarding the paradigmatic relations of opposition, it *has been found* that monosemantic negative affixes are characteristic of the English language, in contrast to polysemantic affixes in the Ukrainian language. Antonymic prefixes of national origin is an allomorphic feature of SLH in Ukrainian and German. The comparative analysis of polysemants and eponyms *has revealed* the allomorphism of the German language in view of the functioning of polysemants-composites, as well as the difference between the structural models of eponyms in English and German from the models in Ukrainian and Spanish, considering the postposition of the eponym-attributive and the preposition of the noun-generic concept.

The obtained results *indicate* the prevalence of isomorphism in the structural-thematic, structural-semantic, hierarchical, and paradigmatic ordering of SLH in the English, Spanish, German, and Ukrainian languages, which reflect the basic tendency towards the universalization and unification of languages serving different areas of therapeutic treatment, one of which is homeopathy.

At the same time, the revealed allomorphic peculiarities of SLH testify both to the linguo-systemic specificity of the studied languages, as well as to certain linguo-cultural features that reflect the difference in the speakers' conceptualization of objects and realities related to the homeopathic sphere.

The prospect of further research is to involve other types of special languages – in particular, legal language and advertising language, for approbation of created algorithm for analysis of structural-thematic, structural-semantic, hierarchical, and semantic-paradigmatic features of SLH.

Keywords: isomorphism, allomorphy, special language, denotative and connotative meanings, metaphor, term, interlingual borrowing, eponyms, synonymy, antonymy, derivation, phraseologism, polysemy, commercial name.

СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ ПРАЦЬ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

Наукові праці, в яких опубліковані основні наукові результати дисертації

Kurbal-Hranovska, O.O., Kravchenko, N.K., and Yemets, N.O. (2022). Metaphorical Folk Names of English and Ukrainian Homeopathic Plants: Comparative Analysis in Cognitive and Linguocultural Framework. *Theory and Practice in Language Studies*, 12 (2), 367 – 374. doi: <https://doi.org/10.17507/tpls.1202.20>

Курбаль-Грановська, О.О. (2021). Термінологічні композити на позначення хвороб українською, англійською та німецькою мовами: зіставний аспект. *Науковий вісник міжнародного гуманітарного університету. Серія: філологія Grail of Science*, 1 (49), 102 – 105. doi: <https://doi.org/10.32841/2409-1154.2021.49-1.25>

Курбаль-Грановська, О.О. (2021). Метафорична термінологія на позначення гомеопатичної сировини: зіставний і перекладацький аспект (на матеріалі української і англійської мов). *Науковий журнал «Міжнародний філологічний часопис»*, 12 (3), 57 – 61. doi: <http://dx.doi.org/10.31548/philolog2021.03.057>

Наукові праці, які засвідчують апробацію матеріалів дисертації

Курбаль-Грановська, О.О. (2021). Класифікація термінологічної системи фахової мови гомеопатії за тематичними групами. *«Ad orbem per linguas. До світу через мови»*. Матеріали Міжнародної науково-практичної відеоконференції, 13 – 14 травня 2021 року (сс. 199 – 200). Київ: Видав. Центр КНЛУ.

Курбаль-Грановська, О.О. (2021). Термінотворення гомеопатичної лексики в іспанській мові. *«Сучасний рух науки»*. Матеріали Міжнародної науково-практичної інтернет-конференції, Міжнародний електронний науково-практичний журнал «WayScience», 1 – 2 квітня 2021 року (сс. 90 – 91). Дніпро, Україна.

Курбаль-Грановська, О.О. (2021). Гіперо-гіпонімічні зв'язки у фаховій мові гомеопатії українською, англійською, німецькою та іспанською мовами. *«Дослідження різних напрямів розвитку філологічних наук»*. Матеріали

міжнародної науково-практичної конференції, 26 – 27 листопада 2021 року (сс. 94 – 96). м. Одеса.

Курбаль-Грановська, О.О. (2020). Основні підходи до дослідження фахової мови гомеопатії. *«Розвиток освіти, науки та бізнесу: результати 2020»*. Матеріали Міжнародної науково-практичної інтернет-конференції, Міжнародний електронний науково-практичний журнал «WayScience», 3 – 4 грудня 2020 року (сс. 576 – 577). Дніпро, Україна.

Курбаль-Грановська О.О. (2019). Принцип укладання фахових словників з гомеопатичної термінології. *«Ad orbem per linguas. До світу через мови»*. Матеріали міжнародної науково-практичної конференції, 20 – 22 березня 2019 року (сс.158 – 160). Київ: Видав. Центр КНЛУ.

ЗМІСТ

ПЕРЕЛІК СКОРОЧЕНЬ І УМОВНИХ ПОЗНАЧЕНЬ.....	21
ВСТУП.....	23
1.1. Вивчення «фахових мов» у сучасному мовознавстві.....	33
1.1.1. Класифікації фахових мов.....	38
1.1.2. Термінологічна лексика як ядро фахових мов.....	40
1.1.3. Професіоналізми в фахових мовах.....	44
1.2. Етапи становлення і розвитку фахових мов гомеопатії.....	45
1.3. Гомеопатична номенклатура.....	52
ВИСНОВКИ ДО РОЗДІЛУ 1	58
РОЗДІЛ 2. МЕТОДОЛОГІЯ ЗІСТАВНОГО ДОСЛІДЖЕННЯ АНГЛІЙСЬКОЇ, ІСПАНСЬКОЇ, НІМЕЦЬКОЇ ТА УКРАЇНСЬКОЇ ФАХОВИХ МОВ ГОМЕОПАТІЇ.....	62
2.1. Методологія зіставного вивчення фахових мов.....	62
2.2. Етапи зіставного дослідження англійської, іспанської, німецької та української фахових мов гомеопатії	65
2.3. Спеціальні лінгвістичні методи дослідження англійської, іспанської, німецької і української фахових мов гомеопатії	68
2.3.1. Зіставний метод у дослідженні фахових мов гомеопатії	68
2.3.2. Метод структурного аналізу у вивченні англійської, іспанської, німецької та української фахових мов гомеопатії	75
2.3.2.1. Компонентний аналіз.....	75
2.3.2.2. Дистрибутивний аналіз.....	79
2.3.2.3. Аналіз за безпосередніми складниками.....	80
2.3.3. Метод деривативного аналізу фахових мов гомеопатії	82
2.3.4. Методика дослідження фахових мов гомеопатії на основі теорії концептуальної інтеграції.....	84

ВИСНОВКИ ДО РОЗДІЛУ 2	87
РОЗДІЛ 3. ТЕМАТИЧНА КЛАСИФІКАЦІЯ І СТРУКТУРНО-СЕМАНТИЧНІ ХАРАКТЕРИСТИКИ АНГЛІЙСЬКОЇ, ІСПАНСЬКОЇ, НІМЕЦЬКОЇ ТА УКРАЇНСЬКОЇ ФАХОВИХ МОВ ГОМЕОПАТІЇ.....	90
3.1. Тематична класифікація одиниць фахових мов гомеопатії.....	90
3.1.1. Ядро і центр тематичного поля фахових мов гомеопатії.....	92
3.1.1.1. Ядро тематичного поля.....	93
3.1.1.2. Центр поля: «Засади гомеопатичного методу лікування».....	97
3.1.2. Ближня периферія тематичного поля фахових мов гомеопатії: тематична група «Гомеопатична сировина».....	102
3.1.3. Дальня периферія тематичного поля фахових мов гомеопатії.....	111
3.2. Структурно-семантичні характеристики одиниць англійської, іспанської, німецької та української фахових мов гомеопатії	123
3.2.1. Аломорфізм і ізоморфізм морфологічного способу словотвору у зіставляваних фахових мовах гомеопатії.....	124
3.2.2. Термінологічні словосполучення в англійській, іспанській, німецькій та українській фахових мовах гомеопатії: аломорфізм і ізоморфізм структурних моделей.....	133
3.2.3. Терміни-композиції у зіставляваних фахових мовах гомеопатії.....	141
ВИСНОВКИ ДО РОЗДІЛУ 3	146
РОЗДІЛ 4. ЛЕКСИКО-СЕМАНТИЧНА ПАРАДИГМАТИКА АНГЛІЙСЬКОЇ, ІСПАНСЬКОЇ, НІМЕЦЬКОЇ ТА УКРАЇНСЬКОЇ ФАХОВИХ МОВ ГОМЕОПАТІЇ.....	149
4.1. Гіперо-гіпонімічні зв'язки у зіставляваних фахових мовах гомеопатії	149
4.2. Синонімія гомеопатичної лексики англійською, іспанською, німецькою та українською мовами.....	154
4.3. Антонімічні зв'язки у фаховій лексиці гомеопатії мовами зіставлення	164
4.4. Полісемія у зіставляваних фахових мовах гомеопатії	172
4.5. Епонімія у фаховій мові гомеопатії мовами зіставлення.....	177

ВИСНОВКИ ДО РОЗДІЛУ 4	184
ВИСНОВКИ.....	188
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	195
СПИСОК ДЖЕРЕЛ ДОВІДКОВОЇ ЛІТЕРАТУРИ ТА ІЛЮСТРАТИВНОГО МАТЕРІАЛУ.....	215
ДОДАТКИ.....	195
ДОДАТОК А.....	220
ДОДАТОК Б	225
ДОДАТОК В	228

ПЕРЕЛІК СКОРОЧЕНЬ І УМОВНИХ ПОЗНАЧЕНЬ

% – відсотки

англ. – англійська

ісп. – іспанська

нім. – німецька

укр. – українська

ЕСУМ – Етимологічний словник української мови

ЕЛР – Енциклопедія лікарських рослин. Великий довідник лікарських рослин

СУМ – Словник української мови

ТГ – тематична група

УЛАМТС – Українсько-латинсько-англійський медичний тлумачний словник

ФЕ – Фармацевтична енциклопедія

ФМГ – фахові мови гомеопатії

Adj. – прикметник

Char. – персонаж

N. – іменник

Прер. – прийменник

Pr. N. – власна назва

P. Part. – дієприкметник минулого часу

Pr. Part. – дієприкметник теперішнього часу

Тор. – топонім

V. – дієслово

BS – blended space (простір бленду або концептуальної інтеграції)

CED – Cambridge English dictionary

DCF – DocCheck Flexikon

Duden – Das Wörterbuch medizinischer Fachausdrücke

DHRN – Dictionary of health-related terms

DMN – Diccionario de medicina natural: prevenir y curar de forma saludable (2009).

Barcelona: Océano.

ESDHRT – English-Spanish dictionary of health-related terms. Diccionario médico
Ingles-Español

FMI – Fortaleciendo la medicina integrativa

GS – generic space (простір спільних ознак)

ISS – input source space (вхідний простір-джерело)

ITS – input target space (вхідний простір-ціль)

LN – Lexikon der Neurowissenschaft

MD – Medical dictionary

MWED – Merriam-Webster English dictionary

MWMD – Merriam-Webster medical dictionary

ND – Net Doctor

OLKH – Omas Lexikon der Kräuter und Heilpflanzen

PL – The plant list. The working list of all plant species

SLH – the special language of homeopathy

ВСТУП

Дисертацію присвячено комплексному дослідженню англійської, іспанської, німецької і української фахових мов гомеопатії (далі – ФМГ) у зіставному аспекті. Фахові мови визначаються у нашій праці як сукупність всіх лінгвістичних засобів, які застосовуються для оптимального розуміння між фахівцями в окремій професійній сфері із наявністю специфічної фахової і професійної лексики та окремих норм відбору, застосування та частоти загальноповживаних лексичних і граматичних засобів, а також «загальномовних сегментів» (Hoffmann, 1987, с. 53; Кияк, 2009, с. 140).

У дисертації запропоновано визначення фахової мови гомеопатії як складноструктурованої сукупності синтетичних і аналітичних мовних засобів, що утворюють таксономічні, парадигматичні і синтагматичні відношення та використовуються для поняттєвого визначення засад, принципів і основних понять, що асоціюються з гомеопатичною терапією з метою трансляції фахової інформації для фахівців і пацієнтів.

Фахові мови неодноразово були об'єктом аналізу вітчизняних та зарубіжних лінгвістів. Зокрема, у працях науковців розглядалися особливості структури (Bowker, Hawkins, 2006; Georgieva, 2007), комунікативної функції (Вискушенко, 2015б; Hoffmann, 1987) і соціального значення (Fluck, 1996) фахових мов, прагматичні і історичні аспекти їхнього функціонування (Кияк, 1993, 2013; Луковенко, 2015а; Roelcke, 2005), взаємозв'язок із загальнонародною мовою (Bausch, 1976; Вискушенко, 2015а). Значна частина досліджень присвячена розглядові загальнотеоретичних питань фахових мов (Bungarten, 1993; Вискушенко, 2015; Кияк, 2007, 2009; Möhn, Pelka, 1984), їхній тематичній організації (Ковтун, 2007; Луковенко, 2016), терміну як основи їхнього формування (Вакуленко, 2013, 2013а; Кияк, 2008), професіоналізмам (Луковенко, 2015, Schipperges, 1976), укладанню словників фахових мов (Вискушенко, 2018; Д'яков, 2000; Lippert, 1978; Луковенко, 2011), особливостям творення синтетичних і аналітичних термінів (Клочко, 2008; Луковенко, 2024, 2016а, 2018), лексичному

складу (Fluck, 1996; Gläser, 1976; Heller, 1981), в тому числі запозиченням та інтернаціоналізмом (Кияк, 2006; Кочан, 2004, 2006, 2009), синонімії, антонімії, полісемії і паронімії (Кочан, 1992, 2008; Луковенко, 2012, 2013; Симоненко, 1982, 1998; Соломахін, 2012), вивченню фахових мов у перекладацькому аспекті (Кияк, 2007а, 2010; Кочан, 2008, 2009, 2013) тощо.

У сфері вивчення термінів, що є ядром фахових мов, зусилля мовознавців спрямовані на розв'язання низки актуальних наразі термінологічних проблем і насамперед проблеми упорядкування й систематизації сучасних термінологічних систем (Chabner, 1996; Симоненко, 2007) – адже для формування світового інформаційного простору і єдиного поняттєвого апарату для певних сфер науково-технічної і практичної діяльності (у тому числі гомеопатичної терапії) необхідні фундаментальні дослідження та аналіз процесів і результатів становлення, а також розвитку відповідних терміносистем.

Термінологія, пов'язана з різними терапевтичними методами, потребує вивчення у сучасному мовознавстві, зважаючи на стійку тенденцію у різних мовах, незалежно від їхнього морфологічного типу або генетичної належності, до універсалізації і уніфікації терапевтичної термінології, її розвитку відповідно до міжнародних стандартів, постійного оновлення й удосконалення у зв'язку з появою номінативних одиниць на позначення нових методів терапії.

Вивчення сучасної фахової мови гомеопатії корелює з різними аспектами дослідження медичної лексики, що є одним із пріоритетних напрямів сучасної лінгвістики. Зокрема, науковці розглядали особливості української клінічної термінології (Дмитрук, 2001; Місник, 2001), засоби і способи формування і розвитку англійської фахової мови медицини (Dzukanova, 2002, 2013), її загальної систематизації (фундаментальна праця Chabner, 1996), варіативності (Bowker, Hawkins, 2006), ієрархічних відношень (Bodenreider, Burgun, Rindflesch, 2001), номенклатури (Giangrande, 2003), особливостей номінації (Gangwal, 2011; Gundersen, 1998; Khilnani, Thaddanee, 2014; Lambert, Chang, Lin, 2001), функціонування термінології у медичному тексті (Rindflesch, Rajan, Hunter, 2000).

У лінгвокогнітивному аспекті англійська медична термінологія вивчалася у працях Ю.В. Віт (2006), Ю.Г. Рожкова (2017, 2020, 2020а), у дискурсивному – у монографічному дослідженні Н.П. Литвиненко (2009), що вивчає стратегії, тактики і лінгвістичні засоби їхнього вираження у цій сфері комунікації. Семантичні характеристики українських медичних термінів досліджувалися В.І. Тихошею (2003). Особливостям вживання професійного сленгу та жаргону в англійському медичному дискурсі присвячене дослідження В.А. Черненко (2015). У зіставному аспекті лінгвокогнітивний та лінгвокультурний аспекти медичної термінології на матеріалі української, польської та німецької мов вивчалися Р.Ю. Перхач (2017). Лінгвостилістичні особливості медичної термінології українською та англійською мовами розглядалися у спільній науковій розвідці О.С. Ісаєвої і Т.П. Назаренко-Крейн (2019). Термінам-аббревіатурам в англійському та українському медичному дискурсі у перекладознавчому висвітленні присвячене дисертаційне дослідження А.Д. Кукаріної (2017). Німецька фахова мова медицини досліджувалася у працях Г. Ліпперта (1978) – в аспекті способів утворення термінології і проблем укладання словника, А. Karenberg (2005) та Н. Schipperges (1976) – у розрізі особливостей фахової мови медицини у мовленні лікарів.

Біологічній і анатомічній термінології, яка також корелює з фаховою мовою гомеопатії, присвячені дослідження Ю.Б. Бражук (2015), Л.О. Симоненко (1982; 1991; 2006) та ін.

Незважаючи на зацікавленість науковців у дослідженні медичної термінології і фахової мови медицини, ФМГ гомеопатії у вітчизняному мовознавстві вивчалася лише у працях Т.О. Луковенко (2008-2018 рр.) на матеріалі української мови і не була предметом дослідження у зарубіжній лінгвістиці.

Отже, **актуальність** зіставного вивчення фахової мови гомеопатії у структурно-семантичному, словотвірному, тематично-класифікаційному і лексико-семантичному аспектах на матеріалі як близькоспоріднених (німецька, англійська), так і далекоспоріднених мов (українська, іспанська) зумовлена відповідністю праці проблематиці сучасної лінгвістики стосовно тематичної і структурної

систематизації фахових мов, основним тенденціям у дослідженні сучасної терапевтичної термінології, а також відсутністю у цій сфері зіставних досліджень.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Дисертація є складовою частиною наукової теми «Текст і дискурс у лінгвофілософському та когнітивно-семіотичному висвітленні» кафедри англійської філології, перекладу і філософії мови імені професора О.М. Мороховського Київського національного лінгвістичного університету (реєстраційний номер в УкрІНТЕІ 0117U00547).

Мета дослідження полягає у виявленні ізоморфних і аломорфних характеристик англійської, іспанської, німецької і української фахових мов гомеопатії у структурно-семантичному, словотвірному, тематично-класифікаційному і лексико-семантичному аспектах.

Поставлена мета передбачає розв'язання таких **завдань**:

- окреслити теоретичні засади вивчення фахової мови гомеопатії;
- розробити методологічну базу дослідження;
- упорядкувати одиниці фахової мови гомеопатії зіставляваними мовами за принципом термінологічного поля з огляду на виявлення ізоморфних і аломорфних ознак компонентів тематичних груп ядерної і периферійної частин;
- здійснити структурно-семантичний аналіз фахової мови гомеопатії зіставляваними мовами за способами і засобами словотвору, зважаючи на ізоморфізм і аломорфізм засобів морфологічного, композитного і аналітичного способів термінотворення;
- ідентифікувати й обґрунтувати спільні та відмінні структурні моделі терміносполучень на позначення одиниць тематичних груп поля «гомеопатія» зіставляваними мовами;
- виявити парадигматичні лексико-семантичні зв'язки у термінології досліджуваними мовами у зіставному аспекті, беручи до уваги гіперо-гіпонімічні, синонімічні, антонімічні, полісемічні і епонімічні відношення.

Об'єктом дослідження є англійська, іспанська, німецька та українська фахові мови гомеопатії.

Предметом дослідження є ізоморфні і аломорфні структурно-тематичні, структурно-семантичні і парадигматичні лексико-семантичні особливості зіставлених фахових мов гомеопатії.

Матеріал дослідження становить корпус фахової лексики, терміносполучень, загальномовних слів, що використовується на позначення понять та категорій галузі сучасної гомеопатії і формує ФМГ англійською, іспанською, німецькою та українською мовами. Загальна кількість вибірки, що становить корпус дослідження, становить 8000 одиниць матеріалу аналізу (2000 кожною із мов зіставлення). Джерельна база дисертації включає одномовні і двомовні лексикографічні джерела – 5 словників гомеопатії мовами зіставлення, словники сучасної медицини і фармакології, в тому числі онлайн джерела, 4 гомеопатичні реперторіуми, словники загальноживаної лексики, 6 підручників з вивчення гомеопатії (Гуцол, 2011; Луковенко, 2011; Hahnemann, 2004; Köhler, 2008; Koehler, 1986; Kent, 2007).

Методи дослідження. У дисертації використана комплексна методика дослідження, яка інтегрує загальнонаукові методи зі спеціальними лінгвістичними методами зіставного аналізу – для визначення спільних і відмінних рис фахової мови гомеопатії англійською, іспанською, німецькою та українською мовами; метод компонентного аналізу – з метою ідентифікації спільних і відмінних компонентів значень у ФМГ зіставленими мовами, а також парадигматичні зв'язки між одиницями таких мов; метод дериваційного аналізу – для виявлення способів утворення гомеопатичної лексики та найбільш продуктивних словотвірних моделей з огляду на ізоморфізм і аломорфізм у цьому аспекті зіставлених мов; метод аналізу за безпосередніми складниками – для встановлення структурно-компонентного складу номінацій-комполітів, похідних слів і термінологічних сполучень, у поєднанні із методом побудови структурних моделей терміносполучень і епонімів; метод дистрибутивного аналізу – для

диференціації значень лексем у синонімічних рядах і лексико-семантичних варіантах полісемантичних термінів залежно від їхнього вербального оточення, а також для вивчення особливостей лінійної сполучуваності термінів у терміносполученнях; метод концептуальної інтеграції для аналізу фахової мови гомеопатії з метафоричним компонентом, зважаючи на ізоморфізм і аломорфізм концептуальних просторів мовами зіставлення.

Наукова новизна одержаних результатів визначається тим, що вперше у мовознавстві було здійснено багатоаспектний структурно-тематичний, структурно-семантичний і лексико-семантичний аналіз англійської, іспанської, німецької і української фахових мов гомеопатії у зіставному аспекті. *Встановлено* ізоморфні і аломорфні ознаки ФМГ зіставлюваними мовами у структурно-тематичному аспекті, у способах і засобах творення одиниць ФМГ, побудові структурних моделей терміносполучень, семантико-парадигматичних відносинах. *Новим* є зіставне дослідження ФМГ чотирма мовами із залученням семасіологічного, структурного і ономасіологічного аналізу внутрішньої форми композитів і похідних слів, структурних методик, методу, що базується на теорії концептуальної інтеграції і морфолого-синтаксичного моделювання, дериваційного аналізу, що застосовувався для ідентифікації спільних і відмінних характеристик ФМГ чотирма мовами.

Доведено, що спільним для мов зіставлення є походження більшості одиниць ФМГ від латинських та грецьких слів, префіксоїдів і суфіксоїдів; переважання лексичних запозичень із незначною представленістю кальок, напівкальок і національно-специфічних термінів; превалювання дериваційних способів творення ФМГ; абрєвіація і кліппінг; ізоморфні джерела метафоричної номінації, що визначають превалювання ботанічних, антропоморфних, зооморфних, технічних, архітектурних і побутових метафор.

Виявлено, що ізоморфною ознакою мов зіставлення є поширеність двокомпонентних композитів з двома запозиченими твірними основами і гібридних композитів, що поєднують експоненти національних мов та запозичений

компонент, а також аналітичних двокомпонентних сполук, що є субстантивними за морфологічним вираженням головного слова і атрибутивними за типом семантико-синтаксичних відношень.

Вперше визначені ізоморфні для мов зіставлення диференціальні ознаки, позначені атрибутивним компонентом терміносполучення ФМГ, і ознаки на позначення видових характеристик, денотованих першою морфемою композита, а також найбільш продуктивні ізоморфні двокомпонентні, трикомпонентні і чотирикомпонентні моделі терміносполучень.

Встановлений аломорфізм ФМГ німецькою мовою, що обумовлений високою продуктивністю композитного словотворення, відмінністю від мов зіставлення у диференціальних ознаках, позначених атрибутивним компонентом терміносполучення і першою морфемою композита. Іспанська мова відзначається постпозитивним розташуванням компонентів на позначення ознаки стрижневого терміна. Аломорфними для мов зіставлення є афікси національного походження.

Обґрунтовано, що спільним для ФМГ є переважання таксономічного типу ієрархічних відносин, структурні типи синонімів, превалювання відносних синонімів над абсолютними, синоніми-епоніми, переважання дериваційного типу антонімії над лексичним, кількісний розподіл градуальних, комплементарних, векторних і координатних антонімів, основні види антонімічних префіксів, наявність міжсистемної, зовнішньої і внутрішньосистемної полісемії, синонімічних полісемантичних термінів на позначення одного поняття, кількісний розподіл за компонентним складом полісемічних термінів, переважання термінів-епонімів з однією власною назвою, епоніми-міфологізми на позначення гомеопатичної рослинної сировини, спільність структурних моделей.

З'ясовано, що аломорфізм ієрархічних відношень у ФМГ мовами зіставлення виявляється у кількості компонентів таксономічних рядів, їхній частиномовній функціонально-синтаксичній належності. В німецькій мові диференціальна ознака гіпоніма-неузгодженого означення формує одну із твірних основ терміна-композита. Як відмінна риса, *встановлена* різна кількість синонімів у

синонімічному ряді мовами зіставлення, аналітичних або синтетичних синонімів. *Ідентифікована* моносемантичність заперечних афіксів в англійській мові, на відміну від полісемантичності в українській мові, наявність префіксів національного походження у ФМГ українською і німецькою мовами, функціонування полісемантичних термінів-комполітів у ФМГ німецькою мовою, аломорфізм епонімічних структурних моделей англійською і німецькою мовою моделям українською та іспанською мовами.

Теоретичне значення одержаних результатів дисертації полягає у тому, що різноаспектний аналіз англійської, іспанської, німецької та української фахових мов гомеопатії уможливило подальше вивчення механізмів формування та функціонування інших терміносистем та мов спеціального призначення.

Практичне значення. Результати дисертаційного дослідження можна застосовувати у курсах термінознавства («Порівняльне термінознавство»), практичного курсу перекладу («Науково-технічна термінологія»), лексикографії («Укладання термінологічних словників»).

Апробація результатів дисертації. Матеріали дисертації оприлюднено у виступах на міжнародних науково-практичних конференціях: *Міжнародна науково-практична відеоконференція «Ad orbem per linguas. До світу через мови»* (Україна, м. Київ, 2021 р.), *Міжнародна науково-практична інтернет-конференція «Сучасний рух науки»* (Україна, м. Дніпро, 2021 р.), *Міжнародна науково-практична конференція «Дослідження різних напрямів розвитку філологічних наук»* (Україна, м. Одеса, 2021 р.), *Міжнародна науково-практична інтернет-конференція «Розвиток освіти, науки та бізнесу: результати 2020»* (Україна, м. Дніпро, 2020 р.), *Міжнародна науково-практична конференція «Ad orbem per linguas. До світу через мови»* (Україна, м. Київ, 2019 р.).

Публікації. Основні положення дисертаційного дослідження викладено у 3-х публікаціях: у співавторстві у наукометричній базі Скопус (0,58 др. арк.), у двох одноосібних публікаціях у фахових виданнях України категорії Б (0,95 др. арк.).

Загальний обсяг публікацій становить 1,53 др. арк. (Курбаль-Грановська, 2021; Курбаль-Грановська, 2021; Kurbal-Hranovska, Kravchenko, Yemets 2022).

Обсяг і структура роботи. Дисертація складається з анотацій двома мовами, списку опублікованих праць авторки дисертації, вступу, чотирьох розділів з висновками до кожного з них, загальних висновків, списку використаних джерел і додатків.

Загальний обсяг дисертації становить 237 сторінок, основний текст – 194 сторінки). Дисертація містить 4 рисунки, 3 таблиці та 4 схеми. Список використаних джерел складається з 280 позицій.

У **додатках** подано тематичні групи «Засади гомеопатичного методу лікування» (ДОДАТОК А), «Гомеопатична сировина рослинного походження» (ДОДАТОК Б), «Системи організму», «Органи» і «Хвороби» (ДОДАТОК В).

У **вступі** обґрунтовується актуальність теми дисертації, формулюються мета і завдання дослідження, визначаються об'єкт та предмет, зазначаються методи і матеріали дослідження, подається перелік положень, що виносяться на захист, розкриваються наукова новизна, теоретичне значення та практична цінність отриманих результатів, наводяться дані про апробацію результатів роботи, публікації та загальну структуру і обсяг.

Перший розділ «Теоретичні засади дослідження англійської, іспанської, німецької та української фахових мов гомеопатії у зіставному висвітленні» присвячено розгляду проблематики фахових мов у сучасній лінгвістиці з огляду на проблему класифікації фахових мов, дослідницькі орієнтири сучасного термінознавства, питання диференціації термінології і номенклатури, зважаючи на специфіку гомеопатичної номенклатури, визначення ролі професійної лексики у фахових мовах, а також етапи становлення і розвитку фахової мови гомеопатії.

У **другому розділі «Методологія зіставного дослідження англійської, іспанської, німецької та української фахових мов гомеопатії»** запропоновано комплексну методику аналізу фахової мови гомеопатії мовами зіставлення, етапи і методи зіставного дослідження ФМГ із фокусуванням на специфіці застосування

зіставного методу, методу компонентного і формально-структурного аналізу, у тому числі дистрибутивного аналізу, аналізу «за безпосередніми складниками», методики морфолого-синтаксичного моделювання у поєднанні із методом дериваційного аналізу і методикою дослідження фахової мови гомеопатії зіставляваними мовами на основі теорії концептуальної інтеграції.

У третьому розділі «Тематична класифікація і структурно-семантичні характеристики англійської, іспанської, німецької та української фахових мов гомеопатії» запропоновано тематичну класифікацію одиниць ФМГ із визначенням ядра і периферії поля фахової мови гомеопатії і зіставною характеристикою елементів основних тематичних груп поля; здійснено структурно-семантичну класифікацію фахової мови гомеопатії зіставляваними мовами, беручи до уваги аломорфізм і ізоморфізм морфологічного способу словотвору, спільність і відмінність у мовах дослідження номінацій-комполітів і термінологічних словосполучень на позначення гомеопатичних понять англійською, іспанською, німецькою і українською мовами, так само зважаючи на аломорфізм і ізоморфізм структурних моделей аналітичних найменувань.

Четвертий розділ «Лексико-семантична парадигматика англійської, іспанської, німецької та української фахових мов гомеопатії» присвячено виявленню ієрархічних зв'язків у фаховій мові гомеопатії зіставляваними мовами, ідентифікації спільних і відмінних ознак у парадигматичних відносинах синонімії, антонімії, полісемії, а також зіставному аналізу епонімів за критеріями кількості власних назв, специфіки структурних моделей і функціонально-семантичних ознак.

У **висновках** підсумовуються результати дисертаційного дослідження та окреслюються перспективи подальших досліджень.

РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ДОСЛІДЖЕННЯ АНГЛІЙСЬКОЇ, ІСПАНСЬКОЇ, НІМЕЦЬКОЇ ТА УКРАЇНСЬКОЇ ФАХОВИХ МОВ ГОМЕОПАТІЇ У ЗІСТАВНОМУ ВИСВІТЛЕННІ

1.1. Вивчення «фахових мов» у сучасному мовознавстві

Мови спеціального призначення або фахові мови є одним із фокусів наукових досліджень починаючи із середини ХХ ст. і до сьогодні, оскільки їхня поява і функціонування безпосередньо обумовлені вимогами суспільства й суспільної практики. Важливість вивчення цього питання достатньо проілюструвати фактичними даними стосовно того, що навіть за приблизними підрахунками кількість мов для спеціальних цілей становить на сьогоднішній день близько 500 (Dahlberg, 1974, p. 420).

Актуальність дослідження фахових мов доводиться зростаючим інтересом західноєвропейських лінгвістів до цієї сфери лінгвістичних знань, що підтверджується регулярними європейськими симпозиумами з питань мов для спеціальних цілей. Перший з таких симпозиумів проходив у Відні в 1977 року, і у цьому ж місці з 8 по 10 липня 2015 року відбувся 20-й, ювілейний симпозиум, що ознаменував сорокову річницю першого заходу. Для нашого дослідження, виконаного у аспекті зіставлення чотирьох мов, особливого значення набуває переміщення фокусу зарубіжних досліджень фахових мов у бік мультикультуральності і мультилінгвізму. Зокрема, 20-й симпозиум було присвячено проблематиці «Multilingualism in Specialized Communication: Challenges and Opportunities in the Digital Age» (Book of Abstracts, 2015).

Одне з перших визначень фахових мов запропоноване науковцем В. Шмідтом, який зазначав, що фахова мова є засобом оптимального порозуміння між спеціалістами певного фаху (Schmidt, 1971, p. 17), у такий спосіб акцентуюючи функціональний ракурс мов спеціального призначення. Якщо порівняти таку дефініцію із сучасними підходами до вивчення фахових мов, то можна дійти висновку щодо розвитку функціонального аспекту у прагмалінгвістичну

концепцію дослідження таких мов – із акцентуванням як провідної їхньої комунікативної функції, що полягає у досягненні розуміння між усіма фахівцями певної сфери (Вискушенко, 2015, с. 142). Такий вектор функціонального усвідомлення фахових мов визначає їхню дефініцію як мовленнєвої діяльності, пов'язаної із професійною комунікацією (Дулепа, 2014, с. 90),

Функціональний ракурс усвідомлення фахових мов є очевидним, на наш погляд, у їхньому визначенні німецьким вченим Девідом Л. Хоффманном як сукупності усіх мовних засобів, які використовуються в спеціально окресленій комунікативній сфері з метою досягнення розуміння між усіма спеціалістами певної галузі (Hoffmann, 1987). Як і представники Празького лінгвістичного гуртка, науковець підкреслює взаємозв'язок фахових мов, національної літературної мови і загальнонаціональної мови, яка складається, на його думку, з окремих фахових мов (Барнич, 2018, с. 19).

Важливо відзначити, що функціональний аспект імплікований також у внутрішній формі, ономасіологічній структурі німецькомовних термінів-комполітів на позначення мов професійного вживання: «Fachsprache», «Arbeitssprache», «Berufssprache», «Gruppensprache», «Handwerkersprache», «Sondärsprache», «Standessprache» (Möhn, Pelka, 1984, р. 38). Що стосується українського термінознавства, то для характеристики мови спеціального призначення використовується термін «фахова мова», що є калькою з німецького терміна «Fachsprachen». У франкомовних країнах у аналітичних термінах на позначення фахових мов, подібно до німецьких термінів-комполітів, у «ознаковій» частині терміна відтворена конкретна сфера його функціонального призначення – наприклад, «France medicale» або «France chemie».

Натомість в англійськомовній і українськомовній науковій літературі терміни на позначення фахових мов, «зберігаючи» сему на позначення функціонального аспекту, відзначаються більшою генералізацією: «Languages for special purposes», «мови спеціального призначення», «мови для спеціальних (специфічних) цілей» (Hutchinson, Waters, 1987; Півньова, 2014).

Окрім комунікативної функції, найважливішими функціями фахових мов вважаються номінативна і інформаційна (Möhn, Pelka, 1984), що також віддзеркалюються у дефініціях фахових мов.

Зокрема, у визначенні науковця Р. Пелки поєднуються комунікативний і номінативний аспекти усвідомлення фахових мов, що є, на думку вченого, варіантом загальноживаної мови, що служить для поняттєвого визначення фахових об'єктів дослідження (номінативний аспект – О.О. Курбаль-Грановська), а також їхнього розуміння для специфічних комунікативних потреб фаху (комунікативний аспект – О.О. Курбаль-Грановська) (Möhn, Pelka, 1984, p. 26). Номінативна функція фахових мов, поряд з їхнім комунікативним призначенням, підкреслюється І.Б. Павлюк, що вважає семантичною основою фахової мови одиниці спеціальної номінації, які використовуються у певній професійній сфері комунікації (Павлюк, 2012, с. 329), а також Н.О. Гимер. За її словами, фахові мови виконують дві основні функції: а) позначення вузькопрофесійних спеціальних понять і систем понять (предметів, ознак, дій, процесів); б) особливого найменування загальновідомих понять (Гимер, 2013, с. 89-93).

Інформаційний аспект експліковано, на наш погляд, у визначеннях фахових мов відомими лінгвістами Л. Хоффманном та Р.Г. Піотровським, що назвали професійну мову «підмовою науки і техніки» (Дулепа, 2014, с. 89).

Узагальнення вітчизняних (Вискушенко, 2018, 2015, 2015а, 2015б, 2013; Дулепа, 2014; Кияк, 2010, 2009, 2008, 2008а, 2007, 2007а, 2006; Кочан, 2013, 2009, 2008, 2006, 2004, 2000; Литовченко, 2016; Луковенко, 2018, 2017; 2016; 2016а, 2016 б, 2015, 2015а, 2014, 2013, 2013а, 2012, 2011; 2009, 2008; Павлова, 2008; Павлюк, 2012; Яценко, 2009 та ін.) і зарубіжних (Georgieva, 2015; Gundersen, 1998; Kwo, Kamat, Steinman, 2009; Lambert, Chang, Lin, 2001; Roelke, 2005) праць з вивчення фахових мов дозволило виокремити низку конститутивних ознак таких мов спеціального призначення, а саме:

- 1) співвіднесеність з певною галуззю знання;
- 2) специфічне коло користувачів;

- 3) обмежена у порівнянні із загальноповжитаною мовою кількість функцій;
- 4) точність і недвозначність;
- 5) нейтральність;
- 6) практичний (прикладний) характер;
- 7) формування на основі загальноповжитаної мови.

З точки зору більш специфічних ознак, що об'єднують фахові мови, науковці зазначають їхню морфолого-граматичну і морфолого-синтаксичну специфіку, а саме:

1) дієслова у фаховій мові часто вживаються у теперішньому часі, оскільки у фахових текстах подаються наукові факти та загальновідомі істини; 2) широко використовуються пасивні форми дієслова та пасивні конструкції (хоча це залежить від конкретної мови – О.О. Курбаль-Грановська); 3) дієслова у фахових мовах складають відносно невелику частку та відіграють меншу роль у порівнянні з використанням їх у загальноповжитаній мові, що віддзеркалює зазначену вище номінативну функцію таких мов; 4) основне смислове навантаження лежить на іменниках, які складають 40% від усієї лексики фахових текстів, у той час як у загальноповжитаній мові на них припадає лише 28%; 5) іменники частіше вживаються в однині, ніж у множині, що вказує на їхню номінативну функцію та ін.

Окрім лексичного, особливості фахових мов відображаються на морфолого-синтаксичному рівні.

Актуальними проблемами усвідомлення і визначення фахових мов залишаються питання співвідношення фахової і загальнонаціональної мови, а також класифікації мов спеціального призначення.

У вітчизняному мовознавстві проблематика співвідношення фахової і загальнонаціональної мови є одним із дослідницьких фокусів у працях відомого українського лінгвіста Т.Р. Кияка, який одним із перших розвиває теорію фахових мов і обґрунтовує це поняття як лінгвістичний феномен (Кияк, 2007). Зокрема, науковець доходить висновку про те, що особливість фахових мов полягає в

наявності спеціального, орієнтованого на потреби певного фаху набору лексичних одиниць, які мають гнучкі зв'язки із загальноживаною лексикою, яка теж присутня у фаховій мові. З іншого боку, остання відрізняється специфічною частиною вживання певних граматичних, синтаксичних, стилістичних засобів. Динаміка фахових мов часто віддаляє їх від вихідної бази загальнолітературної мови та може призвести до виникнення непорозумінь між фахівцем та нефаківцем, творить штучну атмосферу елітарності (Кияк, Науменко, Огуй, 2006, с. 141). Отже, у дослідженнях вчених фахова мова певною мірою протиставляється загальноживаній мові, хоча словниковий запас першої бере початок саме з другої (Кияк, Науменко, Огуй, 2006, с. 138).

Аналіз досліджень, присвячених питанню про те, яке місце займає мова для спеціальних цілей в системі загальнонаціональної мови (Bausch, 1976; Вискушенко, 2015а) дозволив дійти висновку про виокремлення мовознавцями певних типів взаємозв'язків між мовою для спеціальних цілей і загальнонаціональною мовою: фахова мова як самостійна підсистема загальнонаціональної мови; фрагмент національної мови, який створюється на її основі і є її невід'ємною частиною; навіть як «обмежене вживання загальноживаної мови» (Buhlmann, Fearn, 1991).

Мова для спеціальних цілей розвиває лінгвістичні засоби загальнонаціональної мови, постійно співіснує із загальнолітературною лексикою, із переходом частини спеціальних слів до загальноживаної мови, і навпаки (Halliday, 1969, р. 73-81). Базуючись на граматичній системі загальнонаціональної мови, майже всі професійні підсистеми мають певні відмінності в області словотвору та лексики і представлені в національних мовах самостійними субстандартами з власним термінологічним інструментарієм, частотними граматичними структурами й стилістичними особливостями, забезпечуючи комунікацію на різних рівнях.

Отже, узагальнення досліджень з вивчення фахових мов дозволило нам випрацювати власне інтегративне визначення таких мов як структурованої

сукупності мовних засобів, що використовуються в окремих наукових і професійних сферах з метою вираження і трансляції спеціальної інформації й оптимізації на цій основі комунікації між фахівцями.

Однією з фахових мов є гомеопатична (Луковенко, 2017), що усвідомлюється у праці як складноструктурована сукупність мовних засобів, що утворюють таксономічні і парадигматичні відношення та використовуються для поняттєвого визначення засад, принципів, основних понять, субстанцій, методів гомеопатії, гомеопатичної номенклатури, а також органів, систем і хвороб, що асоціюються з гомеопатичним лікуванням з метою трансляції фахової інформації для фахівців і пацієнтів.

1.1.1. Класифікація фахових мов

Питанням класифікації фахових мов займалася низка як вітчизняних (Вискушенко, 2015; Кияк, Науменко, Огуй, 2006; Литовченко, 2016), так і зарубіжних мовознавців (Georgieva, 2007; Hoffmann, 1979, 1987; Wieser, 1979).

Таксономічний розподіл мов для спеціальних цілей здійснюється у сучасних лінгвістичних студіях за низкою різних критеріїв.

Однією з найпоширеніших є класифікація за критерієм предметної належності, відповідно до якого виокремлюються декілька рівнів у межах однієї фахової мови за чотирма підкритеріями, а саме: 1) специфікою мовних засобів; 2) рівнем абстрактності; 3) учасниками комунікативних актів; 4) сферою функціонування (Hoffmann, 1987).

За рівнем абстрактності фахові мови поділено на п'ять видів: 1) найвищий ступінь абстрактності (теоретичні фундаментальні підмови науки, які використовують штучні символи та формули, комунікація між науковцями у цих галузях); 2) дуже високий ступінь абстрактності (експериментальні науки – комунікація між науковцями та інженерами); 3) високий ступінь абстрактності (мови з великою часткою фахової термінології й чітко обумовленим синтаксисом – прикладні науки, комунікація між науковцями (інженерами); 4) низький ступінь

абстрактності (мови з досить значною часткою фахової термінології та відносно простим синтаксисом – сфера матеріального виробництва, комунікація між науковими та технічними керівниками матеріального виробництва, кваліфікованими працівниками); 5) дуже низький рівень абстрактності (мови з незначною кількістю фахових термінів та простим синтаксисом (сфера споживання, торгівля, комунікація між представниками матеріального виробництва та споживачами) (Hoffmann, 1987; Hoffmann, Piotrowski, 1979).

Інший критерій класифікації фахових мов базується на сферах їхнього функціонування. Таке розмежування також запропоновано Л. Хоффманом – хоча й без найменування такого критерію (найменування наше – О.О. Курбаль- Грановська). Відповідно виокремлюється п'ять основних типів фахових мов: 1) мова теоретичних фундаментальних наук; 2) мова експериментальних наук; 3) мова прикладних наук та техніки; 4) мова матеріального виробництва; 5) мова сфери обслуговування (Hoffmann, 1987).

Схожа класифікація мови для спеціальних цілей за предметом і областю знань, яку вони описують, запропонована іншим німецьким науковцем Е. Вюстером (Wüster, 1969, p. 27).

Усі наведені класифікації є, на наш погляд, різновидом «горизонтальної» поділу фахових мов за предметними галузями (про розмежування горизонтальних і вертикальних класифікацій детальніше див. Вискушенко, 2015, с. 64–65). Згідно з горизонтальним розподілом, у межах фахових мов розмежовують мови соціальних наук та технічних галузей, які мають відмінні риси не тільки на рівні терміносистем, а також на рівні організації тексту й мовної структури. Вертикальний розподіл включає диференціацію фахових мов за рівнем абстрактності, складом учасників комунікації, типом мови з погляду природності-штучності тощо. Варто зазначити, що вертикальна класифікація є допоміжною до горизонтального розподілу (Вискушенко, 2015, с. 64–65).

Крім критеріїв, що стосуються розподілу за певними групами самих мов, у сучасному термінознавстві запропоновані класифікації фахової мови на підмови на

основі специфікації функціонального призначення, а також таксономічного розподілу одиниць системних рівнів фахових мов, передусім лексичного.

Відповідно до критерію специфікації, мова медицини, що найближче корелює із об'єктом нашого дослідження, поділяється на: 1) наукову мову; 2) професійно-розмовну мову; 3) мову підручників; 4) мову практики, або мову клінік (Hoffmann, 1987, с. 86).

Серед класифікацій номінативних одиниць фахових мов можна навести поділ лексики фахового тексту на 4 види: 1) терміни певної галузі, які мають власну дефініцію; 2) міжгалузеві загальнонаукові термінологічні одиниці (зокрема, терміни суміжних наук), наприклад, поширені терміни математики, філософії, філології, політології; 3) напівтерміни або професіоналізми, до яких можна віднести й номенклатури, хоча професіоналізми, як правило, можуть тлумачитися, на відміну від номенклатурних одиниць; 4) професійні жаргонізми, які не обов'язково повинні бути точними та однозначними, мають великий рівень образності та емотивно забарвлене значення (Кияк, Науменко, Огуй, 2006, с. 138).

Такий поділ лексики фахового тексту здійснюється, на наш погляд, на основі критерію денотативного «наближення – віддалення» лексичних одиниць із певною фаховою сферою, що дозволяє подальший розподіл номінативних одиниць на ядро, ближню і віддалену периферію.

1.1.2. Термінологічна лексика як ядро фахових мов

Запропоноване у дисертації дослідження фахових мов гомеопатії ґрунтується на синтезі теоретичних напрацювань у різних лінгвістичних галузях і напрямках, але головним чином у галузі термінознавства.

Найбільш усталеним визначенням терміна є його дефініція у «Словнику лінгвістичних термінів» Д.І. Ганича та І.С. Олійника: «термін» – це слово або словосполучення, що виражає чітко окреслене поняття певної галузі науки, техніки, мистецтва, суспільно-політичного життя (Ганич, Олійник, 1985, с. 306).

Питання щодо визначення термінів та основних способів термінотворення вирішували такі науковці, як В.І. Карабан (2004), О.О. Селіванова (2006).

В.І. Карабан визначає термін як мовний знак, що репрезентує поняття спеціальної, професійної галузі науки або техніки, зазначаючи при цьому, що науково-технічні терміни становлять суттєву складову науково-технічних текстів (Карабан, 2006, с. 315).

Номінативна функція терміна, що обов'язково вживається на позначення спеціального поняття, покладена в основу дефініції, запропонованої О.О. Селівановою: «термін – слово чи словосполучення, що позначає поняття спеціального спілкування в науці, виробництві, техніці, мистецтві, у конкретній галузі знань чи людської діяльності» (Селіванова, 2006, с. 317).

Аналогічні – із незначними відмінностями – дефініції наявні у інших працях (Крижанівська, Симоненко, 1987, с. 196; 1984), у яких також на перший план висувається взаємозв'язок терміна з категорією «поняття».

У лінгвістиці у різні періоди розвитку термінознавства ідентифіковані різні, інколи неоднозначні, тлумачення терміна – від структурно-семіотичних до таких, що усвідомлюють термінологічні одиниці як різновиди соціальних діалектів, жаргонізмів (Disler, 2008; Georgieva, 2015).

Під час характеристики особливостей термінології, що відрізняють її від інших лексико-семантичних підсистем мови, найчастіше виділено наступні властивості: 1) термін однозначний (або принаймні має тенденцію до однозначності); 2) термін точний, він має номінативну функцію, але йому не властиві експресивна, емоційна і модальна функції, з чим пов'язана незалежність терміна від контексту; 3) значення терміна дорівнює поняттю (в обсязі пізнаного); 4) термін стилістично нейтральний; 5) термін системний (Кияк, 2008а; Кочан, 2013; Симоненко, 2004; Bowker & Hawkins, 2006; Džuganová, 2013; Sager, 1997 та ін).

Основними є такі три ознаки терміна, як: 1) співвіднесеність з певною сферою вживання; 2) співвіднесеність зі спеціальним поняттям; 3) необхідність дефініції. Серед труднощів при визначенні терміна – різноманітність предметних сфер, що

описуються за допомогою термінів. Особливо важко провести одну лінію в трактуванні цього поняття на матеріалі різних наукових дисциплін і областей знання (Школьна, 2015, с. 152).

Одночасно з розвитком когнітивної лінгвістики формується новий напрямок наукових досліджень – когнітивне термінознавство, в якому по-новому освітлюються питання, що мають відношення до поняття «термін» і «терміносистема» (Іващенко, 2011, 2009; Іленков, 2009; Рожков, 2017, 2020, 2020а; Syrotina, 2021, 2022 та ін.). З одного боку, когнітивне термінознавство продовжує традиції лінгвоцентричного (терміноцентричного, або класифікаційно-структурного) термінознавства, і, з іншого боку, набуває рис, притаманних сучасному етапу наукового пізнання — міждисциплінарності (експансіонізму), відкритості, асистемності, поліпарадигмальності, антропоцентризму, синергетизму (Іващенко, 2011). Термін у такому аспекті вивчається насамперед як засіб отримання, фіксації, зберігання, оброблення, трансляції професійних знань.

Не втрачає актуальності вивчення термінології у ракурсі системно-мовної, системно-структурної парадигми, а саме вивчення будови термінів, способів термінотворення, специфіки структурних (парадигматичних, синтагматичних, ієрархічних) зв'язків між одиницями (Луковенко, 2013, 2013а, 2014, 2016б, 2016а, 2017, 2018; Рожков, 2020б, Rozhkov, 2020; Школьна, 2015б, 2014, 2014а, 2013 та ін.).

В українському мовознавстві немає стовідсоткової одностайності у розмежуванні понять «терміни» та «фахова лексика». Наприклад, мовознавці А.С. Д'яков (2000) та Т.Р. Кияк (1993, 1993а, 2007, 2007а, 2008, 2008а) поділяють думку про те, що фахову лексику можна ототожнювати з термінологією. Хоча інші науковці, наприклад, І.М. Кочан (1992, 2000, 2004, 2006, 2008, 2013, 2013а) протиставляють термінологію та фахову лексику на підставі залученості останньої до фахової комунікації, актуалізації у фахових текстах.

У нашій праці, зважаючи на матеріал дослідження – мову гомеопатичної сфери, що є міждисциплінарною і межує з мовами медицини, анатомії, біології,

ботаніки, мінералогії та багатьма іншими – ми дотримуємося точки зору стосовно того, що терміни гомеопатії становлять ядро поля фахових мов, охоплюючи вузькоспеціалізовані номінативні одиниці на позначення «власне» гомеопатичних понять, що не асоціюються з іншими сферами.

Галузеві терміносистеми знаходяться у взаємодії одна з одною, досить часто мають частину спільного термінологічного фонду. Ізольованих терміносистем не існує.

Під час вивчення термінів науковців цікавлять питання їхньої систематизації та стандартизації. Проблемі унормування української наукової термінології присвячено дослідження Л.О. Симоненка (2007); семантичними аспектами нормалізації термінологічних одиниць займався Т.Р. Кияк (2008а, 2013); питання систематизації ветеринарної лексики є фокусом досліджень Ю.Г. Рожкова (2018); методологічні основи стандартизації термінолексики висвітлені у працях О.П. Пінчука (1978).

Упорядкування та систематизація фахової мови гомеопатії на матеріалі української мови здійснені у дослідженнях Т.О. Луковенко, у яких виявлено лексичний склад української гомеопатичної термінології, з'ясовано обсяг поняття «гомеопатична термінологія», визначено закономірності формування та розвитку термінології гомеопатії (Луковенко, 2016в, 2017).

За висновками авторки, тематичний розряд власне гомеопатичних термінів у своєму складі містить такі тематичні групи: ТГ методи вивчення стану хворого; ТГ вибір ліків; ТГ індивідуалізація; ТГ гомеопатичне вживання; ТГ реакція на вживання гомеопатичного препарату; ТГ техніка опитування; ТГ симптоматологія; ТГ захворювання; ТГ гомеопатичні препарати; ТГ гомеопатична терапія; ТГ гомеопатична фармакодинаміка; ТГ гомеопатична фармація (Луковенко, 2016в, с. 84).

1.1.3. Професіоналізми в фахових мовах

Терміни усередині спеціальних комунікативних систем протиставлені професіоналізмам. На думку української дослідниці О.І. Павлової, професіоналізми – це напівофіційні слова чи словосполучення, які використовуються для комунікації людей певної професії, спеціальності, але, по суті, не є строгими науковими позначеннями понять (Павлова, 2008, с. 51). Серед професійних слів спостерігаються як вузькоспеціальні терміни, так і слова більш широкого вживання, що можуть перетворитися у загальноживані слова.

Зважаючи на те, що професійні мови функціонують в ситуаціях невимушеного спілкування представників однієї професії, їх часто називають професійними жаргонами або професійним просторіччям (Черненко, 2015, с. 347-350; Bausch, 1976; Mentrup, 1978).

На відміну від термінів, професійні жаргонізми – це переважно експресивно забарвлені слова й вислови, які є актуалізаторами оцінювальної інформації, що допомагають орієнтуватися у стосунках членів групи, адаптуватися до особливих професійних умов, засобами вираження певної комунікативно-прагматичної інформації, ілюстраторами професійної взаємодії комунікантів (Луковенко, 2015, с. 263).

Наведемо типові приклади застосування професіоналізмів у мові лікарів-гомеопатів. Як-от при спілкуванні один з одним або з пацієнтами гомеопати вживають на позначення типу пацієнта назву гомеопатичного лікарського засобу, який відповідає такому типу і є для нього конституціональним. Наприклад, для однокомпонентного гомеопатичного препарату Пульсатилла (*Pulsatilla*) характерні, за Герінгом, наступні риси людини та симптоми, які вона відчуває: «м'якість, лагідність, податливість, сум, плаксивість; почуття розбитості, «блукаючі болі», швидка стомлюваність» (Winston, 1999, р. 30-34). У зв'язку з цими ознаками та симптомами, які лікар-гомеопат знаходить у пацієнта, про деяких жінок можна вже говорити як про конституціональний медикаментозний тип «Пульсатилла» і відповідно так їх і називають в розмовній лексиці. Препарат

Берберіс (Berberis) підходить для людей, що за своїм типом є «помічниками», «рятівниками» (op. cit). Людину з такими властивостями у фаховій мові гомеопатії розмовного варіанту також номінують професіоналізмом «Берберіс».

Отже, має місце метонімічне ототожнення типу людини із конституціональним для неї гомеопатичним препаратом, що є специфікою фахової мови гомеопатії, що не спостерігається у суміжній сфері алопатичної терапії. У зв'язку з цим, у номінаціях на позначення конституціональних препаратів наявний додатковий конотативний компонент, який відбиває пов'язану із ліками психологічну характеристику певної людини.

Іншим прикладом професіоналізму може служити лексема «крупинки» на позначення гомеопатичних гранул, внаслідок чого утворюється ряд внутрішньогалузевих синонімів із професіоналізму і терміна.

1.2. Етапи становлення і розвитку фахових мов гомеопатії

Розвиток фахової мови гомеопатії пов'язаний з особливостями формування цієї галузі альтернативної медицини, яке було нерівномірним, проходячи етапи розквіту і занепаду, після якого метод гомеопатичної терапії знов починав розширювати сферу свого впливу (Олійник, Ярних, Гайдукова, 2020).

Вивчаючи історію становлення і розвитку ФМГ, науковці умовно виділяють у цьому зв'язку декілька періодів (Гуцол, 2011, с. 111).

Перший період має відношення до донаукового періоду розвитку знань.

Формування спеціальної лексики гомеопатії пов'язується з виникненням протонаукового знання. Епоха еллінізму має такі риси, як антиномія конкретно-предметного та абстрактно-міфологічного знання, що характеризується відмінністю у поглядах, а це своєю чергою вплинуло на термінологію. Головним чином слова донаукового періоду застосовуються для позначення абстрактних явищ, а саме термінів «синдром», «симптом», «одужання», «загострення» тощо.

Слова цього історичного етапу переважно постають як лексеми на позначення запахів, кольорів, зовнішніх проявів конкретної хвороби: жовтуха, водянка, краснуха та ін.

Ще до того часу, як Ганеман створив самостійний напрямок медицини – гомеопатію – значна кількість європейських лікарів знала про принцип «подібне лікується подібним» і часто застосовувала його на практиці. Хоча їхній досвід ще не було систематизовано (Гуцол, 2011, с. 114, с. 106, 166).

Зокрема, у «Збірнику Гіппократа» йдеться про принцип подібності хвороби і засобів її лікування: «... хвороба викликана подібним, і подібним же, яке примусили прийняти, хворий від хвороби переходить до здоров'я ...» Демокріт також вказував на те, що «Подібне вимагає подібного» (Гуцол, 2011, с. 166).

Другий принцип – «протилежне лікується протилежним». Гіппократ проводив лікування за першим принципом, коли було відомо про причину хвороби, за другим – коли причина не була відома. Формування найперших найменувань, що в подальшому ввійшли до гомеопатичної термінології, відзначається якраз у гіппократівські часи.

В більшості випадків слова цього історичного етапу вживаються у сучасній гомеопатичній сфері. Наприклад, такі терміни: легені, бронхи, шлунок, спазм, абсцес, здоров'я, синдром, хвороба, бронх, епідемія, живіт, кома, тиф, шия тощо (Гуцол, 2011, с. 111).

У медицині VI – середина XVIII ст. поширюється тенденція до утворення складених одиниць. З появою багатьох лікарських препаратів виникає необхідність в найменуванні цих засобів за принципом дії: основний засіб; додатковий засіб; засіб, що корегує, та інші. Наприклад, антидот гомеопатичний – гомеопатичний лікарський засіб, здатний усунути дію іншого гомеопатичного препарату; випробуваний препарат – лікарський засіб, приготований із субстанції, дія якої на організм вивчена шляхом випробувань на здорових людях-добровольцях (Гуцол, 2011, с. 111). Виокремлюється термін «конституціональний гомеопатичний

лікарський засіб» – гомеопатичний препарат, що призначається відповідно до конституціонального медикаментозного типу пацієнта (Гуцол, 2011, с. 102).

Парацельс (початок XVI ст.), середньовічний лікар, стверджував, що метод лікування хворого необхідно знаходити лише за допомогою «зіставлення подібного з подібним». Таких поглядів дотримувався і Ян Баптист ван Гельмонт (1579-1644). На думку Георга Ернста Шталя (1569-1734), німецького хіміка і лікаря, «хвороба відступає перед тими засобами, які самі викликають подібні стани» (Гуцол, 2011, с. 106). Цей принцип і надалі став основним у гомеопатії і виділився у самостійний напрямок лікування. У роботах цих дослідників наявні такі одиниці, як «відповідність» та «симпатія» для номінації поняття «подібне». Цей період є становленням загальної системи медичних термінолексем, які згодом почали функціонувати і у системі спеціальних понять гомеопатичної галузі.

У другій половині XVIII ст. – першій половині XIX ст. гомеопатія формує самостійну терапевтичну систему, окресливши «власне» понятійне поле. Із появою праць Крістіана Фрідріха Самуеля Ганемана, який заклав основи гомеопатії як самостійної науки, починається процес формування ядра гомеопатичної галузі (Hahnemann, 1999, 2004, 2019).

Знаковою для виокремлення нової терапевтичної сфери стала опублікована у 1796 р. стаття С. Ганемана «Досвід нового принципу для знаходження цілющих властивостей лікарських речовин», де вперше сформульовано принцип «подібне лікується подібним». У 1805 р. видано перший посібник з гомеопатії *Materia Medica*, де містилися патогенези 27 ліків. Наступного року з'являється праця «Дослідна медицина», де висвітлено теоретичні засади гомеопатії.

Однією з найголовніших робіт у галузі гомеопатії є фундаментальна праця «Органон лікарського мистецтва», що видана С. Ганеманном 1810 р. (Hahnemann, 2019) і з якою пов'язане виникнення термінів «гомеопатія», «лікарський патогенез», «життєва сила» тощо. Завдяки шеститомному видінню «Чисте лікознавство» (*Materia Medica Pura*) С. Ганемана

(2004) у наковий обіг увійшли лексеми на позначення лікарських засобів із природних речовин: глина, нафта, зміїна отрута, золото, пісок, мармур, морська каракатиця, мідь, фосфор, платина, ртуть та ін., а також номінативні одиниці на позначення назв рослин, що використовуються як гомеопатична сировина: *Murex purpureus* (Мурекс пурпуреус) – мурекс пурпуровий, *Nux moschata* (Нукс мошата) – мускатний горіх, *Oleander* (Олеандер) – олеандр звичайний, *Ipecacuanha* (Іпекакуана) – блювотний корінь, *Juglans cinerea* (Югланс синереа) – горіх сірий, *Ignatia amara* (Ігнація) – чилібуха ігнація, *Hypericum perforatum* (Гіперікум) – звіробій продірявлений, *Ginseng quinquefolium* (Гінсенг) – женьшень, *Gelsemium* (Гельземіум) – жасмін жовтий, *Gnaphalium polycephalum* (Гнафаліум поліцефалум) – сухоцвіт туполистий, *Equisetum hyemale* (Еквісетум хіемале) – хвощ зимовий та інші.

Найменування таких одиниць вмотивовано латинськими назвами сировинних джерел, що використовуються під час їхнього виготовлення. Мотивація найменування наступних груп гомеопатичних препаратів залежить від назви сировинного складника, який здебільшого є першим у рецептурі препарату.

Зокрема, існують гомеопатичні лікарські препарати із сировинного джерела рослинного походження (*Arosunum*, *Abrotanum actaea spicata*, *Colchicum*, *Crataegus oxyacantha*, *Linaria vulgaris*, *Licopodium clavatum*, *Phytolacca decandra*) гомеопатичні лікарські засоби із сировинних джерел, що є мінералами та синтетичними сполуками (*Ammonium carbonicum*, *Barium carbonicum*, *Calcium phosphoricum*, *Kalium bromatum*, *Kali hydrojodicum*, *Ferrum sulfuricum*, *Zincum sulphuricum*); нозоди та органопрепарати із сировини тваринного походження (*Carcinoma bronchium*, *Cystopyelonephritis*, *Diphtherinum*); гомеопатичні комплексні препарати (*Aloe-plus*, *Agnus-plus*, *Aconit-plus*, *Aurum-plus*, *Belladonna-plus*, *Bryonia-plus*, *Valeriana-plus*, *Echinacae plus*), що є найпізнішими номінаціями (Гуцол, 2011, с. 83).

Найменуванням всіх зазначених вище гомеопатичних препаратів походять з латинських назв з їхньою транслітерацією українською мовою.

Із формуванням поняттєвого поля гомеопатії виникла необхідність найменування нових понять, що призвело до утворення вузькогалузевих гомеопатичних термінів, а саме: «*Similia similibus curentur*» – подібне лікується подібним: «принцип малих доз» – підбір та призначення гомеопатичних лікарських засобів у надвичайно малих дозах; «реперторизація» – процес пошуку, підбору гомеопатичного лікарського засобу за реперторієм, проведений за певними правилами з урахуванням ранжирування симптомів та їхньої ієрархії, «ранжирування» – процес побудови ієрархії симптомів, «елімінація» – симптоми, що характеризують процес переходу патологічного процесу зсередини назовні, або від прихованих станів до проявлених симптомів, «випробування ліків» – прувінг – принцип гомеопатії, який полягає в обов'язкових клінічних випробуваннях субстанцій, що використовується для приготування гомеопатичних ліків, у субтоксичних дозах на здорових людях-добровольцях з метою вивчення медикаментозного патогенезу даної лікарської субстанції (Гуцол, 2011, с. 33, 64, 89).

З'явилися також терміноутворення, де вказується специфіка технології приготування лікарських засобів: 1) «потенціювання», або «динамізація» – посилення дії гомеопатичних ліків у процесі їхнього приготування шляхом послідовних розведень та струшувань або розтирань; 2) розведення – один із етапів гомеопатичної технології ліків, що полягає у послідовному зменшенні концентрації вихідної лікарської субстанції в розчині шляхом його багаторазового розбавлення; 3) ділення. Термін «потенція» з'являється у фаховій мові гомеопатії завдяки появі у 1828 р. праці С. Ганемана у двох томах «Хронічні хвороби», де обґрунтовано принцип потенціювання (Hahnemann, 1999).

В окрему групу виокремлюються терміни на позначення головних типів реакції організму (інфекційний, емоційний, фізичний): «сикоз», «люес», «псора»; з'являються терміни «захворювання хронічне» та «ієрархія сиптомів». Специфіку новосформованої сфери підтверджують також терміни, що позначають властивості, будову та процеси в людському організмі: «конституція» – сукупність

відносно стійких психічних, функціональних, морфологічних властивостей організму людини, які зумовлені спадковістю, а також тривалим, інтенсивним впливом навколишнього середовища і визначають реактивність організму, «модальність» – чинник (умова) зовнішнього або внутрішнього середовища, який викликає зміну (посилення і ослаблення) вираженості симптомів пацієнта.

Деякі слова тогочасного періоду переосмислюються у ФМГ у полісемантичні лексеми. Зокрема, термін «симптом», зберігаючи своє базисне денотативне значення у фаховій мові медицини, розвиває у ФМГ нове значення, що стосується індивідуальних ознак, які є властивими певному хворому, але не мають безпосереднього відношення до нездоров'я, а саме: «симптом індивідуальний», «симптом ключовий», «симптом об'єктивний», «симптом патогномонічний», «симптом повноцінний», «симптом суб'єктивний». Трансформувалася також семантика терміна «патогенез», який у гомеопатичній поняттєвій сфері визначається як сукупність синдромів та симптомів, які спостерігаються при випробуванні субтоксичної дози лікарської субстанції на здорових людях-добровольцях, чутливих до певного лікарського засобу та його модальності.

Ще за життя С. Ганемана терміносистема ФМГ поповнюється низкою нових елементів: «алопатія», «гомеопатичний лікарський засіб», «гомеопатичні лікарські форми», «діагноз гомеопатичний медикаментозний», «дренажний засіб», «загострення (медикаментозне) гомеопатичне», «комплексизм», «комплексний гомеопатичний препарат», «модальність загальна», «модальність локальна», «монопрепарат гомеопатичний лікарський», «настойка (основна) матрична», «нозод», «оподельдок», «органотропний препарат (засіб)», «органний препарат (органопрепарат)», «плюралізм», «поліхрест», «принцип тотожності», «розведення гомеопатичне», «розтирання» – «тритурація», «саркод», «сировина гомеопатична», «сукупність симптомів», «технологія гомеопатична», «уніцизм (унітаризм)», «фармакопея гомеопатична», «хвороба істинно хронічна», «холізм, холістична медицина» тощо (Hahnemann, 1999, 2004, 2019).

Розвиток фахової мови гомеопатії на теренах України пов'язаний із динамічним розвитком гомеопатичної фармації і застосуванням її на практиці. Виникають нові асоціації і центри лікарів-гомеопатів, відроджуються професійні періодичні видання, проводяться різноманітні наукові дослідження, посилюється співробітництво між країнами (Олійник, Ярних, Гайдукова, 2020).

Починаючи з 90-х років 20 століття, публікується довідник «Materia Medica». Саме тоді виникає необхідність для найменування двох складових гомеопатії, через що виникли терміни «Матеріа медіка» та «Матеріа морб» відповідно «фармакологія» та «терапія».

Фаховими текстами для поповнення ФМГ є статті українських вчених, які у 2005-2006 рр. були вперше опубліковані у міжнародному журналі з класичної гомеопатії – Homeopathic Links (Нідерланди, Німеччина), а також матеріали журналу «Український гомеопатичний щорічник», що видається на постійній основі, та інша гомеопатична література.

Сьогодні гомеопатичні засоби, згідно Закону України «Про лікарські засоби», отримали статус лікарських препаратів і їх виділяють як окрему фармакотерапевтичну групу (Олійник, Ярних, Гайдукова, 2020).

У сучасному арсеналі гомеопатичних ліків на українському ринку фармацевтики налічується 187 препаратів. Оновлюється номенклатура засобів через реєстрацію нових гомеопатичних ліків, серед яких частка імпортованих складає 81%, а вітчизняних – 19%. Препарати, що випускаються у «Національній Гомеопатичній Спілці» та «Арніці», становлять більшу частину асортименту вітчизняної гомеопатичної продукції.

У всьому світі кожного дня зростає кількість лікарів різних напрямків, що використовують гомеопатичні лікарські препарати. Наразі гомеопатичну практику застосовують 25% лікарів Австрії та Німеччини, Франції і Нідерландів – 32%, Англії – 45%. Досить популярна гомеопатична терапія в Індії, Америці, Канаді і

Австралії, а в деяких країнах (зокрема, у Франції) вона включена в структуру страхової медицини (Мощик, 2014).

У сучасній світовій практиці використовується величезна кількість гомеопатичних лікарських засобів, що виробляються відомими світовими компаніями: William Schwabe, DHU, Heel, Madaus&Co, Wala, Staufen Pharma (Німеччина), Nelsons, Freeman's, Weleda UK Ltd., Ainsworths, Helios, Galen Homeopathic (Великобританія), Boiron (Франція), HAPCO, National Homeopathic Laboratory, Economic Homeo Laboratory, Ramakrishna Pharmaceuticals, Pune, Lucknow (Індія), Boericke&Tafel (США).

Згідно з опитуванням, у Шотландії 86% лікарів (із 135) надають позитивну оцінку гомеопатичному лікуванню. У Австралії більше, ніж 80% лікарів (із 800), лікували пацієнтів гомеопатичними препаратами, а 50% випробовували цю терапію на собі (Мощик, 2003).

Можемо зробити висновок, що історія становлення і розвитку ФМГ умовно поділяється на чотири етапи: 1) донауковий період – виникнення протонаукового знання епохи еллінізму; 2) VI – середина XVIII ст., відмічений процесами термінологізації із створенням складених одиниць і становленням загальної системи медичних термінів – частини ФМГ; 3) друга половина XVIII ст. – XIX ст., відзначений працями Ганемана і виокремленням гомеопатії у самостійну терапевтичну систему з «власним» понятійним полем і його ядерною частиною; сучасний період.

1.3. Гомеопатична номенклатура

На теренах українського мовознавства ідея виокремлення такої спеціальної одиниці, як номен, належить І.Г. Верхратському, що у своїй роботі «Початки до уложення номенклатури і термінології природописної, народної» (1864–1879) започаткував вивчення у вітчизняній науці науково-природничої термінології (Верхратський, 1864; 1908). Філософські аспекти вивчення номенів були окреслені англійцем В. Вевеллем, який ще наприкінці XIX ст. у своїй книзі «History of the

inductive sciences from the earliest to the present time» визначає номенклатуру як «сукупність назв видів», онтологічний інвентар певної науки (Whewell, 1859).

Термін «номенклатура» є, на наш погляд, полісемантичним. Існують принаймні чотири варіанти дефініції свого значення, а саме: 1) сукупність номенів, тобто назв; 2) сукупність умовних символів, графічних позначок, що нерідко складаються із цифр та букв; 3) сукупність термінів без дефініцій; 4) сукупність міжнародних назв на позначення видів та елементів у біології, хімії, медицині тощо (Панько, Кочан, Мацюк, 1994, с. 149).

Видатний український термінознавець Т.Р. Кияк визначає номен як відносно довільний «ярлик» предмета, «прикріплений» представниками відповідної галузі знання, що не вимагає «розкриття» чи хоча б часткового трактування його у формі лексичного значення (Кияк, 2008, с. 4). Через це важко не погодитися з думкою науковця стосовно того, що норми номенклатури у першу чергу повинні бути встановлені спеціалістами у галузі техніки та науки, а згодом лінгвістами.

Науковцями також впроваджується термін «номенклатурне найменування» як термінологічне позначення спеціального поняття будь-якої галузі знання, дисципліни, що складається з двох лексико-синтаксичних компонентів, головний з яких є терміном, словом або словосполученням і позначає спеціальне родове поняття певної галузі, а синтаксично підрядний є зовнішнім (для певної сфери знання і для позначення відповідного поняття) знаком, номеном і слугує для виділення специфічного видового поняття. Характерною рисою номенклатури є її автономність, здатність зберігати індивідуальність і зміст за межами конкретної термінологічної системи, незалежно від контексту (Луковенко, 2008).

Дискусійним у наукових розвідках залишається питання щодо розмежування термінології та номенклатури. Зокрема, Т.Р. Кияк (2008) вважає, що номенклатура належить до професіоналізмів чи напівтермінів, але професіоналізми, на відміну від номенклатурних одиниць, піддаються тлумаченню. На противагу терміну, номени мають ослаблений зв'язок із поняттям, опосередкований предметом-денотатом.

У англійськомовних наукових працях (Bowker, Hawkins, 2006; Gangwal, 2011; Giangrande, 2003; Gundersen, 1998; Khilnani, Khilnani, Thaddanee, 2014; Kwo, Kamat, Steinman, 2009; Lambert, Chang, Lin, 2001) під номенклатурою у буквальному сенсі усвідомлюють «список імен», організований за суворими мовними правилами. Медична номенклатура, що є найближчою до номенклатури фахової мови гомеопатії, існує з 1895 р. з появи «*Nomina Anatomica*» і містить близько 6000 одиниць. Спільними ознаками таких одиниць є, на думку науковців, унікальність найменування; присвоєння найменувань відповідно до встановлених правил, які через регулярні проміжки часу мають переглядатися спеціальною комісією; каталогізованість номенклатури в різноманітних інформаційних базах даних; домовленість про латину як номенклатурну мову; домовленість про існування паралельно з латиною списку номенів англійською мовою.

За висновками англійськомовних дослідників (Gundersen, 1998), одні й ті самі ліки можуть мати три номенклатурні назви: хімічну, офіційну і запатентовану.

Хімічна назва відповідає правилам, розробленим International Union of Pure and Applied Chemistry (IUPAC) (op. cit). Запатентована назва присвоюється фармацевтичному препарату залежно від його виробника. Наприклад, аторвастатин продається в Індії як Atorva і Lipikind, але у США існує вже під номенклатурною назвою Lipitor.

Офіційна назва зазвичай є рекомендованою Всесвітньою організацією охорони здоров'я. Одночасно така назва може бути затверджена іншими інституційними спільнотами, що мають певні повноваження у позначенні номенів: наприклад, the British Approved Name (BAN); Dénomination Commune Française (DCF); Japanese Accepted Name (JAN); United States Adopted Name (USAN). Зокрема, хімічна речовина (R)-1-(3,4-dihydroxyphenyl)-2-methylaminoethanol відома як adrenaline (адреналін) (BAN) or epinephrine (rINN) (епінефрин).

Скажімо, у США офіційна назва має бути схвалена USAN (Радою присвоєння найменувань), а потім Всесвітньою організацією охорони здоров'я (ВООЗ). Перед схваленням Радою назва має бути перевірена з метою, по-перше, запобігання її

схожості за написанням або звучанням з іншою офіційною або торговою назвою, і, по-друге, її відповідності конкретному препарату. Після затвердження назва публікується у Бюлетені Trademark Bulletin of the Pharmaceutical Research and Manufacturers of America та у Pharmacopeial Forum (Gundersen, 1998).

Після схвалення ВООЗ препарату присвоюється міжнародна непатентована назва.

З лінгвістичної точки зору, важливим є перелік встановлених рекомендацій щодо вибору Радою USAN номенклатурного імені. Одним із основних критеріїв має бути простота найменування: назва має бути короткою, легкою для вимови та евфонічною, не схожою на інші найменування. Рекомендується уникати префіксів на позначення якісних прикметників і префіксів, які асоціюються з назвою виробника або анатомічним позначенням. Також рекомендується використовувати основу, спільну для членів спорідненої групи ліків. Наприклад, ліки від астми зазвичай мають основу ast (Gundersen, 1998). Крім того, рекомендації включають правила щодо бажаного написання номену, використання ізольованих літер, цифр, правил переносів тощо. Через систематичний підхід Ради USAN до розробки офіційної назви «прозорим» є хімічний склад ліків, показання та побічні реакції. Наприклад, якщо ліки закінчуються на pril, то вони належить до класу інгібіторів АПФ [ангіотензин-перетворюючого ферменту] (op. cit).

Розглянувши поняття номену і його диференціальних ознак, розглянемо визначені науковцями особливості гомеопатичної номенклатури. Дослідження гомеопатичної лексики українською мовою дозволило Т.О. Луковенко дійти висновків щодо особливостей формування номенклатурних найменувань гомеопатичних препаратів (Луковенко, 2008, 2016в).

Зокрема, у зазначених працях Т.О. Луковенко було виділено кілька критеріїв виокремлення груп номенів, а саме – критерій складу препарату з однієї гомеопатичної субстанції або комплексу таких субстанцій, на підставі якого визначені групи: а) гомеопатичних лікарських монопрепаратів (*Vitex agnus*, *Cimicifuga racemosa*, *Ambra grisea*, *Hypericum perforatum*, *Urtica urens* тощо;

2) гомеопатичні комплексні препарати (Gripp-heel, Lymphomyosot, Traumeel, Engystol та ін.).

За іншим критерієм – поняттєвих ознак – номен на позначення назви гомеопатичних препаратів виокремлюються у дві семантичні групи: 1) технологічні, мотивація яких залежить від назви сировинних джерел, що є складниками певного гомеопатичного препарату; 2) комерційні, в основу мотивації найменування яких покладено назви хвороб, синдромів, станів людини, назви виробників тощо.

У свою чергу до технологічних номенів можна віднести назви гомеопатичних лікарських монопрепаратів (далі – ГЛМ), найменування яких вмотивовано латинськими назвами сировинних джерел, що використовуються в процесі їхнього виготовлення: а) із сировинного джерела рослинного походження (*Linaria vulgaris*, *Lycorodium clavatum*, *Phytolacca decandra* тощо); б) із сировинних джерел, що є мінералами та синтетичними сполуками (*Kalium bromatum*, *Kali hydrojodicum*, *Ferrum sulfuricum*, *Zincum sulphuricum* тощо); в) із сировини тваринного походження – приміром, для виготовлення нозодів та органопрепаратів (*Carcinoma bronchium*, *Cystopyelonephritis*, *Diphtherinum* тощо). Українськими еквівалентами всіх зазначених номенів є транслітеровані латинські назви: наприклад, Дифтеринум (нозодний препарат дифтерії) та ін.

Гомеопатичні лікарські засоби позначають латинською назвою базисного препарату із зазначенням ступеня розведення та/або потенціювання.

Прикладом комерційних номенів є хель-препарати. Назва «Heel» походить від латинського виразу «Herba est ex luce» (Рослина зі світла) (Аллен, 2006, с. 24). Наразі виділяють близько 50 номенів на позначення препаратів фірми «Heel», що зареєстровані на сьогодні в Україні: Ангін-Хеель С / Angin-Heel; Ангіо-Іньель / Angio-Injeel; Бронхаліс-Хеель / Bronchalis-Heel; Гастрікумель / Gastncumeel; Ігнація-Гомаккорд / Ignatia-Homaccord та ін.

Наступними критеріями класифікації гомеопатичних номенів визначені «денотативний» критерій за типом процесів, якому відповідають гомеопатичні ліки: етіологічний, патоанатомічний, патофізіологічний.

Етіологічні процеси є основою розподілу в одну групу номенів найменувань ліків, що використовується при певних симптомах. На цій підставі можна виділити посттравматичні ліки (*Arnica*, *Conium*, *Hypericum*, *Acidum sulfuricum*, *Calendula*, *Symphytum*, *Ledum*, *Rhus*, *Rula*, *Staphisagria*, *Silicea*), постожогові (*Cantharis*), посткріогенні (*Agaricus*), пострадіаційні (*Phosphorus*, *Selen*). Патофізіологічний критерій об'єднує у одну групу номенів ті номінативні одиниці, що денотують до ліків, які мають протизапальні, протиалергічні, жарознижуючі, протипухлинні, знеболюючі та ін. властивості. Патологоанатомічний критерій заснований на органотропності ліків. На цій підставі можна виділити номени на позначення ліків кардіотропної дії (*Digitalis*, *Cactus*, *Lachesis*, *Naja*, *Arsenicum album*), ангіотропної (*Barium* при склерозі аорти, *Aconitum* діє на артерії, *Hamamelis* – венотропний), гепатотропної (*Lycopodium*, *Chelidonium*, *Berberis*, *Carduus marianus*, *Nux vomica*, *Mercurius solubilis*, *Phosphorus*, *China*), нефротропної (*Cantharis*, *Terebentina*), нейротропної (*Tabacum*), психотропної (*Hyosciamus*, *Stramonium*, *Belladonna*, *Opium*, *Barium carbonicum*, *Aconitum*, *Celsemium*, *Veratrum album*, *Opium*, *Coffea*) дії.

Іншим критерієм таксономії гомеопатичних номенів є такі фізіологічно-біологічні характеристики пацієнтів, як вік, стать.

На основі попереднього аналізу матеріалу нам вдалося ідентифікувати, що за критерієм віку номени можуть реферувати до «дитячих» (*Calcium*, *Silicea*, *Belladonna*, *Chamomilla*, *Ipecacuanha* або до геронтологічних (*Antimonium tartaricum*, *Conium*, *Barium carbonicum*, *Opium*, *Secale cornutum*, *Gelsemium*) препаратів, за критерієм статі – до «жіночих» препаратів (*Pulsatilla*, *Sepia*, *Lilium tigrinum*, *Belladonna*, *Platina*, *Palladium*) і «чоловічих» ліків (*Nux vomica*, *Lycopodium*, *Aurum*, *Ferrum*). Останній розподіл також корелює з існуючими в гомеопатії поняттями інь і янь. Варто зауважити, що, незважаючи на те, що, за

загальноприйнятою точкою зору, номен позбавлені конотативних віддтінків, у гомеопатичних номенах, виділених за критеріями «вікової» і «статевої» атрибуції, додатковий конотативний компонент все-таки наявний і відображає пов'язану із номеном практику його використання. Зокрема, англійський мовознавець Д. Ліч до компонентів конотативного значення відносить не лише фізичні, але і психічні, і суспільні характеристики, культурні уявлення, традиції, переважну у певному суспільстві практику використання відповідного предмета та інші позамовні фактори (Leech, 1974).

Окрему групу номенів становлять номінативні одиниці на позначення конституційних препаратів (*Nux vomica*, *Sulfuris*, *Alumina*, *Chamomilla*, *Lilium tigrinum*, *Conium*, *Pulsatilla*, *Lachesis*).

Особливе практичне значення має поділ номенів на позначення гомеопатичних ліків за сторонністю дії (*Lycorodium*, *Chelidonium* – справа-наліво, а *Thuja*, *Lachesis*, *Spigelia* – лівосторонні) (Мощич, 2004).

Зазначена класифікація номенів (має, на наш погляд, як сильні, так і слабкі сторони. З одного боку, вона намагається врахувати якомога більше аспектів денотативної (реферетної) сфери гомеопатичного лікування. З іншого боку, один номен водночас входить до різних класифікацій, «підпадаючи», наприклад, під критерії монопрепарату (за кількісним складом), жіночого (за статтю), геронтологічного (за віком), психотропного (за типом органотропної дії), протизапального (за патофізіологічним критерієм), що «розмиває» таксономічні межі й ускладнює структуру терміносистеми гомеопатії.

ВИСНОВКИ ДО РОЗДІЛУ 1

1. У визначеннях фахових мов дослідниками акцентуються функціональний (комунікативно-прагматичний), номінативно-поняттєвий і інформаційний аспекти, що корелюють з основними функціями таких мов. У цьому дослідженні фахова мова гомеопатії усвідомлюється як складно структурована сукупність синтетичних і аналітичних мовних засобів, що утворюють таксономічні,

парадигматичні і синтагматичні відношення та використовуються для поняттєвого визначення засад, принципів і основних понять, що асоціюються з гомеопатичною терапією з метою трансляції фахової інформації для фахівців і пацієнтів.

2. Конститутивними ознаками фахових мов є співвіднесеність з певною галуззю знання; специфічне коло користувачів; обмежена у порівнянні із загальноповживаною мовою кількість функцій; точність, однозначність і нейтральність; прикладний характер; формування на основі загальноповживаної мови. У складі загальнонаціональної мови фахові мови вирізняються власним термінологічним інструментарієм, граматичними структурами й стилістичними особливостями, що базуються на загальнонаціональній мові, із відношеннями взаємообміну і взаємного поповнення номінативними одиницями.

3. Класифікація фахових мов здійснюється відповідно до таких критеріїв, як: предметна співвіднесеність або сфера функціонування, специфікація залежно від функціональних стилів фахової мови (горизонтальні критерії), а також рівень абстрактності, склад учасників фахової комунікації, природність-штучність, специфіка мовних засобів (вертикальна група критеріїв).

4. Термін – моносемантична, точна, стилістично нейтральна, співвіднесена зі спеціальним поняттям одиниця терміносистеми, що функціонує за її законами і водночас відповідно до норм мовної системи, складову якої вона становить. Обрано підхід, згідно з яким фахові мови і терміносистеми розмежовуються на підставі базованості фахових мов на фахових текстах і комунікативному середовищі, а також більшої диференціації, порівняно із термінологією, мови для спеціальних цілей, що включає, крім термінів, номенклатуру, загальноповживану, спеціальну лексику, власні імена, застарілі слова і неологізми, морфо-синтаксичні класи спеціальної лексики та інші номінативні одиниці. У термінологічному полі фахової мови гомеопатії ідентифіковані п'ять основних груп спеціальних номінативних одиниць: назви загальних понять гомеопатії; номінативні одиниці на позначення типів гомеопатичних лікарських засобів; назви на позначення

симптомів; номінації на позначення процесів приготування гомеопатичних потенцій; назви на позначення відчуттів.

5. У процесі становлення і розвитку німецької фахової мови гомеопатії, що стала джерелом впровадження у світовий науковий обіг базисних номінативних одиниць, що асоціюються з гомеопатичною терапією, можна виокремити чотири основних етапи: донауковий період протонаукового знання; VI – середина XVIII ст., пов'язані із оформленням загальної системи медичних термінів – частини ФМГ; друга половина XVIII ст. – XIX ст., протягом яких завдяки дослідженням Ганемана і його послідовників гомеопатія набуває власного термінологічного апарату – ядерної частини фахової мови гомеопатії; сучасний період.

6. Відмінність між терміном і номеном полягає у різній промінантності елементів їхньої знакової структури: термін має переважно сигніфікативне значення, виконуючи номінативну і дефінітивну функції, номен має денотативне значення, застосовуючись лише у номінативній функції. Позначення одних і тих самих ліків можуть мати три номенклатурні назви: офіційну, запатентовану і хімічну. Офіційне номенклатурне найменування медичного препарату має відповідати критеріям простоти, бути стислим, легким для вимови, таким, що не викликає асоціацій з іншими номенами. Рекомендується використовувати спільну для членів спорідненої групи ліків основу, уникати префіксів на позначення якісних прикметників, а також префіксів, що можуть реферувати до назви виробника або анатомічного позначення.

Гомеопатична номенклатура постає як сукупність найменувань лікувальних препаратів, що офіційно дозволені для використання. Такі номени представлені латинським найменуванням базисного препарату або транслітерованою назвою українською мовою із зазначенням ступеня розведення та/або потенціювання.

7. Професіоналізми є варіантом соціальних діалектів або жаргонізмів, що асоціюються з певною професією і можуть бути експресивно й оціночно конотованими, засобами вираження комунікативно-прагматичної інформації у фаховому спілкуванні.

Основні положення розділу висвітлені у таких публікаціях автора:
Курбаль- Грановська, 2019, 2020.

РОЗДІЛ 2. МЕТОДОЛОГІЯ ЗІСТАВНОГО ДОСЛІДЖЕННЯ АНГЛІЙСЬКОЇ, ІСПАНСЬКОЇ, НІМЕЦЬКОЇ ТА УКРАЇНСЬКОЇ ФАХОВИХ МОВ ГОМЕОПАТІЇ

2.1. Методологія зіставного вивчення фахових мов

Матеріал дослідження становить корпус специфічної фахової, термінологічної і професійної лексики і аналітичних номінацій на позначення понять та категорій галузі сучасних англійської, іспанської, німецької та української ФМГ, що використовуються в спеціально окресленій комунікативній сфері з метою досягнення розуміння між усіма фахівцями даної галузі (Hoffmann, 1987, с. 53) і обумовлюється чітко окресленою термінологією (Кияк, 2007, с. 203-208; Bungarten, 1993; Fluck, 1996; Möhn, Pelka, 1984; Schipperges, 1976), що є ядерною частиною такої системи мовних знаків.

З огляду на те, що одиниці фахової мови гомеопатії зіставляваними мовами не є однорідними в аспекті своєї структури, семантики, походження, граматичного оформлення, поняттєво-денотативної співвіднесеності з гомеопатичною сферою, у дослідженні обрано одиниці аналізу, різні за своєю структурою і рівнем термінологізації. Отже, корпус дослідження становлять власне гомеопатичні терміни – моноксемні, двокомпонентні і багатоконпонентні; номенклатури, напівтерміни або професіоналізми, міжгалузеві лексичні одиниці, загальноживана лексика (така, що залучалася в аспекті вивчення зовнішньосистемної полісемії, а також метафоричних позначень гомеопатичної сировини найменуваннями національного походження), абрєвіатури, фрагменти текстів під час виокремлення дефінітивних синонімів (наприклад, гомеопатія – емпірична індивідуалізована терапія в низьких дозах потенційованих препаратів за принципом подібності, тобто термін «гомеопатія» утворює двокомпонентний синонімічний ряд з визначенням цього поняття).

Основною джерельною базою дослідження були лексикографічні джерела: словники гомеопатії, одномовні і двомовні, в тому числі Словник гомеопатичних

термінів Т.О. Луковенко (2011), Словник гомеопатичних термінів як частина праці Л.П. Гуцол і Т.М. Козименко «Словник гомеопатичних термінів як важлива складова викладання курсу «Основи гомеопатії» (2009), A dictionary of homeopathic medical terminology (Yasgur, 1994), The Dictionary of Modern Medicine (Segen, 1992), Worterbuch fur Homeopathen. Englisch-Deutch, Deutch-Englisch (Neumann, 1997), Etymological Dictionary of the Slavic Inherited Lexicon (Derksen, 2008), Фармацевтична Енциклопедія (онлайн джерело); Українсько-латинсько-англійський медичний тлумачний словник (1995), Перший рукописний українсько-латинський словник Арсенія Корецького-Сатановського та Єпіфанія Славинецького (Горбач, 1968), словники української мови, онлайн словники та ін.; гомеопатичні реперторіуми (каталоги гомеопатичної «Матерія медика», що включають список симптомів і препаратів, які застосовують для їхнього лікування): Repertorium der homeopathischen Arzneimittel (Kent, 2007), Repertory of the Homeopathic Materia Medica (Kent, 1990), Repertorio, Fundamentos teóricos de la Homeopatía (Diaz del Castillo Guerrero, 2014), Glossaire de l'Homéopathie (Diais, 1992), словники медичних і анатомічних термінів, словники загальнонавчальної лексики. Додатково залучалися підручники з вивчення гомеопатії: The Science of Homeopathy (Vithoulkas, 1980), Основи гомеопатії (Гуцол, 2011), Основи сучасної гомеопатії (Лисенюк, Симоненко, 2003), Homeopathic Pharmacy: An Introduction and Handbook. Kayne, 1997). Lehrbuch der Homöopathie. Grundlagen und Praxis der klassischen Homöopathie (Genneper, Wegener, 2010), Lehrbuch der Homöopathie (Köhler, 2008).

На сучасному етапі методологія вивчення фахових мов, що в термінознавчій традиції різних країн іменуються як «Fachsprache» (нім.), «language for special/specific purposes» (англ.), спирається на загальну методологію лінгвістичних досліджень в міждисциплінарному висвітленні (Глуценко, 2010, 2014; Голубовська, 2012; Семотюк, 2011) у форматі системно-мовної, прагмалінгвістичної і лінгвокогнітивної концепції (Roelcke, 2005, с. 16-17).

Першою із зазначених концепцій є системно-мовний підхід, відповідно до якого мова спеціального призначення розглядається як система вербальних знаків, що використовуються у фаховій комунікації із вивченням принципів організації спеціальної лексики і термінології та відношень між ними. Згідно з цією концепцією, визначальною характеристикою фахової мови є її системність, що забезпечується структурними зв'язками між елементами-одиницями, їхньою структурацією на основі класифікації означених понять і встановлення відношень між ними (Georgieva, 2007; Rozhkov, 2018; 2020).

У рамках прагмалінгвістичної концепції (Hoffmann, 1987) фокусом наукових інтересів є текст, що вивчається як посередник у фаховій комунікації, а також комунікативні контексти, пов'язані з умовами професійного спілкування і стратегіями автора, рівнем його знань, а також інтерпретацією адресата тексту. Дотичним до такого ракурсу досліджень є дискурсивний аспект вивчення фахових текстів (Іващенко, 2003) – зокрема, висвітлений у докторській дисертації і монографічному дослідженні Н.П. Литвиненко на матеріалі медичного дискурсу (2009).

У ракурсі лінгвокогнітивної концепції до вивчення фахових мов або «когнітивного термінознавства», фахова мова вивчається як когнітивно-комунікативний простір, структурований певними когнітивними структурами репрезентації знань. У межах такого підходу термін усвідомлюється як когнітивно-інформаційна структура, в якій акумулюється виражене у конкретній мовній формі професійно-наукове знання. Висвітленню у когнітивному аспекті фахової мови медицини, яка становить периферію тематичного поля фахової мови гомеопатії, присвячена низка сучасних досліджень українських науковців (Рожков, 2017, 2020, 2020а; Віт, 2006; Перхач, 2017 та ін.).

У рамках когнітивного термінознавства фахові мови вивчаються у концептуальному і категоріальному аспектах (наприклад, категорії простору, часу, каузальності, кольору, об'єкта у формуванні англомовних термінів на позначення захворювань), а також дослідження термінів здійснюється із залученням різних

когнітивних моделей (динамічного і статичного фреймів (Rozhkov, 2022, 2020; Rozhkov, Syrotin, 2021).

Окремим фокусом «когнітивного термінознавства» є вивчення метонімічних та метафоричних термінів із застосуванням методів дослідження когнітивної метафори. Один із таких методів застосовується у цій дисертаційній праці у рамках теорії концептуальної інтеграції (детально див. 2.2.5).

Системно-мовна концепція є провідною у цьому дисертаційному дослідженні присвяченому виявленню структурних і семантичних зв'язків між одиницями ФМГ за вісями ієрархічної таксономії, парадигматичних синонімічних, полісемічних, антонімічних зв'язків, синтагматики морфолого-синтаксичних моделей з огляду на аломорфізм та ізоморфізм знаків і відносин між знаками фахової терміносистеми гомеопатії у зіставлюваних мовах.

2.2. Етапи зіставного дослідження англійської, іспанської, німецької та української фахових мов гомеопатії

У нашій роботі, присвяченій зіставному дослідженню фахової мови гомеопатії англійською, іспанською, німецькою та українською мовами, використовувалась методика дослідження, що охоплює загальнонаукові методи аналізу, синтезу, індукцію, дедукцію, висунення гіпотез, описовий метод, у поєднанні зі спеціальними лінгвістичними методами (Алексенко, 2020): зіставного аналізу, компонентного аналізу, дефініційного методу, словотвірного / деривативного аналізу, структурних методик дистрибутивного аналізу і аналізу «за безпосередніми складниками», методу, що базується на теорії концептуальної інтеграції, методу морфолого-синтаксичного моделювання.

Зазначені методи використовувалися для зіставного аналізу фахової мови гомеопатії на чотирьох послідовних етапах дослідження.

На *першому етапі* дослідження за допомогою *загальнонаукових методів* (Кислий, 2009) було визначено науково-методологічні засади вивчення ФМГ у зіставному аспекті.

Дедуктивно-індуктивний метод застосовувався з метою аналізу і синтезу наукових концепцій, що стосуються визначення і структурування термінології у сучасній лінгвістиці, враховуючи зіставний ракурс вивчення цієї проблематики.

Методики *описового методу* із залученням таких прийомів, як спостереження, узагальнення, інтерпретація, класифікація, були залучені для збору, інвентаризації і систематизації різнорівневих одиниць фахової мови гомеопатії зіставляваними мовами. Описовий метод уможливив класифікацію одиниць у наступному практичному розділі за групами ядерних і периферійних тематичних груп ФМГ. Метод *спостереження* був застосований з метою відбору одиниць матеріалу із чотирьох мов зіставлення. Метод *узагальнення* як синтез подібних характеристик на різних рівнях стратифікації ФМГ використовувався з метою попереднього розподілу матеріалу за рубриками, які асоціюються з лексико-семантичними, дериваційними і структурними особливостями досліджуваних одиниць ФМГ. *Інтерпретація* даних здійснювалася як попередній етап тлумачення матеріалу за критеріями найбільш частотних для чотирьох зіставляваних мов або для кожної з таких мов лексичних, морфологічних, синтаксичних, структурних, концептуальних (у термінах ФМГ з метафоричним компонентом) особливостей – з огляду на ізоморфізм і аломорфізм зіставляваних термінів.

Гіпотетико-дедуктивний метод дозволив сформулювати гіпотезу про можливість обґрунтування виявлених подібностей і відмінностей у ракурсі, з одного боку, галузевої специфіки ФМГ і, з іншого боку, лінгвокультурних особливостей термінотворення й концептуалізації певних гомеопатичних понять.

На *першому етапі* формування корпусу матеріалу дослідження було виокремлено 8000 одиниць матеріалу аналізу (2000 кожною із мов зіставлення), упорядкованих відповідно до рубрик їхньої структурної, семантичної (семасіологічної і ономасіологічної), дериваційно-морфологічної систематизації. Матеріал відбирався за логіко-поняттєвим критерієм відповідності номінативних одиниць референтам, що асоціюються зі складниками і специфікою гомеопатичної терапії, її засадничими принципами і поняттями, об'єктами і цілями.

Другий етап дослідження залучає низку взаємопов'язаних методів лінгвістичного аналізу, використаних з метою тематичної класифікації одиниць фахової мови гомеопатії, із вирізненням тематичних груп, що становлять ядерну і периферійні зони (із розмежуванням ближньої і дальньої периферії за предметно-денотативним критерієм співвіднесеності із власне гомеопатичними поняттями) тематичного термінологічного поля ФМГ з визначенням найбільш узагальнених ізоморфних і аломорфних характеристик компонентів досліджуваних тематичних груп за критеріями денотативної співвіднесеності, семантичних, морфологічних та синтаксичних характеристик, походження, способів запозичення, калькування, особливостей метафоризації. На цьому етапі провідним був метод словникових дефініцій, елементи методу польового моделювання з огляду на визначення структури термінологічного поля фахової мови гомеопатії, частково залучався деривативний і компонентний аналіз, а також метод концептуальної інтеграції – для аналізу термінів ФМГ з метафоричним компонентом.

Третій етап фокусувався на зіставному дослідженні структурно-семантичних особливостей фахових мов гомеопатії з їхнім упорядкуванням за способами та засобами словотвору – морфологічного, композитного, а також утворення аналітичних номінацій у формі термінологічних словосполучень з побудовою структурних моделей. На цьому етапі використовувалася низка спеціальних мовознавчих методів, включаючи зіставний аналіз, деривативний аналіз у поєднанні з елементами ономазіологічного і етимологічного аналізу, методи формально-структурного аналізу: дистрибутивний, «за безпосередніми складниками» і морфолого-синтаксичного моделювання.

Четвертий етап дослідження присвячений вивченню семантико-парадигматичних та ієрархічних відношень термінів фахової мови гомеопатії мовами зіставлення – з виділенням таксономічних відносин гіперо-гіпонімічної ієрархії, полісемантичних, синонімічних, антонімічних і епонімічних зв'язків між компонентами ФМГ. На цьому етапі центральними були такі спеціальні лінгвістичні методи, як метод компонентного аналізу і метод зіставного аналізу, з

частковим залученням методу словникових дефініцій, морфолого-синтаксичного моделювання епонімічних зв'язків, методик дистрибутивного аналізу і аналізу «за безпосередніми складниками».

2.3. Спеціальні лінгвістичні методи дослідження англійської, іспанської, німецької і української фахових мов гомеопатії

2.3.1. Зіставний метод у дослідженні фахових мов гомеопатії

Провідним у дисертації є зіставний метод аналізу, застосування якого дозволило виявити спільні і відмінні риси фахової мови гомеопатії англійською, іспанською, німецькою та українською мовами.

Зіставний аналіз «насамперед передбачає визначення критерію, еталона зіставлення, вибір якого залежить від мовного рівня обраних об'єктом одиниць» (Селіванова, 2006, с.165). Під час вибору *tertium comparationis* («метамови порівняння») важливим є наявність такого еталону порівняння ознаки або ознак у всіх зіставляваних мовах. Оскільки фахова мова гомеопатії розглядається у дослідженні комплексно і у різних аспектах, у праці використовується комплексний *tertium comparationis*, що залучає не лише різнорівневі номінативні одиниці зіставляваних мов фахових мов, але й критерії концептуалізації, що застосовуються під час зіставлення термінів з метафоричним компонентом, а також критерій структурного складу порівнювальних складних термінів.

Розглянемо різнорівневі *tertium comparationis*, застосовані у дослідженні.

На лексичному рівні еталоном зіставлення було обрано компонентний склад значень номінативних одиниць англійською, іспанською, німецькою та українською мовами. Такий аналіз застосовується для ідентифікації аломорфних та ізоморфних ознак лексичних одиниць на позначення гомеопатичних понять і реалій з метою їхньої структурації в аспекті семантико-парадигматичних та ієрархічних відношень.

Наприклад, усі варіанти полісемантичної лексики «гранула» (*pellet, der Globulus / Streukügelchen*) містять базисну сему денотативного значення: спресованість у вигляді крупинок різної форми: дрібний твердий шматочок якої-небудь речовини у вигляді зернини (СУМ, 2, 1971, с. 158); *a usually small rounded, spherical, or cylindrical body (as of food or medicine (MW); la forma de presentación más habitual del medicamento homeopático son los gránulos y los glóbulos, pequeñas esferas de que contienen la sustancia medicamentosa (homeopatia. net); meist in der Homöopathie eingesetzte kugelige Arzneiform (Wortbedeutung.info)*. Водночас такий термін утворює зв'язки як зовнішньосистемної, так і внутрішньосистемної полісемії.

У першому аспекті варіантами значення слова *pellet* в англійській мові (саме такий термін на позначення гомеопатичних гранул наводиться в англо-німецькому словнику гомеопатичної фахової мови (Neumann, 1997, р. 143), не зафіксованому в українських лексикографічних джерелах, є *the solid waste of particular animals; small metal objects that are shot from some types of gun (CD)*.

Як приклад внутрішньосистемної полісемії, термін вживається на позначення різних понять у ФМГ, що є аломорфними у мовах зіставлення. Так, в англійській мові термін *pellets* використовується на позначення, з одного боку, дрібної частинки або зерна і, з іншого боку, як маленької таблетки з сахарози (MD).

В німецькій мові на позначення гомеопатичних гранул застосовується термін *das Streukügelchen*, що також може використовуватися у фармакології на позначення пігулок, в українській мові зазначена номінативна одиниця має такі варіанти значення, як гомеопатична гранула і білкова гранула.

Як *tertium comparationis* компонентний склад лексем використовується під час зіставного дослідження синонімічних зв'язків ФМГ досліджуваними мовами.

Наприклад, у синонімічному ряді *настій – настоянка – есенція – розчин – тинктура (infusion – essence – solution – tincture; la disolución – das Essenz – die Tinktur; der Aufguss – das Essenz – die Tinktur)* ізоморфною для всіх термінів

зіставляваними мовами є інтегративна сема «лікарська форма, переважно рідкий препарат, похідний від певної речовини».

Ізоморфними є диференційні семи, пов'язані зі способом отримання лікарської форми: її вилученням з рослинної чи тваринної речовини (настій), настоюванням на певній речовині (тинктура), розчиненням у рідині (розчин – рівномірність розподілу), а також зі ступенем концентрації отриманого засобу (есенція – концентрований розчин). Такі семи вилучаються на основі словникових дефініцій.

Настій – витяжка з рослинної чи тваринної речовини, що утворилася в тій рідині, в яку ця речовина вміщена (СУМ, 5, 1974, с. 200);

Infusion: 1. the steeping of a substance in water to obtain its soluble principles; 2. the product obtained by this process (MD).

Der Aufguss – wässrige Flüssigkeit, die durch Übergießen von Pflanzenteilen mit heißem oder kochendem Wasser hergestellt wird (водна рідина, яку отримують шляхом обливання частин рослин гарячою або окропом) (Wortbedeutung.info).

Тинктура – настоянка лікувальної речовини на спирті або ефірі (СУМ, 10, 1979, с. 114).

Tintura – disolución de una sustancia medicinal en alcohol, agua o éter (MD).

Tincture – an alcoholic or hydroalcoholic solution prepared from vegetable drugs or chemical substances (MD).

Die Tinktur – dünnflüssiger Auszug aus pflanzlichen oder tierischen Grundstoffen, der mit Äther, Spiritus aethereus, Azeton, Wasser oder Weingeist hergestellt wurde (Wortbedeutung.info).

Компонентний склад таких відносних синонімів вирізняється у зіставляваних мовах як ізоморфними, так і певними аломорфними характеристиками. У всіх мовах як диференційні семи у визначенні терміна «настій» є «середовище» для утворення ліків (рідина, в яку ця речовина вміщена), процесуальність (результат процесу) і сировина. В німецькій мові у визначенні слова додано такий семантичний компонент, як «заливання гарячою водою або окропом», який відсутній у дефініціях термінів іншими зіставляваними мовами. В англійській мові

«сировина» як семантичний компонент номінативної одиниці позначена у більш генералізованій формі – як *substance*. В українській мові доданий компонент «тваринна сировина». У визначенні тинктури ізоморфними є семи, пов'язані з основою приготування ліків (спирт або ефір), а також семи «рідина» і «органічна сировина». Аломорфним семантичним компонентом значення слова в англійській мові є «хімічна субстанція» на додаток до органічної сировини (*prepared from vegetable drugs or chemical substances*), а в німецькій та іспанській мовах – семантичний компонент «вода» на позначення однієї із основ приготування ліків.

Окрім лексичного (лексико-семантичного) рівня, *tertium comparationis* виокремлюється також на рівні конструкцій (простих, складних і комбінованих), що виконують функцію терміна на позначення гомеопатичного або медичного поняття.

Необхідність до залучення *tertium comparationis* конструкцій обумовлена тим, що більшість термінів, що утворюють фахові мови гомеопатії, є двокомпонентними чи багатоконпонентними. Наприклад, багаторівневість гіперо-гіпонімічного структурування термінів фахової мови гомеопатії забезпечується через приєднання до гіпероніма одиниць на позначення диференційних ознак родового поняття, що перетворює гомеопатичний термін на двокомпонентне утворення. Подальша диференціація поняття залучає приєднання ще однієї одиниці, що утворює трикомпонентний термін, що є гіпонімом до попереднього, який виступає вже гіперонімом і т.п.

Саме на рівні словосполучень найбільшою мірою виявляється аломорфізм термінів фахової мови гомеопатії за структурно-семантичними характеристиками. Наприклад, аломорфним за кількістю компонентів у зіставлюваних мовах є склад терміносполучень, що утворюють синонімічні ряди, структура термінів-епонімів, специфіка структурних типів тощо.

Щодо епонімічних структурних моделей – ізоморфізмом відзначені англійська і німецька мови – з препозитивним розташуванням власної назви, що є

ознакою іменника на позначення родового поняття: *Hering's law, das Heringsches Gesetz*. Такі структури є аломорфними в українській і іспанській мовах, де власна назва знаходиться у препозиції до означуваного слова: *закон Герінга, la Ley de Hering*.

Відповідно в англійській і німецькій мовах модель виглядатиме як Pr. N.(’s) + N. / Pr. N. + N., а в українській і іспанській мовах з такою моделлю корелюватиме структура із аломорфним розташуванням компонентів: N. + Pr. N.N. + (Prep.) + Pr. N.

Використання конструкції як еталона порівняння дозволило визначити найпродуктивніші ізоморфні моделі термінологічних словосполучень зіставлюваними мовами, ізоморфні диференційні ознаки, позначені атрибутивним компонентом, включаючи ознаки на позначення джерела, з якого виробляються гомеопатичні ліки (*коростяний носод, scabies nosode, el nosode de sarna, die Krätze Nosode*), ознаки, що вказують на кількісні критерії ідентифікації термінопоняття, позначають подібність, причину, вказують на приналежність, функцію, вік, стать тощо. За допомогою використання зазначеного еталона порівняння ідентифіковано аломорфні диференційні ознаки, позначені атрибутивним компонентом у німецькій мові.

Конструкції утворюють у зіставлюваних мовах різні за компонентним складом синонімічні ряди. Наприклад, в англійській мові синоніми на позначення хвороби легенів утворюють синонімічний ряд, що складається із шести компонентів, чотири з яких є терміносполученнями: *pneumonic fever – pulmonary fever – lung inflammation – pneumonia – pulmonary inflammation – pulmonitis*. В іспанській мові ті ж самі поняття позначаються синонімами, що утворюють трикомпонентний ряд: *la inflamación de los pulmones – la inflamación pulmonar difusa – la neumonía*. В німецькій ФМГ, у якій скорочення кількості терміносполучень відбувається за рахунок композитного творення, синонімічні ряди формуються синтетичними формами, на відміну від аналітичних у інших мовах зіставлення (*die Lungenentzündung* як синонім-композит *die Pneumonie*, якому в інших мовах

відповідають двокомпонентні словосполучення: *запалення легень, lung inflammation* тощо.

На словотвірному рівні еталоном порівняння обрано, з одної сторони, словотвірний тип і, з іншої, критерій ономасіологічної структури – під час аналізу композитних утворень і значення афіксів у похідних словах.

Критерій словотвірного типу дозволив виокремити аломорфні та ізоморфні способи і засоби словотвору термінів ФМГ, найбільш продуктивні у досліджуваних мовах словотвірні моделі, ізоморфні і аломорфні афікси. Як можна побачити, такий еталон порівняння дозволив виявити найбільшу продуктивність суфіксального способу серед афіксальних способів морфологічного словотворення; ізоморфні афікси грецького і латинського походження; аломорфні афікси національного походження.

Аломорфною характеристикою словотвору ФМГ у німецькій мові визначена висока продуктивність лексико-синтаксичного способу словотворення – зрощення компонентів у цілісно-оформлене слово-композит, у порівнянні з іншими мовами зіставлення, у яких терміни на позначення аналогічних понять є аналітичними. Наприклад, такі терміни, як *Konstitutionsmittel* та *Konstitutionstyp* на позначення базисних гомеопатичних понять в німецькій мові мають двокомпонентні відповідники у інших мовах зіставлення: *конституційний засіб (препарат), конституційний тун, constitutional remedy, constitutional type*.

Інший еталон порівняння – критерій ономасіологічної структури, використовувався під час аналізу таких одиниць ФМГ зіставлюваними мовами, як складні слова-терміни і терміни з метафоричною внутрішньою формою.

Так, застосування зазначеного критерію дозволило виявити типи ізоморфних та аломорфних гіперо-гіпонімічних зв'язків між семантичним центром-кореневою морфемою, яка позначає родове гомеопатичне поняття, та «атрибутивною» кореневою морфемою складного слова, що конкретизує поняття за певною ознакою. Серед «означувальних» морфем термінів-композитів визначені: ознаки на позначення причини хвороби; просторові відношення; якісний рівень виявлення

ознаки; локалізація хвороби / симптому. Аломорфізмом визначена німецька мова, де в основу композитного творення покладені ономасіологічні ознаки, які у двох інших зіставляваних мовах передаються лише терміносполученнями.

Ономасіологічний аналіз, що дозволяє виявити різнотипні способи мотивації значень у похідних словах і значною мірою визначає їхню формально-змістову структуру, застосовувався на морфемному рівні для виявлення значення ізоморфних і аломорфних афіксів, передусім афіксоїдів іноземного і національного походження. Запозичений суфікс *-ium*: вживається на позначення стану і використовується у ФМГ у термінах, що іменують конституційний тип пацієнтів: *Tuberculinum, Carcinosinum, Medorrhinum, Psorinum and Syphilinum* (англ, ісп., нім.), *псоріnum, медоріnum, сіфіліnum, туберкуліnum, карценозіnum* (Луковенко, 2011; Diais, 1992; Guerrero, 2014; Kent, 1990; Lockie, 2000; Neumann, 1997). Префікс *de-* латинського походження вживається на позначення «без», «позбавлений чогось»: *degeneration* (англ.), *la degeneración* (ісп.), *die Degeneration* (нім.), *дегенерація*.

Критерій ономасіологічної структури як еталон порівняння використовувався також для аналізу ФМГ з метафоричним компонентом, завдяки чому вдалося визначити як аломорфні, так і ізоморфні метафоричні номінативні моделі, на яких базуються терміни-метафори, ментальні простори і промінантні ознаки, що покладені в основу номінації.

Зокрема, як ізоморфні для зіставляваних мов за джерелами метафоризації виокремлені ботанічні, антропоморфні, зооморфні, технічні, архітектурні, геометричні, географічні метафори. І саме зооморфні метафори можуть бути представлені прикладом *бичаче серце* (укр.), *bull heart* (англ.), *das Stierherz* (нім.), *la corazón del toro* (ісп.).

Ізоморфними за ономасіологічною структурою – ментальними просторами-джерелами – є такі позначення гомеопатичної сировини, як «*котяча лапка*», «*cat's paw*», «*la pata del gato*», «*Die Katzenpfote*». Частковим ізоморфізмом визначаються такі метафоричні номінації, як «*bog rosemary*», «*el romero de pantano*», «*дикий*

розмарин», «*der Moorrosmarin*», оскільки в українській мові джерелом номінативного переносу є не «болото», як в інших мовах, а якість «дикий».

Аломорфними є такі позначення гомеопатичної сировини, як вороняче око, англ. *herb-paris*, нім. *die Einbeere*, ісп. *el ojo del cuervo*, що базуються на таких різних ономасіологічних ознаках ментального простору-джерела, як схожість ягоди з оком ворона (українська та іспанська мови), кількість ягід (німецька мова) або критерій походження (англійська мова) (більш детально аналіз термінів з метафоричним компонентом – див. нижче у висвітленні способу використання у праці методу концептуальної інтеграції).

Як показують особливості застосування зіставного методу і різних варіантів еталона порівняння, під час застосування цього провідного для дослідження методу залучався комплекс інших спеціальних лінгвістичних методів – компонентний аналіз на етапі зіставлення одиниць лексичного рівня; словотворчий аналіз – як одна із ланок зіставлення фахової мови гомеопатії в аспекті словотвірних типів і ономасіологічної структури тощо.

Розглянемо детальніше застосування спеціальних лінгвістичних методів на кожному етапі зіставлення.

2.3.2. Метод структурного аналізу у вивченні англійської, іспанської, німецької та української фахових мов гомеопатії

2.3.2.1. Компонентний аналіз

Компонентний аналіз фокусується на ідентифікації інтегральних та диференційних сем у значеннях слів шляхом їхнього співвіднесення у групі близьких за семантикою лексичних одиниць. Він передбачає процедуру розщеплення значення слова на складові частини (Кочерган, 2010, с. 385), виділення яких обумовлено як співвідношенням елементів всередині кожного значення, так і співвідношенням цього значення зі значеннями інших мовних одиниць. Компонентний аналіз – це представлення значення слова у вигляді

комбінації смислових компонентів або сем, що репрезентують в мовній семантиці ознаки названого предмета (явища, ситуації) і є найменшим смисловим елементом мовного значення. Кожна сема є відображенням у свідомості носіїв даної мови ідентифікуючих рис, які об'єктивно належать денотату або надаються йому цим мовним середовищем, що є об'єктивним стосовно кожного мовця (Алексенко, 2020, с. 14-15). Науковцями розмежовується мінімальний і повний компонентний аналіз (ор. cit). Перший зазвичай не передбачає (хоча і не виключає) звернення до словника, маючи на меті розмежування лексем за значенням. Другий або повний (Алексенко, 2020, с. 17) різновид компонентного аналізу спрямований на визначення всіх компонентів значень порівнюваних лексем у синонімічних рядах, лексико-семантичних групах та полях, таким чином уможливаючи опис інтегральних сем та диференціацію слів на основі диференційних сем.

У цій дисертаційній праці компонентний аналіз застосовувався на етапі вивчення гіперо-гіпонімічних, синонімічних, полісемічних і антонімічних відношень між одиницями ФМГ зіставляваними мовами. У дослідженні використано різні процедури компонентного аналізу. Логічні процедури, що засновані на загальному знанні мови та мовній інтуїції дослідника використовувались на етапі виокремлення тематичних груп фахової мови гомеопатії, об'єднаних за тими чи іншими ознаками. Крім того, застосовувалися лексикографічні процедури, «засновані на інтуїтивному аналізі словникових дефініцій, які містять ті ознаки, з яких будується значення слова» (Байсан, 2014, с. 35).

Базуючись на зазначених вище процедурах компонентного аналізу, ми здійснили, зокрема, аналіз таксономічних ієрархічних відношень (родо-видових або гіперо-гіпонімічних), що застосовує такі дослідницькі ланки:

- 1) визначення інтегральної семи, що зумовлює семантичний обсяг родового поняття;
- 2) виявлення диференційних сем на позначення видових ознак поняття;
- 3) упорядкування диференційних сем за ступенем «родо-видове»;

- 4) визначення таксономічних багаторівневих відношень структурної ієрархії між термінами;
- 5) ідентифікація ізоморфних і аломорфних ознак порівнювальних гіперо-гіпонімічних відношень термінів фахової мови гомеопатії англійською, іспанською, німецькою та українською мовами.

Наприклад, у таксономічному ряді «хвороба – інфекція – грип», «*disease – infection – flu*», «*die Krankheit – die Infektion – die Grippe*», «*la enfermedad – la infección – el gripe*» компонентний аналіз показує, що всі терміни містять інтегративну сему гіпероніма «хвороба», але є протиставленими один одному за диференціальними ознаками – відповідно «спосіб набуття хвороби» (інфекції):

«проникнення в організм хвороботворних мікробів; зараження» (СУМ, 4, 1973, с. 42);

«the state produced by the establishment of one or more pathogenic agents (such as a bacteria, protozoans, or viruses) in or on the body of a suitable host» (MWMD);

«La infección es la invasión de un anfitrión por un microorganismo patógeno, su multiplicación en los tejidos y la reacción del anfitrión a su presencia y a la de sus posibles toxinas» (Landeros, Corona, 2011, с. 119).

«Als Infektion bezeichnet man den Eintritt von Mikroorganismen (beispielsweise Viren, Pilze oder Bakterien) in einen Organismus sowie ihre Ansiedlung und Vermehrung» (DCF).

У свою чергу подальший компонентний опозитивний аналіз дозволяє виявити гіпонімічний статус терміна «грип» порівняно з лексемою «інфекція», оскільки у словниковій дефініції лексеми «грип» як пояснювального слова найближчим і таким, що у більшій мірі семантично пов'язаним з ним є, крім слова «хвороба», слово «інфекційний» (гостроінфекційний, *infectious*; у німецькій мові метонімічно передається словом *das Viren* – збудник і носій інфекції).

«Гостроінфекційна хвороба, що вражає переважно органи дихання і супроводжується загальним отруєнням організму» (СУМ, 2, 1971, с. 169);

«an acute infectious respiratory disease, caused by influenza viruses» (MD);

Die Grippe (Influenza) ist eine schwere Atemwegserkrankung, die durch Viren hervorgerufen wird (ND).

На основі компонентного аналізу також встановлюються моноієрархічні і поліієрархічні гіперо-гіпонімічні відношення – коли гіпонім може підпорядковуватися декільком «паралельним» гіперонімам, кілька термінів-гіперонімів мають один гіпонім тощо.

Окрім гіперо-гіпонімічних зв'язків, компонентний аналіз застосовується у праці для виокремлення у ФМГ інших семасіологічних відношень – зокрема, полісемантичних.

Так, у всіх чотирьох мовах зіставлення зовнішньосистемна синонімія встановлюється між словом загальнолітературної мови «міазми» на позначення гнильних отруйних випаровувань (міазми – отруйні випари, гази, що утворюються від гниття, СУМ, 4, 1973, с. 724) і гомеопатичним терміном «міазми» на позначення патологічно змінених типів конституції: «Міазми – це патологічно змінені типи конституції, що визначають індивідуальний перебіг будь-якої хвороби» (Little, 2021; Diais, 1992).

Такі лексико-семантичні варіанти багатозначного слова «міазм», як «гнильні отруйні випаровування» і «патологічна зміна», відзначені семантичною однорідністю завдяки наявності інваріантної семи «Відхилення від норм життєдіяльності організму», що міститься у словах «патологія» і «гниття» (гнити – розкладатися, руйнуватися під впливом мікроорганізмів, СУМ, 2, 1971, с. 93). Отже, другий лексико-семантичний варіант полісемантичного терміна «міазм» є метонімічно переосмисленим у сфері власне гомеопатичних понять.

Компонентний аналіз застосовувався у поєднанні з методом дефініційного аналізу термінів, виходячи з того, що загальні ключові слова словникових дефініцій утворюють інтегральний компонент значення, а самі дефініції є компонентним визначенням слів.

Методика компонентного аналізу дозволяє уніфікувати як словникові дефініції, так і визначення і дескриптивний опис понять гомеопатичної сфери у різних текстуальних джерелах.

2.3.2.2. Дистрибутивний аналіз

Серед структурних методик у праці використовувалися елементи дистрибутивного аналізу (лат. *distributio* – розподіл), що є методикою формально-структурного аналізу, спрямованою на дослідження мовних одиниць на основі їхнього оточення (дистрибуції, розподілу) (Кислий, 2009, с. 55).

Дистрибутивний аналіз (Вакуленко, 2013, с. 16-21) вживається під час вивчення парадигматичних відносин одиниць фахової мови гомеопатії зіставляваними мовами (синонімія, полісемія, антонімія), а також особливостей сполучуваності термінів у терміносполученнях.

Оточення одиниць фахової мови гомеопатії є інформативним для диференціації схожих за значенням лексем у синонімічних рядах ФМГ. У синонімічному ряді *disease, sickness, illness* англійською мовою лише лексема «*disease*» здатна сполучатися зі словами на позначення видових ознак хвороби за різними критеріями: *infectious disease, cardiac and respiratory diseases*. Решта лексем цього синонімічного ряду мають іншу сполучуваність: *a long illness, a brief illness, air sickness, mountain sickness*. В німецькій мові лексема *Krankheit* сполучається з видовою ознакою *ansteckende* на позначення інфекційної хвороби – *ansteckende Krankheit*, а термін *Gefäßkrankheit* (захворювання судин) є вже композитом, у якому видова ознака позначається першою твірною основою.

В інших мовах зіставлення слова «хвороба» і «*krankheit*» є генералізованішими за своєю семантикою і здатні сполучуватися з усіма лексемами свого дистрибутивного оточення: *тривала хвороба, короткочасна хвороба; повітряна хвороба, гірська / висотна хвороба; enfermedad a largo plazo, enfermedad a corto plazo, enfermedad del aire, enfermedad de montaña/altitud; die Luftkrankheit, die Höhenkrankheit, die Lange Krankheit*. Однак, лексема *kurzfristige* (короткочасна)

в німецькій мові утворює дистибутивний зв'язок вже не зі словом *Krankheit*, а сполучається із терміном *die Erkrankung* (пор. у контексті: *Langwierige Krankheiten werden in der Übersicht höher gelistet, als vergleichsweise überwiegend kurzfristige Erkrankungen* (Meridianerland)).

2.3.2.3. Аналіз за безпосередніми складниками

Іншим формально-структурним методом, що залучався до зіставного дослідження ФМГ англійською, іспанською, німецькою і українською мовами, є метод «аналізу за безпосередніми складниками», що полягає у поступовому членуванні мовної одиниці (слова, словосполучення, речення) на складники, яке продовжується доти, доки не залишаться нерозкладні елементи (Bloomfield, 1933; Кочерган, 2006, с. 2008, 378-379); «прийом подання словотвірної структури слова і синтаксичної структури словосполучення та речення у вигляді ієрархії складових елементів» (Алексенко, 2020, с. 10).

Такий метод використовувався у праці для встановлення, компонентного складу композитів, похідних слів і термінологічних сполучень.

Так, аналіз композитів *короткозорість, далекозорість; nearsightedness, farsightedness; die Kurzsichtigkeit, die Weitsichtigkeit* за безпосередніми складниками розшифровується так: композити у мовах зіставлення є ізоморфними як за кількістю твірних основ, так і за послідовністю формування: іменники із суфіксами *-ість, -ness, -keit* на позначення властивості утворюються від відносних прикметників (*короткозорий, далекозорий, nearsighted, farsighted, Kurzsichtig, Weitsichtig*), що містять дві основи, перша з яких визначає другу, що становить семантичний центр композитів за просторовими відношеннями. В іспанській мові спостерігається певний аломорфізм у композитах на позначенні тих самих захворювань: *miopía* (короткозорість) включає два форманти грецької мови, причому корінь *-mio* (суміжати) позначає вже не просторові відношення, а прояв захворювання, в той час як *hipermetropía* (далекозорість) є ізоморфним мовам зіставлення за просторовими відношеннями, які водночас позначаються не твірною

основою, а префіксом, що приєднується до кореня *metropía*, на відміну від інших ФМГ, де стрижневий компонент композитів на позначення вад зору залишається незмінним.

У похідних термінах ФМГ зіставляваними мовами аналіз за безпосередніми складниками показує морфемний склад фахово-маркованих номінативних одиниць і послідовність етапів їхнього творення, що можуть бути як ізоморфними, так і аломорфними у мовах зіставлення.

Аналіз за безпосередніми складниками, здійснений по відношенню до конструкції, показує з яких блоків складається термінологічне сполучення, а також в якій послідовності та з яких виділених блоків воне формувалося. Такий аналіз є продуктивним для визначення гіперо-гіпонімічних зв'язків у системі ФМГ, а також для побудови моделей аналітичних термінів.

Проаналізуємо за безпосередніми складниками термін ФМГ «*базисний гомеопатичний препарат*» (*basic homeopathic remedy, das homöopathisches Hauptmittel, el medicamento básico homeopático*). Ієрархія таксономічних відношень виявляється у тому, що гіпонім «гомеопатичний препарат» уточнює родові поняття-гіперонім «препарат» за диференційною ознакою «ліки, пов'язані з гомеопатичним лікуванням». Своєю чергою за допомогою приєднання до словосполучення *гомеопатичний препарат* лексеми «базисний» утворюється ще один рівень гіперо-гіпонімічного структурування: термін гомеопатичний препарат стає родовим поняттям для гіпоніма «базисний гомеопатичний препарат».

Застосування аналізу за безпосередніми складниками до німецької мови виявляє двокомпонентні гіперо-гіпонімічні зв'язки між родовим поняттям *das Hauptmittel* і видовим *homöopathisches* (перший рівень гіперо-гіпонімічних відносин імплікований у внутрішній формі композита), що може бути представлено моделлю: Adj. + N.

Отож, виокремлення елементарних компонентів структурної моделі терміносполучень використовується у нашому дослідженні у поєднанні з методом моделювання, що застосовувався для побудови морфолого-синтаксичних моделей

– із визначенням найбільш продуктивних моделей за кількістю і розташуванням компонентів з огляду на їхній аломорфізм і ізоморфізм у ФМГ зіставляваними мовами.

2.3.3. Метод деривативного аналізу фахових мов гомеопатії

Словотвірний / деривативний аналіз використовується у дисертаційному дослідженні з метою виявлення формально-семантичних кореляцій між твірними та похідними термінами, механізмів утворення термінів, найбільш продуктивних словотвірних моделей, ізоморфних і аломорфних афіксів, беручи до уваги їхню продуктивність для формування фахової мови гомеопатії. Виявлено, що найпоширенішими моделями похідних одиниць є морфемна модель Rs (R – коренева основа, s – суфікс) та модель pRs (p – префікс, R – коренева основа, s – суфікс).

Словотвірний аналіз фахової лексики гомеопатії сприяв виявленню такої ізоморфної характеристики ФМГ порівнювальними мовами, як превалювання запозичених іншомовних суфіксів із усталеними значеннями: *-itis, -im, -osis, -ose, -oz, -tion, -ción, -ia, -ie, -oma, -ома, -om, -emia, -ism, -ismus /-asmus, -ismo, -ium, -antia, -entia.*

Дериваційний аналіз ФМГ англійською, іспанською, німецькою і українською мовами дозволив виявити аломорфні афікси національного походження, що є менш частотними, аніж запозичені форманти, а також встановити різну продуктивність національних афіксів у мовах зіставлення.

Отже, бачимо, що, завдяки словотворчому аналізу виявлено, що найпродуктивнішими у творенні ФМГ є такі афікси національного походження в українській мові, як *-нн-, -енн-, -к-, -нк-, -ин-, -ість-, -ов-, -ев-, -н-, -альн-, -ичн-, -ічн-*. В англійській мові вживаються такі суфікси національного походження, як *-ing, -ed, -ness, -ish*. Найчастотнішими із суфіксів німецького походження є *-ung, -heit i -keit, -e, -schaft*.

Під час здійснення дериваційного аналізу у праці частково використовувався ономасіологічний і етимологічний аналіз. Ономасіологічний аналіз спрямований на виявлення внутрішньої форми похідних слів, чинників, що впливають на вибір мотиваційної ознаки у процесах творення семантики деривата (Грещук, 1996, с. 7- 8).

В українській мові твірна база у номінативних процесах базується на таких значеннях афіксів / суфіксів, як «наслідок дії», що позначається суфіксом *-nn-* (*загострення, гомеопатичне розведення*), «продукт дії» (суфікси *-к-*, *-нк-*: *домішки, настоянка*), «властивості та риси» (суфікс *-ість*: *модальність, конститутивність, подібність*). В англійській мові наслідок дії передається за допомогою суфікса *-ed*: *infected*; процесуальність – суфіксом *-ing*: *proving, bleeding*; незначна ступінь ознаки – суфіксом *-ish*: *yellowish*. В іспанській ФМГ значення якості чи характеристики позначається суффіксом *-osa*: *las encías dolorosas*. В німецькій мові на позначення якості, властивості вживаються суфікси *-heit* і *-keit*: *die Gestörtheit* (порушення), на позначення стану або результату дії використовується суфікс *-ung*: *die Verdünnung* (розведення); *die Repertorisierung* (вибір гомеопатичного препарату, подібного до актуального випадку) тощо. Префікс *-ab* вказує на видалення, відділення, *aus-* на позначення руху назовні *ausatmen* (видихати), *über* – «надлишковий», *die Überdosierung* (передозування) тощо.

Для встановлення значення іншомовних афіксів дериваційний і ономасіологічний аналіз використовується у дослідженні у поєднанні з етимологічним аналізом, на основі якого встановлено походження іншомовних суфіксів, ізоморфних для ФМГ зіставляваними мовами. Наприклад, суфікс *-emia*, який вживається на позначення наявності хвороби у крові, походить від грец. *αἷμα* – кров: *glycemia* (англ.), *la glicemia* (ісп.), *die Glykämie* (нім.), *глікемія* (укр).

Ономасіологічний аналіз застосовується у праці також під час дослідження ФМГ з метафоричним компонентом. Зокрема, використовувалася така версія

когнітивного аналізу метафор, як метод, який базується на теорії концептуальної інтеграції або концептуального блендингу.

2.3.4. Методика дослідження фахових мов гомеопатії на основі теорії концептуальної інтеграції

Теорія концептуального блендингу (Coulson, Oakley, 2000, p. 175-196; Fauconnier, Turner, 2000, 1998, 1996; Goossens, 1990, p. 349-377; Mendoza, Díez, 2005, p. 489-532) базується на побудові мереж концептуальної інтеграції і використовується у сучасній лінгвістиці для аналізу механізму конструювання не лише метафоричного і метонімічного значення (Kravchenko, Yemets, Kurbal-Hranovska, 2022), але й евфемізмів (Небелюк, 2019, с. 78–89), комічного (Савіна, 2014), okazіоналізмів (Гайданка, 2018; Kravchenko et al, 2020, 2021), епітетів (Wang, 2013, p. 1072-1078). Процес концептуального блендингу можна зобразити у вигляді прототипової мережі взаємопов'язаних ментальних просторів – сфер концептуалізації, структурованих за допомогою фреймів та різних когнітивних моделей: образно-схематичної, пропозиційної, метафоричної, метонімічної, символічної тощо (Fauconnier, Turner, 2002).

Базова модель включає чотири простори (хоча просторів може бути набагато більше, якщо йдеться про механізм конструювання значення нетривіальної, неконвенційної метафори): два (або більше) вхідні простори: вхідний простір-джерело і вхідний цільовий простір, родовий простір, що містить спільні для них характеристики; інтегрований простір або простір бленду, у який проектується смислові компоненти вхідних просторів і у якому виникає нове за якістю емерджентне значення, котре не прослідковується у жодному із вхідних просторів (Coulson, Oakley, 2000, с. 175-196). Родовий простір містить найбільш абстрактні елементи (фрейми, схеми та ролі), властиві обом вхідним просторам.

Простір бленду включає елементи з кожного вхідного простору, генеруючи при цьому нову власну структуру, яка здатна додатково «інтегруватися» з іншими

ментальними просторами – як отриманими блендами, так і вхідними, що призводить до появи інших емерджентних значень (op. cit).

Концептуальна інтеграція включає три базисні процеси: композицію (composition) – встановлення зв'язків між елементами вхідних просторів; завершення (completion) – відповідність змішаної структури деяким базовим знанням у довгостроковій пам'яті комунікантів; розробку / розвиток (elaboration) – подальший розвиток «сценарію» на базі отриманого бленду на основі ментального або «фізичного» моделювання (Grady, Oakley, Coulson, 1999, p. 101-124).

Розглянемо детальніше приклад концептуального бленду, що лежить в основі метафори на позначення гомеопатичної сировини «помилковий єдиноріг» (номенклатурна назва латиною *Chamaelirium: False Unicorn* (англ.), *el unicornio falso* (ісп.), *Das Falsches Einhorn* (нім.).

Рівні концептуальної інтеграції включають:

Вхідний простір-джерело 1: Єдиноріг (вхідний простір-джерело в мотиваційній структурі найменування цієї рослини іншими зіставляваними мовами також пов'язаний із концептосферою міфології і є ізоморфним українській номінації).

Вхідний цільовий простір 1: частина рослини (корінь).

Родовий простір 1: включає два фрейми: а) зовнішній вигляд – рогоподібна форма кореня, що на кінці спрямований вгору; б) лікувальні властивості як кореня, так і рога єдиного (останньому приписують численні цілющі властивості (Shepard, 2000).

Простір бленду 1: передбачає метонімічний зсув на основі партонімічно-холонімічних семантичних відносин (заміна частини фантастичної істоти – рогу повною назвою «Єдиноріг»). Ізоморфною характеристикою номінації рослин зіставляваними мовами може бути відсутність метонімічного перенесення, оскільки поряд з назвами *False Unicorn*, *El unicornio Falso*, *Das Falsches Einhorn*, існують також – *False Unicorn Root*, *La raíz de unicornio falsa*, *Die Falsche Einhornwurzel*, *помилковий корінь єдиного*.

Вхідний простір-джерело 2: – справжній женьшень.

Вхідний цільовий простір 2 – рослина, що нагадує женьшень.

Вхідний цільовий простір 3 = Простір бленду 1 – рослина, що за своїми цілющими властивостями і зовнішнім виглядом нагадує єдиного рога.

Родовий простір 2: схожий зовнішній вигляд і лікувальні властивості женьшеню і рослини, що її нагадує.

Простір бленду 2: фальшивий єдиного рога, тобто рослина під назвою Єдиного рога, що нагадує женьшень, але відрізняється від нього.

У наведеному вище прикладі композиція як перший процес отримання бленду полягає, з одного боку, у приписуванні кореню якості рога Єдиного рога на основі його схожого зовнішнього вигляду та цілющих властивостей і, з іншого боку, у відмінності рослини від женьшеню, на яку вона схожа за зовнішнім виглядом і властивостями. Етап завершення концептуальної інтеграції спирається на партонімно-холонімичний метонімичний зсув із заміною частини фантастичної тварини на цілісну істоту. Етап розвитку «сценарію» на базі отриманого бленду передбачає взаємодію простору першого бленду з іншими ментальними просторами – вхідним простором-джерелом «інша рослина» та вхідним цільовим простором «рослина, що асоціюється з Єдиного рога» із подальшим метафоричним моделюванням (помилковий Єдиного рога).

Бленд передбачає компресію, яку Дж. Фоконьє та М. Тернер (2000) вважають одним з основних аспектів своєї теорії. Відносини компресії по типу «частина – ціле», «причина – наслідок» тощо, які встановлюються між вхідними ментальними просторами, є передумовою утворення нової структури у новому інтегрованому просторі. У наведеному вище прикладі Вхідний простір-джерело 1 відображає відношення компресії по типу «частина-ціле», тоді як Вхідний простір-джерело 2 є компресією за типом «причина – наслідок»: якщо рослина виглядає як женьшень, але не є женьшенем, тобто є «помилковим» женьшенем, тоді ця ознака транслюється у назву рослини та, інтегруючись із Блендом 1, пов'язує корінь, з

одної сторони, з єдинорогом і, з іншої, з ознакою «помилковий»: Помилковий Єдиноріг.

ВИСНОВКИ ДО РОЗДІЛУ 2

1. Корпус матеріалу для аналізу формувався на базі різнорівневих одиниць – синтетичних і аналітичних за структурою гомеопатичних термінів; номенклатури, напівтермінів, професіоналізмів, міжгалузевих лексичних одиниць, метафоричних номінацій гомеопатичної сировини, аббревіатур тощо, які об'єднані поняттєво-денотативною співвіднесеністю з гомеопатичною галуззю. Джерельною базою дослідження були словники гомеопатії, гомеопатичні реперторіуми, словники медичних і анатомічних термінів, словники загальноживаної лексики, підручники з вивчення гомеопатії. Методологічні підходи дисертаційної праці базуються на системно-мовній і частково лінгвокогнітивній концепції вивчення фахових мов.

2. Зіставний аналіз фахової мови гомеопатії англійською, іспанською, німецькою і українською мовами включає чотири послідовних етапи, що корелюють із вирішенням основних завдань дисертаційної праці.

На першому етапі – окреслення науково-теоретичних і методологічних засад дослідження – визначено різнорівневі одиниці ФМГ гомеопатії зіставляваними мовами, здійснено інвентаризацію і систематизацію матеріалу з метою його попереднього розподілу за рубриками, що асоціюються з лексико-семантичними, дериваційними і структурними особливостями досліджуваних одиниць ФМГ.

На другому етапі – тематичної класифікації одиниць фахової мови гомеопатії – виокремлено ТГ, що становлять центральну, ядерну і периферійні зони тематичного поля ФМГ, а також визначено найбільш узагальнені спільні і відмінні характеристики тематичних груп за критеріями денотативної співвіднесеності, семантичних, морфологічних та синтаксичних характеристик компонентів, походження, способів запозичення й особливостей метафоризації.

Третій етап присвячений зіставному аналізу структурно-семантичних особливостей ФМГ досліджуваними мовами з її упорядкуванням за ізоморфними і

аломорфними способами та засобами словотвору – морфологічного, композитного, а також аналітичних номінацій з побудовою структурних моделей.

На четвертому етапі – виявлення семантико-парадигматичних та ієрархічних відношень одиниць фахової мови гомеопатії зіставляваними мовами, ідентифіковані гіперо-гіпонімічні, полісемантичні, синонімічні, антонімічні і епонімічні зв'язки між номінативними одиницями ФМГ.

3. Комплексна методика зіставного аналізу англійської, іспанської, німецької і української фахових мов гомеопатії інтегрує загальнонаукові методи зі спеціальними лінгвістичними методами, включаючи: метод зіставного аналізу, семантичного аналізу (семасіологічного компонентного і ономасіологічного аналізу внутрішньої форми композитів і похідних слів), деривативного аналізу, структурних методик дистрибутивного аналізу і аналізу «за безпосередніми складниками», методу, який базується на теорії концептуальної інтеграції, методу морфолого-синтаксичного моделювання, методу словникових дефініцій, елементів методу етимологічного аналізу.

4. Для виявлення ізоморфних і аломорфних характеристик ФМГ у мовах зіставлення у дослідженні використовувався комплексний *tertium comparationis*. На лексичному рівні еталоном зіставлення було обрано компонентний склад значень порівнювальних еквівалентів; на рівні конструкцій як *tertium comparationis* обрано прості, складні і комбіновані терміносполучення на позначення гомеопатичного або медичного поняття; на словотворчому рівні еталоном порівняння обрано, з одного боку, словотвірний тип і, з іншого, критерій ономасіологічної структури – під час аналізу композитних утворень і значення афіксів у похідних словах; критерій концептуалізації застосовувався як еталон порівняння для аналізу ФМГ з метафоричним компонентом, завдяки чому вдалося визначити як аломорфні, так і ізоморфні метафоричні номінативні моделі, ментальні простори і промінантні ознаки, що покладені в основу метафоричних і метонімічних номінацій.

5. На кожному із рівнів зіставлення залежно від завдань дослідження залучалися: метод деривативного аналізу – з метою визначення формально-

семантичних кореляцій між твірними та похідними термінами, способів утворення гомеопатичної лексики, найбільш продуктивних словотвірних моделей, ізоморфних і аломорфних афіксів, з огляду на їхню продуктивність для формування ФМГ; метод «за безпосередніми складниками» – для встановлення структурно-компонентного складу композитних термінів, похідних слів і термінологічних сполучень; метод дистрибутивного аналізу – для диференціації значень лексем у синонімічних рядах і лексико-семантичних варіантів полісемантичних термінів залежно від їхнього вербального оточення, а також для вивчення особливостей лінійної сполучуваності термінів у терміносполученнях; метод компонентного аналізу використовувався з метою ідентифікації спільних і відмінних компонентів значень у ФМГ зіставляваними мовами, а також визначення гіперо-гіпонімічних, синонімічних, полісемічних і антонімічних зв'язків; метод, який базується на теорії концептуальної інтеграції – для виявлення ізоморфних і аломорфних вхідних просторів і особливостей їхнього структурування в метафоричних номінаціях ФМГ зіставляваними мовами.

Основні положення розділу висвітлені у таких публікаціях авторки: Курбаль- Грановська, 2021, Курбаль-Грановська 2021а.

РОЗДІЛ 3. ТЕМАТИЧНА КЛАСИФІКАЦІЯ І СТРУКТУРНО-СЕМАНТИЧНІ ХАРАКТЕРИСТИКИ АНГЛІЙСЬКОЇ, ІСПАНСЬКОЇ, НІМЕЦЬКОЇ ТА УКРАЇНСЬКОЇ ФАХОВИХ МОВ ГОМЕОПАТІЇ

3.1. Тематична класифікація одиниць фахових мов гомеопатії

Істотним підґрунтям формування термінологічної системи є класифікація наукових термінів і понять. Лінгвісти окреслюють два способи дослідження семантичної системи науково-технічних термінів – логічний і лінгвістичний (Ковтун, 2007; Куньч, 2006; Лисиченко, 1997). Н.М. Ковтун (2007) акцентує увагу на тому, що «терміни, які входять до тематичної групи, класифікуються відповідно до системи логічних понять, а не лексико-граматичного значення. Саме тематична, сформована на поняттєвій основі класифікація, показує взаємозв'язок елементів усередині групи. Виокремлення із термінологічного пласту тематичних груп уможливорює виявлення різних лексико-семантичних процесів, що наявні у науковому та професійному мовленні» (Ковтун, 2007, с. 378-383), «ієрархії наукових понять і створення тематичної класифікації термінів» (Куньч, 2006, с. 57).

Так, загальноприйнятим у лінгвістиці є усвідомлення тематичних груп як логіко-поняттєвого об'єднання термінів на основі схожості семантики чи «спільності функцій позначуваних словами предметів та процесів в одній конкретній чи різних мовах» (Балог, 2002, с. 133). У словнику лінгвістичних термінів Д.І. Ганича та І.С. Олійника тематичною групою визначається сукупність слів, які об'єднуються спільністю родових понять, а саме називають різновиди одного і того ж ряду предметів (Ганич, Олійник, 1985, с. 55). Саме в тематичній групі взаємопроникають елементи, які прийнято називати зовнішньо- та внутрішньомовні, що, виступаючи в структурі значення, є елементами внутрішньомовними, але відносяться до різного ступеня абстрагування від конкретних властивостей предметів і явищ.

Отже, визначаючи тематичні групи, деякі науковці наголошують на такому базисному критерії їхнього виокремлення, як співвіднесеність з однією сферою референції, в межах якої відбивається сегментація позамовної дійсності, тобто

базування на внутрішніх зв'язках між явищами дійсності і предметами, зумовленість предметно-логічними ознаками (Рожков, 2020).

Тематичні групи поєднуються у тематичне (Главацька, 2014), назва якого є свого роду концептуально-смісловим гіперонімом до найменувань тематичних груп. На відміну від лексико-семантичних полів, тематичні поля – це більш широкі об'єднання різнорівневих номінативних одиниць, що можуть бути відмінними за морфологічним критерієм, включаючи слова різних частин мови (до речі, це стосується і компонентів тематичної групи (Лисиченко, 1997, с. 129), об'єднаних спільністю теми); утворювати парадигматичні (синонімічні, антонімічні, полісемантичні), ієрархічні та синтагматичні (синтаксичні) взаємозв'язки, базуватися на різних словотвірних моделях, включати не лише лексеми з однією твірною основою, але й композитні та сполучні компоненти.

Незважаючи на те, що класифікація номінативних одиниць за тематичним принципом вже протягом тривалого часу привертає увагу науковців, у тому числі вітчизняних (Ковтун, 2007; Куньч, 2006; Луковенко, 2016; Півньова, 2011). Дослідження у такому ракурсі фахової мови гомеопатії на лінгвістичному матеріалі далекоспоріднених зіставляваних мов досі не було фокусом наукових розвідок ані у вітчизняній, ані у світовій лінгвістиці.

Гомеопатична термінологія є однією з найскладніших у змістовому відношенні системним утворенням – беручи до уваги міждисциплінарний статус гомеопатії як науки і референтні взаємозв'язки гомеопатичної терапії з суміжними сферами алопатії, фітотерапії, анатомії, хімії, фізики, фармації, токсикології, біології, фізіології тощо.

Структурно-тематичне моделювання фахової мови сучасної гомеопатії має враховувати не лише специфіку гомеопатичного лікування і номенклатурні (греко-латинські) назви відповідних засобів, але й суміжні поняттєво-тематичні рівні моделювання, що пов'язані із власне медичною симптоматикою і хворобами, які лікуються гомеопатичними засобами; органами і системами, на які таке лікування

спрямоване; різноманітною сировиною для виготовлення гомеопатичних ліків тощо.

Зважаючи на це, фахова мова сучасної гомеопатії постає як складноструктурована системна цілісність, що включає поряд зі своєю ядерною частиною – а саме лексемами на позначення понять, які безпосередньо асоціюються зі сферою, методами і механізмами дії гомеопатії – розгалужену ближню і дальню периферію, що перетинається з термінополями і фаховими мовами фітотерапії, біології, анатомії, медицини тощо.

Розділ присвячено розглядові основних тематичних груп фахової мови гомеопатії, що своєю чергою можуть структуруватися на підгрупи, варіюватися за кількісним складом, способами творення, структурними і номінативними моделями, але у своїй сукупності зумовлюють референтну, поняттєво-тематичну і так само семантичну цілісність поля (системи) фахової мови гомеопатії. Розподіл тематичних груп і підгруп, що їх складають, на центр, ядро, ближню і дальню периферію поля ФМГ, базується на виявленні ієрархії понять у полі «гомеопатія» – від засадничих принципів, механізмів і засобів гомеопатичної терапії до медичних понять із номінацією симптоматики і хвороб, які лікуються гомеопатичними засобами; і біологічних понять із позначеннями органів і систем, на які таке лікування спрямоване. Оскільки для аналізу залучено матеріал, базований на фахових мовах гомеопатії українською, англійською, іспанською та німецькою мовами, під час тематичного структурування ФМГ важливим завданням є виявлення спільних (ізоморфних) і відмінних (аломорфних) рис між тематичними групами зіставляваними мовами в семантичному (семасіологічному і ономасіологічному), структурному, морфологічному та інших аспектах.

3.1.1. Ядро і центр тематичного поля фахових мов гомеопатії

Серед термінів фахової мови гомеопатії чільне місце належить власне гомеопатичним номінаціям. Тематична група таких термінів включає кілька підгруп, що денотують основні поняття, принципи і положення гомеопатії як

терапевтичної системи: типи реагування організму, технології, способи та методики приготування гомеопатичних препаратів, методи вибору і механізми застосування гомеопатії, механізми її дії, субстанції природного походження, що є специфічною сировиною для гомеопатичних препаратів, і номінації на їхнє позначення, які не входять до терміносистем алопатії або фітотерапії (наприклад, терміни, що позначають саркоди – гомеопатичні ліки, які містять у своєму складі рештки мікробів, патогенні організми, збудники хвороб, продукти секреції чи екскреції, патологічні органи і тканини, або нозоди – ліки, які виготовляються зі свіжих органів, тканин або фізіологічних виділень здорових людей чи тварин).

Виходячи з того, що, на відміну від лексико-семантичного поля, термінологічне поле визначається предметно-логічною співвіднесеністю його елементів з позначеними референтами, ядро і центр в тематичному полі ФМГ доцільно розмежовувати на підставі їхньої кореляції із визначенням гомеопатії, ключовими поняттями у якому є: холістичність (організм як цілісна енергоінформаційна система); патологічно змінений тип конституції пацієнта; психологічне підґрунтя; самолікування організму шляхом впливу на систему саморегуляції через призначення динамізованих (потенційованих) лікарських препаратів, що готують з природних речовин мінерального, рослинного або тваринного походження (Гуцол, 2011, с. 22; Dimitriadis, 2008; Eizayaga, 1994).

3.1.1.1. Ядро тематичного поля

Ядро виокремлювалося на основі функціонального критерію – провідної функції складників гомеопатичної терапії, позначених номінативними одиницями ядра, у визначенні специфіки такої терапії на основі логічних зв'язків тотожності між ядерними елементами, їхніх причино-наслідкових зв'язків із засадничими для гомеопатії поняттями, а саме холістичності, самолікування організму шляхом впливу на його систему саморегуляції, законом подібності, на основі протилежності із засадами алопатичної терапії і з огляду на зв'язки підпорядкування по типу частина – ціле поняттю «гомеопатії».

У ядрі термінологічного поля гомеопатії ми виділяємо назви гомеопатичних міазмів – патологічно змінених типів конституції, що визначають індивідуальний перебіг будь-якої хвороби (ФЕ): *Tuberculinum* (англ, ісп., нім), *Carcinosinum* (англ, ісп., нім.), *Medorrhinum*, *Psorinum* and *Syphilinum* (англ, ісп., нім), туберкулінум, карценозінум, медорініум, псорініум, сифілініум (укр.). Розподіл термінологічної підгрупи на позначення міазмів у ядро ФМГ пояснюється значенням денотованих цією підгрупою понять для предметно-логічної категоризації референтної сфери «гомеопатичне лікування». Гомеопатичні міазми є фундаментальними причинами будь-якої хвороби, які пов'язані з її глибинним психічним підґрунтям і з конституційним типом пацієнта. Міазми – це метод категоризації, базований на змінених типах конституції, який дозволяє упорядкувати хаотичну кількість симптомів, а також зрозуміти витoki хвороботворного процесу.

Визначення міазму, якому відповідає тип пацієнта, зумовлює підбір ліків, що запускають механізми саморегуляції і зцілення.

Окрім номінацій на позначення міазмів, ядро тематичного поля ФМГ складають номенклатурні номени як сукупність спеціальних термінів-назв гомеопатичних препаратів. У праці ми дотримуємося точки зору стосовно того, що номенклатура певним чином відрізняється від термінології, яка охоплює позначення узагальнених понять і категорій. Номени є переліком однорідних понять, що перебувають на одному рівні абстракції та відбивають класи однорідних предметів (Туровська, 2005, с. 225–229).

У найбільш узагальненому вигляді номенклатурне ядро ФМГ включає назви гомеопатичних лікарських монопрепаратів і комплексних препаратів. У детальній класифікації номенів ми дотримуємося підходу, запропонованому у дослідженні Т.О. Луковенко (2008), відповідно до якого лексеми на позначення назв гомеопатичних препаратів поділяються на семантичні групи технологічних номенів, мотивація яких залежить від назв сировинних джерел, що є складниками певного гомеопатичного препарату, і комерційних номенів, в основу мотивації найменування яких покладено назви хвороб, синдромів, станів людини, назви

фірм-виробників та ін., що суттєво впливає на комерційний успіх препарату (Луковенко, 2008, с. 215).

До технологічних номенів належать назви гомеопатичних лікарських монопрепаратів, найменування яких вмотивовано латинськими назвами сировинних джерел, що використовуються у процесі їхнього виготовлення, а саме: назви гомеопатичних ліків із сировинного джерела рослинного походження; тваринного походження і із сировини, що є мінералами та синтетичними сполуками.

Назви технологічних номенів є латинськими ботанічними найменуваннями, ізоморфними для ФМГ англійською, іспанською і німецькою мовою: *Aloe succotrina*, *Aconitum*, *Phytolacca decandra*; *Apis Mellifica*, *Diphtherinum*; *Arsenicum album*, *Ferrum phosphoricum*, *Ammonium carbonicum* (Guerrero, 2014; Kent, 2007; Kent, 1990; Lockie, 2000).

Аломорфізм у найменуваннях технологічних номенів простежується в українській мові, де паралельно з латинськими назвами використовуються транслітеровані варіанти: *Алое сокотріна*, *Аконіт*, *Фітолякка декандра*; *Апіс меліфіка* (або *Апіс*), *Дифтеринум*; *Арсенікум альбум*, *Феррум фосфорикум*, *Аммоніум карбонікум* (Гуцол, Козименко, 2009; Луковенко, 2011).

Група технологічних номенів включає також назви гомеопатичних комплексних препаратів, «оскільки мотивація їхнього найменування залежить від назви сировинного складника, який здебільшого є першим у рецептурі препарату» (Луковенко, 2008, с. 216): *Belladonna-plus (Atropa belladonna)*, *Aconitum napellus*, *Bryonia*, *Hepar sulfuris (Hepar sulfuris calcareum)*, *Mercurius solubilis Hahnemanni*. Номінації таких номенів-комполітів і їхніх активних компонентів-термінологічних сполучень є ізоморфними для англійської, іспанської і німецької мов. В українській мові можуть паралельно вживатися номени латинською та транслітеровані назви: *Атропа беладона* (*Беладона*), *Аконітум напелюс* (*Аконітум*), *Бріонія*, *Гепар сульфуріс* (*Гепар сульфуріс калькареум*), *Меркуріус солюбіліс*.

До технологічних номенів також залучаються найменування гомеопатичних ліків, що утворені поєднанням сировинного джерела та форми випуску препарату: *Chamomile oil* (англ.), *el Aceite de Hamomilla* (ісп.), *das Hamamillaöl* (нім.), *Хамомілла олія* (укр.); *Calendula ointment* (англ.), *el Ungüento de caléndula* (ісп.), *das Ringelblumensalbe* (нім.), *Календула мазь* (укр.).

Назви номенів відзначені аломорфізмом стосовно головної (означувальної) частини терміна, що є питомими лексемами. Крім того, аломорфізм наявний у німецькій мові, де іменник-означення стає частиною композита (*das Hamamillaöl*, *das Ringelblumensalbe*). Англійська і українська мови відзначені структурним ізоморфізмом подібних термінів – *Chamomile oil*, *Хамомілла олія*, *Calendula ointment*, *Календула мазь*.

До технологічних номенів, що утворюють ядро термінологічного поля ФМГ, також належать назви-терміносполучення, що поєднують найменування сировинного джерела та лексему «композитум»: *Aesculus compositum* (англ.), *Aesculus compositum* (ісп.), *Aesculus compositum* (нім.), *Ескулюс композитум* (укр.); назви сировинного джерела та позначення одного ін'єкційного препарату «ін'єль»: *Acidum Fluor Injeel* (англ.), *Acidum Fluor Injeel* (ісп.), *Acidum Fluor Injeel* (нім.), *Ацидум Флюор-Ін'єль* (укр.); назви сировини і лексему «гомаккорд» на позначення комплексних препаратів: *Nux vomica-Homaccord* (англ.), *Nux vomica-Homaccord* (ісп.), *Nux vomica-Homaccord* (нім.), *Нукс воміка-Гомаккорд* (укр.).

Усі перераховані типи номенклатурних назв є ізоморфними для досліджуваних мов латинськими найменуваннями – із можливістю функціонування в українській мові аломорфних транслітерованих варіантів.

Серед комерційних номенів насамперед слід визначити терміни-композити, утворені поєднанням хвороби або синдрому / симптому захворювання та назви фірми-виробника: *Gripp-Heel*, *Грип-Хеель*, *Angin-Heel*, *Ангін-Хеель*; *Nervoheel*, *Нервохеель*, а також такі, що містять префікс на позначення протидії хворобі: *Antigrippin*, *Антигрипін*.

3.1.1.2. Центр поля: «Засади гомеопатичного методу лікування»

Центр тематичного поля ФМГ включає номінативні одиниці на позначення засад гомеопатичного методу лікування і включає ТП «Принципи і основні поняття гомеопатії», «Власне гомеопатичні субстанції» і «Метод приготування гомеопатичного препарату».

Тематична підгрупа «Принципи і основні поняття гомеопатії» включає такі терміни, термінологічні сполучення і композити, як:

закон подібності, law of similars, la ley de semejanza; Das Ähnlichkeitsgesetz; мінімальна доза, the minimum dose, la dosis mínima, die Mindestdosis; реперторизація (вибір гомеопатичного препарату, подібного до актуального випадку); repertorization, la repertorización, die Repertorisierung (або die Repertorisation); уніцизм, unicism, el unicismo, der Unizismus; прувінг (випробування лікарських субстанцій на здорових людях-добровольцях), el proving, die Arzneimittelprüfung; сикоз, sycosis, la sicosis; die Sykose; міазм, miasma, la miasma, das Miasma; антимод, antidote, el antídoto, das Antidot; потенціювання, potentization, la potenciación, die Potenzierung; модальність, modality, la modalidad; die Modalität; поліхрест (кардинальний засіб для лікування захворювань), polychrest, el policresto, die Polychreste; потенція, potence, la potencia, die Potenz; життєва сила; vitality, la vitalidad, die Vitalität; конституційний тип, constitutional type, el tipo constitucional, der Konstitutionstyp; закон Герінга (напрямок розвитку механізму самозцілення), Hering's law, la ley de Hering, das Heringsches Gesetz (або die Heringsche Regel) тощо.

Тематична підгрупа «Власне гомеопатичні субстанції» складається із таких синтетичних і аналітичних номінацій: *органотерапія, organotherapy, la organoterapia, die Organotherapie; саркод, sarcode, el sarcode, die Sarcode; гормон; гормон, hormone, la hormona, das Hormon; нозод гонореї, gonorrhoea nosode, el nosode de gonorrea, die gonorrhoeische nosode; коростяний нозод, scabies nosode, el nosode de sarna, die Krätze Nosode; нозод вітряної віспи, smallpox nosode, el nosode de viruela, die Windpocken (Varicellen) Nosode; нозод ботулізму, botulism nosode, el*

nosode de botulismo, die Botulismus-Nosode; пневмококовий нозод, pneumococcal nosode, el nosode de neumococo, die Pneumokokken-Nosode; нозод кишкової палички, intestinal bacillus nosode, el nosode de lombriz intestinal, die Darmnosode; протоплазма тварин, protoplasm of animals, la protoplasma de animales, das Protoplasma von Tieren; ендокринна залоза, endocrine gland, la glándula endocrina, die endokrine Drüse.

Тематична підгрупа «Метод приготування гомеопатичного препарату» включає такі терміни, термінологічні сполучення і композити, як: *низькі, середні, високі потенції; low, medium, high potency, la potencia baja, media, alta, niedrige, mittlere, die hohe Potenzen; die Niedrigpotenzen, die mittlere potenzen, die Hochpotenzen; десяткові (децимальні), сотенні (центисимальні), тисячні, п'ятдесятитисячні розведення, decimal scale, centsimal scale, millesimal scale, fifty millesimal scale, la escala decimal, la escala centesimal, la escala millesimal, la escala quincuamilesimal; die Dezimal (Dezimal) Verdünnung, die Hundertstel (Centesimal) Verdünnung, die Tausendstel Verdünnung, die Fünzigtausendstel Verdünnung; етап потенціювання, stage of potentization, la etapa de potenciación, der Potenzierungsschritt; розведення, dilution, la dilución, die Verdünnung; струшування, shaking, la sucusión, das Schütteln.*

Компоненти підгрупи «Принципи і основні поняття гомеопатії» в зіставлених мовах відзначені ізоморфізмом за своєю денотативною співвіднесеністю, структурними, семантичними, морфологічними та синтаксичними характеристиками. Однослівні терміни є майже на 100% греко-латинського походження – з використанням, до того ж, запозичених з цих мов словотворчих засобів – переважно суфіксів, адаптованих до граматичної будови зіставлених мов: *уніцизм, unicism, el unicismo, Der Unizismus*, (уні – від лат. unus «один» + суфікс грецького походження ismos).

Виключенням є англійське запозичення слова *proving* повним матеріальним запозиченням для української та іспанської мов. Втім, термін німецькою мовою *die Arzneimittelprüfung*, що денотує процес випробування лікарських субстанцій,

відрізняється словотворчим і структурним аломорфізмом від термінів трьома мовами, оскільки є трикомпонентним композитом, базованим на трьох твірних основах (модель композита: Substantiv + Substantiv + Substantiv: *Arzneimittelprüfung* – *Arznei* + *mittel* + *prüfung*), що в своїй номінативній ономаціологічній структурі віддзеркалює не лише дію (випробування), але і її об'єкт (медичний препарат) Дві твірні основи – німецького походження, третя – від латинського *probare* із адаптацію до форм німецьких твірних основ і додаванням німецького суфікса *ung*– для утворення віддієслівного іменника.

Структурним аломорфізмом відзначені німецькі терміни *der Konstitutionstyp*, *die Darmnosode*, *die Niedrigpotenzen*, *die Mindestdosis*, *die Hochpotenzen* та ін., що є складними словами-композитами, на відміну від їхніх міжмовних синонімів іншими мовами. Українською мовою структурно аломорфним є двокомпонентний термін-композит «життєва сила», у порівнянні з однослівними термінами англійською, німецькою та іспанською мовами.

Серед терміносполучень на позначення понять центральної частини тематичного поля «гомеопатія» переважають двокомпонентні терміносполучення, що є напівкальками із використанням одного експонента (рідше – двох) національних мовних систем і другого компонента – матеріального запозичення з грецької і латини. Зокрема, в українському терміні *холістичний підхід* запозичується означальне і калькується основне слово атрибутивної терміносполуки. В німецькій мові калькуванню підлягають обидва компоненти (*der ganzheitlicher Ansatz*), тоді як в англійській та іспанській мовах використовуються запозичення обох компонентів термінологічного сполучення: *holistic* (з грецької – цілісний) *approach* (*appropriare*, *adpropriare* – від пізньолатинського «наближатись до»), *enfoque holístico* (*enfoque* – від латинського «фокус»), адаптованих до норм національних мовних систем лише за формою словотворчих афіксів.

Частковими кальками є терміносполучення українською (*терапевтична подібність*) і німецькою (*therapeutische Ähnlichkeit*) мовами, запозиченнями –

терміни з аналогічним значенням англійською (*therapeutic similitude*) та іспанською (*la similitud terapéutica*) мовами. Повними кальками є терміносполучення українською мовою *закон подібності* і німецький композит на позначення аналогічного поняття *Das Ähnlichkeitsgesetz*, напівкальками – терміносполучення іспанською (*la ley de similares*) та англійською (*law of similarity*) мовами.

Ізоморфізмом в аспекті словотворення і способу запозичення відзначені терміносполуки *закон Герінга*, *Hering's law*, *la ley de Hering*, *das Heringsches Gesetz*, що є епонімами-напівкальками.

Інші незначні відмінності стосуються додавання артиклів в іспанській і німецькій мовах, диференціації термінів-іменників за родами в українській (міазм – чоловічий рід), іспанській і німецькій мовах (міазма – жіночий рід) мовах, різної форми словотвірних формантів – переважно суфіксів або усічення афіксів (укр. *сикоз*, *решта мов* – *sicosis*). Такі відмінності пояснюються системними вимогами чотирьох мов зіставлення.

Номінації на позначення власне гомеопатичних субстанцій, окрім належності основній ТГ «Гомеопатичні термінопоняття», характеризується подвійним підпорядкуванням ще двом тематичним групам: ТГ «анатомічні органи і тканини» і ТГ «типи хвороб», що у терміносполуках на позначення відповідно субстанції-саркоду у першому випадку і субстанції-нозоду – у другому – реферують до джерела походження субстанцій. Тематична підгрупа «Власне гомеопатичні субстанції» включає однослівні композити (*органотерапія*, *organotherapy*, *la organoterapia*, *die Organotherapie*; *саркод*, *sarcode*, *el sarcode*, *die Sarcode*) або найчастіше двокомпонентні (*нозод ботулізму*, *botulism nosode*, *el nosode de botulismo*, *die Botulismus-Nosode*) терміносполуки, для утворення яких у чотирьох мовах використовуються стандартні ізоморфні моделі, де ономасіологічна ознака є вказівкою на специфічну сировину нозоду або саркоду. Менш частотними для всіх зіставляваних мов є трикомпонентні термінологічні сполучення: *нозод кишкової палички*, *intestinal bacillus nosode*, *el nosode de lombriz intestinal*, *Darm-Bazillus-Nosode*. Однак, незважаючи на запозичений характер більшості термінів і

терміносполучень на позначення понять, що охоплюється тематичною підгрупою, повного ізоморфізму між компонентами підгрупи різними мовами не спостерігається (пор. трикомпонентне терміносполучення в українській мові *нозод вітряної віспи* і двокомпонентні терміносполучення в трьох інших мовах), при цьому в англійській і німецькій мовах означальні компоненти-субстантиви своєю чергою є композитами: *smallpox nosode, die Windpocken (Varicellen) Nosode*.

У всіх зіставлюваних мовах композити або терміносполуки є в абсолютній більшості субстантивними, тобто ізоморфними за морфологічним вираженням головного слова. Ізоморфізмом відзначені також семантико-синтаксичні відношення компонентів. Всі терміносполуки є атрибутивними, в яких постійна ознака виражена або іменником-неузгодженим означенням (*нозод гонореї, gonorrhoea nosode, el nosode de gonorrhoea, scabies nosode, el nosode de sarna, die Krätze Nosode*) або відіменниковим прикметником (*die gonorrhoeische nosode, коростяний нозод*). При цьому остання характеристика не є ізоморфною у терміносполученнях зіставлюваними мовами. Певним ізоморфізмом у трьох мовах відзначені структурні моделі, що є у переважній більшості двокомпонентними (N. + N. або Adj. + N.). Виключенням є іспанська мова, де іменник або прикметник-атрибутив знаходяться у постпозиції до терміна на позначення субстанції, представляючи модель N. + Adj.

Окрему підгрупу у складі досліджуваної тематичної групи становлять номінації на позначення одного з головних принципів гомеопатії – динамізації або потенціювання, а також шкал гомеопатичного розведення. Аломорфізм серед терміноелементів підгрупи «Метод приготування гомеопатичного препарату» виявляється в аспекті семантики терміносполучень, а також в незначних варіаціях структурних моделей. Наприклад, на позначення концентрації речовин, якою забезпечується фармакотерапевтичний ефект, в українській і німецькій мовах у складі іменника у терміносполученнях використовується головне слово *розведення* (*десяткові (децимальні), сотенні (центисимальні), тисячні, п'ятидесятитисячні розведення*); *die Dezimal Verdünnung, die Hundertstel (Centesimal) Verdünnung, die*

Tausendstel Verdünnung, die Fünfzigtausendstel Verdünnung), в англійській та іспанській мовах застосовується лексема «шкала», що, по-перше, позбавлена семи «процесуальності» і, по-друге, є метонімічним узагальненням процесу розведення: англ. *decimal scale, centsimal scale, millesimal scale, fifty millesimal scale*, ісп. *la escala decimal, la escala centesimal, la escala millesimal, la escala quincuamilesimal*.

На словотвірному рівні відмінність номінацій у підгрупі «Метод приготування гомеопатичного препарату» виявляється і в німецькій мові, де на позначення етапу потенціювання використовується однослівний термін-складне слово *Potenzierungsschritt*, на відміну від інших зіставляваних мов.

Аломорфізм виявляється в структурній моделі із її «поширенням» вправо в іспанській мові (*la potencia baja, media, alta*), що відповідає нотації N. + Adj., і вліво – в англійській, німецькій і українській мовах, де базисною структурною моделлю композитів є: Adj. + N. (*низькі, середні, високі потенції*).

Отже, центр поля ФМГ включає номінативні одиниці, об'єднані у тематичні групи на позначення принципів, методів і основних понять гомеопатії, а також власне гомеопатичних субстанцій і методу приготування гомеопатичного препарату, що утворюються три тематичні підгрупи центральної частини. Поняття, позначені номінативними одиницями центральної частини, пояснюють застосування міазмів і назв гомеопатичних препаратів, позначених елементами ядерної частини, тобто перебувають з ядром у відношеннях координації і причино-наслідкового зв'язку.

3.1.2. Близня периферія тематичного поля фахових мов гомеопатії: тематична група «Гомеопатична сировина»

Ближню периферію тематичного поля ФМГ утворює тематична група «Гомеопатична сировина» із декількома тематичними підгрупами. Периферійний статус зумовлений перетином цієї ТМ з фаховими мовами мінералогії, ботаніки та ін.

Тематична група «Гомеопатична сировина» складається з двох тематичних підгруп: «Сировина хімічного і мінерального походження» і «Речовини природного (рослинного і тваринного) походження (див. ДОДАТОК Б). Взаємодія таких підгруп як складників однієї тематичної групи зумовлена підпорядкованістю всіх понять, позначених номінативними одиницями ТП, водночас поняттям гомеопатія і сировина.

Перша тематична підгрупа включає такі компоненти, як:

укр.: ртуть, вугілля, золото, свинець, сіль, залізо, мідь, алюміній, олово, селен, білий камінь, алмаз, морська вода, срібло, мінеральна вода, суха яєчна шкарлупа, кобальт, чорний порошок, магніт, білий мармур, титан, борна кислота, сірчана кислота, фосфорна кислота, миш'як, алерген домашньої пилюки; англ.: mercury, coal, gold, lead, salt, iron, copper, aluminum, tin, selenium, white stone, diamond, sea water, silver, mineral water, dry eggshell, cobalt, black powder, magnet, white marble, titanium, boric acid, sulfuric acid, phosphoric acid, arsenic, pollen allergen; icn: el mercurio, el carbón, el oro, el plomo, la sal, el hierro, el cobre, el aluminio, el estaño, el selenio, la piedra blanca, el diamante, el agua de mar, la plata, el agua mineral, la cáscara seca de huevo, el cobalto, el polvo negro, el imán, el mármol blanco, el titanio, el ácido bórico, el ácido sulfúrico, el ácido fosfórico, el arsénico, el alérgeno de polen; нім. das Quecksilber, die Kohle, das Gold, das Blei, das Salz, das Eisen, das Kupfer, das Aluminium, das Zinn, das Selen, der weißer Stein, das Diamant, das Meerwasser, das Silber, das Mineralwasser, die trockene Eierschale, das Kobalt, das Schwarzpulver, der Magnet, der weißer Marmor, der Titan, die Borsäure Schwefelsäure, die Phosphorsäure, das Arsen, das Pollenallergen (ЕЛР; Гуцол, Козименко, 2009; ФЕ; DMN, 2009; FMI; Lockie, 2000; Neumann, 1997).

Номінації, що входять до ТП «Сировина хімічного і мінерального походження», відзначені ізоморфізмом за морфологічними характеристиками: 65% елементів підгрупи утворена однослівними термінами-іменниками на позначення мінералів (*ртуть, вугіль, золото; mercury, coal, gold/; el mercurio, el carbón, el oro; das Quecksilber, die Kohle, das Gold*), приблизно 35% – двокомпонентними

іменниковими атрибутивними терміносполуками: *морська вода, sea water, el agua de mar*.

За словотворчими характеристиками аломорфізмом відзначені терміни німецької мови, що, на відміну від їхніх міжмовних синонімів-терміносполук іншими зіставляваними мовами, представлені двоскладовими однослівними термінами, у складі яких дві кореневих морфемі, перша з яких визначає значення другої: *das Meerwasser, das Mineralwasser, das Schwarzpulver*.

За своєю внутрішньою формою і за походженням абсолютна більшість термінів є лексичними запозиченнями з латинської мови із додаванням запозичених трансформованих афіксів: *алюміній, aluminum, el aluminio, das Aluminium; кобальт, cobalt, el cobalto, das Kobalt, титан, titanium, el titanio, der Titan*.

Частина термінів українською і німецької ФМГ відзначена аломорфізмом, оскільки є словами національної мови – наприклад, слово *рнуть*, що походить від форми дієприкметника дійсного способу від загальнослов'янської гьtti – «кататися, крутитися» і буквально означає «те, що крутиться» (ЕСУМ, 8, 2006). Характеристика «плинність матеріалу» також покладена в основу мотивації німецького терміна *das Quecksilber*, що виявляється його етимологічним аналізом: перша частина генетично походить від протогерманського kwikwaz, що базується на протоіндоевропейському, *g^wih³wós («alive») (Kluge, Götze, 1967). Отже, мотиваційна ознака терміна – живе (рухливе) срібло. Аналогічним чином словами рідної мови є українське вугілля (праслав. *ogľь) (ЕСУМ, 1, 1982), залізо (походить від праслов'янського *žel-zo) (ЕСУМ, 2, 1985) і німецьке *Eisen*, що походить від кельтського *isarnon і від давньонімецького īsa (r) n, (Pfeifer, 1993). Словом рідної мови, що походить від праслов'янського кореня, є *олово* (ЕСУМ, 1985), а також англійське *tin* (welsh-dictionary) і німецьке *Zinn* (duden), що генетично пов'язані з протогерманським *tinom.

Що стосується термінів-комполітів у мовах зіставлення, то, з точки зору їхнього походження, вони переважно є кальками (*білий камінь, white stone, la piedra*

blanca, der weißer Stein) або напівкальками (мінеральна вода, *mineral water, el agua mineral, das Mineralwasser*, білий мармур, *white marble, el mármol blanco, der weißer Marmor*).

Одну з найбільш багатокomпонентних у лінгвістичному плані підгруп утворюють номінативні одиниці на позначення природної сировини, що розподілені у дослідженні на дві ТГ:

1) Гомеопатична сировина рослинного походження:

укр.: бараняча трава, олеандр, ромашка, кава, чорна бузина, барбарис звичайний, конопля, чистотіл, алое, мускатний горіх, щавель, шафран, стручковий перець, тютюн, канадська ялинка, лютик, агава, часник посівний, блювотний камінь, овес посівний, бамбук, маргаритка, дика капуста, календула, динне дерево, лимон, оленячий мох, кока, кавун, куркума, звичайний дощовий гриб, пшениця, барвінок, іванчай, евкаліпт, інжир, індійські боби, цукор, кактус, мімоза, котяча лапка; левова паща, вороняче око, канадська вовча стона; англ: *the lamb grass, the oleander, the chamomile, the coffee, the black elderberry, the barberry, the hemp, the celandine, the aloe, the nutmeg, the sorrel, the saffron, the capsicum, the tobacco, the Canadian Christmas tree, the buttercup, the agave, the sowing garlic, the vomit stone, the oats, the bamboo, the daisy, the wild cabbage, the calendula, the melon tree, the lemon, the deer moss, the coca, the watermelon, the turmeric, the rain mushroom, the wheat, the periwinkle, the ivan tea, the eucalyptus, the figs, the Indian beans, the sugar, the cactus, the mimosa, the cat's paw, the snapdragon, the herb-paris (true lover's knot), the bloodroot; icn.: el pasto de cordero, la adelfa, la manzanilla, el café, el saúco negro, el agracejo, el cáñamo, la celidonia, el aloe, la nuez moscada, la acedera, el azafrán, el pimiento, el tabaco, el árbol de Navidad canadiense, el botón de oro, el agave, la siembra de ajo, la piedra de vómito, la avena, el bambú, la margarita, la col silvestre, la caléndula, el melón, el limón, el musgo de venado, la coca, la sandía, la cúrcuma, el hongo de lluvia, el trigo, el bigaro, el té de ivan, el eucalipto, higos, frijoles indios, el azúcar, el cactus, la mimosa, la pata de gato, la boca de dragón, el ojo de cuervo, la sanguinaria; нім. *das Lammgras, der Oleander, die Kamille, der Kaffee, der Holunder,**

die Berberitze, der Hanf, das Schöllkraut, die Aloe, die Muskatnuss, der Sauerampfer, der Safran, der Paprika, der Tabak, kanadischer der Weihnachtsbaum, die Butterblume, die Agave, der Knoblauch, das Erbrochenes, der Hafer, der Bambus, das Gänseblümchen, der Wildkohl, die Ringelblume, der Melonenbaum, die Zitrone, das Hirschmoos, die Koka, die Wassermelone, die Kurkuma, der Regenpilz, der Weizen, das Immergrün, das Iwan-Tee, der Eukalyptus, die Feigen, die Bohnen, der Zucker, der Kaktus, die Mimose; die Katzenpfote, das Löwenmaul; die Einbeere, die Kanadische Blutwurzel.

2) Гомеопатична сировина тваринного походження: укр.: бджолина отрута, морська губка, отрута змії, каракатиця, іспанська муха, бджола, великий бразильський павук-птицеїд, рак річний, морська зірка, губка прісноводна, тарган, отрута жаби, канюк звичайний, скорпіон австралійський, бразильський олень, божя коровка, сизий голуб, омар, коров'яче молоко, медуза, ягуар, лосось, павутина чорного паука; англ.: *the bee venom, the sea sponge, the snake venom, the cuttlefish, the Spanish fly, the great Brazilian spider-bird, the crayfish, the starfish, the freshwater sponge, the cockroach, the frog venom, the buzzard, the australian scorpion, the brazilian blue pigeon, the lobster, the cow's milk, the jellyfish, the jaguar, the salmon, the black spider web*; ісп.: *el veneno de abeja, la esponja de mar, el veneno de serpiente, la sepia, la mosca española, la abeja, el gran pájaro, la araña brasileño, la arteria, el cangrejo de río, la estrella de mar, la esponja de agua dulce, la cucaracha, el veneno de rana, el ratonero, el escorpión australiano, la paloma azul brasileña, la langosta, la leche de vaca, la medusa, la mimosa, el jaguar, el salmón, la telaraña negra*; нім.: *das Bienengift, der Seeschwamm, das Schlangengift, der Tintenfisch, das Spanische Fliege, die Biene, der Krebse, der Seesterne, der Süßwasserschwamm, die Kakerlake, Froschgift, der Bussard, australischer der Skorpion, die Brasilianerblaue Taube, der Hummer, Kuhmilch, die Qualle, der Jaguar, der Lachs, das schwarzes Spinnennetz.*

Специфіка цих груп полягає у тому, що поряд з номенклатурними назвами видів сировини – зазвичай грецькою або латинською мовою (що співпадає у всіх терміногрупах зіставляваними мовами) – у кожній мові існують питомі номінації.

Одиниці на позначення натуральної гомеопатичної сировини у ТГ досліджуваними мовами характеризуються спільними і відмінними характеристиками.

Складники ТГ «Гомеопатична сировина тваринного походження» у зіставлених мовах є двокомпонентними термінами, що за своїм походженням відзначені частковим аломорфізмом. Наприклад, якщо англійська та іспанська номінації *bee venom*, *el veneno de abeja* є напівкальками з латини (де отрута позначається *venimen), то одиниця на позначення цього поняття українською мовою *бджолина отрута* є повною калькою з латини (бджола калькується з латинського *Apis* із використанням експонента рідної мови, що походить від праслов'янського * *byčela* (Derksen, Rick, 2008, p. 72); а отрута походить від праслов'янського слова *truti, trovq*) (Derksen, Rick, 2008, p. 499); у німецькому композиті на позначення цього комплексного поняття *Bienengift* твірні мотиваційні ознаки базуються на протогерманському **bion* у поєднанні з германським коренем *Gift* (від * *gef-ti*). У поодиноких випадках сировина позначається у мовах зіставлення однослівними номінаціями: *медуза*, *jellyfish*, *la medusa*, *die Qualle*; *ягуар*, *the jaguar*, *el jaguar*, *der Jaguar*; *лосось*, *the salmon*, *el salmón*, *der Lachs*.

Незначна кількість (порівняно з компонентами підгрупи «гомеопатична сировина рослинного походження») когнітивних метафор в українській, англійській, іспанській та німецькій ФМГ відзначена як аломорфізмом, так і ізоморфізмом ономасіологічних ознак. Так, ізоморфними за критерієм мотиваційної ознаки є номінації *морська зірка*, *the starfish*, *la estrella de mar*, *der Seestern*, базовані на компаративній моделі (асоціації зовнішнього вигляду тварини із зіркою). Проте англійська однослівна назва відзначена аломорфною ономасіологічною структурою, оскільки для інших трьох зіставлених мов вхідними ментальними просторами є *Море* і *Небо*, а для композита *starfish* – *Зірка* і *Риба*. Тому номінації українською, німецькою та іспанською мовами є результатом метонімічної трансформації компаративної моделі, а англійське слово – метафорою.

У тематичній підгрупі «Гомеопатична сировина рослинного походження» у всіх зіставляваних мовах наявні, з одного боку, синонімічні дублети – прямі назви, матеріальні лексичні запозичення з латини (*oleander*): *олеандр*, *the oleander*, *el oleandro*, *der Oleander* або давньогрецької (*кактус*, *the cactus*, *el cactus*, *der Kaktus*) мови, з іншого – значний пласт метафоричних номінацій. Когнітивні метафори характеризуються як аломорфізмом, так і ізоморфізмом стосовно номінативних моделей, співвідносних концептуальних сфер (ментальних просторів) і промінатних ознак, що покладені в основу номінації.

Ізоморфізмом відзначені такі назви, як *бараняча трава*, *the lamb grass*, *el pasto de cordero* і *das Lammgras*, що пов'язано з тим, що трава виростала на полонинах, де випасалися баранчики. Тобто у всіх зіставляваних мовах вхідні ментальні простори асоціюються з місцем поширення рослини.

Ізоморфними, з точки зору вхідного ментального простору, а також характеристик спільного (генеричного) простору, є когнітивні метафори «*котяча лапка*», «*the cat's paw*», «*la pata de gato*», «*Die Katzenpfote*», що відповідають номенклатурному терміну *Antennaria dioica Gaertn (PL)*. Вхідними ментальними просторами для всіх метафоричних номінацій – Тварина (Кіт) і соматизм (Лапка), вхідний цільовий простір – Рослина. Спільний простір включає такі характеристики, як біло-вовняний вигляд рослини і тварини та відчуття гладкості і м'якості під час дотику до стебла рослини, що є базисними ознаками у вихідному просторі концептуальної інтеграції. Отже, бленд утворюється через перенос предметно-чуттєвих образів з тварини на квітку, в основі яких – тактильне та зорове сприйняття рослини.

Ізоморфізм ідентифікується у внутрішніх формах українського словосполучення «*левова паща*» та відповідних йому англійської загальної назви *Snapdragon*, німецької *das Löwenmaul* та іспанської *la boca de dragón*, що позначають рослину *Antirrhinum Tourn*. Обидві номінативні моделі, що лежать в основі внутрішньої форми позначень, передбачають метонімічне перенесення властивостей тварини (її конкретної частини) на частину рослини. Ізоморфним

вхідним цільовим простором є Квітка. Аломорфними є джерела вхідних ментальних просторів-джерел: для номінацій українською і німецькою мовами – це «хижа тварина», проте для позначення англійською (*Snapdragon*) та іспанською (*la boca de dragón*), мовами – «фантастична / міфологічна тварина» з однаковими ізоморфними субдоменами «щелепи». Характеристики спільного ментального простору у всіх мовах стосуються подібного вигляду відкритої квітки та відкритого рота страшної тварини. Внаслідок інтеграції відбувається зміщення з концепту «хища або міфологічна тварина» на її частину / соматизм «паша», з якою метафорично ототожнюється квітка.

Втім, значна частина метафоричних назв досліджуваними мовами є аломорфними з точки зору всіх компонентів процесу метафоричної номінації (пор. укр. вороняче око, англ. *the herb-paris* або *the true lover's knot*, нім. *die Einbeere*, ісп. *el ojo de cuervo* – як синонімічні дублети номенклатурного терміна *Paris quadrifolia*. Аломорфізм у типах і механізмах метафоричного кодування понять у ФМГ різними мовами свідчить про соціокультурні і крос-культурні відмінності в менталітеті націй.

В основу метафоричної номінації рослини *вороняче око* українською та іспанською (*el ojo de cuervo*) мовами покладена мотиваційна ознака зовнішньої схожості чорної блискучої ягоди з оком ворона. В німецькій мові базисною для мотивації стає кількісний критерій – вороняче око виглядає як самотня синювата ягода. Для номінації англійською мовою важливим стає або критерій походження (*the herb-paris*), або зовнішні характеристики рослини, що виглядає дуже пропорційно і гармонічно, утворюючи за формою мальтійський хрест, нагадуючи у цьому зв'язку і спеціальний вид вузла (*the true love's knot*).

Аналіз української метафоричної назви рослини «канадська вовча стопа» на позначення *Sanguinaria canadensis* виявляє концептуальну модель, де вхідними просторами відповідно є «частина рослини» (ISS – 1) і «частина тіла тварини» (ISS 2). Концептуальною ознакою, що проектується у спільний ментальний простір, є зовнішня схожість форми рослини на частину тіла, позначену соматизмом «стопа».

Внаслідок інтеграції відбувається заміна концепту «квітка» концептом «стопа тварини».

Концептуальний блендинг, зафіксований у внутрішній формі композитів *the bloodroot* (англ.), *Die Kanadische Blutwurz* (нім.), *la sanguinaria* (ісп.), є результатом взаємодії чотирьох вихідних просторів: «рідина» (ISS 1) і «кров» (IS 2) (спільна ознака – червоний колір); «частина рослини» (IS 2) і «частина живого організму» (IS 2) (має здатність виділяти червону рідину при пошкодженні). В результаті проєкції двох концептуальних ознак (схожа на кров червона рідина виділяється внаслідок пошкодження) в родинний простір (GS) в просторі бленда (BS) виникає новий смисл: корінь кровить як ушкоджена частина живого організму, що і зумовлює метафорично-метонімічну номінацію.

Таким чином, українська назва і її синонімічні еквіваленти англійською, німецькою та іспанською мовами мають три спільні концептуальні ознаки – належність живій істоті, меронімічні (частина тіла – соматизм) семантичні відношення (основа метонімічного компонента номінації) та імплікована сема «компаративність» – основа метафоричної номінації (виглядати ніби). Варіанти англійською, іспанською і німецькою мовами є більш еквівалентними базисному компоненту номенклатурного терміна *Sanguinaria canadensis* (*Sanguinaria* – *кривавий*). Однак, важливо зазначити, що діалектах української мови також зафіксована базисна концептуальна ознака «кривавий» все ж таки зафіксована, але у поєднанні з компаративною імплікацією і найменуванням більш етноспецифічного носія атрибутивної ознаки: журавець кривавий. У цьому разі у внутрішній формі композита одночасно висвітлюються описані вище властивості кореня і зовнішній вигляд (форма) сім'янки рослини, що є схожою на дзьоб журавля.

Отже, вивчення метафоричних назв на позначення гомеопатичної сировини рослинного походження дозволило дійти важливого висновку стосовно того, що у номінаціях, аломорфних у мовах зіставлення, окрім денотативного значення, наявні паралельні семантичні відтінки, що накладені на основне значення і

формують його додатковий конотативний, етноспецифічний складник, що корелює із образним компонентом і вказує на шляхи концептуалізації знань про рослини різними етносами залежно від їхнього світогляду.

3.1.3. Дальня периферія тематичного поля фахових мов гомеопатії

До периферії ФМГ ми відносимо тематичні групи «Хвороби і симптоми», «Системи організму» і «Органи», оскільки гомеопатична терапія, як і алопатія, спрямована на лікування хвороб і їхніх симптомів шляхом впливу на системи організму і органи. Отже, за логіко-поняттєвим принципом структурування тематичного поля номінативні одиниці на позначення об'єктів і цілей дії гомеопатії можуть утворювати периферію її тематичного поля.

Як і будь-який інший вид терапії, гомеопатичне лікування має за мету зцілення людини, зокрема, спрямоване на знешкодження збудників хвороби, її лікування, послаблення або усунення пов'язаних із хворобою симптомів і станів. Зважаючи на таку референтну обумовленість, окремою групою фахової мови гомеопатії є «Хвороби», що своєю чергою розподіляється на підгрупи:

«Синдроми»: укр. *синдром Рея, синдром Кавасаки, синдром Дауна, синдром гіперзбудливості, маніакальний синдром, синдром Дауна, синдром Вільямса, синдром Морріса, синдром хронічної втоми*; англ. *Ray syndrome, Kawasaki syndrome, Down syndrome, hyperexcitability syndrome, manic syndrome, Down syndrome, William's syndrome, Morris syndrome, chronic fatigue syndrome*; ісп. *el síndrome de Ray, el síndrome de Kawasaki, el síndrome de Down, el síndrome de hiperexcitabilidad, el síndrome maniaco, el síndrome de Down, el síndrome de Williams, el síndrome de Morris, el síndrome de fatiga crónica*; нім. *Ray-Syndrom, Kawasaki-Syndrom, Down-Syndrom, Übererregbarkeitssyndrom, manisches Syndrom, Down-Syndrom, Williams-Syndrom, Morris-Syndrom*.

«Стани та симптоми»: укр. *біль у животі, проблеми з диханням, патологічний колір сечі, нечіткий зір, відчуття холоду у кінцівках, труднощі при ковтанні, сухий кашель, надмірне виділення слини, надмірне сечовипускання, плями на обличчі*; англ.

abdominal pain, abnormal breathing, abnormal color in the urine, blurred vision, coldness in extremities, difficulty in swallowing, dry cough, excessive salivation, excessive urination, facial discoloration; icn. el dolor abdominal, la respiración anormal, el color anormal en la orina, la vista nublada, la frialdad de manos y pies, la dificultad al tragar, la tos seca, la salivación excesiva, orinar con mucha frecuencia, las manchas en la cara; нім. Die Abdominalschmerzen, Der Atemprobleme, Die abnormale Urinfarbe, Die Sehestörung, Das Kältegefühl in den Extremitäten, Die Schluckbeschwerden, Der Trockenhusten.

«Збудники хвороб»: *укр. цитомегаловірусна інфекція, хантавірусна інфекція, стрептококова інфекція; англ. cytomegalovirus disease, hantaviral diseases, streptococcal infections; icn. la enfermedad por citomegalovirus, las enfermedades hantavirales, las infecciones estreptocócicas; нім. Die Cytomegalovirus-Infektion, Die hantavirale Erkrankung, Die Streptokokken-Infektio.*

«Назви хвороб»: *укр. алергія, апендицит, бронхіальна астма, бронхіт, ішемічна хвороба серця, простудна коров'яча вісна, COVID-19, дифтерія, отит, емфізема, гастроентерит, гіпотонія, грип, жовтяниця, нирково-кам'яна хвороба, кір, пневмонія, лихоманка, вісна; англ. allergy, appendicitis, asthma bronchiale, bronchitis, coronary artery disease, common cold cowpox, COVID-19, diphtheria, otitis, emphysema, gastroenteritis, hypotonia, influenza, jaundice, kidney stone disease, measles, pneumonia, fever, smallpox; icn. la alergia, la apendicitis, el asma bronquial, la bronquitis, la enfermedad de las arterias coronarias, el resfriado común, la viruela vacuna, COVID-19, la difteria, la otitis, la enfisema, la gastroenteritis, la hipotonía, la influenza, la ictericia, la enfermedad de cálculos renales, el sarampión, la neumonía, la fiebre, la viruela; нім. Allergie, Blinddarmentzündung, Asthma bronchiale, Bronchitis, Koronararterienerkrankung, Erkältungskuhpocken, COVID-19, Diphtherie, Otitis, Emphysem, Gastroenteritis, Hypotonie, Influenza, Gelbsucht, Nierensteinerkrankung, Masern, Lungenentzündung, Fieber, Pocken (див. ДОДАТОК В).*

Ізоморфізм номінацій першої підгрупи «Синдроми» виявляється у превалюванні термінів-епонімів, що є цілком зрозумілим з огляду на те, що

синдроми зазвичай називаються іменами вчених, які вперше їх описали: *укр. синдром Рея, синдром Кавасаки, синдром Дауна; англ. Ray syndrome, Kawasaki syndrome, Down syndrome; ісп. el síndrome de Ray, el síndrome de Kawasaki, el síndrome de Down; нім. Ray-Syndrom, Kawasaki-Syndrom, Down-Syndrom.*

Аломорфізм найменувань у ТГ мовами зіставлення полягає у системно-мовних «коригуваннях» структурно-морфологічної моделі, що лежить в основі термінологічних сполучень – із різною пост- або препозицію неузгодженого означення на позначення імені науковця: наприклад, Атрибутив + Субстантив в германських мовах (*William's syndrome, Morris syndrome; Williams-Syndrom, Morris-Syndrom*) і Субстантив + Атрибутив – в українській (*синдром Вільямса, синдром Морріса*) і іспанській (*síndrome de Williams, síndrome de Morris*) мовах.

Друга частина компонентів цієї підгрупи є терміносполученнями, що денотують анатомічні або функціональні вияви синдрому: *синдром гіперзбудливості, hyperexcitability syndrome, el síndrome de hiperexcitabilidad, das Übererregbarkeitssyndrom; синдром хронічної втоми, chronic fatigue syndrome, el síndrome de fatiga crónica, das chronisches Müdigkeitssyndrom* тощо.

Аломорфізм таких компонентів українською мовою виявляється у тому, що частина терміносполучень є напівкальками, в яких головне слово становить матеріальне лексичне запозичення з грецької, а атрибутив на позначення характеристики синдрому включає до своєї словотворчої моделі матеріальний експонент рідною мовою (у поєднанні з запозиченим афіксом або афіксом рідної мови): *пор. hyperexcitability syndrome – синдром гіперзбудливості, chronic fatigue syndrome – синдром хронічної втоми; Übererregbarkeitssyndrom* (калькований елемент «regbarkeit» на позначення рухливості); *Müdigkeitssyndrom.*

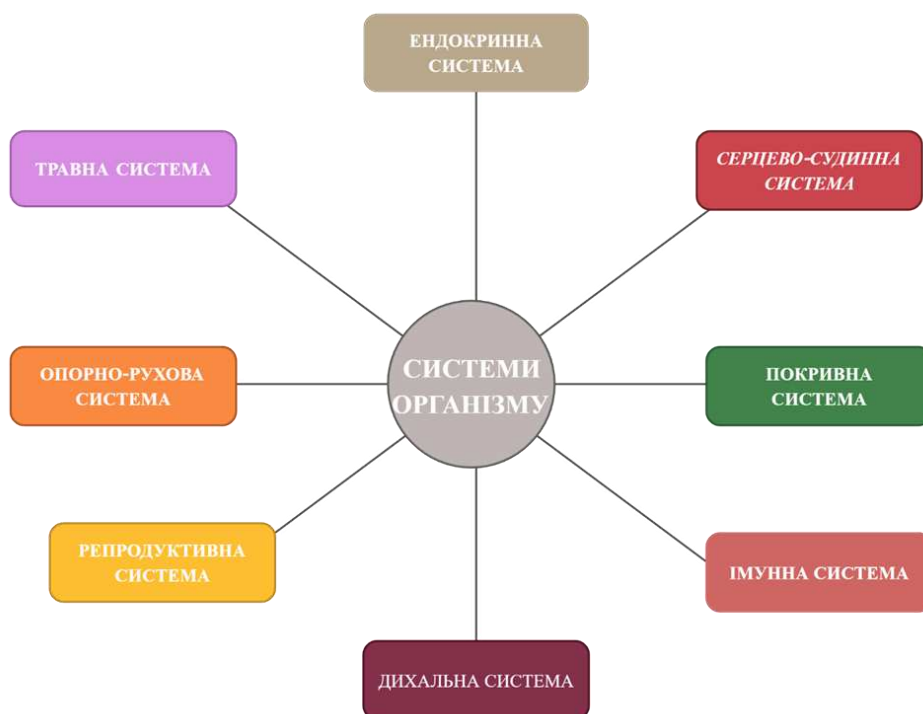
Складовою дальньої периферії ФМГ є медична термінологія з найменуваннями гострих та хронічних хвороб, розладів, синдромів, симптомів, станів та назв збудників хвороб. Зважаючи на те, що ця група представляє окрему, до того ж дуже велику і розгалужену терміносистему, а також з огляду на периферійну локацію ТГ, що асоціюється з медичною термінологією, у полі «гомеопатична фахова мова», її

докладний аналіз не є можливим у межах опису лише одного із численних аспектів цього дисертаційного дослідження.

Отже, в узагальненому вигляді огляд ТГ «Хвороби, розлади, симптоми, стани, збудники» (типові зразки і приклади тематичної лексики, що належить до цієї групи і її підгруп – див. у ДОДАТКУ В) доцільно здійснювати із ідентифікацією найбільш загальних спільних і відмінних характеристик стосовно джерел походження, продуктивних типів термінотворення, структурних моделей медичних термінів чотирма мовами, дотичних до системи фахової мови гомеопатії (для полегшення подальшої експлікації таких ознак ми будемо користуватися узагальненою номінацією «Хвороби», не фокусуючись на наведених вище компонентах кожної із підгруп).

Наведені міркування стосуються також термінологічної групи «Системи організму» і «Органи», що структурується тематичними підгрупами, які корелюють з анатомічними підсистемами, на які має впливати гомеопатична терапія (див. також ДОДАТОК В і рисунки 2-4 у ДОДАТКАХ).

Рис. 1. Системи організму

Наслідком того, що греко-латинські терміни лежать в основі медичної і анатомічної термінології багатьох європейських мов, є те, що більша частина таких номінативних одиниць складається зі слів і терміносполучень, що є інтернаціоналізмами. Тому першою ізоморфною рисою компонентів досліджуваних тематичних груп і універсалією медичної і анатомічної термінології є походження більшості анатомічних та клінічних термінів українською, англійською, німецькою, іспанською (а також інших мов, незалежно від їхнього морфологічного типу або генеалогічної належності) від латинських або латинізованих грецьких слів, етимологічний зв'язок з якими можна простежити, вже починаючи з V століття до н. е.: *скелет* (лат. *Skeleton* – латинізоване грецьке слово), *цитомегаловірусна* (з грецької *цито-*, «клітина» та *мегало-* «велика» *інфекція*), *апендицит* (лат. *appendicitis*) (укр.), *a skeleton, cytomegalovirus infection, appendicitis* (англ.), *das Skelett, die Cytomegalievirus-Infektion, die Blinddarmenzündung* (нім.), *el esqueleto, la infección por citomegalovirus, la apendicitis* (ісп.). Всі наведені приклади є номінаціями, ізоморфними за своїм походженням з грецькою мови або латинської мови-посередника.

Ізоморфною характеристикою медичної і медико-анатомічної термінології досліджуваними мовами є матеріальне лексичне запозичення (мітральний, *mitral* (англ.), *Mitral* (нім.), *mitrale* (ісп.) < лат. *Mitralis*). Набагато менше представлені запозичення іншомовних медичних термінів через калькування і напівкалькування (жирне серце, *fat heart, das Fettherz (die Herzverfettung), el corazón gordo* < *cor adiposum* (*cor* – серце; *adiposus* – жирний)).

Ізоморфною рисою аналізованих термінологічних груп зіставляваними мовами є наявність у складі термінів префіксоїдів (псевдопрефіксів) та суфіксоїдів (псевдосуфіксів) – *міо-*, *артро-*, *гемо-* / *гемато-*, *адіпо-*, *гепато-*, *онко-*, *пато-*; – *емія*, – *логія*, – *томія*, – *патія*, – *цити*, – *алгія*, – *ектомія*, – *скоп* тощо: *міокард, myocardium, miocardio, das Myokard; гомеопатія, homeopathy, homeopatía, die Homöopathie*.

Натомість частина медичних термінів аналізованих ТГ представлена власною лексикою зіставляваних мов: *запаморочення* (укр.), *dizziness* (англ.), *der Schwindel*

(нім), *el mareo* (ісп.); *біль* (укр.), *pain* (анг.), *der Schmerz* (нім.), *el dolor* (ісп.). Водночас українські і німецькі терміни частіше за терміни двома іншими зіставлюваними мовами є лексемами національного походження, в тому числі простими непохідними словами: *скроня*, *a temple*, *el templo*, *Die Schläfe*.

Способи словотвору медичних і анатомічних термінів в досліджуваних мовах відзначені високим ступенем ізоморфізму на рівні морфологічних, синтаксичних та лексико-семантичних, також метафоричних номінативних моделей.

Ізоморфізм найбільш продуктивних морфологічних моделей обумовлений, як вже було зазначено, спільним для таких мов греко-латинським фондом словотворчих засобів і спільністю механізмів номінації медичних понять і категорій.

У всіх досліджуваних мовах найпродуктивнішими типами формування медичних термінів є афіксація:

суфіксація: укр.: *цит* (корінь) + (о) *інтерфікс* + *лог* (суф); англ.: *cyt(o)* (корінь) + *logy* (suffix); нім. *Zytologie* = *Zyt* (o) (корінь) + *logie* (Suffix); ісп. *cit* (o)+*logía*; префіксація: укр.: *міокард* = *міо* + *кард.*; англ.: *myocardium* = *myo-* (префікс) + *card* (*ium*) (корінь); ісп.: *miocardio* = *mió* + *cardio*; нім.: *Myokard* = *Myo* + *kard*; суфіксально-префіксальний спосіб: укр. *ендокардит* = *ендо* (префікс) + *кард* (корінь) + *ит* (суфікс); англ.: *endocarditis* = *endo-* (префікс) + *card* (корінь) + *-itis* (суфікс); ісп. *el Endocarditis*; нім.: *die Endokarditis* = *endo-* (префікс) + *card* (корінь) + *-itis* (суфікс).

Аломорфною «мовно-системною» характеристикою німецької мови є висока продуктивність лексико-синтаксичного способу словотворення – зрощення компонентів в цільнооформлене слово-комполіт, в той час як у інших трьох мовах зіставлення термінів на позначення тих самих медичних або анатомічних реалій можуть бути цільнооформленими (*leucocytopenia*, *pseudopolycytemia*), але найчастіше складаються з двох (*a heart attack*) і трьох слів (*a central nervous system*). Наявні також альтернативні форми одного й того самого терміна: *a gall bladder* – *gallbladder*.

Ізоморфним способом словотворення для чотирьох зіставлюваних мов є аббревіація (SARS (англ., нім., ісп.), ВГРС або SARS (укр.), яка є похідною від синтаксичного способу творення багатокомпонентних термінологічних комплексів, що відповідає тенденції до раціоналізації мови, бо нові слова є більш компактними номінативними одиницями у порівнянні із дво- і трикомпонентними словосполученнями. Використання багатослівних термінологічних одиниць, які найчастіше служать для позначення нових понять, що спираються на вже існуючі, умотивовано необхідністю строгої однозначної категоризації позначеної медичної реалії: *Severe Acute Respiratory Syndrome* (англ.), *Важкий гострий респіраторний синдром* (ВГРС), *Schweres akutes respiratorisches Syndrom* (нім.), *Síndrome respiratorio agudo severo* (ісп.).

Багатокомпонентні термінологічні одиниці послідовно проходять процес аббревіації. У зіставлюваних мовах аббревіатури-терміни ТГ можуть бути як інтернаціоналізмами, так і мати синонімічні дублети національною мовою (як, наприклад, ВГРС і SARS в українській мові).

З точки зору структурно-синтаксичних моделей термінів зіставлюваних мов, найпродуктивнішими є моделі побудови двокомпонентних термінів за допомогою комбінації опорного компонента (іменника) з препозитивним прикметником, яким значно поступаються у кількісному відношенні трикомпонентні терміни і багатокомпонентні утворення, що підлягають процесу аббревіації або еліпсису (усічення).

Аноморфною характеристикою термінології англійською мовою є продуктивність словотворення морфолого-синтаксичним способом, а саме конверсією. Так, в неправильне або помилкове вживання лікарського засобу або його передозування, а також відповідна дія, процес позначаються іменником *abuse* і дієсловом *to abuse*. В інших трьох мовах іменник утворюється від дієслова не шляхом конверсії-субстантивації, а за допомогою морфологічного способу – афіксації. Те ж саме стосується термінів *drug* і *to drug*, *ichor* (гнійні виділення з

незагоєної рани) – *to ichor* (виділяти гній), *graft* (одне з синонімічних позначень імплантату) – *to graft* (імплантувати) та ін.

Ізоморфним, хоч і набагато менш частотним, аніж інші способи словотворення, є для ТГ зіставлюваних мов творення нових слів шляхом скорочення або усічення кінцевих частин слова або кліппінг. Середньому усіченню в усіх чотирьох мовах підлягає коренева морфема –цито– на позначення слова «клітина»: *erythropoiesis*, *granulopoiesis*, *thrombopenia*, *thrombopathia*, *thromboasthenia* (укр.); *erythro(cyto)poiesis*, *granulo(cyto)poiesis*, *thrombo(cyto)penia*, *thrombo(cyto)pathia*, *thrombo(cyto)asthenia* (англ.); *la eritropoyesis*, *la granulopoyesis*, *la trombopenia*, *la trombopatía*, *la tromboastenia* (ісп.); *die Erythropoese*, *die Granulopoese*, *die Thrombopenie*, *die Thrombopathie*, *die Thromboasthenie* (нім.).

Найпоширенішим видом кліппінга є усічення кінцевої частини із збереженням початку слова. В англійському і німецькому термінах на позначення полімеоліту спостерігається саме такий спосіб неафіксального словотворення: (polio) myelitis, Polio. Хоча в українській та іспанській мовах можливі лише повні варіанти – відповідно «полімеоліт» і «polimeolita». Прикладом середнього усічення може бути термін *flu (influenza)*, що ідентифікований лише в англійській мові. В іспанській мові відсічення не відбувається і представлена повна форма назви хвороби *influenza*. В німецькій і українській мовах усічення також неможливо – з тієї причини, що, на відміну від англійського та іспанського міжмовних синонімів, що походять від латинського слова, німецьке *Grippe* і українське *грип*, що переважно вживаються на позначення хвороби, походять від французького – *grippe*.

Ізоморфний для зіставлюваних мов є семантичний спосіб словотвору, що відбувається шляхом метонімічної або метафоричної номінації. Подібно до ТГ «Гомеопатична сировина рослинного походження», тематичні групи «Хвороби», «Органи» і «Системи організму» містять значний пласт когнітивних метафор або метонімічно-метафоричних номінацій-комполітів, що відзначені як аломорфізмом, так і ізоморфізмом у номінативних моделях, співвідносних з ними ментальних просторах і концептуальних ознаках, покладених в основу номінацій.

Ізоморфізм аналізованих ТГ виявляється у наступних характеристиках: 1) спільними для термінів чотирма досліджуваними мовами ментальними просторами-джерелами; 2) частотним розподілом таких ISP.

За найчастотнішими ізоморфними джерелами метафоризації ідентифіковані:

а) ботанічні метафори: *легеневий стовбур* (укр.), *pulmonary trunk* (англ.), *der Lungenstamm* (нім.), *el tronco pulmonar* (ісп.); *бронхіальне дерево* (укр.), *bronchial tree* (англ.), *der Bronchialbaum* (нім.), *el árbol bronquial* (ісп.);

(б) антропоморфні метафори: *хвороботворний організм* (на позначення *патогена*) (укр.), *disease-causing organism* (англ.), *der krankheitsverursachender Organismus* (нім.), *el organismo causante de enfermedades* (ісп.);

(в) зооморфні метафори: *бичаче серце* (укр.), *bull heart* (англ.), *das Stierherz* (нім.), *cuore di toro*; *тіло сечового міхура* (укр.), *bladder body* (англ.), *der Blasenkörper* (нім.), *el cuerpo de la vejiga* (ісп.).

Ізоморфними і досить частотними для термінів досліджуваними мовами є такі види метафор, як технічні (*аортальний клапан* (укр.), *an aortic valve* (англ.), *die Aortenklappe* (нім.); *la válvula aórtica* (ісп.); архітектурні: *кишкова стінка* (укр.), *an intestinal wall* (англ.), *la pared intestinal* (ісп.), *der Darmwand* (нім.); *ворітна вена* (укр.), *a portal vein* (англ.), *die Pfortader* (нім.), *la vena porta* (ісп.); побутові (*кровоносні судини* (укр.), *blood vessels* (англ.), *das Blutgefäße* (нім.), *los vasos sanguineos* (ісп.); *мішкоподібний шлунок* (укр.), *a wallet stomach* (англ.), *der Brieftasche Bauch* (нім.), *el estómago en valija* (ісп.).

Ізоморфними, хоч і менш представленими, є метафори із такими вхідними донорськими просторами, як: геометричні фігури (*ниркові піраміди*; *renal pyramid* (англ.), *las pirámides de Malpighi* (ісп), *Pyramides renales Malpighi* (нім.), географічні об'єкти (*область шлунку*, *a gastric area*, *el área del estómago*, *der Magenbereich*; *венозне русло*, *venous bed*, *el lecho venoso*, *das venöses Bett*; *сосочковий проток*, *a papillary duct*, *el conducto papilar*, *der Papillarkanal*; *гирло сечоводу*, *a mouth of the ureter*, *la boca del uréter*, *der Mund des Harnleiters* тощо.

Ізоморфізмом відзначені також структурні особливості термінів-метафор англійською, українською та іспанською мовами, які у переважній більшості є двокомпонентними терміносполуками, значно рідше – трикомпонентними (як, наприклад, антропоморфна метафора *синдром подразненого кишківника, irritable bowel syndrome, el síndrome del intestino irritable, das Reizdarmsyndrom*). Медичні і анатомічні метафоричні терміни німецькою мовою є переважно однокомпонентними (*die Pfortader, das Blutgefäße*).

Однак деякі метафоричні терміни відзначені структурним аломорфізмом. Наприклад, однокомпонентним термінам-метафорам в англійській (*a cortex*), іспанській (*la corteza*) і німецькій (*der Kortex*) мовах, що етимологічно походять від латинського «*cork*», відповідає трикомпонентний метафоричний термін в українській мові (кора головного мозку).

Ізоморфною характеристикою досліджуваних одиниць зіставляваними мовами є види аббревіатур та їхня класифікація за критеріями «графічних» (дефісні, комбіновані, крапкові, косолінійні; графічні моно- і полілексемні, ініціальні, рамкові) і лексичних особливостей (акроніми, алфаветизми) (Кукаріна, 2017). Хоча графічна форма скорочень і аббревіатур є ізоморфною лише у тому випадку, якщо під час перекладу терміна зіставляваними мовами відбувається нульове транскодування через запозичення аббревіатури (найчастіше з англійської мови) у початковому вигляді: *Covid-19, SARS* тощо. Частковий ізоморфізм простежується також у транслітерованих термінах-аббревіатурах, коли скорочення певною мовою відтворюється засобами алфавітної системи інших мов. У такому разі аббревіатури трьома зіставляваними романо-германськими мовами (англійською, іспанською та німецькою) завдяки алфавіту латиницею є повністю ізоморфними, аббревіатури українською мовою (кирилицею) графічно виглядають як аломорфні (*Ковід-19*).

Ізоморфними у зіставляваних мовах і універсалією всіх медичних мов є латинські скорочення, що використовуються в рецептах. Rx – приймати (рецепт), tab – таблетка (*i – unus tabuletta* – одна пігулка), supp – *suppositorium* – супозиторій; tr – настоянка, cap – капсула, tbsp – столова ложка, tsp – чайна ложка.

Тим не менш, транскрибування (DNA – англ. і нім., ДНК – укр., AND – ісп.) і змішане транскодування, тобто транскрибування і транслітерація (*MRI* (англ.), *MPT* (укр.), *la Resonancia magnética* (ісп.), *MRT* (нім.) призводять до аломорфізму термінів-аббревіатур, що має враховуватися під час укладання фахових перекладних багатомовних словників, у тому числі з фахової мови гомеопатії.

Алофорфними за формальним вираженням є скорочення, утворені у зіставлюваних мовах із використанням стратегії доместикації – адаптації англійської аббревіатури до формально-системних норм мови перекладу. Передусім це стосується створення аббревіатури з українських, іспанських і німецьких еквівалентних термінів. Так, *HIV* (*Human Immunodeficiency Virus*) в англійській відповідає українській аббревіатурі *ВІЛ* (*Вірус Імунодефіциту Людини*), іспанському скороченню *VIH* (*Virus de Inmunodeficiencia Humana*) і німецькому – *HIV* (*auch HI-Virus*) (*Das Humane Immundefizienz-Virus*). Аналогічним чином аломорфними є доместиковані скорочення *СДУГ* (*синдром дефіциту уваги та гіперактивності*), *ADHD* (*Attention Deficit Hyperactivity Disorder*), *ТДАН* (*el Déficit de Atención e Hiperactividad*) тощо (детально про способи перекладу аббревіатур в медичному дискурсі – див: (Кукаріна, 2017).

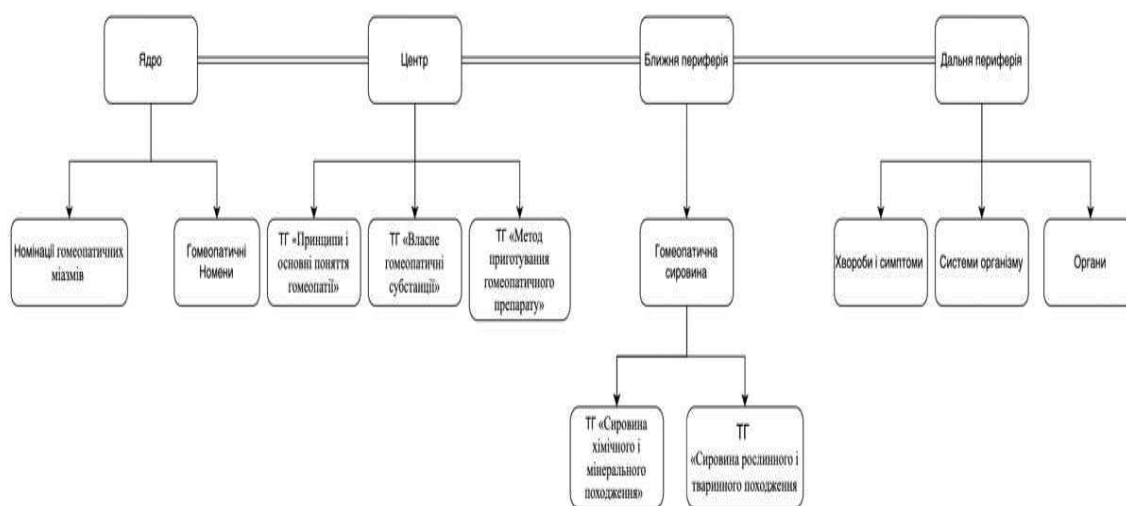
Аломорфною ознакою є наявність аббревіатури у одних мовах і відсутність в інших (наприклад, скорочення *FAD diet* наявне в англійській мові і відсутнє в інших трьох мовах зіставлення). До того ж, частота вживання аббревіатур на позначення одного поняття значно варіюється у зіставлюваних мовах. Більше того, *ТВ* (*tuberculosis*) регулярно вживається англійською мовою, аналогічне *ТБ* – нечасто використовується українською, в іспанській мові взагалі такої аббревіатури не ідентифіковано, а в німецькій мові туберкульоз (*Die Tuberkulose*) символічно позначено як *Ть* або *Тьс*.

Слова-символи та аббревіатури широко застосовуються у гомеопатичній термінології на позначення процесів розведення ліків, що є ізоморфною особливістю ФМГ зіставлюваними мовами. Для позначення сотенних розведень у всіх зіставлюваних мовах перед цифрою розведення ставиться літера «С», при

десяткових – «D» (в українській мові – транслітерований варіант «Д») або «X». Для десяткової шкали використовують найменування і позначення розведень від D1 (Д1) до D30 (Д30), починаючи з D2 (Д2). Сотенні розведення позначають у рецептах арабськими цифрами без додаткових знаків – 1, 2, 3 чи C1 (СН 1), C2 (СН 2), а десяткові Х1 або Д1. Також на позначення шкал використовують ХМ, СМ, ММ.

Отже, терміносистема фахової мови гомеопатії українською мовою може бути представлена у вигляді такої схеми.

Схема 1. Терміносистема фахової мови гомеопатії

Матеріал підрозділу дозволив дійти висновків про те, що ядром ФМГ є назви гомеопатичних міазмів і номенклатурні номени, центром – номінації тематичної групи «Засади гомеопатичного методу лікування», більшість компонентів якої є ізоморфними за своєю денотативною співвіднесеністю, семантичними, морфологічними та синтаксичними характеристиками. Однослівні терміни ТГ базуються на греко-латинських твірних основах з запозиченими афіксами. Серед терміносполучень на позначення понять ядерної частини у всіх зіставляваних мовах переважають двокомпонентні напівкальки. Ізоморфною є диференціація термінів-іменників за родами в українській, іспанській і німецькій мовах.

Ближньою периферією є ТГ «Гомеопатична сировина», у якій поряд із номенклатурними назвами видів сировини грецького або латинського походження наявні питомі синонімічні дублети, а також метафоричні номінації, які є як аломорфними, так і ізоморфними стосовно номінативних моделей і співвідносних ментальних просторів.

Дальня периферія тематичного поля «гомеопатія» включає ТГ «Хвороби» і «Анатомічні органи і системи». Ізоморфним для зіставляваних мов є походження більшості анатомічних та клінічних термінів від латинських або латинізованих грецьких слів із незначною представленістю кальок і напівкальок і невеликим відсотком термінів, представлених питомою лексикою; наявність у складі термінів префіксоїдів та суфіксоїдів, а також аббревіація, кліпінг і семантичний спосіб словотвору шляхом метонімічної або метафоричної номінації. Аломорфізмом відзначені англійська ФМГ із продуктивністю способу конверсії і німецька мова, у якій метафоричні терміни є однокомпонентними композитами.

3.2. Структурно-семантичні характеристики одиниць англійської, іспанської, німецької та української фахових мов гомеопатії

Фахова мова гомеопатії утворюється на базі наявної загальноновживаної лексики за загальними правилами і з використанням продуктивних словотворчих засобів та словотвірних моделей зіставляваних мов.

У дослідженні визначено, що основними шляхами поповнення фахової мови гомеопатії всіх ідентифікованих тематичних груп є: 1) запозичення термінів, у переважній більшості давньогрецькою та латинською мовами із адаптацією до системних словотворчих вимог; 2) повні лексичні матеріальні запозичення; калькування, напівкалькування; 3) термінологізація загальноновживаної лексики за допомогою словотворчих ресурсів; 4) словоскладання з утворенням композитів; 5) утворення термінологічних сполучень.

На відміну від української, англійської та іспанської мов, одним із найпродуктивніших у термінотворенні німецької гомеопатичної лексики і номінативних одиниць, дотичних до гомеопатичного лікування, є основоскладання і словоскладання шляхом утворення композитів.

3.2.1. Аломорфізм і ізоморфізм морфологічного способу словотвору у зіставлюваних фахових мовах гомеопатії

Однослівні терміни фахової мови гомеопатії поділяються на прості та похідні. Ізоморфною рисою ФМГ досліджуваними мовами є незначна представленість простих термінів, що складають 2,4% від загальної кількості проаналізованих одиниць фахової мови гомеопатії: міазм, cancer (рак), gout (подагра), der Schmerz (біль).

Похідні терміни складаються з кореня і словотвірного форманта, що відновлюється в інших термінах, тобто утворюються за допомогою морфологічного способу словотворення. Висока продуктивність морфологічного словотвору для творення синтетичних термінів і композитів на позначення гомеопатичних понять, є ізоморфною характеристикою ФМГ досліджуваними мовами.

Іншою спільною рисою ФМГ англійською, іспанською, німецькою і українською мовами є найбільша продуктивність серед афіксальних способів морфологічного словотворення суфіксального способу.

Слова, створені за допомогою суфіксації, можуть бути побудовані на основі рідних або іншомовних суфіксів. Значне частотне превалювання іншомовних суфіксів є ізоморфною рисою ФМГ порівнювальними мовами, оскільки запозичені суфікси із певними значеннями є одним із засобів структурування внутрішньої системи медичної і гомеопатичної фахових мов.

Як найчастотніші із суфіксів іншомовного походження, що використовуються для творення компонентів тематичних груп поля «гомеопатія», у нашому дослідженні ідентифіковані:

Суфікси (сполучення суфіксів) *-itis, -im*, що походять від грецької, є одними із найпродуктивніших у всіх порівнювальних мовах і використовуються на позначення запальних захворювань: *conjunctivitis, la conjunctivitis, die Konjunktivitis* (кон'юнктивіт); *laryngitis, la laringitis, die Laryngitis* (ларингіт); *meningitis, la meningitis, die Meningitis* (менінгіт); *pericarditis, la pericarditis, die Perikarditis* (перикардіт); *hepatitis, la hepatitis, die Hepatitis* (гепатит); *periodontitis, la periodontitis, die Parodontitis* (пародонтит); *encephalitis, la encephalitis, die Encephalitis* (енцефаліт) тощо. В українській мові такий суфікс відзначений певними рисами аломорфізму – функціонує в усіченому вигляді як *-um* (*генатум, міозит, пародонтит* тощо);

суфікси *-osis* (англ., ісп.), *-ose* (нім.), *-оз* (укр.) походять від грецької – *iōsis* і вживаються у термінах на позначення дегенеративних та хронічних захворювань (від грец. *ωσις* – хворобливий стан). Значення суфіксів є ізоморфними для ФМГ всіма досліджуваними мовами, форма вираження є ізоморфною у англійській та іспанській мовах (*sicosis, dermatosis, esclerosis, estenosis, neurosis, acidosis, necrosis; osteoporosis* – обидвома мовами), але відрізняється у німецькій і українській мовах, де зазначений грецький суфікс функціонує в усіченому вигляді – як *-ose* – у німецькій мові: *Die Sykose, die Dermatose, die Sklerose, die Stenose, die Neurose, die Azidose, die Nekrose; die Osteoporose* (Fleischer, Barz, 1992, s. 188) та у вигляді *-оз* – в українській: *сикоз, дерматоз, есклероз, естеноз, невроз, ацидоз, некроз, остеопороз*;

суфікс *-tion, -ción* походить від латинського *-io* (аблаута) і зазвичай використовується для утворення віддієслівних іменників на позначення процесу або стану; вказує на предметну дію, процес з неконкретно вираженою характеристикою тривалості дії. Ізоморфні за значенням суфікси повністю збігаються за своїм формальним вираженням у англійській і німецькій мовах і відзначені незначним аломорфізмом внаслідок пристосування до мовних систем іспанської (*-ción*) і української мов (*-ція*): *концентрація, інтоксикація, прострація, інфекція, відхилення, дегенерація, ускладнення, перфорація; concentration,*

intoxication, prostration, an infection, deviation, degeneration, complication, perforation (англ.); *la concentraci3n, la intoxicaci3n, la prostraci3n, la infecci3n, la desviaci3n, la degeneraci3n, la complicaci3n, la perforaci3n* (исп.); *die Operation die Intoxikation, die Prostration, die Infection, die Deviation, die Degeneration, die Komplikation die Perforation* (нім.);

суфікс *-ia, -ie* походить від латинського суфікса *-ia* і в основному використовується для утворення імен збірних іменників, позначення галузей науки, назв хвороб: *дифтерія, малярія, diphtheria, malaria* (англ., ісп.). У німецькій мові суфікс *-ia* відзначений незначним аломорфізмом формального вираження, оскільки увійшов до системи німецької мовою за посередництвом французького *-ie*: *die Organotherapie, die Homöopathie, die Diphtherie*;

суфікси *-oma* (англ., ісп., нім.), *-ома, -ом* (укр.) (від грец. *ωμα* – пухлина) походять від грецького суфікса *-ōma, -ōmatis* і використовується на позначення пухлин. Суфікс *-oma* є ізоморфним для англійської, іспанської і української мов: *глаукома, бластома; glaucoma, blastoma* (англ., ісп.). В німецькій використовується усічений варіант *-om*: *das Glaukom, das Myom, das Blastom*;

суфікс *-emia* означає «кров» або наявність хвороби у крові (від грец. *αἷμα* – кров). Ізоморфний за значенням і за формою для ФМГ всіма досліджуваними мовами: *glycemia* (англ.), *la glicemia* (исп.), *die Glykämie* (нім.), *глікемія* (укр.);

суфікси *-ism* (англ.), *-ismus /-asmus* (нім.), *-ismo* (исп.), *-изм* (укр.) запозичені від грецького суфікса *-ismos* і використовуються на позначення «якісного стану». Ізоморфні за значенням суфікси дещо відрізняються у ФМГ досліджуваними мовами за своїми формальними експонентами: *autism, astigmatism, unicism* (англ.); *el autismo, el astigmatismo, el unicismo* (исп.); *der Autismus, der Astigmatismus, der Unizismus*; *аутизм, астигматизм, уніцизм* (в гомеопатії – використання лише одного лікарського засобу одночасно);

суфікс *-ium* (у всіх мовах зіставлення) походить від латинської мови і часто вживається у позначеннях хімічних елементів або в термінах, що описують стан. Важливим для нашої праці є те, що зазначений суфікс у ФМГ всіма

досліджуваними мовами використовується на позначення ядерної частини термінологічного поля «гомеопатія» – гомеопатичних міазмів, які є фундаментальними причинами будь-якої хвороби і безпосередньо пов'язані з її глибинним психічним підґрунтям і з конституційним типом пацієнта: *псоріnum*, *медоріnum*, *сифіліnum*, *туберкуліnum*, *карценозіnum*, *Tuberculinum*, *Carcinosinum*, *Medorrhinum*, *Psorinum and Syphilinum* (англ, ісп., нім.).

Латинські суфікси *–antia*, *–entia* (в аналізованих мовах *–encia*, *–ency*, *–enz* або *–anz*) вживається для творення похідних іменників на позначення властивостей, видів діяльності або галузі знань. Суфікс *–antia* набуває ізоморфного формального вираження у всіх зіставлюваних мовах: *інфлюенца*, *influenza* (англ., ісп.), *die Influenza* (грин). Однак, суфікс *–entia* відрізняється у мовних системах англійської, іспанської і німецької мов певним аломорфізмом: *insufficiency* (англ.), *la insuficiencia* (ісп.), *die Insuffizienz*. В українській мові на позначення зазначеного симптому використовується калька із експонентом національної мови: *недостатність – печінкова, ниркова* тощо.

Аломорфізмом відзначені суфікси національного походження, що за частотністю поступаються суфіксальним словотворчим ресурсам, запозиченим з грецької і латинської мов.

В українській мові продуктивними в утворенні ФМГ є суфіксальні форманти *–ни*, *–енн*, що вказують на процес чи дію: *дихання*, *запалення*, *згортання* (крові), *розшарування нігтів*, *(труднощі при) ковтання*, *виділення*, *сечовипускання*, *погіршення*, *(гомеопатичне) загострення*, *гомеопатичне розведення* тощо.

Менш продуктивними є суфікси *–к*, *–нк*, що вказують на опредметнену дію, об'єкт, продукт чи наслідок дії: *домішки*, *настоянка*, *задишка*, а також суфікс *–ин* на позначення конкретних предметів: *рідина*, *клітина*, *(гомеопатична) сировина*, *пухлина*, а також суфікс *–ість* – формант, що вільно поєднується з українськими та інтернаціональними твірними основами: *модальність*, *щільність* (осідання еритроцитів).

Малопродуктивними для творення ФМГ є українські суфікси *-ов-*, *-ев-*, *-н-*, *-альн-* (*синусовий, серцевий, мітральний, пульсовий*).

Галузеві терміни в українській ФМГ, що містять у своєму складі переважно іншомовні прикметники і вказують на ознаку або властивості, які мають відношення до значення твірної основи, можуть формуватися за такими моделями: іменникова основа + *-ичн*, *-ічн*: *гомеопатичний, герпетичний, класична* (*гомеопатія*), *симптоматичний, ревматичний, хронічне* (*захворювання*), *патологічний*.

В англійській мові суфікс національного походження *-ing* вживається для творення герундію на позначення дії, результату дії, процесу, продукту, матеріалу: *proving, bleeding between periods, hearing loss, hissing in the air, nose bleeding, peeling of the skin, swallowing difficulty, blood poisoning*, або для творення віддієприкметникових (теперішнього часу) прикметників на позначення ознак і симптомів тощо: *burning feeling, growing pains*. Аналогічним, проте більш широким спектром значень, характеризуються форми дієприкметника минулого часу, утвореного за допомогою суфікса *-ed*: *blurred (vision), infected (person), coated (tongue)*.

Суфікс *-ness* формує абстрактні іменники від прикметників: *coldness, shortness (of breath), tightness (in chest)*.

Суфіксом національного походження, нечастотним для творення ФМГ, є *-ish* на позначення слабкого ступеня якості: *yellowish* (*жовтушній*), *bluish lips* (*синюваті губи*).

Найчастотнішими із суфіксів німецького походження, що використовуються для творення компонентів тематичних груп поля «гомеопатія», є:

суфікс *-ung*, який вживається для побудови абстрактних та збірних назв на позначення дії або стану у віддієслівних іменниках жіночого роду: *die Wiederherstellung* (*відновлення функцій організму*), *die Blutung* (*кровотеча*), *die Repertorisierung* (*вибір гомеопатичного препарату, подібного до актуального випадку*), *die Verdünnung* (*розведення*); *die Schädigung* (*ураження органу*,

порушення функції), die Kreislaufstörung (порушення кровообігу), die Ernährungsstörung (порушення травлення), die Lungenentzündung (пневмонія), die Erkrankung (хвороба), die Ablösung (відшарування), die Potenzierung (пониження), die Veränderung (новоутворення) тощо;

суфікси *-heit* і *-keit*, які використовуються на позначення якості, властивості, стану, відрізка часу, пов'язаного зі значенням похідних основ у іменниках жіночого роду переважно абстрактного значення: *die Blindheit (сліпота), die Herzkrankheit (хвороба серця), die Gestörtheit (порушення), die Müdigkeit (відчуття стомлюваності), die Erschöpfbarkeit (виснаженість), die Krankheit (хвороба), die Giftigkeit (токсичність, вірулентність), die Gefäßkrankheit (судинні захворювання), die Fehlsichtigkeit (порушення зору);*

суфікс *-e* – на позначення властивості предмету: *die Krämpfe (судоми), die Dialyse (діаліз), die Schwäche (слабкість, знижені рефлекси);*

суфікс *-schaft* – для утворення збірних іменників жіночого роду: *die Schwangerschaft (вагітність).*

Найбільш частотними суфіксами іспанського походження, що використовуються для формування одиниць тематичних груп поля «гомеопатія», є:

суфікс *-ción*, який означає дію або результат дії, застосовують, щоб сформувати іменники жіночого роду від дієслівних основ. Наприклад: *la constitución, la repertorización, la eliminación, la reacción primaria, la acumulación de síntomas, la exacerbación, la potenciación, la respiración anormal, la falta de menstruación, la coagulación de la sangre, la salivación excesiva.*

Суфікс *-sión* утворює слова, що означають дію, стан чи абстрактні поняття: *la retrocesión homeopática, la repertorización, la supresión, la transfusión de sangre.*

Суфікс *-dad* у варіаціях *-idad, -edad, -tad* позначає абстрактні іменники: *la modalidad, la enfermedad crónica, la deformidad de los huesos, la frialdad de manos y pies, la necesidad de orinar con más frecuencia, la actividad física, el deterioro de la habilidad mental, la dificultad de respirar.*

Суфікси *-ado/-ada/-ido/-ida* у дієприкметниках вказують на ознаку предмета за дією: *el tratamiento combinado, la piel azulada, la vista nublada, la mandíbula cerrada, las uñas partidas, el pecho apretado, la reacción acelerada, la infección avanzada, la terapia combinada, la sangre donada, la persona infectada, la enfermedades causadas por el agua, la enfermedad transmitida por vía aérea.*

Суфікс *-osa*, приєднуючись до іменника, формує прикметник зі значенням якості чи характеристики: *las encías dolorosas, las venas varicosas, la lengua pastosa.*

Префіксація для утворення фахової мови гомеопатії є менш поширеним засобом, аніж суфіксація.

Абсолютна більшість префіксів, що використовуються у словотворі фахової мови гомеопатії, є латинського або грецького походження. Серед таких префіксів насамперед визначаються:

префікс *de-* латинського походження на позначення «без», «позбавлений чогось»: *degeneration* (англ.), *la degeneración* (исп.), *die Degeneration* (нім.), дегенерація; *detoxification* (англ.), *la desintoxicación* (исп.), *das Detoxikation* (нім.), детоксикація; *deformation* (англ.), *la deformación* (исп.), *die Deformation* (нім.), деформація;

префікс *dys-, dis-* латинського походження на позначення відхилення від норми, утруднення, порушення, розладу, втрати чогось: *dystrophy, la distrofia, die Dystrophie, дистрофія; dysfunctional* (англ.), *disfuncional* (исп.), *dysfunktional* (нім.), дисфункціональний;

префікс *a-* грецького походження (*ἀ-* / *ἀν-* (*a-* / *an-*) зі значенням «ні», «без»: *anomaly* (англ.), *la anomalía* (исп.), *die Anomalie* (нім.); *asthenia, la astenia, die Asthenie;*

префікс *ad-* латинського походження, що позначає «на», «збільшення», «по відношенню до чогось»: *adhesion, la adhesión, die Adhäsion;*

префікс *re-* із латини зі значенням «повторення», «повернення»: *recidiv, relapse, la recaída, das Rezidiv; regeneración, la regeneración, die Regeneration.*

Аломорфізмом відзначені національні префікси англійського, іспанського, німецького і українського походження.

Ідентифіковані два префікси англійського походження: *mis-* на позначення порушення, неправильності або нестачі (*mispain* (міжменструальний біль), *misperceptions of reality* (спотворене сприйняття дійсності) і *in-* зі значенням, зворотним або протилежним значенню, вираженому основою: *unstable fracture* (нестабільний перелом), *unbalanced diet*. Але ж для творення ФМГ в англійській мові використовуються переважно запозичені префікси.

Найпоширенішими іспанськими префіксами є:

префікс *a-*: *la respiración anormal, el excremento anormal, el color anormal en la orina*; префікс *de-*: *la deformidad de los huesos*.

Серед префіксів німецького походження найчастіше використовуються *-ab-* та *ver-*. Однак, продуктивними для мови гомеопатії і медичної термінології є префікси іншомовного походження.

Префікс *ab-* вказує на видалення, відділення: *die Abhebung von Netzhautschichten* (відшарування шарів сітківки), *die Ablagerung im Glaskörper* (відкладення в склоподібному тілі);

префікс *ver-* має значення «поступового припинення дії або стану», а також може вказувати на невдалий результат дії: *die Verletzung* (ураження), *die Verflüssigung des Glaskörpers* (розжиження скловидного тіла).

У поодиноких випадках в дериваційних процесах в ФМГ німецькою мовою використовуються префікси:

aus- на позначення руху назовні *ausatmen* (видихати), або на позначення завершення, результату дії: *ausheilen* (вилікувати), *zuheilen* (загоюватися);

er-, що вказує на перехід до нового стану: *erkranken* (захворіти), *(sich) erwärmen* (зігрітися), *(sich) erkälten* (застудитися);

be-, що вказує на поширення дії на весь предмет: *betäuben* (обезболювати); *behandeln* (лікувати);

über- із значенням «надлишковий»: *das Übergewicht* (зайва вага), *die Überdosierung* (передозування).

Префікси українського походження використовуються найчастіше у префіксально-суфіксальних моделях словотвору ФМГ, серед яких у нашому дослідженні ідентифіковані:

за- + *-ння*: (гомеопатичне) **загострення**;

від- + *-енн*: **відхилення від норм колір калу**;

від- + *-ість*: **відсутність менструації**;

між- + *-н*: **міжменструальна кровотеча**;

над- + *-н*: **надмірне виділення слини**;

з- + *-енн*: **зведення щелепи**;

по- + *-енн*: **погіршення розумових здібностей**;

роз- + *-анн*: **розшарування нігтів**;

перед- + *-н*: **передчасне старіння**;

с- + *-анн*: **стискання у грудях**;

при- + *-ен*: **прискорена реакція**;

над- + *-ник*: **наднирник**;

об- + *-ен*: **обкладений язик**.

На відміну від української мови, префіксально-суфіксальні моделі у трьох інших досліджуваних мовах використовують у абсолютній більшості запозичені форманти:

моно- + *-tion*: **monopreparation** (англ.), *la monopreparación* (ісп.);

a- + *-ia / -ie*: *agalactia* (англ., ісп.), *die Agalaktie* (нім.);

de- + *-tion*: *degeneration* (англ.), *la degeneración* (ісп.), *die Degeneration* (нім.);

dis- + *-tion*: *skin discoloration*;

intra- + *-ous / -osa*: **intravenous** (*feeding*); (*alimentación*) *intravenosa*, *die intravenöse Ernährung*;

ultra- + *-ar / -are*: **ultramolecular** (*potency*) (англ.), (*la potencia*) *ultramolecular* (ісп.), *die ultramolekulare Potenz* тощо.

Матеріал підрозділу дозволив дійти висновків про те, що ізоморфною характеристикою ФМГ є поширеність дериваційних способів словотвору. 65% похідних номінативних одиниць утворена суфіксальним способом, 28-30% – префіксальним способом із превалюванням запозичених іншомовних суфіксів із усталеними значеннями: *-itis, -im, -osis, -ose, -os, -tion, -ción, -ia, -ie, -oma, -oma, -om, -emia, -ism, -ismus /-asmus, -ismo, -ium, -antia, -entia*. Аломорфізмом відзначені суфікси національного походження, що за частотністю поступаються суфіксальним словотворчим ресурсам, запозиченим з грецької і латинської мов. В українській мові продуктивними для творення ФМГ є питомі суфіксальні форманти *-ни, -енн*, що вказують на процес чи дію, менш продуктивними – суфікси *-к, -нк*, що вказують на опредметнену дію, об'єкт, продукт чи наслідок дії, *-ин, -ість, -ов-, -ев-, -н-, -альн-, -ичн, -ічн-*. В англійській мові вживаються такі суфікси національного походження, як *-ing, -ed, -ness*, малопродуктивний суфікс *-ish*. Найчастотнішими із суфіксів німецького походження є *-ung, -heit i- keit, -e-, -schaft*. Частотними суфіксами в іспанській мові є: *-ad, -ado, -ido, -ción, -sión, -dad*. Абсолютна більшість префіксів, що використовуються у словотворі фахової мови гомеопатії, представлена ізоморфними префіксами латинського або грецького походження: *de-, dys-, dis-, a-, ad-, re-*. Аломорфізмом відзначені національні префікси англійською (*mis-, un-*), іспанською (*a-, de*), німецькою (*ab-, ver-*, малопродуктивні – *aus-, er-, ve-, über-*) і українською (*за-, від-, між-, над-, роз-, перед-* тощо) мовами. Аломорфною рисою української мови є використання у префіксально-суфіксальних моделях афіксів українського походження.

3.2.2. Термінологічні словосполучення в англійській, іспанській, німецькій та українській фахових мовах гомеопатії: аломорфізм і ізоморфізм структурних моделей

Термінологічне словосполучення характеризується властивостями терміна-лексеми та властивостями терміна-словосполучення. З одного боку, така

конструкція виражає одне поняття і одне термінологічне значення, що не залежить від лінійної довжини чи лексико-граматичного категорійного складу; воно є системним, стилістично нейтральним і має дефініції (Місник, 2001). З іншого боку, термін – це синтаксична конструкція, що має у складі два або більше пов'язаних між собою компонентів (Чуєшкова, 2002, с. 71).

Ізоморфною рисою досліджуваних мов є висока продуктивність синтаксичного способу побудови термінів гомеопатії. Багатослівні терміни, під якими у праці усвідомлюється смислове та граматичне поєднання двох (або декількох) повнозначних слів, які служать найменуванням спеціального професійного поняття, є найпоширенішим типом утворення термінів на позначення гомеопатичних понять у всіх зіставлюваних мовах. У відсотковому відношенні гомеопатичні терміни-словосполучення англійською, іспанською і українською мовами складають 62% від загального числа проаналізованих одиниць ФМГ. Відсоток термінів-словосполучень німецькою мовою становить 54%. Зменшення відсотка порівняно з іншими мовами зумовлене продуктивністю словоскладання і основоскладання.

У дослідженні ідентифіковані такі основні типи терміносполучень зіставлюваними мовами:

- 1) двокомпонентні, що є найпродуктивнішими і складають від 60% до 62% від загального числа ідентифікованих одиниць у всіх досліджуваних мовах;
- 2) трикомпонентні, що складають від 20% до 24% від усіх проаналізованих терміносполучень;
- 3) чотирисловні і багатоконпонентні словосполучення – від 9% до 12% від усіх термінологічних словосполучень.

Спільною характеристикою ФМГ є абсолютне превалювання двокомпонентних словосполучень від усіх складних розчленованих номінацій досліджуваними мовами. Структурно вони складаються з іменника на позначення термінопоняття певної тематичної групи і узгодженого або неузгодженого означення, вираженого прикметником або іменником, що денотують диференційну

або видову ознаку, конкретизуючи обсяг поняття і семантику лексеми на його позначення. Наприклад, у термінологічному сполученні *die Windpocken Nosode* друга частина терміна позначає термінопоняття однієї з тематичних груп фахової мови гомеопатії «Власне гомеопатичні субстанції», а перший компонент вказує на диференційну ознаку, позначаючи вид нозоду. У плані семантичних зв'язків терміносполучення *die Windpocken Nosode* утворює гіпонім по відношенню до гіпероніма-денотата, конкретизуючи його сигніфікативне значення *die Nosode*.

Найпродуктивнішою (62% від загального числа проаналізованих двокомпонентних термінологічних словосполучень) для англійської, німецької і української мов є модель Adj. + N., що представляє собою атрибутивне терміносполучення із головним компонентом – іменником і прикметником на позначення його якісної ознаки: *sycotic miasm*, *Das sykotische Miasma*, *сикотичний міазм*. Для іспанської мови така модель виглядає як N. + Adj.: (*la miasma sicótica*).

Серед диференціальних ознак, денотованих атрибутивним компонентом, у зіставлюваних мовах ідентифіковані:

1) ознаки на позначення / конкретизації джерела, з якого виготовляються гомеопатичні ліки: *коростяний нозод*, *scabies nosode*, *el nosode de sarna*, *die Krätze Nosode*;

2) ознаки, що вказують на кількісні критерії ідентифікації термінопоняття: *низькі / середні / високі потенції*; *low / medium / high potency*; *la potencia baja / media / alta*; *die niedrige Potenz*, *die mittlere Potenz*, *die hohe Potenzen*;

3) ознаки, що маркують видовий різновид позначеного родового поняття: *білий камінь*, *white stone*, *la piedra blanca*, *der weißer Stein*;

4) ознаки, що вказують на приналежність: *артеріальна гіпертензія*, *arterial hypertension*, *la hipertensión arterial*, *die arterielle Hypertension*; *гомеопатична фармакопея*, *homeopathic pharmacopoeia*, *la farmacopea homeopática*, *das Homöopathische Arzneibuch*;

5) ознаки на позначення подібності: *синдром роздратованого шлунку, irritated stomach, estómago irritado, der nervöser Magen; заяча губа, cleft lip (harelip), el labio leporino, die gespaltene Lippe;*

6) ознаки на позначення причини: *ятрогенна хвороба, iatrogenic disease, la enfermedad iatrogénica, die iatrogene Krankheit;*

7) ознаки за критерієм «постійний – змінний»: *a chronic illness, la enfermedad crónica, die chronische Krankheit, хронічне захворювання; seasonal allergy, la alergia estacional, die saisonale Allergie, сезонна алергія;*

8) характеристики на позначення віку або статі (юнацький діабет): *juvenile diabetes, el diabetes juvenil, der juveniler Diabetes, юнацький діабет; senile amnesia, la amnesia senil, die senile Amnesie, стареча амнезія;*

9) диференційні ознаки на позначення функції: *the immunological answer, la respuesta inmunitológica, die immunologische Antwort, імунна відповідь;*

Менш продуктивною субстантивною моделлю з атрибутивним зв'язком (36% проаналізованих двокомпонентних терміносполучень) є модель N. + N. або N. + Prep. + N., що експлікує зв'язок між головним компонентом – іменником і другорядним ознаковим компонентом – неузгодженим означенням: *die Krätze Nosode (коростяний нозод), eine Senkung des Magens, la deformidad de los huesos, bone deformity, деформація кістки, але Die Knochendeformität німецькою мовою.*

На відміну від англійської, іспанської і української мов, терміносполучення, що відповідають моделі N. + N., в німецькій мові не є численними, оскільки відповідно до мовно-системних норм сполучення двох іменників утворюють у німецькій мові однослівний композит. У зв'язку з цим абсолютна більшість номінативних одиниць, що представляють безприйменникову модель N. + N., базується на терміносполученнях-епонімах: *Morbus Alzheimer, die Addison Krankheit, das Pfeiffersches Drüsenfieber.*

Серед інших двокомпонентних моделей, ізоморфних для ФМГ англійською, німецькою і українською мовами, ідентифіковані:

P. Part. + N.: *blurred vision, die verschwommene Sicht*, затуманений зір, *combined therapy, die kombinierte Therapie*, комбінована терапія;

Pr. Part. + N.: *burning pain, die brennende Schmerzempfindungen*, некучий біль.

Однак, в українській мові двокомпонентні терміни на позначення тих самих понять можуть бути представлені моделлю, де дієприкметник вживається у теперішньому часі, на відміну від минулого в терміносполуках зіставляваними мовами. Зокрема, термін *прогресуюча інфекція*, що відповідає моделі Pr. Part. + N., в англійській і німецькій мовах реалізує модель P. Part. + N.: *an advanced infection, die fortgeschrittene Infektion*.

В іспанській мові через таку внутрішньосистемну вимогу, як постпозитивне розташування компонента на позначення ознаки стрижневого терміна, такі моделі набувають аломорфного вираження: *el cáncer avanzado, la terapia combinada, el circuito cerrado*.

Трикомпонентні термінологічні словосполучення характеризуються високою продуктивністю і відзначені наявністю як одного, так і декількох типів синтаксичних відношень.

Серед трикомпонентних моделей найпродуктивнішою є Adj. + Adj. + N. (73,4% від загальної кількості трикомпонентних термінів). Моделлю експлікується атрибутивний зв'язок головного компонента-іменника з двома прикметниками на позначення різних ознак референта: *chronic constrictive pericarditis, die chronisch konstriktive Perikarditis, хронічний констриктивний перикардит, acute infectious myopericarditis, die akute infektiöse Myopericarditis, гострий інфекційний міоперикардит*.

Як і в утворенні двокомпонентних термінів, аломорфізмом відзначена німецька мова, оскільки завдяки продуктивності способу словоскладання терміни, що в англійській і українській мові позначають поняття за допомогою трикомпонентних терміносполучень, в німецькій мові представлені моделлю Adj. + N. (комполит) або навіть одним комполитом з кількома твірними основами: пор.

lower abdominal pain, біль внизу живота, але *das Schmerzen im Unterbauch* або *das Beckenbeschwerden*.

Ідентифіковані також менш продуктивні моделі: Adj. + N. + N. та N.+ Adj. + N., які представлені у ФМГ англійською, німецькою і українською мовами.

Adj. + N. + N.: *low birth weight*, *mental ability impairment*, *toxic shock syndrome*; *die innere Vitalität des Körpers*; *die floppy-infant- Symptomatik*, патологічний колір сечі, синюватий колір шкіри, варикозне розширення вен;

N. + Adj. + N.: *the body's vital force*, *der Konzept einer «gleichartigen» Behandlung* (концепція лікування подібним), симптом барабанних паличок;

N. + N. + N.: *spindle cell tumor*, вірус імунодефіциту людини, вірус папіломи людини. В німецькій мові нечисленні терміни, що представляють таку модель, пишуться через дефіс – отже, їх можна вважати композитами, а не складними багатокомпонентними термінами: *die Magen-Darm-Erkrankung*.

Водночас, на відміну від наведених вище двокомпонентних конструкцій і трикомпонентних сполучень із двома препозитивними атрибутами, у вираженні однакових термінопонять зіставляваними мовами, представлених моделями Adj. + N. + N. та N.+ Adj. + N., не спостерігається кореляції. Так, номінативна одиниця *життєва сила організму* виражена трикомпонентним терміном за моделлю Adj. + N. + N. В англійській мові аналогічне поняття виражене терміносполученням *body's vital force*, що представляє модель N. + Adj + N. Відсутність кореляції спостерігається у більшості трикомпонентних термінів зіставляваними мовами, що представляють моделі Adj. + N. + N. та N. + Adj. + N.

Чотирикомпонентні термінологічні словосполучення не є частотними у ФМГ зіставляваними мовами. Як ізоморфна для англійської, української і німецької мов ідентифікована модель Adj. + Adj. + Adj. + N.: *arrhythmogenic right ventricular cardiomyopath* (аритмогенна кардіоміопатія правого шлуночка), *das reversibles ischämische neurologisches Defizit* (оборотний ішемічний неврологічний дефіцит), *гостра позаликарняна двостороння пневмонія*.

Терміносполучення, що включають більше, ніж три компоненти, не є продуктивними для німецької мови, оскільки частина термінологічних компонентів у складі термінологічного комплексу, які українською, англійською та іспанською мовами передаються за допомогою термінологічних сполучень, в німецькій мові утворюють цільнооформлені.

Ізоморфними для англійської і української мов є такі моделі:

Adj. + Adj. + N. + N.: *Benign Essential Tremor Syndrome* (синдром доброякісного есенціального тремору), *acute respiratory distress syndrome*, *congenital stationary night blindness*;

Adj. + N. + Adj. + N.: *доброякісна гіперплазія передміхурової залози*, *Doone honeycomb retinal dystrophy*, *epithelial basement corneal dystrophy*;

N. + N. + N. + N.: *attention deficit hyperactivity disorder*, *синдром дефіциту уваги і гіперактивності*, *body integrity identity disorder*.

В іспанській мові як найпродуктивніші виділяємо іменникові словосполучення, що представлені моделями:

1) Найчастотніша модель N. + Adj.: *la respiración anormal*, *el excremento anormal*, *la piel azulada*, *la vista nublada*, *la presión arteria*, *la parálisis cerebral*, *la tos seca*, *la salivación excesiva*, *el pulso irregular*.

2) N. + Prep. + N.: *la falta de menstruación*, *la deformidad de los huesos*, *la sensación de ardor*, *la coagulación de la sangre*, *la infección de oído*, *las llagas de fiebre*, *los dolores de crecimiento*, *la pérdida del oído*.

3) N. + Prep. + N.: *la falta de menstruación*, *sangrar entre períodos/reglas*, *la deformidad de los huesos*, *la sensación de ardor*, *la coagulación de la sangre*, *la infección de oído*, *las manchas en la cara*, *las llagas de fiebre*, *los dolores de crecimiento*, *la pérdida del oído*, *el zumbido en los oídos*, *la pérdida de la memoria*.

4) N. + Prep. + V.: *la dificultad al tragar*, *la dificultad de respirar*, *los problemas para hablar*, *la dificultad al pasar/tragar*.

5) N. + Prep. + N. + Adj.: *el deterioro de la la habilidad mental, el suero por vía intravenosa, el virus de herpes simple, el virus de inmunodeficiencia humano, el virus del papiloma humano, la enfermedad por virus citomegálico, el síndrome de choque tóxico.*

Так, в іспанській мові у всіх атрибутивних конструкціях, на відміну від української, англійської, німецької, де найчастіше словосполучення побудовані за моделлю Adj. + N., прикметник стоїть у постпозиції до означуваного слова (зазвичай іменника). Наприклад, *el tipo constitucional, el tratamiento combinado, los medicamentos constitucionales, la retrocesión homeopática, la homeopatía clásica, la diagnosis homeopática, el remedio transitorio.* Це є яскравим проявом аломорфізму між українською, англійською, іспанською та німецькою мовою.

Матеріал підрозділу дозволив дійти висновків про продуктивні ізоморфні моделі в українській, англійській та іспанській ФМГ: двокомпонентні Adj. + N.; P. Part. + N.; Pr. Part. + N.; трикомпонентні – N. + Prep. + N., Adj. + Adj. + N. (73,4%), а також Adj. + N. + N., N. + Adj. + N. та N. + N. + N. і чотирикомпонентні – A. + A. + A. + N. В німецькій мові через продуктивність композитного словотворення найпоширенішою є двокомпонентна модель Adj. + N., де другий член є композитом з двома або кількома твірними основами, а також моделі N. + N. або N. + Prep. + N., що базуються на терміносполученнях-епонімах, а також трикомпонентні Adj. + N. + N. та N. + Adj. + N. І чотирикомпонентні A. + A. + A. + N моделі. Уточнення видової характеристики родового поняття у аналітичних номінаціях ФМГ мовами зіставлення здійснюється за допомогою ізоморфних ознак «джерело, з якого виробляються гомеопатичні ліки»; «кількісний критерій гомеопатичних потенцій», подібність хвороби або симптому до реалій тваринного світу, поведінки людини тощо, критерії «постійний – змінний» на позначення перебігу хвороби, «вік або стать», «причина» хвороби, «функції» організму у реагуванні на хворобу тощо.

3.2.3. Терміни-композиції у зіставлюваних фахових мовах гомеопатії

У цьому підрозділі виокремлюються ізоморфні і аломорфні ознаки композитів ФМГ зіставлюваними мовами у структурному, морфологічному і семантичному аспектах, що передбачає вирішення таких завдань:

1) виявити типи ізоморфних та аломорфних гіперо-гіпонімічних зв'язків між семантичним центром – морфемою, яка позначає родове поняття-хворобу, та «атрибутивною» морфемою складеного слова, що конкретизує поняття за певною ознакою;

2) охарактеризувати зіставлювані терміни за критерієм їхнього походження.

Композиції є складними термінами, що утворюються шляхом об'єднання двох кореневих морфем або двох твірних основ в одну основу (Вакуленко, 2013; Donalies, 2007; Fleischer, Barz, 1992; Lohde, 2006). Вони становлять цілісні номінативні одиниці, частини яких суттєво обмежують і видозмінюють свої семантичні і морфолого-синтаксичні властивості та втрачають синтаксичну автономію, підпорядковуючись новим синтагматичним і парадигматичним взаємозв'язкам.

Аналіз композитів на позначення хвороб українською, англійською, іспанською і німецькою мовами дозволив виявити ізоморфні і аломорфні особливості таких номінативних одиниць за такими структурно-семантичними параметрами, як: морфологічний – частиномовна належність композита; тип відношення між мотиваторами складного слова: спосіб імплікованого синтаксичного зв'язку між кореневими морфемами; мотиваційна роль однієї з кореневих морфем: уточнююча характеристика, яку позначає «атрибутивна» морфема композита; критерій походження: пряме запозичення кожної з твірних основ з інших мов, використання національних терміноелементів, гібридність з використанням як національних, так і інтернаціональних терміноелементів (Курбаль-Грановська, 2021, с. 103).

Ізоморфною ознакою аналізованих термінів-композицій є їхня належність до різних частин мови, але з абсолютним домінуванням іменників (*менінгоенцефаліт*,

meningoencephalitis, la meningoencefalitis, die Meningoenzephalitis). Найпродуктивнішими серед досліджених композитів є такі, що утворені на базі поєднання двох відіменникових (*osteoporos, osteoporosis, la osteoporosis, die Osteoporose* (від *ostio* – «bone» + Greek *poros* «passage; pore; voyage»)) або відприкметникових (*глухонімота, deafblindness, la sordomudez, das Taubblindheit*) твірних основ, що характеризуються імплікованим атрибутивним зв'язком.

Ізоморфним для термінів зіставлюваними мовами є функціонально-семантичне навантаження частин складного слова-композита. Семантичним центром таких лексем є друга коренева морфема, що позначає основне поняття – хворобу. Перша частина складного терміна звужує обсяг концепту, позначеного другим компонентом. Тим не менш, у запозичених словах зіставлюваними мовами встановлені нечисленні випадки, коли на позначення характеристики хвороби використовується саме друга твірна основа. Наприклад, термін *дерматоартрит* (*dermatoarthritis, la dermatoarthritis, die Dermatoarthritis*) позначає захворювання шкіри, пов'язане з артритом, тому саме другий компонент є іменником, що конкретизує якісну ознаку захворювання.

Для композитів зіставлюваними мовами спільними є різновиди якісних ознак (видових характеристик), позначених першою морфемою композита. Крім того, ідентифіковані такі частотні для трьох мов характеристики, як:

1) ознаки на позначення причини хвороби: *клаустрофобія, claustrophobia, la claustrophobia, die Klaustrophobie; наркозалежність, die Drogenabhängigkeit* (але в англійській такий термін вже не є цільнооформленим і представлений терміносполученням *drug addiction*); *heatstroke, der Hitzschlag* (проте в українській мові на позначення тієї ж хвороби вживається терміносполучення «сонячний удар», а в іспанській «*la insolación*»); отже, зберігаючи причиново-наслідкову видову ознаку, на підставі якої позначено хворобу, терміни досліджуваними мовами можуть бути аломорфними за критерієм «цільнооформленість або терміносполука»): *фосфат-діабет, la fosfate-diabetes, Der Phosphatdiabetes*, але англійською – *phosphate diabetes*;

2) просторові відношення: *короткозорість, далекозорість; nearsightedness, farsightedness; la hipermetropía; die Kurzsichtigkeit, die Weitsichtigkeit*; проте іспанською – *la miopía*;

3) власне видова характеристика: *пневмокок, pneumococcus, el neumococo, das Pneumokokken*;

4) якісний рівень виявлення ознаки: *слабкозорість, die Schwachsichtigkeit* (хоча англійською використовується запозичений з грецької (*miōpía*) термін *shortsightedness*, який за способом термінотворення через словоскладання є ізоморфним, але за ономасіологічними відношеннями – аломорфним, оскільки в основу внутрішньої форми терміна покладено вже іншу ономасіологічну ознаку – просторове відношення відстані);

5) локалізація хвороби / симптому: *бронхоспазм, bronchospasm, el broncoespasmo, der Bronchospasmus; тромбоемболія, thromboembolism, el tromboembolismo, die Thromboembolie*;

7) джерело походження: *gallstone, der Gallenstein* (проте український та іспанський терміни, ізоморфні за ономасіологічною ознакою, є аломорфними за способом творення: *жовчний камінь, el cálculo biliar*).

Аломорфізмом у різних аспектах зіставлення термінів із близькоспорідненою англійською і далекоспорідненою українською відзначена німецька мова. По-перше, спосіб основокладання і словоскладання, на відміну від двох інших зіставляваних мов, є одним із найпродуктивніших для німецької мови і, зокрема, для творення ФМГ, за частотністю поступаючись лише афіксації. Терміни, які у німецькій мові є складними словами, у зіставляваних мовах є терміносполученнями, які складаються з двох або навіть із трьох компонентів. Наприклад, терміну *das Magengeschwür* у німецькій мові відповідають такі його міжмовні синоніми, як *виразка шлунку* українською і *stomach ulcer* – англійською, *la úlcera de estómago* – українською; терміну *der Atemstillstand* відповідають двокомпонентні терміносполуки *дихальна недостатність, respiratory failure* та *la insuficiencia respiratoria* (Курбаль-Грановська, 2021, с. 103).

По-друге, окрім якісних ознак (видових характеристик), імплікованих першою кореневою морфемою, у німецьких композитах ідентифіковані інші характеристики, які у двох інших зіставляваних мовах передаються лише терміносполученнями:

– прояви (симптоми) хвороби: *der Keuchhusten* (коклюш). Перша частина слова утворена від дієслівної твірної основи – *keuchen* (задихатися);

– ознаки за критерієм «постійний – змінний»: *die Saisonalschmerzen* (сезонний біль), *der Chronischkranke* (хронічний хворий), *das Strahlensyndrom* (хронічний синдром);

– ознаки, що позначають спосіб поширення хвороби: *die Windpocken*. Для порівняння – в основу метафоричної номінації хвороби англійською мовою *chickenpox* покладений вже інший критерій – зовнішньої схожості пухирів на *chickpeas* (різновид бобових); основною ономасіологічною ознакою терміна в українській мові є, як і у німецькій, спосіб поширення (вважалося, що хвороба розноситься вітром), але у структурному аспекті український термін відзначений аломорфізмом, утворюючи двокомпонентне терміносполучення *вітряна віспа*.

Ізоморфною рисою композитів ФМГ українською, англійською, іспанською і німецькою мовами є незначна представленість серед них термінів, кожна із кореневих морфем або твірних основ яких є експонентом національної мови. Причому в англійській мові складанням рідних (англійських) іменних кореневих морфем утворені слова *pink-eye* (кон'юнктивіт); *heatstroke* (тепловий удар), в українській – *кровотеча*, *туговухість*, *косоокість*; в німецькій – *die Schlafsucht* (патологічна сонливість); *die Sehnerventzündung* (неврит зорового нерву) *die Sehstörung* (вади зору). Відзначаються аломорфізмом в іспанській мові: *la conjuntivitis*, *el golpe de calor*, *el sangrado*, *la tenacidad*, *el estrabismo*, *la somnolencia patológica*, *la neuritis óptica*.

В цілому більшість досліджених композитів є гібридними утвореннями, у яких один із компонентів складного слова базується на загальноновживаному слові

українського, англійського і німецького походження, а другий (другі) – на давньогрецькому, латинському або іншому запозиченому корені.

Так, в німецькій мові у композиті *der Weitwinkelglaukom* (відкритокутова глаукома) поєднують питомі одиниці з запозиченими: *Weit* (нім.) + *Winkel* (нім.) + *Glaukom* (від грец.- *Glaucoma*, суф. *-om-*). В українській і англійській мовах такому композиту кореспондують відповідно двокомпонентні і трикомпонентні термінологічні сполучення.

В англійській мові складанням рідної і запозиченої морфем утворюються такі композити, як: *stomachache* (біль у животі). *Stomach* – французьке запозичення, *ache* – давньоанглійське слово, від протогерманського **akiz* (etymonline).

В українській мові гібридними композитами є *алкозалежність*, *наркозалежність* тощо.

В іспанській мові такі словосполучення: *el sordomudo* (глухонімиий), *el cejijunto* (моноброви).

Абсолютна більшість (близько 80%) композитів у досліджуваному корпусі матеріалу складається із двох запозичених морфем: *osteoporoz*, *osteoporosis*, *la osteoporosis*, *die Osteoporose*; *нейродермим*, *neurodermatitis*, *la neurodermatitis*, *die Neurodermitis* – всі твірні основи давньогрецького походження.

Ізоморфною характеристикою композитів зіставляваними мовами є способи об'єднання компонентів складних термінів: 1) безінтерфіксне складання: (*прискорене*) *серцебиття*, *heartquake*, *die Herzsagen*; 2) інтерфіксне поєднання морфем. Частковим ізоморфізмом відзначаються інтерфікси в українській та англійській мовах: в українській мові вживається інтерфікс *-o-* (*крововилив*), у англійській *-i-* та *-o-*, (*thromboembolism*), аломорфними є інтерфікси у німецьких композитах: *-s* (продуктивний) (*das Hypertensionssyndrom*) і *-en* (малопродуктивний словотвірний засіб). В іспанській мові переважають безінтерфіксні терміни: *el matasanos* (костоправ), *el malhumor* (сум, печаль).

Отже, ізоморфною ознакою термінів-композитів зіставляваними мовами є домінуванням серед них іменників, утворених поєднанням двох відіменникових

або відприкметникових твірних основ, пов'язаних між собою імплікованими атрибутивними відношеннями. Ізоморфним для термінів зіставляваними мовами є функціонально-семантичне навантаження частин складного слова-комполита. Семантичним центром композитів є друга коренева морфема або слово, що позначає основне поняття. Перша частина складного слова звужує обсяг концепту, позначеного другою частиною, утворюючи із ним гіперо-гіпонімічні семантичні відношення.

Ідентифіковані ізоморфні для зіставляваних мов характеристики, позначені «атрибутивною» морфемою композита: причини хвороби, просторові відношення, видові ознаки, якісний рівень виявлення ознаки, локалізація хвороби / симптому, джерело походження. Аломорфізмом за критерієм мотиваційної атрибутивної ознаки відзначена німецька мова, де перша коренева морфема композита може вказувати на симптоми, на особливості перебігу хвороби за критерієм «постійний – змінний», на спосіб поширення хвороби. Ізоморфізм у різних мовах мотиваційної ознаки, за якою кваліфікується стрижнева коренева морфема, не виключає аломорфізм термінів зіставляваними мовами за критерієм «комполит – терміносполучення».

Ізоморфною характеристикою композитів ФМГ зіставляваними мовами є незначна представленість термінів, твірні основи яких є гібридними утвореннями або експонентами національних мов, і абсолютне превалювання композитів, що складаються із двох запозичених морфем.

ВИСНОВКИ ДО РОЗДІЛУ 3

Фахова мова сучасної гомеопатії постає як складноструктурована системна цілісність, що експлікована у праці як тематичне поле, назва якого є концептуально-смысловим гіперонімом до найменувань інтегрованих у полі тематичних груп. Ядро термінологічного поля гомеопатії утворюють назви гомеопатичних міазмів і номенклатурні номени, центр – ТГ «Засади гомеопатичного методу лікування» з підгрупами «Принципи і основні поняття гомеопатії», «Власне гомеопатичні субстанції», «Метод приготування

гомеопатичного препарату», більшість термінологічних компонентів яких відзначені ізоморфізмом за своєю денотативною співвіднесеністю, семантичними, морфологічними та синтаксичними характеристиками.

Ближня периферія утворена ТГ «Гомеопатична сировина» з ТП «Сировина хімічного і мінерального походження» і «Речовини природного (рослинного і тваринного) походження». Розгалужена дальня периферія тематичного поля «гомеопатія» включає ТГ, що перетинається з термінополями і фаховими мовами фітотерапії, біології, анатомії, медицини тощо, включаючи ТГ «Хвороби» із підгрупами «Синдроми», «Стани та симптоми», «Збудники хвороб», «Назви хвороб» і ТГ «Анатомічні органи і системи».

З погляду структурно-семантичного аналізу ізоморфною особливістю номінативних одиниць ФМГ є шляхи їхнього поповнення через лексичні матеріальні запозичення з давньогрецької та латинської мов, із дериваційною адаптацією запозичених елементів у зіставляваних мовах, калькування і напівкалькування, фахова спеціалізація загальноновживаної лексики за допомогою словотворчих ресурсів національних мов або запозичених дериваційних засобів. Аломорфізмом відзначена німецька мова, у якій, порівняно з іншими зіставляваними мовами, продуктивними є композити – напівкальки, що поєднують запозичену і питому твірні основи.

Аломорфізмом відзначені афікси національного походження, що найбільш представлені в українській і німецькій ФМГ.

Гомеопатичні терміни-словосполучення англійською, іспанською і українською мовами із переважанням субстантивних двокомпонентних сполук Adj. + N. у відсотковому відношенні складають 62% від загального числа проаналізованих одиниць ФМГ. Відсоток термінів-словосполучень німецькою мовою становить 54%, що зумовлене продуктивністю словоскладання і основоскладання. В іспанській ФМГ розширення моделі відбувається у постпозиції. Серед ізоморфних диференційних ознак, позначених атрибутивним компонентом, у зіставляваних мовах ідентифіковані ознаки на позначення

джерела, з якого виробляються гомеопатичні ліки; ознаки, кількісного критерію, приналежності, подібності, причини, віку або статі, функції, ознаки за критерієм «постійний – змінний».

Серед трикомпонентних моделей ізоморфною і найпродуктивнішою є Adj. + Adj. + N. (73,4% від загальної кількості трикомпонентних термінів), що експлікує атрибутивний зв'язок головного компонента-іменника з двома прикметниками на позначення різних ознак референта. Аломорфізмом відзначена німецька мова із моделями Adj. + N. (комполит) або N. – комполитом з кількома твірними основами. Менш продуктивними ізоморфними моделями є: Adj. + N. + N., N. + Adj. + N. та N. + N. + N. Як ізоморфна чотирикомпонентна модель ідентифікована Adj. + Adj. + Adj. + N.

Ізоморфним для зіставлюваних ФМГ є превалювання двокомпонентних комполитів із запозиченими твірними основами і гібридні комполити, утворені через поєднання експонентів національних мов та запозичених компонентів, поширеність дериваційних способів словотвору. Для комполитів усіма зіставлюваними ФМГ спільними є різновиди видових характеристик, позначених першою морфемою комполита: ознаки на позначення причини хвороби; просторові відношення; якісний рівень виявлення ознаки; локалізація хвороби / симптому; джерело походження; частковим ізоморфізмом відзначаються інтерфікси в українській та англійській мовах.

Аломорфізмом відзначені німецькі комполити, де означувальне слово позначає характеристики, які у інших зіставлюваних мовах передаються лише терміносполученнями, переважання безафіксного складання в іспанській мові і аломорфні інтерфікси у німецьких комполитах.

Основні положення розділу висвітлені у таких публікаціях автора: Курбаль-Грановська, 2021, 2021a; Kravchenko, Yemets, Kurbal-Hranovska, 2022.

РОЗДІЛ 4. ЛЕКСИКО-СЕМАНТИЧНА ПАРАДИГМАТИКА АНГЛІЙСЬКОЇ, ІСПАНСЬКОЇ, НІМЕЦЬКОЇ ТА УКРАЇНСЬКОЇ ФАХОВИХ МОВ ГОМЕОПАТІЇ

Семантико-парадигматичні та ієрархічні відношення термінів фахової мови гомеопатії віддзеркалюють загальні тенденції у будь-якій терміносистемі, де з появою нових сфер і динамічного розвитку вже існуючих важливим стає невинний пошук способів визначення нових понять. Необхідним є питання з упорядкування і стандартизації певної системи термінів і детального опанування різноманітних семантичних зв'язків між складовими терміносистем.

У системі термінів фахової мови гомеопатії, організованій на лексико-семантичних засадах, фундаментальними є семантико-ієрархічні і семантико-парадигматичні зв'язки гіперо-гіпонімії, синонімії, полісемії та антонімії – зважаючи на те, що терміни не можуть існувати у мовній системі ізольовано, а знаходяться у відношеннях між собою і з загальнолітературними словами (Абакумова, 1981, с. 85-87).

4.1. Гіперо-гіпонімічні зв'язки у зіставлюваних фахових мовах гомеопатії

Одним із основних принципів, що використовуються для структуризації термінологій, в тому числі фахової мови гомеопатії, є ієрархічний. Відношення ієрархії включають або таксономічні відношення (родо-видові) або меронімічні зв'язки (частина-ціле). В організації ФМГ зіставлюваними мовами наявні обидва типи ієрархічних відносин: так, гомеопатична назва «фізіологічні виділення здорової людини» (Гуцол, 2011, с. 69), що використовується для опису сировини при виготовленні саркодів, або «патологічні виділення хворої людини» на позначення сировини під час приготування нозодів (Гуцол, 2011, с. 132-133) є меронімами для холонімів «здорова людини» і «хвора людини», які зі свого боку

утворюють ієрархічні відношення з гіперонімом «людина», виступаючи по відношенню до нього гіпонімами.

Більш поширеними у різних таксономічних системах є родо-видові відношення, тобто такі структурні взаємозв'язки, які побудовані на логіко-семантичній субординації між елементами. Зокрема, гіперо-гіпонімічним зв'язком із термінопоняттям «симптом» поєднані терміни на позначення видів симптомів, що уточнюють семантичний обсяг родового поняття диференційними ознаками хвороби за різними критеріями: *об'єктивний, індивідуальний, ключовий, патогномонічний, повноцінний, суб'єктивний, елімінаційний, соматичний, психічний, локальний.*

англ. Objective symptom, peculiar (rare/strange) symptom, keynote symptom, pathognomic symptom, complete symptom, subjective symptom, eliminable symptom, somatic symptom, psychological symptom, local symptom.

исп. La síntoma objetiva, la síntoma peculiar, la síntoma principal, la síntoma patognómica, la síntoma completa, la síntoma subjetiva, la síntoma eliminable, la síntoma somática, la síntoma psicológica, la síntoma local.

нім. Der Objektives Symptom, der individuelles Symptom, der Kernsymptom, der pathognomonisches Symptom, der vollwertiges Symptom, der subjektives Symptom, der Eliminationssymptom, der somatisches Symptom, der psychisches Symptom, der Lokalsymptom.

Таксономічні відношення становлять один із головних типів відношень, що підкреслюють системність зв'язків будь-якої термінології. Фахова мова гомеопатії не є у цьому зв'язку виключенням.

На думку М.П. Кочергана, «гіпонімія — це найбільш фундаментальні парадигматичні відношення, за допомогою яких структурується словниковий склад мови. На основі гіпонімії лексичні одиниці об'єднуються в тематичні й лексико-семантичні групи і поля. Саме тому, що панівними в лексико-семантичній системі є родо-видові відношення, превалюючим типом опозицій тут є інклюзивні, тобто відношення слабого й сильного члена. Це надає лексико-семантичній системі

домінантно-підпорядкованої впорядкованості (послідовне включення слів нижчого рівня абстракції до вищого)» (Кочерган, 2006, с. 269).

Аналіз матеріалу дослідження дозволив визначити, що таксономічні відношення між елементами ФМГ відзначаються такими спільними характеристиками: гіпоніми одного гіпероніма семантично пов'язані між собою як елементи одного класу. Всі вони містять інтегративну сему гіпероніма, але є протиставленими один одному за диференційними ознаками. Наприклад, усі гіпероніми родового поняття «модальність» у всіх зіставляваних мовах мають однакову інтегральну сему, а саме: фактори, що сприяють появі або зникненню симптомів, а також підсилюють або ослаблюють прояви хвороби. Попри це, гіпероніми *часткова модальність* і *загальна модальність* відрізняються диференційними семами. *Часткова модальність* (*partial modality, la modalidad general, la modalidad parcial, die partielle Modalität*) містить диференційний компонент «один орган або система», конкретизуючи гіперонім за ознакою «поява / зникнення або підсилення / ослаблення прояву хвороби в одному органі або системі». Гіпонім *загальна модальність* (*general modality, la modalidad general; die Allgemeine Modalität*) містить диференційну ознаку «з боку всього організму».

Терміни вступають у родо-видові відношення, залишаючись гіпонімами один стосовно іншого. Терміни-гіпоніми формуються завдяки приєднанню до їхнього гіпероніма слів на позначення диференційних ознак, що виражені прикметниками або іменниками – неузгодженими означеннями. Так, гіперонім «засіб» має гіпоніми: *гомеопатичний, транзиторний, конституційний, органотропний, органний;*

homeopathic remedy, transient remedy, constitutional remedy, organotropic remedy, organ remedy;

el remedio homeopático, el remedio transitorio, el remedio constitucional, el remedio organotrópico, el remedio de órganos;

der homöopathisches Mittel, der transitorisches Mittel, der konstitutionelles Mittel, der organotropes Mittel, der Organheilmittel.

Ізоморфними структурно-семантичними ознаками для зіставляваних мов є таксономічний вид зв'язку між гіперонімами і гіпонімами, належність гіпонімів до одного семантичного класу, більша ускладненість, багатокomпонентність значення гіпоніма порівняно із гіперонімом. Аломорфною буде кількість приєднувальних компонентів, їхня частиномовна категоризація і належність до узгодженого і неузгодженого означення, як демонструють наведені вище приклади.

Скажімо, у гіпонімах німецькою мовою диференційна гіпонімічна ознака може бути представлена як одна із твірних основ композита (у тому випадку, якщо така ознака позначається іменником – неузгодженим означенням), друга основа якого є гіперонімом (*der Organheilmittel, der Kernsymptom, der Lokalsymptom*). В інших зіставляваних мовах гіпоніми варіюються за своїм компонентним складом – можуть бути як двокомпонентними, так і трикомпонентними на позначення однакових понять: *тканинотропний засіб*, але *tissue tropic remedy, el remedio de tejido trópico*. Цей же приклад показує, що означувальна частина може бути представлена у гіпонімах зіставляваними мовами як іменником-неузгодженим означенням (англійська, іспанська), так і прикметником-узгодженим означенням.

Гіперо-гіпонімічне структурування термінів має багаторівневу організацію. Наприклад, якщо візьмемо багатокomпонентний термін *гостра бактеріальна інфекція верхніх дихальних шляхів*, то такий термін є гіпонімом декількох термінів, які утворюють таксономічні багатоярусні відношення.

Схема 2. Гіперо-гіпонімічне структурування терміна ФМГ

Хвороби				
Інфекційні хвороби				Неінфекційні хвороби
Хронічні хвороби		Гострі хвороби		
Вірусні хвороби	Бактеріальні хвороби	Вірусні хвороби	Бактеріальні хвороби	
			бактеріальна інфекція верхніх дихальних шляхів	

Для гіпоніма *гостра бактеріальна інфекція верхніх дихальних шляхів* існує принаймні 4 гіпероніми (першого, другого, третього і четвертого ступенів), що позначають вищі ланки у систематичній класифікації хвороби.

Одночасно терміни різної деталізації можуть знаходитися на одному гіперонімічному по відношенню до терміна-гіпоніма рівні класифікації: один гіпонім може підпорядковуватися декільком «паралельним» гіперонімам, тому гіперо-гіпонімічні відношення постають не лише як моноієрархічні, а й поліієрархічні. Дійсно, гіпонім «сугестія» може підпорядковуватися як гіпероніму «лікування», так само і іншому гіпероніму – «маніпулювання», який знаходиться на перетині таких різних термінологічних сфер, як психотерапія і методи пропаганди. Це проілюстровано на схемі 3.

Схема 3.

Лікування	Маніпулювання
Сугестія	

Розглянемо особливості таксономічного або гіперо-гіпонімічного структурування номінативних одиниць ближньої периферії тематичного поля фахової мови гомеопатії, де ідентифіковано шість основних таксономічних ярусів формування термінів за гіперо-гіпонімічними семантичними зв'язками.

Термін «гомеопатична сировина» є гіперонімом до гіпонімів «сировина рослинного походження», «сировина хімічного походження», «сировина мінерального походження», «сировина тваринного походження». Своєю чергою такі терміни є родовими поняттями для найменувань видів сировини у межах кожної гіперонімічної групи.

Таксономічні відношення спостерігаються між гіперонімом «гомеопатичний лікарський засіб» та гіпонімами, що уточнюють родові поняття диференційними ознаками: простий гомеопатичний лікарський засіб (гомеопатичний лікарський монопрепарат, однокомпонентний препарат) та комплексний (комбінований) препарат.

Обидва гіпероніми «гомеопатична сировина» і «гомеопатичний лікарський засіб» є гіпонімами по відношенню до гіпероніма «гомеопатична фармакопея».

Таким чином, таксономічні або родо-видові відносини між гіперонімами і гіпонімами є основним типом структурного «вертикального» упорядкування термінології у різних терміносистемах, включаючи фахову мову гомеопатії.

4.2. Синонімія гомеопатичної лексики англійською, іспанською, німецькою та українською мовами

Окрім ієрархічних відношень, гомеопатичні терміни вступають у парадигматичні системні відношення, однією із маніфестацій яких є синонімія.

Синоніми є системотвірною категорією у загальноживаній лексиці і не менш активним пластом вузькогалузевої лексики, де вони мають ознаки, які вирізняють їх від синонімів загальнолітературної мови – передусім синоніми-терміни, що позбавлені будь-яких експресивних та емотивних відтінків у наукових текстах.

Термінологічні синоніми визначаються як «терміни, що належать до одного і того ж денотата, але мають відмінності в поняттєвому значенні, а також відрізняються семантикою словотвірних елементів, етимологією, ступенем сучасності та особливостями функціонування» (Кочан, 2017, с. 181).

Аналіз фахової мови гомеопатії засвідчує, що у всіх зіставлюваних мовах приблизно 60% термінів вступають у синонімічні відношення. Найчастотнішими за кількістю термінів у синонімічному ряді є двочленні синонімічні ряди (55% від загальної кількості у вибірці проаналізованих термінів ФМГ):

cistitis – запалення сечового міхура;

cystitis – *catarrh of the bladder*;

la cistitis – *inflamación de la vejiga urinaria*;

die Zystitis – *die Harnblasenentzündung*;

індивідуальний симптом – *характерний симптом*;

an individual symptom – *a characterisitic symptom*;

la síntoma individual – *la síntoma peculiar*;

das individuelles Symptom – das charakteristisches Symptom.

На другому місці за частотністю – три- і чотирикомпонентні синонімічні ряди:

життєва сила – віталізм – життєва енергія – керуюча життєва енергія;

vital force – life energy – life force – vitality;

la potencia vital – la fuerza vital – la vitalidad – la energía vital;

Die Lebenskraft – die Lebendigkeit – die Vitalität – die Dynamik;

гомеопатичне загострення – агравація – посилення хворобливих проявів – посилення реакції;

healing crises – intensification of symptoms – aggravation – abreaction;

la agravación – el aumento del síntoma – la intensificación – la retrocesión homeopática;

Die homöopathische Exazerbation – die Verschlimmerung – die Exazerbation – die Aggravation.

Менш представленими у ФМГ є п'яти-, шести- і багатокомпонентні (до 10 членів) синонімічні ряди:

тритюрація – розведення – розтирання – гомеопатична потенція – потенціювання – дилюція – потенція;

la trituración – la potenciación – la atenuación – la dilución – la solución – la potencia;

trituration – potentization – attenuation – dilution – solution – potency;

Die Trituration – die Verreibung – die Potenzierung – Verdünnung – der Lösung – Die Potenzen.

Аломорфною характеристикою синонімії у зіставляваних фахових мовах є відсутність кореляції між синонімічними рядами зіставляваними мовами у кількісному складі.

При цьому українська та німецька мови відзначені ізоморфізмом у способі позначення хвороби, застосовуючи синонімічні дублети *пневмонія – запалення легень, die Lungenentzündung – die Pneumonie*, тоді як в іспанській те ж саме поняття номінується синонімами, що утворюють трикомпонентний ряд: *la pericarditis – la*

inflamación de la envoltura del corazón – la inflamación del miocardio, а в англійській мові синонімічний ряд є вже шестикомпонентним: *pneumonic fever – pulmonary fever – lung inflammation – pneumonia – pulmonary inflammation – pulmonitis*.

Гомеопатичний термін *настоянка основна* представлений у ФМГ українською мовою шестикомпонентним синонімічним рядом: *настоянка основна – есенція – розчин – тинктура матрикарія – фіта – настоянка матрична* (Гуцол, 2011, с. 70). Разом з тим англійська, іспанська і німецька мови виявляють ізоморфізм у кількісному компонентному складі синонімів, що утворюють трикомпонентний ряд: *essence – tincture – solution; la esencia homeopática – la tintura – la disolución; das Essenz – die Tinktur – die Lösung*.

Аналіз особливостей синонімії у фаховій мові гомеопатії дозволяє здійснити її класифікацію за такими двома основними ознаками: за ступенем абсолютної / відносної тотожності значення (абсолютні та відносні синоніми) і за структурними типами.

У ФМГ зіставляваними мовами встановлені як абсолютні (дублетні), так і відносні синоніми.

Абсолютні синоніми, які виникають через наявність у термінологічній системі запозичень, кальок та термінів, створених на основі власної мови для позначення одного й того ж поняття, є взаємозамінюваними у будь-якому можливому контексті і однаково сполучаються на граматико-семантичних рівнях. Наявність у зіставляваних мовах термінів-дублетів, однакових за відтінками значення і кількістю компонентів у синонімічному ряді, насамперед пояснюється співіснуванням у терміносистемах таких мов як запозичених латинських і грецьких термінів, так і споконвічно англійських, іспанських, німецьких та українських слів.

Наприклад, синонімічний ряд найчастіше утворюється за допомогою запозиченого терміна і експонента національної мови (часто – із прозорою, з огляду на основну ознаку хвороби або симптому, внутрішньою формою) на позначення одного поняття:

жовтяниця – жовтуха – гепатит;

yellow sickness – biliousness – icterus – jaundice;

la ictericia – piel amarillenta;

die Gelbsucht – der Ikterus.

Отож, ізоморфним є джерело утворення синонімів – за допомогою запозиченого слова і слова національного походження, але аломофізмом відрізняється кількість таких синонімів у синонімічному ряді, а також специфіка структурних типів (наприклад, слово + слово в українській і німецькій мовах; слово – словосполучення (як один із компонентів синімічного ряду) – в англійській мові:

випробування ліків – прувинг; proving – drug trial; el ensayo clínico – el proving;
Die Homöopathische Arzneimittelpfung – die Prüfung von Arzneimitteln; суміліум – конституційні ліки; simillimum – constitutional remedy; el remedio constitucional – simillimum; das Konstitutionsmittel – Simillimum.

Поряд із синонімією між запозиченими і власне українськими, англійськими, іспанськими і німецькими термінами, у дослідженні ідентифіковані синонімічні відношення між запозиченими термінами, що також є ізоморфною рисою всіх зіставлюваних мов: *стоматит – мукозит; stomatitis – mucositis; la estomatitis – la mucositis; die Stomatitis – die Mukositis.*

Відносні синоніми мають однакове семантичне ядро значення, інтегративну сему, але відрізняються периферійними компонентами, тобто мають диференційну сему, тому для таких синонімів визначальною є тотожність окремих лексико-семантичних значень із неповним збігом компонентного складу денотативних значень (Чорна, 2010, с. 187 – 194).

Як приклади відносних синонімів зіставлюваними мовами, наведемо синонімічний ряд:

динамізація – потенціювання – струшування – розведення;

dynamization – potentiation – shaking – dilution;

la sucusión – la dinamización – la potenciación;

Die Dynamisierung – Die Potenzierung – das Verschütteln – der Verdünnung.

Усі компоненти зазначених синонімічних рядів мають такий ядерний компонент значення, як «посилення цілющих властивостей гомеопатичного препарату (Гуцол, 2011, с. 77). Проте вони розрізняються між собою диференційними семами. У значення слів *динамізація* (*dynamization, la dinamización, Die Dynamisierung*) і *потенціювання* (*potentiation, la potenciación, Die Potenzierung*), що представляють собою синонімічні дублети, зафіксовані семи «процес» (завдяки словотвірним формантам на позначення віддієслівних іменників) і «наслідок». У відносних синонімах *струшування* (*shaking, la sucusión, das Verschütteln*) і *розведення* (*dilution, der Verdünnung*) диференціальні семи пов'язані зі способом приготування задля досягнення наслідку – динамізації і потенціювання.

Таким чином, у значеннях термінів «струшування» і «розведення» усіма зіставляваними мовами також наявні денотативні семи, що відрізняють такі слова за семантичним складом (пор. струшування – дія за значенням струшувати (СУМ, 1978, 9, с. 796); струшувати – різко трясти посудину, щоб збовтати, перемішати або втрамбувати те, що в ній міститься (СУМ, 1978, 9, с. 796). Розведення – дія за значенням розвести, розводити (СУМ, 1977, 8 с. 625). Розводити – змішуючи з чимось рідким, перетворювати що-небудь у рідку масу; розчиняти щось у рідині (СУМ, 1977, 8, с. 637). Аналогічним чином зазначені компонентні значення зафіксовані у лексикографічних джерелах іншими зіставляваними мовами. Зазначені лексеми на позначення процесів, що посилюють цілющі властивості гомеопатичного препарату, одночасно реферують до методу приготування ліків, а саме до послідовності такого процесу: розведення завжди передує струшуванню, і навпаки. Такі семи є вже не денотативними, а узуально конотативними, пов'язаними із певною сферою термінотворення, а саме із ФМГ.

У кількісному відношенні синоніми-дублети у ФМГ поступаються відносним синонімам (принаймні у матеріалі нашої суцільної вибірки). Перша група складає у відсотковому відношенні приблизно 30%, друга – 70%.

Крім семантичного критерію ступеня тотожності значення, синоніми фахової мови гомеопатії класифікуються за структурними типами.

На основі аналізу фактичного матеріалу у підрозділі виокремлено вісім структурних типів термінів-синонімів із терміносистеми ФМГ, коли в синонімічні зв'язки вступають: однослівний термін – однослівний термін (*disease, illness, sickness, morbidity, inlirmity, ailment, indisposition, disorder, malady, badness, malaise; хвороба, неміч, нездужання, розлад, недуга, захворювання, нездоров'я; la enfermedad, la morbilidad, la dolencia, la indisposición, el trastorno, la maldad; die Krankheit, das Morbidität, das Gebrechen, das Leiden, der Unwohlsein, die Unpäßlichkeit, die Schlechtigkeit*).

При ізоморфізмі структурного типу аломорфним може бути кількісний склад однослівних термінів і синонімічних рядів зіставлюваними мовами.

Найбільша диференціація відтінків значень лексеми «хвороба» характерна для англійської мови, де налічується 11 компонентів синонімічного ряду. В українській, іспанській і німецькій мовах такий ряд відрізняється ізоморфною кількістю компонентів і включає по 7 синонімів кожною мовою.

У цілому структурний тип однослівний термін – однослівний термін є найменш численним у відсотковому відношенні, що становить приблизно 4% вибірки, оскільки найчастіше синоніми ФМГ представлені словосполученнями.

Наступний тип синонімії утворюють однослівний термін – термінологічне словосполучення (*перикардит – запалення перикарда; pericarditis – heart inflammation; la pericarditis – la inflamación de la envoltura del corazón – la inflamación del miocardio; die Perikarditis – die Herzbeutelentzündung*).

Аломорфізмом відзначена німецька мова – завдяки композитному поєднанню іменника, що визначається у термінологічному словосполученні із неузгодженим іменником на позначення видової ознаки. Для німецької мови більш поширеною, аніж в інших мовах зіставлення, є модель першого типу «однослівний термін – однослівний термін»:

мастит – запалення молочної залози;

mastitis – breast inflammation;

la mastitis – inflamación de la mama, ale

die Mastitis – die Brustentzündung.

Наведені приклади ілюструють, що, на відміну від інших мов зіставлення у німецькій ФМГ замість синонімічного словосполучення вживається композит: *die Herzbeutelentzündung i die Brustentzündung.*

Модель однослівний термін – термінологічне словосполучення також ідентифікується в німецькій мові за умови, якщо означенням ключового у терміносполученні поняття є не іменник, а прикметник, тобто узгоджене означення.

У відсотковому відношенні структурний тип «однослівний термін – словосполучення» не є численним, але більш продуктивним, ніж утворення синтетичних однослівних синонімів і становить приблизно 6% вибірки у проаналізованих термінах ФМГ.

Найбільш продуктивним є такий тип аналітичного синонімічного зв'язку, як термінологічне словосполучення – термінологічне словосполучення (*комплексний засіб – комбіновані ліки; complex remedies – combination remedies; remedios combinados – la terapia combinada – el medicamento combinado; das Komplexmittel – das komplexes Medikament*).

Такий тип становить у кількісному відношенні приблизно 56% вибірки з усіх синонімічних рядів, визначених у ФМГ. Аломорфізмом у цьому аспекті знов відрізняється німецька мова, де за рахунок продуктивного композитного словотворення такий відсоток синонімів є меншим і становить приблизно 35%.

Частотною є модель, представлена епонімом у поєднанні із однослівним терміном або словосполученням, що представлена у вибірці 15% всіх ідентифікованих у ФМГ синонімічних рядів: епонім – однослівний термін (*хвороба Аддісона – гіпоадренокортицизм; Addison's disease – hypoadrenocorticism; la enfermedad de Addison – el hipoadrenocorticism; Morbus Addison – das Hypoadrenokortizismus*); епонім – словосполучення (*синдром Чарга-Стросса –*

алергічний ангіит – алергічний гранулематоз; Churg-Strauss syndrome – Allergic angiitis – allergic granulomatosis; el síndrome de Churg-Strauss – la Angiitis alérgica – la granulomatosis alérgica; Das Churg-Strauss-Syndrom – die Allergische Angiitis – der allergische Granulomatose).

Окремим структурним типом у ФМГ є синоніми, утворені аббревіатурою і багатокомпонентними термінологічними словосполученнями. Поширеність таких синонімів пояснюється прагненням будь-якої термінологічної системи, у тому числі ФМГ, до лаконічності зі збереженням обсягу інформації, що передається багатокомпонентним терміносполученням.

ARF – Acute Renal Failure;

ГНН – Гостра Ниркова Недостатність;

IRA – La Insuficiencia Renal Aguda;

ANV – das akutes Nierenversagen.

Специфічним типом синонімії у фаховій мові гомеопатії є двочленний синонімічний ряд, що включає термінологічне сполучення і термін-символ на позначення однакового поняття за допомогою іншої знакової системи. Наприклад, «десятькове розведення» (1:10) – *X* (або *D*); «сотенне розведення» (1:100) – *C*; «тисячне розведення» 1:1000 – (*M*); «п'ятидесятитисячне розведення» 1:50000 (*LM*); a decimal dilution scale – «*X*» / «*D*», «centesimal» – «*C* scale», a quintamillesimal scale – (*Q*) scale, (thousandth) dilution – 1 *M*; die Dezimalpotenzen – *D*-Potenzen, die Centesimalpotenzen – *C*-Potenzen, die Quinquaginta-Millesimal-Potenzen – *Q*-Potenzen / *LM*-Potenzen.

Такі символічні терміни – як другий компонент синонімічного ряду – є ізоморфними для ФМГ усіма зіставлюваними мовами.

Окрім того, у ФМГ ідентифіковано ізоморфний для всіх досліджуваних мов синонімічний ряд, що включає два терміни-символи, що є абсолютними синонімами.

1*M* = 1000*C*; 10*M* = 10,000*C*; 100*M* = 100,000*C* тощо.

Синонімічні пари можуть бути представлені не тільки простими і складними термінами, епонімами, терміносполученнями, аббревіатурами і символами, але й парою «термін – його дефініція» у взаємозв'язках «слово і речення», «слово і текст».

У терміносистемі гомеопатії дефініційними синонімами є, наприклад:

sarkodi – гомеопатичні препарати у вигляді витяжок з різних здорових органів і тканин молодої великої рогатої худоби і свиней;

sarcodes – *organotherapy* – *homeopathic remedies prepared from healthy animal organs, tissues and secretions*;

sarcodes – *la organoterapia* – *los órganos de animales sanos para producir una estimulación específica sobre el órgano humano afectado*;

sarkoden – *organothérapiques* – *das Heilmittel, die aus menschlichen oder tierischen Organen oder endokrinen Drüsen hergestellt werden*.

Як окремі розряди синонімів у праці також ідентифіковані терміни, які зазнали фонетичних змін, зумовлених процесами транслітерації, а також певних морфемних трансформацій: *ранжування* – *ранжирування*, *реперторіум* – *реперторій*, *сенситивність* – *сензитивність*; *хейліт* – *хеїліт* (заїда).

В англійській мові прикладами таких синонімічних фонетико-графічних варіантів, які відрізняються вимовою і написанням, є *chilitis* – *cheilitis* (на позначення одного з виду стоматитів), в іспанській – *el cheilitis* – *el chilitis*, в німецькій – *der cheilitis* – *die Hilitis*.

У фаховій мові гомеопатії виявлені синонімічні ряди, утворені терміном і фразеологічним зворотом на позначення одного поняття. Наприклад, в англійській ФМГ п'ятикомпонентний синонімічний ряд на позначення певної хвороби очей включає дві фразеологічні номінації: *nystalopia* – *night blindness* – *raige* – *mooneye* – *moon blindness*. В українській ФМГ номінації на позначення тієї ж самої хвороби утворюють двокомпонентний синонімічний ряд, що включає, поряд із запозиченим ізоморфним для мов зіставлення терміном, фразеологічний зворот: *куряча сліпота* – *нікталопія*. Те ж саме спостерігається і в іспанській мові: *nictaloría* – *la ceguera*

nocturna. В німецькій мові двокомпонентний ряд утворюється терміном і композитом, що за своєю внутрішньою формою є згорнутим фразеологізмом: *die Nyktalopie – die Nachtblindheit*. Аналогічний синонімічний зв'язок «термін-фразеологізм» спостерігається у всіх мовах зіставлення між компонентами абдомінальний біль – гострий живіт (укр.), *abdominal pain – sharp stomach* (англ.), *el dolor abdominal – el estómago afilado* (ісп.). В німецькій мові фразеологізм утворює синонімічний зв'язок із композитом: *scharfer Magen – Bauchschmerzen*. На позначення токсичного психозу, пов'язаного з хронічним алкоголізмом, в українській ФМГ використовується двокомпонентний синонімічний ряд, що включає фразеологічний зворот: *алкогольний делірій – біла гарячка*. В інших мовах зіставлення використання фразеологізмів-синонімів не ідентифіковано. В англійській, іспанській та німецькій мовах використовується лише ізоморфний термін на позначення токсичного психозу *Delirium tremens* (англ.), *Delirium tremens* (ісп.), *alkoholisches Delirium* (нім.).

Найбільш частотними є синонімічні ряди, утворені терміном і фразеологічним зворотом на позначення гомеопатичної сировини рослинного походження. До того ж, окрім фразеологізму і номенклатурної назви рослини, у синонімічний ряд часто входить метафорична назва. Наприклад, синонімічний ряд із номенклатурною назвою *Polygonum hydropiper* в українській ФМГ утворюють чотири словосполучення, що є фразеологічними зворотами, два з яких – із метафоричним компонентом: *водяний перець – горець перечний – собачий перець – жаб'яча трава* (укр.). В англійській мові у синонімічний ряд входить два фразеологізми: *water pepper – marsh-pepper smartweed – smartweed* (англ.). В іспанській мові двокомпонентний ряд із номенклатурною назвою утворює один фразеологізм *Pimienta de agua*. В німецькій мові синоніми утворюються композитами: *Wasserpfeffer – Hochlandpfeffer – Froschgras* (нім.).

Отже, ізоморфізм синонімів у фаховій мові гомеопатії зіставляваними мовами виявляється за низкою параметрів: ізоморфними є чинники синонімії – насамперед функціонування латинських і грецьких термінів паралельно зі словами

національного походження; епонімія; термінологізація загальноживаної лексики, аббревіатурні запозичення; спільними є основні структурні типи, переважання відносних синонімів, кількісне переважання структурного типу «словосполучення – словосполучення». Відмінним для ФМГ зіставляваними мовами є неоднакова кількість синонімів у синонімічному ряді, варіювання структурних типів, різний рівень продуктивності структурних типів, аналітичних і синтетичних синонімів (характерних для німецької мови, на відміну від трьох інших мов зіставлення).

4.3. Антонімічні зв'язки у фаховій лексиці гомеопатії мовами зіставлення

Антонімія термінів існує тільки за наявності термінологічної системи, а саме коли є пари термінів, які протиставляються або корелюються (Панько, 1982; Процик, 2006; Симоненко, 1982).

Антонімія у фахових мовах досліджувалася такими українськими мовознавцями, як Т.І. Панько (1982), М.Р. Процик (2006), Л.О. Симоненко (1982) та ін.

Антонімія у терміносистемі оцінюється як позитивне явище, «одна з найважливіших категорій системної організації термінології» (Процик, 2006, с. 293), що «допомагає визначати значення мовних одиниць, їхні взаємозв'язки у системі лексики» (Симоненко, 1982, с. 29), пов'язані із «поляризацією» певного семантичного простору».

Терміни-антоніми перебувають на граничних точках відповідної лексико-семантичної парадигми і «мають визначені парадигматичні властивості: фронтальну протилежність і розширення за диференційною ознакою, яка тісно пов'язана з її головною дефінітивною функцією» (Панько, 1982, с. 186).

За типом лексико-семантичних відношень у терміносистемі ФМГ зіставляваними мовами у нашому дослідженні вирізняються: градуальні,

комплементарні, векторні, координатні антоніми. Усі зазначені групи антонімів із різною частотністю функціонують у ФМГ.

Комплементарні антоніми позначають видові ознаки, які разом формують родові поняття:

життя – смерть, life – death, la vida – la muerte, das Leben – der Tod;

(гомеопатичний) монопрепарат – поліпрепарат (комплексний препарат);

mono-preparation – a complex homeopathic preparation / a homeopathic combination;

la monoterapia – la terapia compleja homeopática /la combinación homeopática;

Ein Monopräparat – ein komplexes homöopathisches Präparat / der Homöopathische Komplexmittel;

позитивний аналіз – негативний аналіз, positive analysis – negative analysis, el análisis positivo – el análisis negativo, Die Positive Analyse – die Negative Analyse;

інфекційний – неінфекційний, infectious – noninfectious, infeccioso – no infeccioso; infektiösen – nichtinfektiösen;

показання – протипоказання, indication – contraindication, indicaciones clínicas – contraindicaciones clínicas, die Indikation – die Kontraindikation;

доброякісний – злоякісний, benign – malignant, benigno – maligno, gutartig – bösartig;

мікробний – антимікробний, microbial – antimicrobial, mikrobiell – antimikrobiell.

Заперечення одного з термінів у зазначених парах компліментарних антонімів є ствердженням іншого.

Із чотирьох груп антонімів, розподілених за лексико-семантичним критерієм, група комплементарних антонімів є найбільшою за кількісним складом, що у відсотковому відношенні становить 75%. Це пояснюється переважно тим, що і у гомеопатичному дискурсі і у дотичному до нього медичному дискурсі ми оперуємо протилежними поняттями, які зазвичай не включають проміжні оцінки.

Градуальні антоніми також позначають видові ознаки одного родового поняття, але відзначені семою «міра або ступінь вияву певної якості або характеристики». Такі лексичні одиниці постають як крайні полюси загального / родового поняття і передбачають наявність одного або декількох проміжних термінів:

велика/ середня/ маленька (серцева вена); large/ middle/ small (cardiac vein); (la vena cardiaca) grande/ mediana/ pequeña; die große Herzvene/ die mittlere Herzvene / die kleine Herzvene;

недоїдання / нормальне харчування/ надмірне харчування; undernutrition / optimal nourishment/ overeating (hypernutrition); la malnutrición / la nutrición normal / la alimentación excesa; die Unterernährung (optimale Ernährung) / die Überessen;

запор / нормальне випорожнення / діарея; constipation stool/ normal stool/diarrhoea; el estreñimiento/ la evacuación intestinal normal/ la diarrea; Verstopfung / normaler Stuhlgang / Durchfall;

препарати негайної/швидкої/проміжної/повільної дії; drugs with an immediate/ rapid/ intermediate/ slow action; los fármacos inmediatos / rápidos / intermedios / lentos; Medikamente mit sofortiger/schneller/mittlerer/langsamer Wirkung.

Наприклад, *симптомний – безсимптомний (symptomatic – asymptomatic, sintomático – asintomático, symptomatisch – asymptotisch)* є градуальними антонімами, оскільки між крайніми виявами характеристики, позначеної антонімами, можливі проміжні ланки. Зокрема, в спеціальній гомеопатичній літературі традиційно вираженість симптомів у гомеопатії оцінюють за 3-бальною шкалою: 1 – слабо виражений симптом; 2 – помірно виражений симптом; 3 – інтенсивно виражений симптом (Köhler, 2008, p. 84).

Градуальними антонімами у ФМГ є «високі» і «низькі» гомеопатичні розведення (*lower dilutions / higher dilutions, las diluciones bajas/ las diluciones altas, die hohe / niedrige Potenzen*), оскільки заперечення одного з антонімів не є ствердженням іншого: невисоке розведення не означає низьке, оскільки існує термін на позначення проміжної ланки – середнє розведення. Більше

того, смисловими градуальними антонімами є, на наш погляд, такі гомеопатичні терміни, як десяткові та LM-розведення, проміжною ланкою між якими є термін «сотенні розведення».

Іншими прикладами градуальних антонімів є: *ефективність – неефективність / efficiency – inefficiency / la eficiencia – la ineficiencia / Effizienz – Ineffizienz* (препарату), оскільки проміжними ланками є такі номінації, як *мала ефективність, недостатня ефективність*.

Потенційно градуальними антонімами є також гомеопатичні терміни *часткова модальність (partial modality; la modalidad general, la modalidad parcial; die partielle Modalität)* і *загальна модальність (general modality, la modalidad general; die Allgemeine Modalität)*, оскільки існують проміжні випадки, коли модальність характеризує не всю систему організму, але й не один орган або систему, а кілька органів і систем. Однак, така «проміжна» семантична валентність залишається поки що незаповненою у ФМГ спеціальною термінологічною номінацією.

Векторні антоніми використовуються на позначення протилежно спрямованих дій, в тому числі виражених лексемами із семою «дія або стан – їхнє припинення», а також протилежних характеристик, відношень тощо:

покращення – погіршення (стану), improvement – deterioration, la mejora – el deterioro, die Verbesserung – die Verschlechterung;

підвищення – зниження (температури тіла), increase – decrease, el aumento – disminución, Anstieg – Abnahme;

висхідний (аднексит або інші хвороби) – коли інфекція поширюється «знизу – вверх», ascending adnexitis, la adnexitis ascendente, der aufsteigende Adnexitis – низхідний (зворотній напрям поширення інфекції); descending adnexitis; la adnexitis descendente, der absteigende Adnexitis;

високий/низький (пульс); high/low; alto/bajo, hoch/niedrig.

Векторні і градуальні антоніми становлять 15% і 10% вибірки всіх антонімів, ідентифікованих за критерієм лексико-семантичних відношень.

Найменшу частину за кількісним співвідношенням (5% вибірки) займають координатні антоніми, що вживаються на позначення протилежних понять певного просторового або часового відрізка:

правостороннє – лівостороннє (запалення), right-side – left-side, del lado derecho – del lado izquierdo, rechtsseitige – linksseitige;

лівий/правий шлуночок, left/right ventricle, ventrículo derecho/ izquierdo, der linke / rechter Ventrikel;

передня/задня частка мозочка, anterior/posterior lobe of cerebellum, la parte anterior / posterior del cerebello, das Vorderlappen / Hinterlappen des Kleinhirns.

Окрім семантичного критерію, у ФМГ наявні лексичний і деривативний тип антонімії. Такий поділ корелює із диференціацією антонімів-термінів за структурою, оскільки власне лексичними є різнокореневі антоніми, а деривативними або словотвірними – однокореневі. Так, прикладами лексичних антонімів є:

місцева – загальна (температура тіла), local – general, local – general, lokal – Allgemein;

тверді – рідкі (форми гомеопатичного лікарського засобу), solid – liquid, sólido – líquido, Fest-flüssig;

хронічне – гостре (захворювання), chronic – acute, crónico – agudo, Chronisch – akut;

розслаблення – напруження, relaxation – tension, la relajación – la tensión, die Entspannung – die Anspannung;

концентрований – розведений, concentrate – diluted, concentrado – diluido, konzentrieren – verdünnt;

розширення – компресія, dilation – compression, die Dilatation – die Kompression;

запор – діарея, constipation – diarrhoea, el estreñimiento – la diarrea, die Verstopfung – der Durchfall.

В абсолютній більшості випадків семантичний зв'язок антонімії встановлюється між моносемантичними термінами. У разі полісемантичних термінів, антоніми мають вирішальне значення для диференціації точних значень полісемантичної лексеми.

Наприклад, прикметник *органічний* (*organic, organico, organisch*) може протиставлятися лексемам *мінеральний* (*mineral, mineral, Mineral*) або «неорганічний» (*inorganic, inorgánico, anorganisch*), якщо йдеться про гомеопатичну сировину. Хоча у периферійній термінологічній групі ФМГ, пов'язаній із медичною термінологією, *органічний* протиставлятиметься терміну «функціональний» (*functional, funcional, funktional*) у таких термінологічних словосполученнях, як органічні розлади – функціональні розлади (*organic disorder/functional disorder; el trastorno orgánico / el trastorno funcional; die organische Störung/funktionelle Störung*). У такому разі значення полісемантичного антоніма встановлюється лише у конкретному контексті його застосування.

Крім лексичної антонімії, у дослідженні виокремлено значну частину дериваційних антонімів, що за кількістю переважають лексичні (у відсотковому відношенні перші складають 65%). Такі антоніми мають однаковий корінь, а протилежні поняття виражаються за допомогою чергування префікса з його відсутністю.

Аналіз ФМГ зіставлюваними мовами дозволив ідентифікувати 3 типи антонімічних префіксів: із негативним, векторним і кількісним значеннями:

1) префікси, що мають негативне / заперечне значення:

a– типовий – атиповий, typical – atypical, típico – atípico, typisch – atypisch;

an–, ne–, in– : органічний – неорганічний, organic – anorganic, orgánico – inorgánico, organisch – anorganisch;

анти– / anti–/ проти–: калькульозний (холецистит) – антикалькульозний, lithic – antilithic, lithisch – die Steinbildungen verhindernd, запальний – протизапальний, inflammatory – antiinflammatory, inflamatorio – antiinflamatorio, entzündlich – entzündungshemmend (але Antiinflammatorischer).

contra- , проти: показання – протипоказання, *indication* – *contraindication*, *la indicación* – *la contraindicación*; *die Indikation* – *die Kontraindikation*;
de-: *contamination* – *decontamination*, зараження – знезараження, *la contaminación* – *la descontaminación*, *die Kontamination* – *die Dekontamination*;
des- / *dis-* / *dis-* : асиміляція – дисиміляція, *assimilation* – *dessimilation*, *la asimilación* – *la disimilación*, *Assimilation* – *die Dissimilation*;
in- / *un-* / *ne-* : *soluble* – *insoluble*; *soluble* – *insoluble*; *löslich* – *unlöslich*; розчинний – нерозчинний;
un-: *protected/unprotected*, захищений – незахищений, *protegido* – *desprotegido*, *geschützt* – *ungeschützt*;
non- / *nicht-* / *ne-* : *infectious* – *noninfectious*, інфекційний – неінфекційний, *infektiösen* – *nichtinfektiösen*.

У дериваційних антонімах зіставляваними мовами, утворених за допомогою антонімічних префіксів із негативним / заперечним значенням, спостерігається певний аломорфізм.

Більшою диференціацією і моносемантичністю афіксів відзначена англійська і іспанська ФМГ, а більшою префіксальною полісемантичністю і генералізацією – українська мова. Так, з англійським (запозиченим) префіксом *anti* – *i contra* – корелює український префікс національного походження проти– (поряд із запозиченим префіксом анти–). Ще більшою генералізацією і полісемантичністю значення відзначений український префікс не–, що може бути приєднаний як до питомих, так і до іншомовних твірних основ, утворюючи найпродуктивніший спосіб передавання протилежного поняття.

Наприклад, не– корелює водночас з чотирма формантами англійською мовою – такими, як *an-*, *in-*, *un-* і *non-* : *неінфекційний* – *noninfectious*, *незахищений* – *unprotected*, *неорганічний* – *anorganic*, *нерозчинний* – *insoluble*. Аломорфним є споконвічний український суфікс з–, що є синонімічним запозиченому *de-* / *de-*, що використовується для вираження заперечного значення у антоніма ФМГ англійською (*de-*), іспанською (*des-*) і німецькою мовами (*de-*) – з незначними

відмінностями через фонетичні зміни, зумовлені процесами транслітерації і певними морфемними змінами: *зnezараження – decontamination – descontaminación – Dekontamination*.

Аломорфізмом антонімічних префіксів відзначена німецька мова, де для вираження заперечного значення може використовуватися префікс національного походження *nicht-* (*nichtinfektiösen*) як корелят українського префікса *не-*, а також запозичений з латини *non-*, представлений формантами *no-* в англійській і *no-* у іспанській мовах. На позначення антоніма до терміна *lithic* використовують дескриптивне словосполучення німецького походження *die Steinbildungen verhindernd*. Форми антонімів українською мовою відзначені ізоморфними афіксами, але аломорфними у порівнянні із зіставляваними мовами, коренями: *lithic – antilithic* відповідає в українській мові *калькульозний – антикалькульозний*.

Ізоморфними префіксами із значенням заперечення є запозичені словотвірні форманти *де-*, *диз-*, *дез-*, *анти-*.

2) антонімічні префікси напрямку / векторні:

extra- / *поза-*: *клітинний – позаклітинний*, *cellular – extracellular, celular – extracelular, cellular – extrazellulär* (проте *екстрамамілярний*);

inter- / *між-*: *шлуночковий – міжшлуночковий*, *ventricular – interventricular, ventricular – interventricular, ventrikulär – interventrikulär*;

intra- / *внутрішньо-*: *інтраваскулярний* (але *внутрішньочерепний*), *intravascular, intravascular, intravaskulär*; *черепний – внутрішньочерепний*, *cranial – intracranial; craneal – intracranial, kranial – intrakraniell*.

У словотвірних антонімах зіставляваними мовами, утворених за допомогою векторних антонімічних префіксів, ідентифіковано як аломорфні, риси, так і певний аломорфізм.

Зокрема, ізоморфними є такі запозичені форманти: *екстра-*, *інтер-* та *інтра-*, які водночас є синонімічними в українській мові таким аломорфним префіксам національного походження, як *поза-*, *між-*, а також першій твірній частині «внутрішньо» у термінах-композиціях.

3) антонімічні префікси із кількісним значеннями / квантитативні:

hemi- (грец., від *hemi* – половина): *парез* – *геміпарез* (слабкість правої чи лівої половини тіла), *paresis* – *hemiparesis*; *la paresia* – *la hemiparesia*, *der Parese* – *der Hemiparese*, але *die Halbseitenlähmung*;

hyper- : глікемія – гіперглікемія, *glycemia* – *hyperglycemia*, *la glucemia* – *la hiperglucemia*, *die Glykämie* – *die Hyperglykämie*;

hypo- : метаболізм – гіпометаболізм, *metabolism* – *hypometabolism*, *el metabolismo* – *el hipometabolismo*, *der Metabolismus* – *der Hypometabolismus*;

poly- : *артрит* – *поліартрит*, *arthritis* – *polyarthritis*, *la arthritis* – *la elpoliartritis*, *Arthritis* – *Polyarthritis*.

Всі зазначені антонімічні префікси із кількісним значенням є запозиченими і, таким чином, ізоморфними для ФМГ досліджуваними мовами.

Отже, матеріал підрозділу дозволив дійти таких основних висновків.

За типом семантичних відношень у терміносистемі ФМГ зіставляваними мовами у дослідженні ідентифіковані: комплементарні антоніми, що у відсотковому відношенні становлять 70% усієї вибірки антонімічних термінів, векторні антоніми (15%), градуальні антоніми (10%) і координатні антоніми (5% вибірки). Ідентифіковані лексичний (різнокореневі антоніми) і деривативний (однокореневі антонімічні терміни) типи антонімії. Дериваційні антоніми диференційовані за трьома типами антонімічних префіксів: із негативним / заперечним, векторним і кількісним значеннями, що визначаються ізоморфізмом запозичених формантів і аломорфізмом префіксів національного походження в українській і німецькій мовах.

4.4. Полісемія у зіставляваних фахових мовах гомеопатії

Фахова мова гомеопатії тісно пов'язана з медициною та іншими науками. В одній системі функціонують терміни суміжних з гомеопатією і віддалених від неї дисциплін – біології, хімії, психології, ботаніки, анатомії та інших, що призводить до багатозначності лексичних одиниць ФМГ.

Багатозначне слово – сукупність номінативних одиниць з однаковим фонемним складом і семантично пов'язаними значеннями.

Проблема багатозначності терміна висвітлювалась у працях таких дослідників, як А. Aldestein and M.T. Cabré (2002), Н.В. Артикуца (2004), Л.Г. Боярова (2005), З.Й. Куньч (2006), М.-С. L'Homme (2021), М.В. Мамич (2005), Л.О. Симоненко (1984), А.Ф. Соломахін (2012).

На думку науковців, термінологічна полісемія ніколи не зникає повністю. Вона існує на усіх рівнях розвитку загальнонавчальної лексики і фахових мов, хоча по-різному реалізується у фаховій мові у порівнянні із загальнонавчальною (Панько, 1994, с. 189; Дудок, 2009). Якщо у загальнолітературній мові багатозначність є закономірністю, у термінології певна частина науковців вважає її небажаним явищем (Симоненко, 2007, с. 25; Крижанівська, Симоненко, Панько, 1984) через те, що однією із головних рис фахової мови є однозначність термінів і що через полісемію може порушуватися «обумовлене потребами певної номінації бажання зберегти однозначну відповідність між знаком і референтом» (Дружб'як, 2011, с. 374).

Одночасно досить поширеною є й інша, протилежна точка зору стосовно термінологічної полісемії, відповідно до якої це явище є універсальним мовленнєвим процесом (Нікітіна, 1978, с. 18), що поширюється і на різні термінологічні системи, де виникає внаслідок синтезу наук, сполучення певних наукових сфер та інших позамовних чинників (Нікітіна, 1978, с. 9).

Найбільш переконливою є, на наш погляд, думка про те, що «однозначності варто прагнути у межах однієї термінологічної галузі, оскільки на рівні декількох субмов полісемія термінів є явищем достатньо поширеним» (Д'яков, 2000, с. 13).

Як і в інших терміносистемах, у фаховій мові гомеопатії можна визначити різні типи полісемії: 1) міжсистемну, коли той самий термін функціонує у різних наукових сферах; 2) зовнішню полісемію, яка відображає семантичні зв'язки між гомеопатичними термінами і загальнонавчальними словами; 3) внутрішньосистемну, що виникає внаслідок розвитку гомеопатичної науки, її мікротерміносистем, що

уможливорює вживання одних і тих самих мовних одиниць для позначення різних понять. У такому разі певне гомеопатичне поняття розділяється на два чи більше самостійних понять, для вираження яких функціонує одна форма.

Ізоморфним для зіставляваних мов є те, що в ФМГ зіставляваними мовами можна ідентифікувати всі типи полісемії. Специфічним є відмінність, «непаралельність» термінів, здатних утворювати такі типи.

В українській мові прикладом міжсистемного полісемантичного терміна є *реактивність*, що виявляє різні диференціальні компоненти значення залежно від контексту терміносистеми тієї науки, де й він функціонує. В хімії реактивність означає здатність викликати реакцію, бути реактивом, в медицині і гомеопатії вживається на позначення реакції організму у відповідь на введення лікарських засобів, у психології аналогічний за формальним вираженням термін позначає неконтрольовані реакції індивідуума на будь-які подразники зовнішнього та внутрішнього характеру, що визначають темперамент людини. У всіх варіантах значення містить спільний макрокомпонент, інтегративну сему, завдяки якій зазначені терміни є полісемантами, а не омонімами, а саме значення «здатний реагувати певним чином на вплив зовнішнього середовища, на будь-яке подразнення» (СУМ, 1977, 8, с. 465).

В англійській мові «реактивність» також є полісемантичним терміном, що вживається у таких різних сферах наукового знання, як хімія (*reactivity*), психологія (*mood reactivity*), сільське господарство, будівництво, металургія тощо. Однак в медицині і гомеопатії паралельно існують терміни *reactivity* і *responsiveness*, які не завжди є взаємозамінними. Дійсно, на позначення чутливості людини до препарату вживається термін *responsiveness (drug-responsiveness)*, у психології можуть використовуватися обидва терміни (*change in emotional responsiveness, psychologic reactivity*), але із переважанням лексеми *responsiveness*, в медицині і гомеопатії пріоритетним також є термін *responsiveness (immune responsiveness – імунологічна реактивність, non-responsiveness – відсутність реакції, responsiveness to suggestion, placebo responsiveness, але: hyperreactivity, immunologic reactivity)*.

У німецькій мові Die Reaktivität також є міжсистемним полісемантичним терміном, що вживається у сфері енергетики (*globale Reaktivität*), ядерної фізики (*der Reaktivitätsanstieg – збільшення реактивності*) та терміносистем інших галузей, в тому числі у ФМГ: *Die emotionale Reaktivität, Die immunologische Reaktivität*, де часто є компонентом композитів, що включають твірну основу полісемантичного слова і іншу основу німецького походження – *Körperreaktivität, Immunreaktivität*. В німецькій мові реактивність у ФМГ може позначатися (значно рідше, аніж в англійській) іншими за формою експонентами (*Die Rückwirkung*), в тому числі у складі композитного утворення: *Die Kreuzreaktivität, Reaktionsfähigkeit des Organismus*.

В іспанській мові la reactividad використовується як на позначення медичного терміна, так і реактивної здатності хімічного елемента.

Іншим прикладом міжсистемної полісемії може слугувати гомеопатичний термін «динамізація», що у гомеопатії використовується на позначення способу приготування гомеопатичних препаратів, «посилення дії лікарських препаратів у процесі приготування їх шляхом послідовних розведень та струшувань або розтирань» (ФЕ). Ця номінативна одиниця функціонує в терміносистемах бізнесу, соціології, навчання іноземним мовам тощо. Наприклад, динамізація суспільного розвитку, динамізація репризи (у музиці), динамізація міжнародних відносин, динамізація в комп'ютерній науці як процес перетворення статичної структури даних на динамічну (Urwiki). Але всі варіанти полісемантичної лексеми зберігають базисну сему денотативного значення: прискорення змін у русі, дії, розвитку і т.п. Аналогічним способом цей термін є полісемантичним у інших мовах зіставлення, позначаючи поряд з гомеопатичним поняттям соціополітичні та інші феномени: *sociocultural dynamization, la dinamización social, die Dynamisierung der Renten*.

Особливості реалізації зовнішньої полісемії також не є регулярними у зіставлюваних мовах. Наприклад, в українській мові медичний термін *кора головного мозку* і геологічний термін *земна кора* утворюють семантичні зв'язки

зовнішньої полісемії із загальноновживаним словом «кора» (дерева). У німецькій мові «кора» у термінологічному значенні є лише міжсистемним синонімом: *Der cortex / (кора головного мозга)*, *Der Kortex / die Kruste (земна кора)*, але на позначення загальноновживаного слова вживається вже експонент національної мови *die Borke*. В англійській мові для позначення медичного терміна використовується *cortex*, що не корелює з позначенням земної кори (*crust*), тобто не утворює у цьому сенсі відношення міжсистемної полісемії, ані з загальноновживаним словом *bark* на позначення кори дерева.

Термін *cortex* утворює зв'язки внутрішньо-системної полісемії, вживається на позначення різних понять у ФМГ: кори головного мозку, кортикального шару, а також використовується як диференційна ознака у складі багатьох медичних термінів (*visual cortex, cortex of ovary, adrenal cortex* та багато інших) (MW). Аналогічною внутрішньосистемною полісемією такий термін відзначений у німецькій мові, де він використовується на позначення різних понять, які, втім, є метафоричними назвами, що базуються на зовнішній схожості органів, тканин, характеристик організму, позначених термінами, із корою (лат. *Cortex – кора*): *der Cortex renis, der Cortex cerebri* тощо (LN).

Іншими прикладами у ФМГ зіставлюваними мовами є термін *pellets*, що використовується в англійській мові і на позначення гомеопатичних гранул і конгломерату клітин. У німецькій мові *das Globuli* позначає гомеопатичні гранули і медичні вагінальні кульки, в українській мові – гомеопатичні гранули, білкові гранули.

Переважає більшість полісемічних термінів є двозначними (65% вибірки) чи тризначними (32%), чотиризначними і п'ятизначними (полісемія разом складає приблизно 8%).

Серед проаналізованих прикладів полісемантичними є переважно терміни-субстантиви, бо іменник характеризується здатністю називати предмети будь-якої наукової сфери, включаючи гомеопатичну.

Як висновок, у ФМГ виділяються типи міжсистемної, зовнішньої і внутрішньо-системної термінологічної полісемії. Ізоморфною характеристикою ФМГ є наявність у синонімічних термінів- полісемантів. Аноморфною ознакою зіставлених фахових мов гомеопатії є належність термінів на позначення однакових понять до різних типів термінологічної полісемії. В німецькій мові полісемантичний термін часто реалізується у складі композитного утворення.

4.5. Епонімія у фахових мовах гомеопатії мовами зіставлення

Епонім визначається як термін, що виражає поняття ураження, синдрому, хірургічних процедур або симптомів, що носять ім'я лікаря чи винахідника, який вперше описав конкретне явище, або у деяких випадках імена пацієнтів, у яких вперше було зареєстроване це захворювання (Segen, 1992, с. 197).

Існує низка досліджень епонімів у терміносистемах (Дзюба, 2010; Garfield, 1983) і також у медичній терміносистемі. М.В. Дмитрук розглядає епоніми ветеринарної термінології. Виявлено, що найбільшу частину епонімів складає хірургічна ветеринарна практика. Здійснивши аналіз структури термінів-епонімів, дослідниця дійшла висновку, що вони містять у своєму складі базове слово, власну назву; передусім є двокомпонентними чи багатоконпонентними (Дмитрук, 2001, с. 12).

Епоніми мають велике значення у найменуванні нових явищ у медичній сфері через всесвітню традицію іменування того чи іншого відкриття або винаходу від імені науковця, який і зробив це відкриття або винахід.

Вивчаючи епоніми, науковці окреслюють основні функції таких термінологічних номінативних засобів, а саме номінативну, прагматичну і семантичну функції (Gläser, 1976, с. 14), вивчають механізм процесів термінотворення за допомогою епонімів. Звісно, низка дослідників вважає, що такі терміни є результатом метонімічних процесів (Карпенко, 1973, с. 23; Михайлишин, 1994, с. 45).

Інші науковці критично ставляться до явища епонімічної термінології, зазначаючи, що власні імена «не дають узагальнених знань про речі» (Wotjak, 1976, с. 7).

На нашу думку, не варто усувати терміни-епоніми з медичної термінології через те, що вони уможливають швидке позначення та диференціювання різноманітних синдромів, хвороб, симптомів. До того ж, епоніми постають відображенням традицій, історії та культури.

Епоніми поширені у гомеопатичній термінології головним чином відповідно до існуючої традиції щодо увічнення імен лікарів і вчених, які зробили внесок у розвиток медицини.

Переважна частина термінів-епонімів є одиницями, один компонент яких представлений власною назвою (прізвищем винахідника), інший – загальною назвою. Отже, власне ім'я, що спочатку використовувалося для називання певної особи, переосмислюється, позначаючи вже не особу, а диференціальну ознаку позначеного гомеопатичного або дотичного до гомеопатії поняття.

Матеріал дослідження показав, що у структурному відношенні терміни-епоніми зіставляваними мовами можна поділити на різні типи – залежно від низки критеріїв: за кількістю власних назв, за структурною специфікою, за функціонально-семантичним критерієм.

За своєю структурою епоніми поділяються на дві великі групи:

1) епоніми з однією власною назвою: *Schultz's agranulocytosis*, *Allergische Agranulozytose*, *agranulocytosis de Schultz* (алергічний агранулоцитоз, агранулоцитоз Шульца), *Fanconi's anemia*, *Fanconi Anämie*, *la anemia de Fanconi* (Анемія (синдром) Фанконі), *Rasmussen's aneurysm*, *Rasmussens Aneurysma*, *el aneurisma de Rasmussen* (аневризма Расмусена);

2) епоніми, що утворені кількома власними назвами: *Klebs-Loeffler bacillus*, *Klebs-Löffler-Bazillus m*, *el bacilo diftérico* (Дифтерійна паличка), *Adams-Stokes disease*, *Adams-Stokes-Anfall*, *la enfermedad de Adams-Stokes* (Хвороба (синдром) Адамса-Стокса), *Buschke's disease*, *Busse-Buschke-Krankheit*, *la enfermedad de Buschke*

(Склеродерма дорослих, хвороба Бушке, *Libman-Sacks disease*, *Libman-Sacks-Syndrom*, *endocarditis de Libman-Sacks* (Ендокардит Лібмана-Сакса, вовчаковий ендокардит), *Schonlein's disease*, *Schoenlein-Henoch-Syndrom*, *la enfermedad de Schonlein* (Хвороба Шенлейна-Геноха, геморагічна пурпура Геноха) (Гудзь, 2020, с. 479; Duden, 1998).

Матеріал вибірки показав, що ізоморфною рисою зіставляваних мов є кількісне превалювання моноепонімів з однією власною назвою (75% вибірки).

У результаті вивчення термінів-епонімів зіставляваними мовами був виявлений ізоморфізм структурних моделей термінів англійською і німецькою мовами, що своєю чергою є аломорфними моделям українською та іспанською мовами. Наприклад, у англійській і німецькій мовах як найчастотніші двокомпонентні моделі ідентифіковані:

1. Pr. N.(?s) + N. / Pr. N. + N.: *Hallopeau's acrodermatitis*, *die Hallopeau-Krankheit*; *Schultz's agranulocytosis*, *Braun's anastomosis*, *Bryants Anastomose*; *Ludwig's angina*, *die Ludwigs Angina*.

В українській та іспанській мовах завдяки аломорфній позиції іменника у епонімічних терміносполученнях зазначена модель матиме аналогічний за набором компонентів, але відмінний за їхнім розташуванням вигляд:

N. + (Prep.) + Pr. N.: *la acrodermatitis pustulosa*, *акродерматит Аллопо*, *Acrodermatitis de Hallopeau*; *анастомоз за Брауном*, *la anastomosis de Braun*; *ангіна Людвіга*, *la angina de Ludwig*.

Різновидом двокомпонентної моделі є наявність в ній компонента- топоніма:
Pr. N. (Top.) + N.: *Ebola virus*, *der Ebola Virus*.

В українській та іспанській мовах модель із терміном-епонімом, у складі якого наявний топонім, предсталена у нотаційному записі:

N. + Pr. N. (Top.) / N. + (Prep.) + Pr. N. (Top.): *вірус Ебола* (за назвою річки Ебола, де виник центр епідемії), *el Virus del ébola*.

Трикомпонентні епонімічні термінологічні словосполучення представлені такими моделями:

Pr. N. + Pr. N. + N: *Keith-Flack node, der Keith-Flack-Knoten; Graham Steel's murmur, das Graham Steell-Geräusch.*

В українській та іспанській мовах значеній моделі відповідає аломорфна за позицією власної назви структура:

N. + (Prep.) + Pr. N. + Pr.: *вузол Кіса-Флека, el nodo de Keith-Flack; шум Грема Стілла, el soplo de Graham Steel.*

Із трикомпонентною моделлю Pr. N. + N + N (*Duffy blood group*) в українській та іспанській мовах корелюватиме структура із аломорфним розташуванням компонентів:

N + N + Pr. N.: *група крові Даффі, el grupo sanguíneo de Duffy.*

У німецькій мові наявний аломорфізм у представленні такої трикомпонентної моделі, оскільки за мовно-системними особливостями німецької мови словосполучення іменника з іншим іменником – неузгодженим означенням утворює композит, тому трикомпонентна модель трансформується у двокомпонентну: Pr. N. + N. + N. << Pr. N. + N.: *die Duffy Blutgruppe.*

Різновидом трикомпонентної моделі із епонімом-топонімом є:

Pr. N.-Top. (N. + N.) + N.: *West Nile virus*, яка в українській і іспанській мові має варіант:

N + Pr. N.-Top. (N. + N.): *лихоманка Західного Нілу, el Virus del Nilo Occidental.*

У німецькій мові модель Pr. N.-Top (N. + N.) + N. трансформується на однокомпонентну модель Pr. N.-Top із дефісним написанням частин слова-композита: *der West-Nil-Virus.*

Чотирикомпонентні епонімічні термінологічні словосполучення найчастіше включають до свого складу власну назву – прізвища трьох учених з дефісним написанням, та іменник, відносно якого така назва є неузгодженим означенням:

Pr. N. + Pr. N. + Pr. N. + N: *Abderhalder-Kaufmann-Lignac syndrome; Das Abderhalden-Kaufmann-Lignac-Syndrom.*

В українській та іспанській мовах в такій моделі, як і в інших епонімічних моделях, відбувається інверсія компонентів:

N + Pr. N. + Pr. N.: синдром Абдерхальдера-Кауфмана-Ліньяка, *El síndrome de Abderhalden-Kaufmann-Lignac*.

Менш представленим варіантом чотирикомпонентної моделі є модель, що включає, окрім іменника на позначення родового поняття, два видових означення – неузгоджене, виражене власною назвою (прізвищами двох учених з дефісним написанням), і узгоджене, виражене прикметником. Така модель має структуру:

Pr. N. + Pr. N. + Adj. + N: Berardinelly-Seip congenital lipodystrophia.

У наведеному та у інших прикладах часто не спостерігається ізоморфізм у кількості і позиції компонентів, що входять до складу багатокомпонентної епонімічної моделі. У цьому прикладі чотирикомпонентній моделі англійською мовою відповідає трикомпонентна модель українською мовою: Ліподистрофія Берардінееллі – Сейпа.

У німецькій та іспанській мовах при незмінній кількості компонентів змінюється їхня позиція у моделі, набуваючи вигляду Adj. + N + Pr. N. + Pr. N. у німецькій мові (*Die kongenitale Lipodystrophie Berardinelli-Seip*) і N. + Adj. + Pr. N. + Pr. N. – в іспанській мові: *la lipodistrofia congénita de Berardinelli-Seip*.

Як приклад рідкісної чотирикомпонентної моделі в українській та іспанській мовах можна навести модель із епонімом-казковим топонімом у поєднанні з іменем казкового персонажу:

N + Pr. N.- Char. (N. + (Prep.) + Pr. N.-Top (N. + N.): *Синдром Аліси в країні чудес; el síndrome de «Alicia en el país de las maravillas».*

В інших зіставлюваних мовах такому епоніму відповідатимуть трикомпонентні моделі: *Alice in Wonderland syndrome; das Alice-im-Wunderland-Syndrom*.

За структурою українські, англійські, німецькі терміни-епоніми відзначаються стійкістю, є зазвичай безприйменниковими терміносполуками, які мають у складі іменник та одну або кілька власних назв – часто з дефісним написанням. Відмінною рисою іспанських термінів-епонімів, які містять у своєму складі власні назви, є використання прийменника «de».

Епоніми ФМГ можуть утворювати синонімічний ряд, компоненти якого не є ізоморфними у мовах зіставлення. Більше того, в українській мові синонімічний ряд утворюється трьома компонентами-епонімами (не враховуючи четвертий компонент, що не є епонімічним найменуванням): *Хвороба Бехтерева, хвороба Марі-Штрюмпеля, хвороба Штрюмпеля-Марі-Бехтерева*.

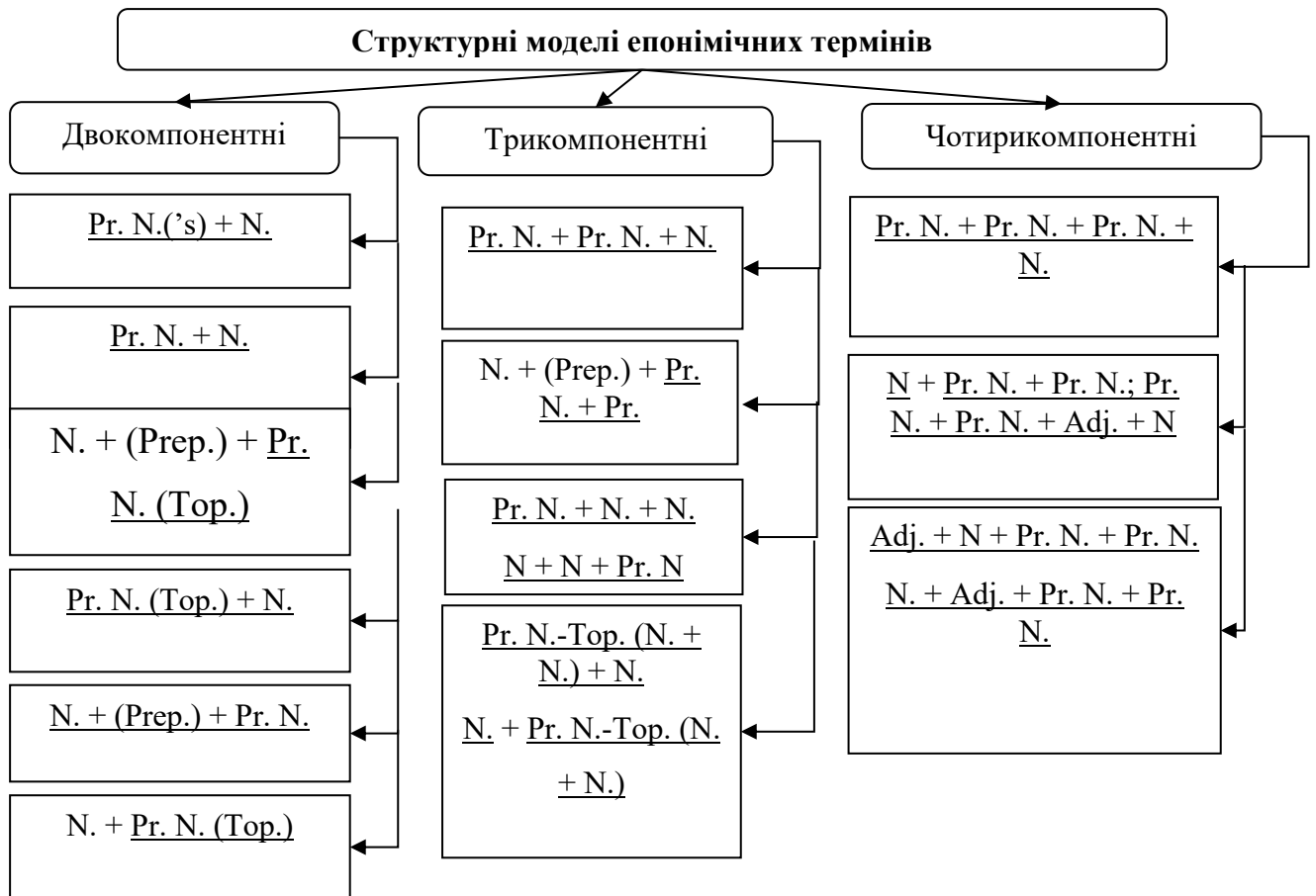
В англійській мові ізоморфними є два компоненти синонімічного ряду: *Bechterew disease, Strumpell-Marie disease* – із відмінністю структурної форми другого епонімічного сполучення. Однак, другий компонент епонімічного синонімічного ряду в англійській мові відрізняється аломорфізмом, оскільки є трикомпонентним словосполученням, що включає дві власні назви тоді, як український корелят є чотирикомпонентним із трьома власними назвами: *хвороба Штрюмпеля-Марі-Бехтерева*.

Відмінністю відзначений також синонімічний ряд епонімів на позначення цієї ж хвороби німецькою мовою. Двокомпонентне епонімічне словосполучення є ізоморфним терміну англійської мови – із незначною відмінністю у апострофному написанні: *Bechterew' Krankheit*. Одночасно чотирикомпонентний епонім *Pierre-Mari-Strümpel-Krankheit* є аломорфним термінам як українською, так і англійською мовами у зв'язку з тим, що, по-перше, має дефісне написання, утворюючи композит і, по-друге, містить додаткове ім'я *Pierre-Pierre-Mari-Strümpel-Krankheit*.

На особливу увагу заслуговують однослівні епоніми-міфологізми у ФМГ зіставляваними мовами. Такі номінативні одиниці використовуються у фаховій мові гомеопатії на позначення рослинної гомеопатичної сировини і є ізоморфними для зіставляваних мов як за формою, так і за значенням (існуючи паралельно з експонентами національних мов – народними назвами на позначення сировини): *Artemisia* (полин) — рослина, назва якої за своєю внутрішньою формою походить від імені богині полювання Артеміди; *Adonis* – назва рослини, що у своїй внутрішній формі містить найменування божества з яскраво вираженими рослинними функціями, пов'язаними з періодичним вмиранням та відродженням природи.

Виявлені структурні моделі епонімічних термінів представлені на схемі 4.

Схема 4. Структурні моделі епонімічних термінів ФМГ

На основі вибраного матеріалу ідентифіковано загальні терміни ФМГ, які найчастіше поєднуються з власними назвами. Відокремлені терміни-епоніми можна розгрупувати таким чином:

1) Терміни-епоніми на позначення функціональних порушень (назви хвороб), наприклад, *Fallot's tetrad*, *Fallot-Tetralogie*, *la tetralogía de Fallot* (тетрада Фалло, складна вроджена вада серця), *Magrassi-Leonardies pneumonia*, *Magrassi-Leonardies-Lungenentzündu*, *la neumonia de Magrassi-Leonardies* (пневмонія Маграссі-Леонарді, еозинофільна моноцитарна пневмонія), *Juvenile vertebral osteochondrosis*, *Juvenile vertebrale Osteochondrosis*, *la osteotodrosis vertebral de menores* (хвороба Шейєрмана-Мая), *Aseptic necrosis of vertebra*, *Aseptische Wirbelnekrose*, *la necrosis aséptica de la vortebra* (асептичний некроз хребця, синдром Кальве).

2) Терміни-епоніми, які містять анатомічні назви: *Golgi-Mazzoni bone*, *Golgi-Mazzoni-Knochen*, *el hueso Golgi-Mazzoni* (цибулиноподібні (нервові) тільця, тільце Голджі-Маццоні), *Meissner's bone*, *Meissner-Körperchen*, *el hueso de Meissner* (дотикове (нервове) тільце, (чутливе) тільце Мейсснера), *Negri bones*, *Negri-Körperchen*, *los huesos de Negri* (тільце Негрі), *Kupffer's cell* *Kupffer-Sternzelle*, *la celula de Kupffer* (зірчастий ретикулоендоміліоцит, клітина).

3) Назви гомеопатичних законів: закон Герінга, *Hering's law*, *la Ley de Hering*, *das Heringsches Gesetz*.

4) Назви синдромів: *Barret's syndrome*, *der Barrett-Ösophagus*, *el síndrome de Barret* (виразка стравоходу Берретта), *Fanconi's syndrome*, *das Abderhalden-Fanconi-Syndrom*, *el síndrome de Fanconi* (синдром / анемія Фанконі).

Матеріал підрозділу дозволив дійти таких висновків.

Терміни-епоніми ФМГ зіставляваними мовами поділяються на різні групи відповідно до критерію кількості власних назв, специфіки структурних моделей і функціонально-семантичних ознак. Епоніми ФМГ включають одну власну назву (75% вибірки) або кілька власних назв (25%). У всіх мовах зіставлення спільним є кількість основних типів моделей епонімів: двокомпонентних (6), трикомпонентних (6) і чотирикомпонентних (5).

Ізоморфними є епонімічні структурні моделі англійською і німецькою мовою, що є аломорфними моделям українською та іспанською мовами.

Спільною характеристикою епонімів є наявність синонімічних рядів, що включають декілька епонімів-синонімів. Відмінною є кількість і позиція компонентів у синонімічних рядах. Ізоморфними є однослівні епоніми-міфологізми на позначення гомеопатичної рослинної сировини.

ВИСНОВКИ ДО РОЗДІЛУ 4

У структурації ФМГ зіставляваними мовами наявні таксономічні (родові) і меронімічні (частина-ціле) типи ієрархічних відносин – із переважанням першого типу. Гіпоніми одного гіпероніма семантично пов'язані між собою

інтегративною семою гіпероніма і є протиставленими один одному за диференціальними ознаками. Гіпоніми, виражені терміносполученнями, утворюються через приєднання гіпероніма до узгоджених або неузгоджених означень на позначення диференційних характеристик. Такий спосіб творення і семантичного зв'язку є ізоморфною рисою ФМГ досліджуваними мовами. Спільним є ускладненість, багатоконпонентність значення гіпоніма порівняно із гіперонімом. Аломорфізмом визначається кількість поєднувальних компонентів, їхня частиномовна категоризація, належність до узгодженого і неузгодженого означення. В німецькій мові диференційна ознака гіпоніма, виражена неузгодженим означенням, формує одну із твірних основ терміна-комполита.

Гіперо-гіпонімічне структурування термінів має багаторівневу організацію: один термін може бути гіпонімом декількох гіперонімів, які утворюють таксономічні багатоярусні відношення структурної ієрархії. У той же час ідентифіковані не лише моноієрархічні, але й поліієрархічні відносини, коли один гіпонім підпорядковується декільком «паралельним» гіперонімам.

За типами парадигматичних семантичних відносин у ФМГ виділяють антонімічні, синонімічні і полісемантичні зв'язки.

Аломорфними рисами синонімії у ФМГ у досліджуваних мовах є різна кількість синонімів у синонімічному ряді різними мовами, варіювання їхніх структурних типів, різний рівень продуктивності структурних типів, аналітичних і синтетичних синонімів. Останні переважають у німецькій мові, на відміну від трьох інших зіставляваних мов. Ізоморфізмом вирізняються джерела синонімічних відносин, насамперед функціонування латинських і грецьких термінів паралельно зі словами національного походження; наявність синонімів-епонімічних номінацій; термінологізація загальноживаної лексики, абрєвіатурні запозичення. Ізоморфними для ФМГ зіставляваними мовами є основні структурні типи синонімів, кількісне переважання структурного типу «словосполучення – словосполучення», більша частка відносних синонімів порівняльно із абсолютними.

Антонімічні відносини у ФМГ поділяються на градуальні, комплементарні, векторні, координатні антоніми. Група комплементарних антонімів є найбільшою за кількісним складом, що у відсотковому відношенні становить 70%, векторні і градуальні антоніми становлять 15 і 10% вибірки усіх антонімів, координатні антоніми складають 5% вибірки. У всіх мовах зіставлення визначається лексичний і дериваційний тип антонімії із кількісним переважанням останнього. Аналіз дериваційних антонімів дозволив ідентифікувати 3 типи антонімічних префіксів: із негативним (10 основних префіксів), векторним (3) і кількісним значеннями (4).

Аломорфізм виявляється у більшій диференціації і моносемантичності заперечних афіксів в англійській мові, а також у полісемантичності і генералізації афіксальних значень негативної семантики в українській мові. У ФМГ українською і німецькою мовами корелятом запозичених афіксів є префікс національного походження проти – не–, nicht–.

Ізоморфними префіксами зі значенням заперечення є запозичені словотвірні форманти де–, диз–, дез–, анти–. Ізоморфними векторними антонімічними префіксами є такі запозичені форманти, як екстра–, інтер–, та інтра–, які є синонімічними в українській мові таким аломорфним префіксам національного походження, як поза–, між–, а також першій твірній частині у композитах «внутрішньо». Антонімічні префікси із кількісним значенням є запозиченими і ізоморфними для ФМГ досліджуваними мовами

У фаховій мові гомеопатії можна визначити три типи термінологічної полісемії: міжсистемну, зовнішню і внутрішньосистемну полісемію. Ізоморфною характеристикою є наявність у зіставлюваних мовах синонімічних полісемантичних термінів на позначення одного поняття. Переважна більшість полісемічних термінів зіставлюваними мовами є двозначними (65% вибірки) чи тризначними (32%), чотиризначна і п'ятизначна полісемія разом складають приблизно 8%. В німецькій мові полісемантичний термін часто реалізується у складі композита.

Терміни-епоніми зіставляваними мовами класифікуються у дослідженні залежно від низки критеріїв: за кількістю власних назв, за структурною специфікою, за функціонально-семантичним критерієм. За кількістю власних назв епоніми поділяються на такі, що мають одну власну назву або утворюються кількома власними назвами. Ізоморфною рисою зіставляваних мов є кількісне превалювання термінів-епонімів з однією власною назвою (75% вибірки). Ідентифікований ізоморфізм структурних моделей термінів зіставляваними мовами за набором компонентів. Двокомпонентні і трикомпонентні моделі епонімів включають по шість основних типів, чотирикомпонентні – п'ять типів.

Ізоморфними є епонімічні структурні моделі англійською і німецькою мовою, що є аломорфними моделям українською і іспанською мовами у позиційному розташуванні компонентів завдяки постпозиції епоніма-означення і препозиції іменника, що виражає означувальне поняття.

Ідентифікована така ізоморфна ознака ФМГ досліджуваними мовами, як наявність синонімічних рядів, що включають декілька епонімів-синонімів. Аломорфізмом відзначена кількість і позиція компонентів у синонімічних рядах. Ізоморфними є однослівні епоніми-міфологізми на позначення гомеопатичної рослинної сировини. За функціонально-семантичною ознакою у всіх зіставляваних мовах виділяються епонімічні терміносполучення на позначення хвороб, синдромів, гомеопатичних законів, анатомічних назв.

Основні положення розділу висвітлені у таких публікаціях авторки: Курбаль-Грановська, 2021.

ВИСНОВКИ

Фахові мови є сукупністю всіх лінгвістичних засобів, які застосовуються для оптимального розуміння між фахівцями в окремій професійній сфері із наявністю специфічної фахової і професійної лексики та окремих норм відбору, застосування та частоти загальноживаних лексичних і граматичних засобів, а також загальномовних засобів. На відміну від терміносистем, фахові мови є більш диференційованими, включаючи, крім термінів, номенклатуру, загальноживану і спеціальну лексику, власні імена, застарілі слова і неологізми та інші номінативні одиниці.

Фахова мова гомеопатії визначається у дослідженні як складноструктурована сукупність синтетичних та аналітичних мовних засобів, що утворюють таксономічні, парадигматичні і синтагматичні відношення та використовуються для поняттєвого визначення засад, принципів і основних понять, що асоціюються з гомеопатичною терапією з метою трансляції фахової інформації для фахівців і пацієнтів.

Ядро поля ФМГ складають назви гомеопатичних міазмів – патологічно змінених типів конституції, що визначають індивідуальний перебіг будь-якої хвороби, і гомеопатична номенклатура – сукупність найменувань лікувальних препаратів, офіційно дозволених для використання, що представлені латинським позначенням базисного препарату із зазначенням ступеня розведення та/або потенціювання. Аломорфною ознакою ФМГ українською мовою є наявність поряд з латинською назвою її транслітерованого варіанта. Ядро виокремлювалося на основі функціонального критерію – провідної функції складників гомеопатичної терапії, позначених номінативними одиницями ядра, у визначенні специфіки такої терапії на основі логічних зв'язків тотожності поміж ядерними елементами, їхніх причино-наслідкових зв'язків з засадничими для гомеопатії поняттями холістичності, саморегуляції, законом подібності, на основі протилежності з засадами алопатичної терапії і з огляду на зв'язки підпорядкування по типу частина – ціле поняттю «гомеопатії».

Центр поля ФМГ включає номінативні одиниці на позначення засад гомеопатичного методу лікування і включає ТП «Принципи і основні поняття гомеопатії», «Власне гомеопатичні субстанції» і «Метод приготування гомеопатичного препарату». Поняття, позначені номінативними одиницями центральної частини, пояснюють застосування міазмів і назв гомеопатичних препаратів, позначених елементами ядерної частини, тобто перебувають з ядром у відношеннях координації і причино-наслідкового зв'язку.

Більшість номінативних одиниць центру і ядра у зіставлюваних ФМГ є ізоморфними за своєю денотативною співвіднесеністю, семантичними, морфологічними та синтаксичними характеристиками. Однослівні терміни базуються на греко-латинських твірних основах із запозиченими афіксами. Серед терміносполучень на позначення понять ядерної частини у всіх зіставлюваних мовах переважають двокомпонентні напівкальки.

Ближньою периферією поля ФМГ є тематична група «Гомеопатична сировина», диференційована на дві ТП, у яких представлені номенклатурні назви видів сировини грецького або латинського походження і їхні питомі синонімічні дублети національними мовами, а також метафоричні номінації, які є як аломорфними, так і ізоморфними стосовно номінативних моделей і співвідносних ментальних просторів.

Дальня периферія організована тематичними групами «Хвороби і симптоми», «Системи організму» і «Органи», що включаються у тематичне поле ФМГ за логіко-поняттєвим принципом структурування, оскільки номінативні одиниці ТП позначають об'єкти і цілі гомеопатичної терапії, спрямованої на лікування хвороб і їхніх симптомів шляхом впливу на системи організму і органи.

Ізоморфним для зіставлюваних мов є походження більшості анатомічних та клінічних термінів від латинських або латинізованих грецьких слів із незначною представленістю кальок і напівкальок і невеликим відсотком термінів, представлених питомою лексикою; наявність у складі термінів префіксоїдів та суфіксоїдів, а також аббревіація, кліппінг і семантичний спосіб словотвору шляхом

метонімічної або метафоричної номінації з ізоморфізмом джерела метафоризації і поширеністю ботанічних, антропоморфних, зооморфних, технічних, архітектурних і побутових метафор.

Ізоморфним для зіставляваних ФМГ є превалювання двокомпонентних композитів з двома запозиченими твірними основами (близько 80% усіх композитів), а також частотних гібридних композитів, що поєднують експоненти національних мов та запозичений компонент. Ізоморфною є поширеність аналітичних двокомпонентних сполук, що є субстантивними за морфологічним вираженням головного слова, атрибутивними за типом семантико-синтаксичних відношень (62% двокомпонентних термінів). Серед ізоморфних диференційних ознак, позначених атрибутивним компонентом, ідентифіковані ознаки на позначення джерела, з якого виробляються гомеопатичні ліки; ознаки на позначення кількості, видового різновиду родового поняття, приналежності, подібності, причини, віку або статі, функції, ознаки за критерієм «постійний – змінний». Як найбільш продуктивні ізоморфні двокомпонентні моделі в українській, англійській та іспанській мовах встановлені Adj. + N.; P. Part. + N.; Pr.Part. + N.; трикомпонентні – N. + Prep. + N., Adj. + Adj. + N. (73,4 %), а також Adj. + N. + N., N. + Adj. + N. та N. + N. + N., чотирикомпонентні – A. + A. + A. + N. В німецькій мові через продуктивність композитного словотворення найпоширенішою є модель Adj. + N., де другий член є композитом з двома або кількома твірними основами, нечисленними є моделі N. + N. або N. + Prep. + N., що базуються на терміносполученнях-епонімах, оскільки відповідно до мовно-системних норм іменник у сполученні з іншим іменником утворюють у німецькій мові однослівний композит. Серед трикомпонентних моделей в німецькій мові визначені Adj. + N. + N. та N. + Adj. + N., чотирикомпонентні – A. + A. + A. + N.

Для композитів усіма зіставляваними мовами спільним є позначення першою морфемою видових характеристик другої частини, а саме причин, локалізації, джерела походження хвороби; якісного рівня виявлення ознаки тощо. Ізоморфною

характеристикою є можливість як безінтерфіксного, так і інтерфіксного поєднання морфем, а також ізоморфні інтерфікси в українській та англійській мовах.

Ізоморфним є превалювання дериваційних способів творення ФМГ за допомогою суфіксального (60% від усіх термінів з афіксами), префіксального (28-30%) способів, із використанням запозичених суфіксів та префіксів латинського або грецького походження із усталеними значеннями.

Аломорфізмом відзначені терміни англійською мовою, утворені конверсією. В німецькій мові переважають метафоричні терміни-композиції, на відміну від двокомпонентних термінів-метафор трьома іншими мовами зіставлення. Аломорфною ознакою німецької мови є висока продуктивність композитного словотворення ФМГ, що утворюються складанням двох або трьох твірних основ і є переважно напівкальками, у яких один із компонентів базується на загальноживаному слові німецького походження, а другий на грецькому або латинському коренях.

У терміносполученнях аломорфізмом відзначені диференційні атрибутивні ознаки у німецькій мові, які маркують відхилення від норми і просторову ознаку «правий-лівий». Завдяки продуктивності композитного словотворення двокомпонентними у німецькій мові є терміни, що в інших мовах зіставлення є трикомпонентними. На відміну від інших мов, для німецької мови не є характерною модель N. + N., оскільки іменник у сполученні з іншим іменником утворюють однослівний композит. Терміни, що в інших мовах представляють модель N. + N. + N., у німецькій мові пишуться через дефіс і є композитами. В іспанській мові через постпозитивне розташування компонента на позначення ознаки стрижневого терміна всі моделі набувають аломорфного вираження порівняно з іншими мовами зіставлення. У термінах-композиціях німецькою мовою аломорфними є ознаки на позначення видових характеристик, денотованих першою морфемою композита: прояви, спосіб поширення хвороби; ознаки «постійний – змінний», що в інших мовах зіставлення виражені терміносполученнями. Аломорфізмом відзначені s- і

en- інтерфікси у німецьких композитах і переважання безафіксного складання в іспанській мові.

Аломорфними є афікси національного походження – суфікси: в українській мові *-nn, -enn, -к, -нк, -ин, -ість, -ов-, -ев-, -н-, -альн-, -ичн-, -ічн-*, в англійській мові *-ing, -ed, -ness, -ish.*, в німецькій мові *-ung, -heit i -keit, -e-, -schaft*, в іспанській мові *-ad, -dad, -ado, -ido, -ción, -sión* та префікси: українською (*за-, від-, між-, над-, роз-, перед-*), англійською (*mis, un-*), іспанською (*a-, de-*) та німецькою (*ab-, ver-*, малопродуктивні – *aus-, er-, ve-, über-*). Аломорфною ознакою української мови є використання афіксів українського походження у префіксально-суфіксальних моделях.

Семантико-парадигматичні та ієрархічні відношення ФМГ відзначені як ізоморфними, так і аломорфними ознаками. Ізоморфним є переважання таксономічного типу ієрархічних відносин, спосіб утворення гіпонімів-терміносполучень через приєднання гіпероніма до узгоджених або неузгоджених означень на позначення диференційних характеристик гіпероніма. Ізоморфною ознакою синонімії мовами зіставлення є структурні типи синонімів із переважанням моделі «словосполучення + словосполучення», превалювання відносних синонімів над абсолютними, наявність синонімів-епонімів, спільних джерел синонімії.

Ізоморфним є наявність у ФМГ мовами зіставлення градуальних (10%), комплементарних (70%), векторних (15%) і координатних (5%) антонімів, переважання дериваційного типу антонімії над лексичним, основні види антонімічних префіксів із негативним (10 префіксів), векторним (3) і кількісним (4) значеннями, спільність антонімічних префіксів із кількісним значенням і векторних антонімічних префіксів *екстра-, інтер-, та інтра-*, запозичених афіксів *де-, диз-, дез-, анти-*.

Ізоморфною ознакою полісемії у ФМГ мовами зіставлення є наявність міжсистемної, зовнішньої і внутрішньосистемної полісемії, синонімічних полісемантичних термінів на позначення одного поняття. Спільною ознакою є

кількісний розподіл полісемічних термінів зіставляваними мовами на двозначні (65% вибірки), тризначні (32%), чотиризначні і п'ятизначні (8%).

Ізоморфною ознакою епонімів у ФМГ зіставляваними мовами визначено переважання термінів з однією власною назвою (75% вибірки), наявність синонімічних рядів епонімів, функціонування однослівних епонімів-міфологізмів на позначення гомеопатичної рослинної сировини, спільність епонімічних терміносполучень за функціонально-семантичною ознакою, що використовуються на позначення хвороб, синдромів, гомеопатичних законів, анатомічних назв. Ідентифіковано ізоморфізм структурних моделей: двокомпонентних і трикомпонентних моделей, що включають шість основних типів і чотирикомпонентних моделей, що охоплюють п'ять типів.

Аломорфізмом визначається кількість поєднаних компонентів таксономічних рядів, їхня частиномовна категоризація, належність до узгодженого і неузгодженого означення, наявність моноієрархічних і полієрархічних відносини у гіперо-гіпонімічній структурній ієрархії.

Аломорфізмом ФМГ німецькою мовою є те, що диференційна ознака гіпоніма-неузгодженого означення формує одну з твірних основ терміна-композита. Аломорфними характеристиками синонімії є різна кількість синонімів у синонімічному ряді мовами зіставлення, варіювання і неоднаковий рівень продуктивності структурних типів, аналітичних і синтетичних синонімів. Останні переважають у німецькій мові.

Аломорфізм антонімії у ФМГ мовами зіставлення спостерігається у диференціації і моносемантичності заперечних афіксів в англійській мові, у порівнянні з їхньою полісемантичністю в українській мові, наявність префіксів національного походження *проти-*, *не-*, *nicht-* у ФМГ українською і німецькою мовами, префіксів українського походження *поза-*, *між-*, а також першої твірної частини «внутрішньо» у композитах, що є синонімічними запозиченим компонентам *екстра-*, *інтер-* та *інтра-*.

Аломорфною ознакою полісемії у ФМГ німецькою мовою є функціонування полісемантичних термінів-комполітів.

Визначено аломорфізм епонімічних структурних моделей англійською і німецькою мовою моделям українською та іспанською мовами, у яких спостерігається постпозиція епоніма-означення і препозиція іменника, що виражає означуване поняття.

Перспективу подальших досліджень вбачаємо у перевірці отриманих висновків і результатів стосовно структурно-тематичних, структурно-семантичних, ієрархічних і семантико-парадигматичних особливостей ФМГ на матеріалі інших фахових мов – зокрема, юридичної мови і мови реклами.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Абакумова, Г.О. (1981). До питання про експресивність терміна. *Мовознавство*, 3, 85–87.
2. Азарова, Л.Є. (1996). Деякі аспекти утворення термінів-комполітів. *Нові технології навчання*, 5, 163–170.
3. Азарова, Л.Є. (1999). Термінологія та її сучасний стан розвитку. *Типологія мовних значень у діахронічному і зіставному аспектах*, 2, 163–168.
4. Алексенко, С.Ф. (2020). *Конкретно-наукові методи лінгвістичних досліджень* [методичні рекомендації для студентів 1 курсу магістратури факультету іноземної та слов'янської філології]. Суми: СумДПУ імені А.С. Макаренка.
5. Андріянова, О.Я. (2011). *Військово-морська термінологія української мови: етапи формування та семантика* (Кандидатська дисертація), Запорізький національний університет, Запоріжжя, Україна.
6. Артикуца, Н.В. (2004). *Мова права і юридична термінологія* [навчальний посібник]. Київ: Стилос.
7. Байсан, Д.В. (2014). Компонентний аналіз як метод лексичного значення слова. *Наукові записки Національного університету «Острозька академія». Серія: Філологія*, 46, 34–36.
8. Балог, В.О. (2002). *Галузева лексика в словнику української мови в 11-ти томах (1970-1980 рр.) (семантичний та стилістичний аспекти)*: (Кандидатська дисертація), Інститут української мови НАН України, Київ, Україна.
9. Барнич, І. І. (2018). Поняття «фахова мова» і «термінологія» в німецькій і українській мовах. *Львівський філологічний часопис*, 3, 16–19.
10. Боярова, Л.Г. (2005). *Полісемія в українській музичній термінології*. *Вісник Харківського нац. ун-ту ім. В. Н. Каразіна. Серія: Філологія*, 707 (46), 83–86.
11. Бражук, Ю.Б. (2015). *Натуроморфна метафора в медичній термінології (на матеріалі латинськомовних анатомічних термінів)* (Кандидатська дисертація), Інститут філології Національного університету ім. Тараса Шевченка, Київ, Україна.

12. Вакуленко, М.О. (2013). *Українська термінологія: комплексний лінгвістичний аналіз* [монографія]. Івано-Франківськ: Фоліант.
13. Вакуленко, М.О. (2013а). Методологічні засади вивчення наукової термінології. *Термінологічний вісник*, 2 (2), 16–21.
14. Верхратський, І.Г. (1908). Нові знадоби номенклятури і термінології природописної, народної, збирані між людом. *Збірник математично-природописно-лікарської секції НТПП*, XII, 1–84.
15. Верхратський, І.Г. (1864). Початки до уложення номенклятури и термінології природописної, народної и замітка о волоськім-павуку. Львів: Въ печатні М. Ф. Поремби, I, 18.
16. Вискушенко, С.А. (2018). Лексикографічні принципи побудови двомовного термінологічного тематичного словника фахової мови тваринництва. *Вісник Житомирського державного університету імені Івана Франка. Філологічні науки*, 1, 53–57.
17. Вискушенко, С.А. (2015). Фахова мова як об'єкт лінгвістичного дослідження. *Наукові записки Національного університету «Острозька академія». Серія: Філологія*, 58, 142–144.
18. Вискушенко, С.А. (2015а). Диференціація понять фахова мова та загальноживана мова. *Науковий вісник Чернівецького університету. Германська філологія*, 740-741, 27–30.
19. Вискушенко, С.А. (2015б). Термін як базовий елемент фахової комунікації. *Вісник Житомирського державного університету імені Івана Франка*, 2, 128–131.
20. Віт, Ю.В. (2006). Англomовна офтальмологічна термінологія: лінгвокогнітивний аспект (Кандидатська дисертація), Одеський національний університет ім. І. І. Мечникова. Одеса, Україна.
21. Гайданка, Д.В. (2018). Оказіональне словотворення у сучасному англomовному кінодискурсі: лінгвокогнітивний і комунікативно-когнітивний

- аспекти (Кандидатська дисертація), Запорізький національний університет, Запоріжжя, Україна.
22. Гимер, Н.О. (2013). Терміни як основа фахової мови. *Вісник Дніпропетровського університету. Серія: Мовознавство*, 21, 19 (1), 89–93.
 23. Главацька, Ю.Л. (2014). Термінологічне поле vs терміносистема: принципи наповнення та структуризації термінологічного поля в мові. *Науковий вісник Херсонського державного університету. Серія: Лінгвістика*, 21, 15–17.
 24. Глущенко, В. (2010). Лінгвістичний метод і його структура. *Мовознавство*, 6, 32–44.
 25. Глущенко, В.А. (2014). Структура лінгвістичного методу: гомогенні й гетерогенні концепції. *Studia philologica*, 3, 5–10.
 26. Голубовська, І.О. (2012). Проблема методології лінгвістичних досліджень в міждисциплінарному висвітленні. *Studia Linguistica*, 6, 67–75.
 27. Гуцол, Л.П. (2011). *Основи гомеопатії* [навч. посіб. для студ. мед. ВНЗ IV рівня акредитації]. Вінниця: Нова книга.
 28. Грещук, В.В. (1995). *Український відприкметниковий словотвір*. Івано-Франківськ: Плай.
 29. Дзюба, М. (2010). Епонімічні найменування в українській термінології. *Українська мова*, 3, 55–63.
 30. Дмитрук, М.В. (2001). *Формування української ветеринарної лексики: (Автореферат кандидатської дисертації)*. Запорізький національний університет, Запоріжжя, Україна.
 31. Дружб'як, С.В. (2011). Полісемічні терміни німецької фахової мови економіки (на матеріалі сучасних періодичних видань). *Наукові записки [Кіровоградського державного педагогічного університету імені Володимира Винниченка]*. Серія: Філологічні науки (мовознавство), 95, 373–378.
 32. Дудок, Р.І. (2009). *Проблема значення та смислу терміна в гуманітарних науках* [монографія]. Львів : Видавн. центр ЛНУ ім. І.Франка.

33. Дулепа, І.Б. (2014). Особливості фахових мов у структурі загальнонаціональної мови. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Серія: Філологія*, 8 (1), 89–91.
34. Д'яков, А.С. (2000). *Основи термінотворення: семантичні та соціолінгвістичні аспекти*. Київ: Вид. дім «KM Academia».
35. Жовтобрюх, М.А., Кулик, Б.М. (1972). *Курс сучасної української літературної мови*. Київ: Вища школа.
36. Іващенко, В.Л. (2011). Когнітивне термінознавство: перспективи розвитку. *Термінологічний вісник*, 1, 47–54.
37. Іващенко, В.Л. (2009). Лінгвоконцептологія і термінознавство (аналітичний огляд). *Мовні і концептуальні картини світу*, 26 (1), 382–388.
38. Іващенко, В.Л. (2003). Термінологічний дискурс як фрагмент репрезентації спеціального знання. *Наукові праці Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка. Філологічні науки*, 7, 10–14.
39. Іленков, А.Р. (2009). Термінологія та її роль у представленні знань. *Вісник Національного університету «Львівська політехніка». Серія: Проблеми української термінології*, 648, 24–29.
40. Ісаєва, О.С., Назаренко-Крейн, Т.П. (2019). Лінгвостилістичні особливості медичної термінології української та англійської мов. *Науковий Вісник Ужгородського університету. Серія: Філологія*, 1 (41), 66–71. DOI: 10.24144/2663-6840/2019.1(41)
41. Карабан, В.І. (2004). *Переклад англійської наукової і технічної літератури*. Вінниця: Нова книга.
42. Карпенко, Ю.О. (1973). Творення загальних назв від власних. *Українська мова і література в школі*, 10, 23–30.
43. Кислий, В.М. (2009). *Методологія та організація наукових досліджень*. Суми: Вид-во СумДУ.
44. Кияк, Т.Р. (2013). Термінологічна норма (суть, реалії, прагматика). *Українська термінологія і сучасність*, IX, 42–47.

45. Кияк, Т.Р. (2010). Компресія інформації у науково-технічному перекладі як об'єкт лінгвістики фахових мов. *Мовні і концептуальні картинки світу*, 30, 142–146.
46. Кияк, Т.Р. (2009). Фахові мови як новий напрям лінгвістичного дослідження. *Іноземна філологія*, 121, 138–142.
47. Кияк, Т.Р. (2008). Вузькогалузеві терміни як основа формування та квазіреферування фахових текстів. *Вісник Національного університету «Львівська політехніка»*. Серія: Проблеми української термінології, 620, 3–5.
48. Кияк, Т.Р. (2008а). Семантичні аспекти нормалізації термінологічних одиниць. *Вісник Житомирського державного університету імені Івана Франка*, 38, 77–80.
49. Кияк, Т.Р. (2007). *Фахові мови та проблеми термінознавства*. Нова філологія, 27, 203–208.
50. Кияк, Т.Р. (2007а). Функції та переклад термінів у фахових текстах. *Вісник Житомирського державного університету імені Івана Франка*, 32, 104–108.
51. Кияк, Т. Р. (2006). Запозичення та інтернаціоналізми у фахових мовах. *Вісник Житомирського державного університету імені Івана Франка*, 27, 32–34.
52. Кияк, Т.Р., Науменко, А.М., Огуй, О.Д. (2006а). *Теорія і практика перекладу (німецька мова)*. Вінниця : Нова книга.
53. Кияк, Т.Р. (1993). Прагматичні аспекти стандартизації української термінології. *Мовознавство*, 1, 35–38.
54. Клочко, М.І. (2008). Джерела походження та способи творення юридичних термінів в Україні. На початку творчого шляху. *Вісник академії правових наук України*, 4, 223–231.
55. Ковтун, Н.М. (2007). Тематична організація термінології маркетингу німецької та української мов. *Наукові записки*. Серія: Філологічні науки (мовознавство), 95 (2), 378–383.
56. Кочан, І.М. (2017). Українське термінознавство сьогодні. *Studia philologica*, 9, 93–101.

57. Кочан, І.М. (2013). *Українська наукова лексика: міжнародні компоненти в термінології* [навчальний посібник]. Київ: Знання.
58. Кочан, І.М. (2013а). Словотвірні норми і термінологія. *Термінологічний вісник*, 2 (1), 202–209.
59. Кочан, І.М. (2009). Іншомовні слова: кальки чи національні відповідники? *Українська наукова термінологія. Збірник матеріалів науково-практичної конференції «Українська наукова термінологія. Проблеми перекладу»*, 2. Київ: Наукова думка, 9–26.
60. Кочан, І.М. (2008). Варіанти і синоніми термінів з міжнародними компонентами. *Вісник Національного університету «Львівська політехніка». Серія: «Проблеми української термінології»*, 620, 14–19.
61. Кочан, І.М. (2004). *Динаміка і кодифікація термінів з міжнародними компонентами у сучасній українській мові* [монографія]. Львів: Видавничий центр ЛНУ імені Івана Франка.
62. Кочан, І.М. (2006). Динаміка термінів з міжнародними кореневими компонентами. *Вісник Національного університету «Львівська політехніка». Серія: Проблеми української термінології*, 559, 18–22.
63. Кочан, І.М. (2000). Міжнародні терміноелементи в системі науково-технічних термінів. *Вісник Національного університету «Львівська політехніка». Серія: Проблеми української термінології*, 402, 54–59.
64. Кочан, І.М. (1992). Синонімія у термінології. *Мовознавство*, 3, 32–34.
65. Кочерган, М.П. (2010). *Загальне мовознавство* [підручник]. Київ: ВЦ «Академія».
66. Краснопольська, Н.Л. (2010). Полісемія в українській термінології менеджменту. *Наукові записки Національного університету «Острозька академія». Серія: Філологія*, 14, 362–370.
67. Красножан, Ж.В., Тарасенко, Т. (2002). Лексичні номени конфесійного стилю в контексті української історичної прози ХХ століття. *Вісник Луганського*

- національного університету імені Тараса Шевченка. *Філологічні науки*, 4 (48), 78–82.
68. Крижанівська, А.В., Симоненко, Л.О. (1987). *Актуальні проблеми утвердження наукової термінології*. Київ: Наукова думка.
 69. Крижанівська, А.В., Симоненко, Л.О., Панько, Т.І. (1984). *Склад і структура термінологічної лексики української мови*. Київ: Наукова думка.
 70. Крижанівська, А.В. (1984). Як відрізнити термін від нетерміна. *Культура слова*, 27, 63–69.
 71. Кукаріна, А.Д. (2017). *Способи перекладу абревіатур в англomовному та україномовному медичному дискурсі* (Кандидатська дисертація), Київський національний лінгвістичний університет, Київ, Україна.
 72. Куньч, З.Й. (2006). *Українська риторична термінологія: історія і сучасність* [монографія]. Львів: Вид-во Нац. ун-ту «Львівська політехніка».
 73. Курбаль-Грановська, О.О. (2021). Термінологічні композити на позначення хвороб українською, англійською та німецькою мовами: зіставний аспект. *Науковий вісник міжнародного гуманітарного університету. Серія: Філологія*, 1 (49), 102–105. DOI: <https://doi.org/10.32841/2409-1154.2021.49-1.25>
 74. Курбаль-Грановська, О.О. (2021a). Метафорична термінологія на позначення гомеопатичної сировини: зіставний і перекладацький аспект (на матеріалі української і англійської мов). *Міжнародний філологічний часопис*, 12 (3), 57–61. DOI: <http://dx.doi.org/10.31548/philolog2021.03.057>.
 75. Курбаль-Грановська, О.О. (2020). Основні підходи до дослідження фахової мови гомеопатії. «Розвиток освіти, науки та бізнесу: результати 2020». Матеріали Міжнародної науково-практичної інтернет-конференції, Міжнародний електронний науково-практичний журнал «WayScience», 3-4 грудня 2020 року (сс. 576–577). Дніпро, Україна.
 76. Курбаль-Грановська О.О. (2019). Принцип укладання фахових словників з гомеопатичної термінології. *Міжнародна науково-практична конференція*

- «Ad orbem per linguas. До світу через мови»*, Київ: Видав. Центр КНЛУ, 158–160.
77. Лисенюк, В.П., Симоненко, Г.Г. (2003). *Основи сучасної гомеопатії* [навчальний посібник]. Київ: Хомак.
78. Лисиченко, Л.А. (1997). *Лексико-семантична система української мови*. Харків: ХДПУ ім. Г. Сковороди.
79. Литовченко, І.О. (2016). *Динамічні процеси у військовій лексиці української мови (назви зброї, амуніції, споруд)* [монографія]. Кривий Ріг: Вид. Р. А. Козлов.
80. Литвиненко, Н.П. (2009). *Український медичний дискурс* [монографія]. Харків: Харківське історико-філологічне товариство.
81. Луковенко, Т.О. (2018). Творення та функціонування простих аналітичних термінів в українській термінології гомеопатії. *Теоретичні й прикладні проблеми сучасної філології*, 7, 79–83.
82. Луковенко, Т.О. (2017). Особливості формування термінології гомеопатії. *Теоретичні й прикладні проблеми сучасної філології*, 4, 42–48.
83. Луковенко, Т.О. (2016). Тематична класифікація української гомеопатичної термінології. *Теоретичні й прикладні проблеми сучасної філології*, 3, 82–88.
84. Луковенко, Т.О. (2016а). Суфіксальний спосіб творення термінів гомеопатії. *Вісник Національного університету «Львівська політехніка»*. *Проблеми української термінології*, 842, 82–85.
85. Луковенко, Т.О. (2016б). Складені терміни як засіб термінологічної номінації у галузі гомеопатії. *Наукові записки Національного університету «Острозька академія»*. *Серія: Філологія*, 60, 182–184.
86. Луковенко, Т.О. (2016в). Тематична класифікація української гомеопатичної термінології (тематичний розряд власне-гомеопатичних термінів). *Теоретичні й прикладні проблеми сучасної філології*, 3, 82–88.

87. Луковенко, Т.О. (2015). До проблеми класифікації спеціальних лексичних одиниць (професіоналізмів). *Наукові записки Національного університету «Острозька академія». Серія: Філологія*, 51, 262–264.
88. Луковенко, Т.О. (2015а). До питання функціонування питомих терміноодиниць у межах гомеопатичної термінології. *Теоретичні й прикладні проблеми сучасної філології*, 1, 105–109.
89. Луковенко, Т.О. (2014). Префіксальний спосіб творення термінів української гомеопатичної галузі. *Наукові записки Національного університету «Острозька академія». Серія: Філологія*, 43, 171–172.
90. Луковенко, Т.О. (2013). Явище синонімії в українській гомеопатичній термінології. *Вісник Національного університету «Львівська політехніка». Серія: Проблеми української термінології*, 765, 55–59.
91. Луковенко, Т.О. (2013а). Складання як один із способів термінотворення у галузі гомеопатії. *Термінологічний вісник*, 2, 28–31.
92. Луковенко, Т.О. (2012). Явище паронімії в українській гомеопатичній термінології. *Вісник Національного університету «Львівська політехніка». Серія: Проблеми української термінології*, 733, 123–126.
93. Луковенко, Т.О. (2009). Структурно-граматична характеристика термінів української гомеопатичної галузі. *Наукові праці Чорноморського державного університету імені Петра Могили. Серія: Філологія. Мовознавство*, 98 (85), 125–128.
94. Луковенко, Т.О. (2008). Функціонування українських номенклатурних лексем у гомеопатичній галузі. *Вісник Національного університету «Львівська політехніка». Серія: Проблеми української термінології*, 620, 244–247.
95. Мамич, М.В. (2005). Явища синонімії та полісемії в сучасній юриспруденції. *Записки з українського мовознавства*, 15, 83–88.
96. Михайлишин, Б.П. (1994). З історії термінів-епонімів. *Мовознавство*, 4–5, 45–50.

97. Михайлова, Т.В. (2007). Номени у науково-технічній сфері. *Українська термінологія і сучасність*, 7, 82–86.
98. Місник, Н.В. (2001). Аналітичні терміни у складі термінології клінічної медицини. *Українська термінологія і сучасність*, 4, 12–17.
99. Мощич, О.П. (2003). Гомеопатичні лікарські засоби, їх офіційний статус у світі та в Україні, стан виробництва та реєстрації. *Укр. гомеопатичний щорічник*, 9, 163–173.
100. Мощич, О.П. (2014). Гомеопатичні лікарські засоби в лікуванні лор патології, профілактиці і терапії ГРВІ. *Збірник наукових праць співробітників НМАПО імені П.Л. Шупика* 23 (3), 582–598.
101. Мощич, О.П. (2004). Гомеопатія – «медицина адаптації». *Український гомеопатичний щорічник*, 7. Одеса: Астропринт, 216–218.
102. Небелюк, Л.Р. (2019). Метафтонімія як основа евфемізмів тіньової економіки в американському політичному дискурсі. *Іноземна філологія*, 132, 78–89. DOI: <http://dx.doi.org/10.30970/fpl.2019.132.2924>.
103. Нікітіна, Ф.О. (1978). *Семантичні та словотворчі проблеми сучасної термінології*. К.: Вища школа.
104. Нікуліна, Н.В. (2010). Дискусії щодо терміна «номен» в українському та зарубіжному мовознавстві. *Вісник Національного університету «Львівська політехніка»*. Серія: Проблеми української термінології, 676, 56–61.
105. Олійник, С.В. Ярних, Т.Г., Гайдукова, О.О. (2020). Історія розвитку гомеопатії як наукової та навчальної дисципліни. *Застосування методів лікування і аніпрепаратів у медичній, фармацевтичній та косметичній практиці* : матеріали міжнар. наук.-практ. конф., присвяч. пам'яті академіка УАН О.І. Тихонова. Харків: Вид-во НФаУ, 27–36.
106. Павлова, О.І. (2008). Терміни, професіоналізми і номенклатурні знаки (до проблеми класифікації спеціальної лексики). *Вісник Національного університету «Львівська політехніка»*. Серія: Проблеми української термінології, 620, 49–54.

107. Павлюк, І.Б. (2012). Провідні характеристики фахових мов. *Проблеми семантики слова, речення, тексту*, 28, 322–329.
108. Панько Т.І., Кочан І.М., Мацюк Г.П. (1994). *Українське термінознавство* [підручник]. Львів: Світ.
109. Перхач, Р.Ю. (2017). *Термінологія в інструкціях до медичних препаратів: лінгвокогнітивний та лінгвокультурний аспекти (на матеріалі української, польської, німецької мов)* (Кандидатська дисертація), Південноукраїнський національний педагогічний університет ім. К. Д. Ушинського, Одеса, Україна.
110. Письмиченко, А.М. (1983). Номен і номенклатура (на матеріалі терміносистеми будівельної індустрії). *Культура слова*, 25, 14–16.
111. Півньова, Л.В. (2011). Ядерні терміни термінополя туризму в українській мові: проблеми дефініції. *Наукові записки. Серія: Філологічні науки (мовознавство)*, 100, 149–152.
112. Півньова, Л.В. (2014). Мова спеціального призначення як об'єкт лінгвістичних студій. *Українська мова*, 4 (52), 117–126.
113. Пінчук, О.П. (1978). Методологічні основи стандартизації термінолексики. *Науково-технічний прогрес і мова*. Київ: Наук. думка, 24–37.
114. Процик, М.Р. (2006). Антонімічні відношення в українській видавничій термінології. *Вісник Національного університету «Львівська політехніка»*. Серія: *Проблеми української термінології*, 559, 293–295.
115. Ріба, О.М. (2010). *Німецька фахова мова нафтової промисловості : структурно-семантичні та функціональні особливості* (Кандидатська дисертація), Львівський національний університет ім. І. Франка. Львів, Україна.
116. Рожков, Ю.Г. (2020). Метафоризація в англomовному термінологічному полі «хвороби тварин» у лінгвокогнітивному аспекті. *Вісник Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна. Серія: Філологія*, 84, 55–61. DOI: 10.26565/2227-1864-2020-84-08.

117. Рожков, Ю.Г. (2020а). Метонімічні транспозиції у термінологічному полі «хвороби тварин». *Науковий журнал «Міжнародний філологічний часопис», 11 (1), 74–79.* DOI: <http://dx.doi.org/10.31548/philolog2020.01.085>.
118. Рожков, Ю.Г. (2020б). Епоніми в англомовному термінологічному полі «хвороби тварин». *Науковий журнал «Міжнародний філологічний часопис», 11 (3), 90–96.* DOI: <http://dx.doi.org/10.31548/philolog2020.03.014>.
119. Рожков, Ю.Г. (2020в). Лінгвістичні та екстралінгвістичні чинники формування англомовної терміносистеми «хвороби тварин». *Науковий журнал «Міжнародний філологічний часопис», 11 (4), 90–96.* DOI: <http://dx.doi.org/10.31548/philolog2020.04.099>.
120. Рожков, Ю.Г. (2018). Репрезентація ветеринарної термінології в англійській мові. *Стратегії інтеріоризації змісту професійної підготовки майбутніх філологів: теорія і практика* [монографія]. О. В. Малихін (Ред). Київ: «КОМПРИНТ», 372–399.
121. Рожков, Ю.Г. (2017). Лінгвоконітивний підхід до вивчення термінології ветеринарної медицини. *Наукові записки Національного університету Острозька академія. Серія: Філологія, 66, 75–76.* DOI: 10.25264/2519-2558-2017-66-75-76.
122. Руденко, С.М. (2004). Теоретичне обґрунтування необхідності введення в науковий обіг терміна «номенклатурно-термінологічне сполучення». *Лінгвістичні дослідження, 13, 37–41.*
123. Савіна, Ю.О. (2014). *Когнітивна природа комічного та вербальні засоби його створення у художньому тексті (на матеріалі «малої» прози Дж. К. Джерома й О. Генрі)* (Кандидатська дисертація), Херсонський державний університет, Херсон, Україна.
124. Селіванова, О.О. (2009). Когнітивний аспект термінотворення (на матеріалі української номенклатури етномофауни). *Українська термінологія і сучасність, 8, 55–59.*

125. Симоненко, Л.О. (2006). *Біологічна термінологія: формування та функціонування* [навчальний посібник]. Умань: РВЦ «Софія».
126. Симоненко, Л.О. (2004). Термін. *Українська мова: енциклопедія*. В. Русанівський, О. Тараненко, М. Зяблюка (Ред). Київ: Видавництво «Енциклопедія» ім. М. П. Бажана, 629–630.
127. Симоненко, Л.О. (2011). Термінологічні студії в Україні. *Opera Slavica. Slavistické irozhledy jazykovědnýšešit*. Brno: Ústav slavistiky Filozofické fakulty Masarykovy univerzity, 41–49.
128. Симоненко, Л.О. (2001). Українська наукова термінологія: стан та перспективи розвитку. *Українська термінологія і сучасність*, 4, 3–8.
129. Симоненко, Л.О. (1982). Антоніми в біологічній термінології. *Культура слова*, 23, 29–31.
130. Симоненко, Л.О. (1991). *Формування української біологічної термінології* [монографія]. Київ: Наукова думка.
131. Симоненко, Л.О. (2007). Лінгвістичні проблеми унормування наукової термінології. *Українська термінологія і сучасність*, 7, 21–25.
132. Симоненко, Л.О. (1982). Антоніми в біологічній термінології. *Культура слова*, 23, 29–31.
133. Скороходько, Е.Ф. (2006). *Термін у науковому тексті (до створення терміноцентричної теорії наукового дискурсу)* [монографія]. Київ: Логос.
134. Соколовська, Т.Г. (1998). Синонімія та антонімія як базові парадигматичні класи в українській терміносистемі з генетики. *Українська термінологія і сучасність*, 171–174.
135. Соломахін, А. Ф. (2012). Полісемія в українській астрономічній термінології. *Наукові праці Чорноморського державного університету ім. Петра Могили. Серія: Філологія. Мовознавство*, 195 (183), 91–96.
136. Стасевський, С.Б. (2004). Термін і номенклатурний знак. *Лінгвістичні дослідження*, 14, 20–22.

137. Тихоша, В.І. (2003). Структурно-семантичні особливості медичних термінів української мови. *Філологічні науки*, 20, 100–104
138. Туровська, Л.В. (2005). Терміни та номени в науково-технічній сфері. *Українська термінологія і сучасність*, 6, 225–229.
139. Черненко, В.О. (2015). Особливості вживання професійного сленгу та жаргону в англомовному медичному дискурсі. *Наукові записки Національного університету «Острозька академія». Серія: Філологія*, 51, 347–350.
140. Чорна, О.В. (2010). Синонімічні відношення в українській податковій терміносистемі. *Terminology*, 675, 187–194.
141. Чуєшкова, О.В. (2002). *Аналітичні номінації в економічній терміносистемі (структурно-типологічний аспект)* (Кандидатська дисертація), Харківський національний університет ім. В.Н. Каразіна, Харків, Україна.
142. Школьна, Н.О. (2017). Термінологічна насиченість німецьких фахових текстів промислової автоматизації. *Південний архів. Філологічні науки*, 68, 133–136.
143. Школьна, Н.О. (2015). Німецька фахова мова промислової автоматизації в структурі загальнонаціональної мови. *Одеський лінгвістичний вісник*, 6 (1), 149–152.
144. Школьна, Н.О. (2015а). Омонімія термінів на прикладі німецької фахової мови промислової автоматизації. *Науковий вісник Чернівецького університету. Германська філологія*, 740-741, 238–242.
145. Школьна, Н.О. (2014). Полісемія термінів у німецькій фаховій мові промислової автоматизації. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Серія: Філологія*, 13, 153–156.
146. Школьна, Н.О. (2014). Утворення термінів у німецькій фаховій мові промислової автоматизації. *Наукові записки Національного університету «Острозька академія». Серія : Філологія*, 49, 143–145.
147. Школьна, Н.О. (2013). Синонімія і антонімія сучасної німецької фахової мови промислової автоматизації. *Наукові записки Національного університету «Острозька академія». Серія: Філологія*, 39, 119–121.

148. Яценко, Н.О. (2009). *Формування назв військового одягу в українській мові* [монографія]. К.: ВД Дмитра Бурого.
149. Aldestein, A., Cabré, M.T. (2002). The Specificity of Units with Specialized Meaning: Polysemy as an Explanatory Factor. *Delta*, 18, 1–25. DOI:10.1590/S0102-44502002000300003.
150. Allen, H.C. (1990). *Keynotes and Characteristics With Comparisons: With Comparisons Some of the Leading Remedies of the Materia Medica With Bowel Nosodes*. Noida: B Jain Pub Pvt Ltd.
151. Arntz, R., Picht, H. & Mayer, F. (2009). *Einführung in die Terminologearbeit (Studien zu Sprache und Technik)*. Hildesheim: Georg Olms Verlag.
152. Bausch, K.-H., Schewe, W.H.U., Spiegel H.-R. (1976). Fach-und Gemeinsprache als kommunikations-soziologisches Problem. *Fachsprachen. Terminologie. Struktur. Normung*, 124–135.
153. Bloomfield, L. (1933). *Language*. New York: Henry Holt.
154. Bodenreider, O., Burgun, A. & Rindflesch, T. C. (2001). Lexically suggested hyponymic relations among medical terms and their representation in the UMLS. *Proceedings of TIA «Terminology and Artificial Intelligence»*, 11–21.
155. Bodenreider O., Nelson, W.T., Hole W.T. & Chang H. F. (1998). Beyond synonymy: exploiting the UMLS semantics in mapping vocabularies. *AMIA Annual Symposium Proceedings Archive*, 815-819.
156. Book of Abstracts of the 20th European Symposium on Languages for Special Purposes (2015). In V. Lušický and G. Budin (Eds), *Multilingualism in Specialized Communication: Challenges and Opportunities in the Digital Age*. Vienna. Retrieved from: LSP2015_Book_of_Abstracts.pdf.
157. Bowker, L., Hawkins, Sh. (2006). Variation in the organization of medical terms: Exploring some motivations for term choice, *Terminology*, 12 (1), 79–110. DOI:10.1075/term.12.1.05bow.

158. Buhlmann, R., Fearn, A. (2000). *Handbuch des Fachsprachenunterrichts: Unter besonderer Berücksichtigung naturwissenschaftlich-technischer Fachsprachen*. Tübingen: Gunter Narr Verlag.
159. Bungarten, Th. (1993). Hinsichten zu einer Theorie von Fachsprachen. Zur Einführung. *Fachsprachentheorie, 1*, 13–35.
160. Chabner, D.E. (1996). *The Language of Medicine*. New York: W. B. Saunders Company.
161. Coulson, S., Oakley T. (2000). Blending basics. *Cognitive Linguistics, 11* (3–4), 175–196. DOI:10.1515/cogl.2001.014.
162. Dahlberg, I. (1974). Wissensgebiete und ihre Benennungen. *Muttersprache, 6*, 420–426.
163. Dimitriadis, G. (2008). *The Theory of Chronic Disease According to Hahnemann*. Sydney, N.S.W.: Hahnemann Institute.
164. Disler, E. (2008). *Language and Gender in the Military*. New York: Cambria Press.
165. Donalies, E. (2007). *Basiswissen Deutsche Wortbildung*. Tübingen: A. Francke.
166. Drouin, P., Grabar, N., Hamon, T. & Kageura, K. (2015). Introduction to the Special Issue: Terminology across languages and domains. *Terminology. International Journal of Theoretical and Applied Issues in Specialized Communication, 21* (2), 139–150. DOI:10.1075/term.21.2.01dro.
167. Džuganová, B. (2013). English medical terminology – different ways of forming medical terms. In Proceedings from the International Conference «The language of Medicine – from Its Genesis to the Culture and Ethics of Communication». *JAHR, 4* (1), 55–69.
168. Džuganova, B. (2002). A brief outline of the development of medical English. *Bratislavské lekárske listy, 103* (6), 223–227.
169. Eizayaga, F. (1994). *Treatise on Homeopathic Medicine*. Buenos Aires: Ediciones Marecel.
170. Fauconnier, G., Turner M. (2002). *The Way We Think: Conceptual blending and the mind's hidden complexities*. New York NY: Basic Books.

171. Fauconnier, G., Turner, M. (2000). Compression and global insight. *Cognitive linguistics*, 11 (3/4), 283–304.
172. Fauconnier, G., Turner, M. (1998). Conceptual Integration Networks. *Cognitive Science*, 22 (2), 133–187.
173. Fauconnier, G., Turner, M. (1996). *Blending as a central process of grammar. Conceptual structure, discourse, and language*. In A. Goldberg (Ed.). Stanford: CSLI. Stanford: Center for the Study of Language and Information, 113–129.
174. Fleischer, W., Barz, I. (1992). *Wortbildung der deutschen Gegenwartssprache*. Tübingen: Max Niemeyer Verlag.
175. Fluck, H.-R. (1996). *Fachsprachen: Einführung und Bibliographie*. Tübingen: Basel: A. Francke Verlag.
176. Gangwal, A. (2011). Naming of Drug Molecules and pharmaceutical brands. *Journal of Current Pharma Research*, 7, 1–5.
177. Garfield, E. (1983). What's in a Name? The Eponymic Route to Immortality. *Essays of an Information Scientist*, 6, 384–395.
178. Genneper, T., Wegener, A. (2010). *Lehrbuch der Homöopathie. Grundlagen und Praxis der klassischen Homöopathie*. Stuttgart: Haug Verlag.
179. Georgieva, V. (2015). Military Language and Sexual Language. *Scientific collection of papers of the University of Russe*, 54 (11), 67–71.
180. Georgieva, V. (2007). Systematization of military terminology: Mission (im) possible? Conference Proceedings «Foreign Language Competence as an Integral Component of a University Graduate Profile». Brno: University of Defense. Retrieved from: <https://www.researchgate.net/publication/274711085>.
181. Giangrande, Paul L. F. (2003). Six Characters in Search of An Author: The History of the Nomenclature of Coagulation Factors. *British Journal of Haematology*, 121 (5), 703–712. DOI: 10.1046/j.1365-2141.2003.04333.x.
182. Gläser, R. (1976). Der Eigennamenskostitutes Faktordes Fachwortschatzes. *Linguistische Studien*, 30, 48–59.

183. L'Homme M.-C. (2021). Revisiting Polysemy in Terminology. *EURALEX Proceedings*. In Z. Gavriilidou, M. Mitsiaki & A. Fliatouras (Eds.), 1, 415–424.
184. Goossens, L. (1990). Metaphonymy: The Interaction of Metaphor and Metonymy in Expressions for Linguistic Action. *Cognitive Linguistics*, 3, 349–377. DOI:10.1515/9783110219197.3.349.
185. Grady, E., Oakley, T., Coulson, S. (1999). Blending and Metaphor. In W. Raymond, Jr. Gibbs & G. J. Steen (Eds), *Metaphor in Cognitive Linguistics: Selected papers from the 5th International Cognitive Linguistics Conference* (pp. 101–124). Philadelphia: John Benjamins.
186. Gundersen, L. (1998). The complex process of naming drugs. *Annals of Internal Medicine*, 129, 677–678. DOI: 10.7326/0003-4819-129-8-199810150-00042.
187. Halliday, M. A. K. (1969). Existing Research and Future Work. *Language for Special Purposes*, 73–81.
188. Hahnemann, S. (2009). *Organon of the Medical Art*. Noida: B. Jain Large Print.
189. Hahnemann, S. (2004). *Materia Medica Pura*. Noida: B. Jain Large Print.
190. Hahnemann, S. (1999). *The Chronic Diseases: Their Peculiar Nature and Their Homoeopathic Cure*. Noida: B. Jain Large Print.
191. Heller, K. (1981). Der Wortschatz unter dem Aspekt des Fachwortes. Versuch einer Systematik. *Fachsprachen*, 165–172.
192. Hoffmann, L. (1987). *Kommunikationsmittel Fachsprache: Eine Einführung*. Berlin: De Gruyter.
193. Hoffmann, L., Piotrowski, R. (1979). *Beiträge zur Sprachstatistik*. Leipzig: De Gruyter VEB Verlag Enzyklopädie Leipzig.
194. Hutchinson, T., A. Waters. (1987). *English for Specific Purposes: A learning-centred approach*. Cambridge: CUP.
195. Karenberg, A. (2005). *Klassische Mythologie in der Sprache der modernen Medizin*. Stuttgart: Amor, Äskulap & Co.
196. Kayne, C.B. (1997). *Homoeopathic Pharmacy: An Introduction and Handbook*. London: Churchill Livingstone.

197. Khilnani, G., Khilnani, A. K. & Thaddanee, R. (2014). Semantics of drug nomenclature. *National Journal of Physiology, Pharmacy and Pharmacology*, 4 (1), 95–98. DOI:10.5455/njppp.2014.4.140920131.
198. Köhler, G. (2008). *Lehrbuch der Homöopathie*. Band 1: Grundlagen und Anwendung. Stuttgart: Hippokrates Verlag.
199. Kravchenko, N., Yemets, N. & Kurbal-Hranovska, O. (2022). Metaphorical Folk Names of English and Ukrainian Homeopathic plants: Comparative Analysis in Cognitive and Linguocultural Framework. *Theory and Practice in Language Studies*, 12 (2), 367–374. DOI: <https://doi.org/10.17507/tpls.1202.20>.
200. Kravchenko, N., Prokopchuk & M., Yudenko, O. (2021). AFRO-American rap lyrics vs fairy tales: Possible worlds and their mediators. *Cogito. Multidisciplinary research journal*, 13 (1), 146–168.
201. Kravchenko, N., Davydova, T. & Goltsova, M. (2020). Comparative Study of Fairy Tale and Rap Narratives: Spaces Specificity. *Journal of History, Culture and Art Research*, 9 (3), 155–167. DOI:10.7596/taksad.v9i3.2747.
202. Kwo, E., Kamat, P, Steinman, M.A. (2009). Physician Use of Brand Versus Generic Drug Names in 1993–1994 and 2003–2004. *Annals of Pharmacotherapy*, 43, 459–468. DOI:10.1345/aph.1L502.
203. Lambert, B.L., Chang, K.Y. & Lin S.J. (2001). Descriptive analysis of the drug name lexicon. *Drug Information Journal*, 35, 163–172. DOI:10.1177/009286150103500119.
204. Landeros, J.A.A., Corona, J.L.J. (2011). Capítulo: Infección en cirugía. En J. T. Jurado, A. A. García & W. A. Reyes (Eds), *Introducción a la cirugía* (pp. 119–134). México: McGraw-Hill.
205. Leech, G. N. (1974). *Semantics*. Harmondsworth: Penguin Books.
206. Lippert, H. (1978). *Fachsprache Medizin. Interdisziplinäres Deutsches Wörterbuch in Diskussion*, 86–101. Retrieved from: <https://docplayer.org/16444076-Fachsprache-medizin-herbert-lippert.html>

207. Little, D. (2021). *Miasms in Classical Homeopathy. WholeHealthNow. The Development of the Miasmatic Theory*. Retrieved from: wholehealthnow.com.
208. Lohde, M. (2006). *Wortbildung des modernen Deutschen: ein Lehr- und Übungsbuch*. Tübingen: Gunter Narr Verlag.
209. Mendoza de R., Díez V. F. (2003). *Patterns of Conceptual Interaction. Metaphor and Metonymy in Comparison and Contrast*. In R. Dirven and Ralf Pörings (Eds). Berlin and New York: Mouton de Gruyter, 489–532.
210. Mentrup, W. (1976). Gemeinsprache und Fachsprachen. Überlegungen zur Methodik ihrer lexikographischen Erfassung. *Wirkendes Wort Jg.*, 26 (6), 431 – 443.
211. Möhn, D., Pelka, R. (1984). *Fachsprachen: eine Einführung*. Tübingen: Max Niemeyer.
212. Rindflesch, T. C., Rajan, J. V., & Hunter, L. (2000). Extracting molecular binding relationships from biomedical text. *Proceedings of the sixth conference on Applied natural language processing*. Seattle, Washington. 29 April– 4 May 2000. San Francisco: Morgan Kaufmann Publishers, 188–195.
213. Roelcke, T. (2005). *Fachsprachen*. Berlin: Erich Schmidt Verlag GmbH.
214. Rozhkov, Yu. (2022). Linguistic representation of the feature category in the English clinical veterinary terminology. *Cogito*, 14 (1), 188–203.
215. Rozhkov, Yu., Syrotin, A. (2021). Verbalization of the concepts of disease and animal disease in English. *Cogito*, 13 (4), 224–233.
216. Rozhkov, Y.G. (2020). Structural and word-building analysis of English «animal diseases» terminological field. *Euromentor*, 11 (1), 126–138.
217. Rozhkov, Y.G. (2020a). Representation of key categories in the English terminological field «animal diseases». *Euromentor*, 11 (2), 146–160.
218. Rozhkov, Y.G. (2018). Derivational processes in the terminology of veterinary medicine. *Euromentor*, 9 (4), 129–134.
219. Sager, J.C. (1997). Term Formation. In S. E. Wright and G. Budin (Eds.), *Handbook of Terminology Management: Basic aspects of terminology management* (pp. 25–41). Amsterdam & Philadelphia: John Benjamins.

220. Shepard, O. (2000). *The Lore of the Unicorn*. London: Unwin and Allen.
221. Schipperges, H. (1976). *Die Sprache des Arztes*. Stuttgart: Stuttgart Verlag.
222. Schmidt, Wilhelm (1969). Charakter und gesellschaftliche Bedeutung der Fachsprachen. *Sprachpflege*, 18, 10–20.
223. Syrotina, O. (2022). Concept categories expressed in English terms of the biotechnology sphere. *Cogito*, 14 (1), 174–187.
224. Syrotina, O. (2021). Paradigmatic relations in the English terminology of biotechnology. *Cogito*, 13 (3), 172–188.
225. Vithoukias, G. (1980). *The Science of Homeopathy*. New York: Grove Weidenfeld.
226. Walther, H. (1976). Ein Versuch zu gliedern und zu definieren: Verwaltungssprache, Gesetzessprache, Amtssprache u. dgl. *Tagungsbericht: Sprache der Verwaltung. Kommission für Fragen der Sprachentwicklung*, 21 (22), 30–38.
227. Wang, X. (2013). Interpretation of Transferred Epithet by Means of Conceptual Integration Theory. *Journal of Language Teaching and Research*, 4 (5), 1072–1078. DOI:10.4304/jltr.4.5.1072-1078.
228. Wehking, E. (1984). *Produktnamen für Arzneimittel: Wortbildung, Wortbedeutung, Werbewirksamkeit*. Hamburg: Hamburger Buchagentur.
229. Whewell, W. (1859). History of the inductive sciences. Retrieved from <https://archive.org/details/in.ernet.dli.2015.180747/page/n7/mode/2up>
230. Wieser, J. (1979). Zur Einführung. *Fachsprache*, 1 (2), 3–7.
231. Winston, J. (1999). *The faces of homeopathy*. Tawa, New Zealand: Great Auk Publishing.
232. Wotjak, G. (1976). Zum Problem der Eigennamenausdrücke aus der Sicht der Semantiktheorie. *Linguistische Studien*, 30, 23–37.
233. Wüster, E. (1969). Die vier Dimensionen der Terminologiearbeit. *Mitteilungsblatt für Übersetzer und Dolmetscher*, 2 (15), 1–6.

**СПИСОК ДЖЕРЕЛ ДОВІДКОВОЇ ЛІТЕРАТУРИ ТА
ІЛЮСТРАТИВНОГО МАТЕРІАЛУ**

234. Ганич, І.Д., Олійник, І.С. (1985). *Словник лінгвістичних термінів*. Київ: Вища школа.
235. Горбач, О.В. (1968). *Перший рукописний українсько-латинський словник Арсенія Корецького-Сатановського та Єпіфанія Славинецького*. Рим: Український Католицький Університет ім. св. Климентія папи (Т. 3, 4).
236. *ЕСУМ, 8* – Етимологічний словник української мови: у 7 тт. (2006). В О. С. Мельничук (Гол. ред.) (т. 5: Р–Т). Київ: Наукова думка.
237. *ЕСУМ, 4* – Етимологічний словник української мови: у 7 тт. (1985). В О. С. Мельничук (Гол. ред.) (т. 2: Д–К). Київ: Наукова думка.
238. *ЕСУМ, 1* – Етимологічний словник української мови: у 7 тт. (1982). В О. С. Мельничук (Гол. ред.) (т. 1: А–Г). Київ: Наукова думка.
239. Селіванова, О.О. (2006). *Сучасна лінгвістика: термінологічна енциклопедія*. Полтава: Довкілля.
240. *СУМ, 10* – Словник української мови: в 11 тт. (1979). І. К. Білодід (Гол. ред.) (Т. 10: Т–Ф). А. А. Бурячок, Г. М. Гнатюк (Ред. тому): Київ: Наукова думка.
241. *СУМ, 9* – Словник української мови: в 11 тт. (1978). І. К. Білодід (Гол. ред.) (Т. 9: С). Ш. С. Назарова (Ред. тому): Київ: Наукова думка.
242. *СУМ, 8* – Словник української мови: в 11 тт. (1977). І. К. Білодід (Гол. ред.) (Т. 8: П–Р). В.О. Винник (Ред. тому): Київ: Наукова думка.
243. *СУМ, 5* – Словник української мови: в 11 тт. (1974). І. К. Білодід (Гол. ред.) (Т. 5: Н–О). В.О. Винник, Л.А. Юрчук (Ред. тому): Київ: Наукова думка.
244. *СУМ, 4* – Словник української мови: в 11 тт. (1973). І. К. Білодід (Гол. ред.) (Т. 4: І–М). А.А. Бурячок, П.П. Доценко (Ред. тому): Київ: Наукова думка.
245. *СУМ, 2* – Словник української мови: в 11 тт. (1971). І. К. Білодід (Гол. ред.) (Т. 2: Г–Ж). П.П. Доценко, Л.А. Юрчук (Ред. тому): Київ: Наукова думка.
246. *CED* – The Cambridge English Dictionary. Retrieved from <https://dictionary.cambridge.org/dictionary/english/>.
247. Derksen, Rick (2008). *Etymological Dictionary of the Slavic Inherited Lexicon (Leiden Indo-European Etymological Dictionary Series)*. Leiden, Boston: Brill.

248. Kluge, F., Götze, A. (1967). *Etymologisches Wörterbuch der deutschen Sprache*. Berlin, New York: De Gruyter.
249. Pfeifer, W. (1997). *Etymologisches Wörterbuch des Deutschen*. München: Verlagsgesellschaft mbH & Co. KG; 8, 1696.
250. *MWED – The Merriam-Webster English Dictionary*. Retrieved from <https://www.merriam-webster.com/dictionary/>
251. *Upwiki* – Retrieved from <https://uk.upwiki.one/wiki/Dynamization>
252. *Wörterbuch Wortbedeutung.info*. Retrieved from <https://www.wortbedeutung.info/intern:suche/>
253. Гудзь, А. Є. (2020) *Новий англо-український, українсько-англійський медичний словник* (понад 25000 термінів). В Л.І. Шевченко, В.І. Шматка, В.В. Лося (Ред.). Київ: Арії.
254. Гуцол, Л.П., Козименко, Т.М. (2009). Словник гомеопатичних термінів як важлива складова викладання курсу «Основи гомеопатії». *Фітотерапія*, 2 (4), 44–47.
255. *ЕЛР – Енциклопедія лікарських рослин. Великий довідник лікарських рослин*. Retrieved from <https://liktravy.ua>.
256. Луковенко, Т.О. (2011). *Словник гомеопатичних термінів*. В Л. М. Тищенко (Ред.). Слов'янськ: МОНМС України, Слов'ян. держ. пед. ун-т.
257. *УЛАМТС – Українсько-латинсько-англійський медичний тлумачний словник* (1995) (близько 33000 термінів). В М. Павловський та ін. (Ред.). (Т. 1, 2). Львів: Вид. спілка «Словник» Львівського державного медичного університету.
258. *ФЕ – Фармацевтична енциклопедія*. Retrieved from <https://www.pharmencyclopedia.com.ua/article/914>.
259. *DCF – DocCheck Flexikon*. Retrieved from <https://flexikon.doccheck.com/de/Hauptseite>
260. *DHRN – Dictionary of health-related terms*. Retrieved from https://hiaucb.files.wordpress.com/2014/03/dictionary-2011_english_pdf-version.pdf.

261. Diaz del Castillo, J. (2014). Repertorio. En A. V. Martilletti (Ed.). Fundamentos teóricos de la Homeopatía (pp. 238-278). Bogotá: Instituto Luis G. Paez.
262. *DMN – Diccionario de medicina natural: prevenir y curar de forma saludable* (2009). Barcelona: Océano.
263. Duden – Das Wörterbuch medizinischer Fachausdrücke. Bedeutung, Aussprache, Herkunft, Rechtsschreibung, Silbentrennung, Synonyme und Abkürzungen (1998). Dudenverlag: Mannheim.
264. *ESDHRT – English-Spanish dictionary of health-related terms*. Diccionario médico Inglés-Español. Retrieved from <https://www.cahealthwellness.com/content/dam/centene/cahealthwellness/pdfs/English-Spanish-Dictionary-of-Health-Related-Terms.pdf>
265. *FMI – Fortaleciendo la medicina integrativa*. Retrieved from <https://www.elaesi.edu.mx>.
266. Kent, J.T. (2007). *Repertorium der homeopathischen Arzneimittel*. Übersetzt von Andreas Maier. Kandern: Narayana Verlag.
267. Kent, J.T. (1990). *Repertory of the Homeopathic Materia Medica*. Noida: B Jain Pub Pvt Ltd.
268. *LN – Lexikon der Neurowissenschaft*. Retrieved from <https://www.spektrum.de/lexikon/neurowissenschaft/cortex/2443>.
269. Lockie, A. (2000). *Encyclopedia of Homeopathy: The Definitive Home Reference Guide to Homeopathic Self-Help Remedies & Treatments for Common Ailments*. London: DK ADULT.
270. *MD – Medical dictionary*. Режим доступа. Retrieved from <https://medical-dictionary.thefreedictionary.com>
271. *Meridianerland*. Magazin & Portal, Volkskrankheiten: Weitere häufige Krankheiten. Retrieved from meridianerland.com.
272. *MWMD – Merriam-Webster Medical Dictionary*. Medical Terms and Abbreviations: Retrieved from <https://www.merriam-webster.com/medical>. Дата доступа: 12.02.2020.

273. *National health portal*. Retrieved from <https://www.nhp.gov.in>.
274. *ND – Net Doctor*. NetDoktor: Ihr Gesundheitsportal im Internet. Retrieved from .
<https://www.netdoctor.co.uk/medicines/>
275. Neumann, G., N. (1997). *Worterbuch fur Homeopathen. Englisch-Deutsch, Deutsch-Englisch*. Heidelberg: Haug, 319.
276. *OLKH – Omas Lexikon der Kräuter und Heilpflanzen – Mit ausgewählten homöopathischen Substanzen* (2005). Augsburg: Weltbild.
277. *PL – The plant list. The working list of all plant species*. Retrieved from
<http://www.theplantlist.org/tpl1.1/record/gcc-134033>
278. Reuter, P. (2001). *Springer Großwörterbuch Medizin - Medical Dictionary Deutsch-Englisch/English-German*. Berlin: Springer Berlin, Heidelberg.
279. Segen, J. C. (1992). *The Dictionary of Modern Medicine*. New Jersey: Carnforth.
280. Yasgur, J. (1994). *A dictionary of homeopathic medical terminology*. Greenville, Pennsylvania: Van Hoy Publishers.

ДОДАТКИ

ДОДАТОК А. ТМ «Засади гомеопатичного методу лікування»

Таблиця 1.

Українська	English	Español	Deutsch
1. Конституція	Constitution	constitución	Konstitution, f
2. Конституційний лікарський тип	Constitutional type	un tipo constitucional	Konstitutionstyp, m
3. Лікування комбіноване	Combination treatment	tratamiento combinado	Kombinationsbehandlung, f
4. Дренажний засіб	Dehydrating agent	un remedio de drenaje	Entwässerungsmittel, n
5. Конституціональні ліки	Constitutional treatment	medicamentos constitucionales	Die konstitutionelle Behandlung
6. Міазм	Miasma	miasma	Gifthauch, m
7. Поліхрест	Polychrest	un policresto	Polychreste, f
8. Псора	Psora	una psora	Psora, f
9. Сікоз	Sycosis	sicosis	Sycosis, f
10. Туберкулізм	Tuberculinum	Tuberculinismo	Tuberculinum, n
11. Анамнез	Anamnesis	anamnesis	Anamnesis, f

12. Антйдог	Antidote	un antídoto	Antidot, n
13. Закон Герінга	Hering's law	una ley de Hering	Heringsches Gesetz
14. Гомеопатичне (лікарське) загострення	Homeopathic exacerbation homeopathic aggravation	retrocesión homeopática	Die homöopathische Exazerbation
15. Класична гомеопатія	Classical homeopathy	homeopatía clásica	Die klassische Homöopathie
16. Гомотоксикологі я	Homotoxicology	homotoxicología	Homotoxikologie, f
17. Діатез	Diathesis	diatesis	Diathese, f
18. Діагноз гомеопатичний	Homeopathic diagnosis	diagnosis homeopática	Die homöopathische Diagnose
19. Життєва сила	Vitality vital force	potencia vital	Vitalität, f
20. Ієрархія симптомів	Hierarchy of symptoms	jerarquía de síntomas	Die Hierarchie der Symptome
21. Ізопатія	Isopathy	isopatía	Isopathie, f
22. Матерія Медика	Materia Medica	Materia Medica	Materia Medica
23. Принцип малих доз	Principle of small doses	un principio de dosis pequeña	Das Prinzip der kleinen Dosen
24. Модальність	Modality	Modalidad	Modalität, f

25. Патогенез	Pathogenesis	patogenia	Pathogenese, f
26. Закон подібності	Law of similars	una ley de semejanza	Das Ähnlichkeitsgesetz; Das Gesetz der Ähnlichkeit
27. Реперторизація	Repertorization	repertorización	Repertorisierung, f
28. Симптом	Symptom	una síntoma	Symptom, n
29. Синдром	Syndrome	un síndrome	Syndrom, n
30. Супресія	Suppression	supresión	Suppression, f
31. Елімінація	Elimination	eliminación	Elimination, f
32. Транзиторний засіб	Transient method	un remedio transitorio	Die transiente Methode
33. Унітаризм	Unitarianism	unitarismo	Unitarismus, n
34. Біохімічна терапія	Biochemical therapy	una terapia bioquímica	Die biochemische Therapie
35. Хронічне захворювання	Chronic disease	una	Die chronische Krankheit
36. Доктрина гомеопатії	Homeopathy doctrine	una doctrina homeopática	Die Homöopathische Doktrin
37. Гомеотерапія	Homeotherapy	una terapia homeopática	Homöotherapie, f
38. Сугестивне лікування	Pithiatry	tratamiento sugestivo	Die suggestive Behandlung
39. Випробування ліків	Drug trial	ensayo clinico	Medikamentenstudie, f

40. Первинна реакція	Primary reaction	reacción primaria	Hauptreaktion, f
41. Супресія	Suppression	supresión	Suppression, f
42. Сукупність симптомів Песонін	Symptomatology	acumulación de síntomas	Symptomatologie, f
43. Потенція	Potency	potencia	Potenz, f
44. Потенціювання	Potentiation	potenciación	Potenzierung, f
45. Есенція гомеопатич	Homeopathic essence	esencia homeopática	Die homöopathische Essenz
46. Реперторіум	Repertory	un repertorio	Repertorium, n
47. Лікарський препарат	Medicinal drug	un medicamento	Heilmittelpräparat, m
48. Гомеопатичне розведення	Homeopathic dilutions	dilución homeopática	Die homöopathische Verdünnung
49. Монопрепарат	Mono-preparation	un monomedicamento	Monopräparat, n
50. Нозод	Nosode	un nosode	Nosoden, n
51. Загострення симптомів	worsening of symptoms	retrocesión de síntomas	Die Verschlechterung der Symptome
52. Погіршення	Decrement	exacerbación	Die Verschlechterung
54. Сифіліс	syphilis	syphilis	die Syphilis
55. розведення	scale, dilution,	una escala, dilución	die Verdünnung
56. етап потенціювання	stage of potentization;	Etape de Potenciación,	der Potenzierungsschritt
57. струшування,	shaking	la sacudida	das Schütteln

58. прувінг	proving,	proving,	die Arzneimittelprüfung
59. конституційний тип	constitutional type,	un tipo constitucional,	der Konstitutionstyp
60. гормон	hormone	hormona	das Hormon
61. протоплазма тварин	protoplasm of animals	protoplasma de animales	das Protoplasma von Tieren
62. ендокринна залоза,	endocrine gland	glándula endocrina	die endocrine Drüse

1 – лексичні одиниці для додатку 1 вибрані з таких лексико-графічних джерел: Словник гомеопатичних термінів (Луковенко, 2011), Diccionario de medicina natural: prevenir y curar de forma saludable (DMN, 2009). Fortaleciendo la medicina integrative (FMI), Repertorio (Guerrero, 2014), Diccionario de medicina natural: prevenir y curar de forma saludable (DMN, 2009), Repertorium der homeopathischen Arzneimittel (Kent, 2007), Repertory of the Homeopathic Materia Medica (Kent, 1990), Encyclopedia of Homeopathy: The Definitive Home Reference Guide to Homeopathic Self-Help Remedies & Treatments for Common Ailments (Lockie, 2000), Wörterbuch für Homeopathen. Englisch-Deutsch, Deutsch-Englisch (Neumann, 1997), Omas Lexikon der Kräuter und Heilpflanzen - Mit ausgewählten homöopathischen Substanzen (OLKH, 2005), A dictionary of homeopathic medical terminology (Yasgur, 1994).

ДОДАТОК Б. Гомеопатична сировина рослинного походження

Таблиця 2.

Українська	English	Español	Deutsch
1. бараняча трава	lamb grass	pasto de cordero,	das Lammgras
2. олеандр	oleander	Adelfa	der Oleander
3. ромашка	chamomile	manzanilla,	die Kamille
4. кава	coffee	Café	der Kaffee
5. чорна бузина	black elderberry	saúco negro	der Holunder
6. барбарис звичайний	barberry	agracejo	die Berberitze
7. конопля	hemp	Cáñamo	der Hanf
8. чистотіл	celandine	celidonia	das Schöllkraut
9. алое	aloe	aloe	die Aloe
10. мускатний горіх	nutmeg	nuez moscada	die Muskatnuss
11. щавель	sorrel	acedera	der Sauerampfer
12. шафран	saffron	Azafrán	der Safran
13. стручковий перець,	capsicum	pimiento	der Paprika
14. тютюн	tobacco	Tabaco	der Tabak
15. канадська ялинка	Canadian Christmas tree	árbol de Navidad canadiense	kanadischer Weihnachtsbaum
16. лютик	buttercup	botón de oro	Butterblume
17. агава	agave	Agave	Agave
18. часник посівний	sowing garlic	siembra de ajo	Knoblauch
19. блювотний камінь	vomit stone	piedra de vómito	Erbrochenes
20. овес посівний	oats	Avena	Hafer
21. бамбук	bamboo	Bambú	Bambus
22. маргаритка	daisy	margarita	Gänseblümchen

23. дика капуста	wild cabbage	col silvestre	Wildkohl,
24. календула	calendula	caléndula	Ringelblume
25. динне дерево	melon tree	melón	Melonenbaum
26. лимон	lemon	limón	Zitrone
27. оленячий мох	deer moss	musgo de venado	Hirschmoos
28. кока	coca	coca	Koka
29. кавун	watermelon	sandía	Wassermelone
30. куркума	turmeric	cúrcuma	Kurkuma
31. звичайний дощовий гриб	rain mushroom	hongo de lluvia	Regenpilz
32. пшениця	wheat	trigo	Weizen
33. барвінок	periwinkle	bígaro	Immergrün
35. іванчай	ivan tea	té de ivan	Iwan-Tee
36. евкаліпт	eucalyptus	Eucalipto	Eukalyptus
37. інжир	figs	higos	Feigen
38. індійські боби	Indian beans	frijoles indios	Bohnen
39. цукор	sugar	azúcar	Zucker
40. кактус	cactus	cactus	Kaktus
41. мімоза	mimosa	Mimosa	Mimose
42. котяча лапка	cat's paw	pata de gato	die Katzenpfote
43. левова паща	snapdragon	La boca de dragón	das Löwenmaul
44. вороняче око	herb-paris (true lover's knot)	ojo de cuervo	die Einbeere,
45. канадська вовча стопа	bloodroot	la sanguinaria	die Kanadische Blutwurzel

2 – лексичні одиниці для додатку 1 вибрані з таких лексико-графічних джерел: Енциклопедія лікарських рослин. Великий довідник лікарських рослин, Lockie, A. (2000). Encyclopedia of Homeopathy: The Definitive Home Reference Guide to Homeopathic Self-Help Remedies & Treatments for Common Ailments,

Omas Lexikon der Kräuter und Heilpflanzen – Mit ausgewählten homöopathischen Substanzen (2005),
Diccionario de medicina natural : prevenir y curar de forma saludable (2009), Wörterbuch Wortbedeutung.info.

ДОДАТОК В. ТГ «Системи організму», «Органи» і «Хвороби»

Таблиця 3.

Українська	Англійська	Іспанська	Німецька
<i>Частини тіла</i>	<i>Body Parts</i>	<i>Partes del Cuerpo</i>	<i>Die Körperteile</i>
молочні залози, груди	a breast	un seno, pecho	Brastdrüse
грудна клітка	a chest	un pecho	Thorax
куприк	a coccyx	un coxis	Steißbein
пах	a groin	un ingle	Leiste
щелепа	a jaw	una mandíbula	Kiefer
потилиця	a nape	una nuca	Nacken
пупок	a navel	un ombligo	Nabel m
ніздря	a nostril	una ventana nasal	Nasenloch
шлунок	a stomach	un estómago	Magen
язик	a tongue	una lengua	Zunge
мигдалик	a tonsil	una amígdala, angina	Tonsille
горло	a throat	una garganta	Gurgel
шия	a neck	un cuello	Hals
Адамове яблуко	an Adam's apple	una manzana de Adán	Adamsapfel
аденоїди	adenoiditis 4dictionary-	Adenoiditis	Adenoiditis
артерія	an artery	una arteria	Arterie
спина	a back	una espalda	Rücken
вушна перепонка	an ear drum	un tímpano del oído	Trommelfell, n
повіка	an eyelid	un párpado	Augenlid n
ніготь	a nail	una uña	Nagel m
піднебіння	a palate	un paladar	Gaumen m
<i>Травна система</i>	<i>Digestive system</i>	<i>Sistema digestivo</i>	<i>Verdauungstrakt, m</i>
апендикс	an appendix	apéndice	Appendix
жовчний міхур	a gallbladder	una vesícula biliar	Gallenblase
кишка	an intestine	un intestino	Intestinum
підшлункова залоза	a pancreas	un páncreas	Pankreas
пряма кишка	a rectum	un rectu	Rektum

апетит	an appetite dictionary-	apetito	Appetit
відрижка	a belching	eructo	Eruktion
ботулізм	botulism	botulismo	Botulismus
булімія	bulimia	bulimia	Bulimie
дієта	a diet	una dieta	Nahrungsration f
травлення	digestion	digestión	Digestion f
травний тракт	a digestive tract	un tubo digestivo	Verdauungssystem n
дифтерія	diphtheria	difteria	Diphtherie f
диспепсія, розлад травлення	dyspepsia	dispepsia	Dyspepsie f
дизентерія	dysentery	disentería	Dysenterie f
ентерит	enteritis	Enteritis 18	Enteritis f
харчове отруєння	food poisoning	intoxicación alimentaria 19	Nahrungsmittelvergiftung f
шлунковий сік	gastric juice	jugo gástrico	Magensaft m
гастрит	gastritis	gastritis	Gastritis f
гастроентерит	gastroenteritis	gastroenteritis	Gastroenteritis f
гепатит	hepatitis	hepatitis	Hepatitis f
гикавка	a hiccups	Hipo	Singultus m
розлад шлунку	indigestion	indigestión	Indigestion f
кишкові паразити	intestinal parasites	parásitos intestinales	Parasiten, pl
непереносимість лактози	lactose intolerance	intolerancia a la lactosa	Laktoseintoleranz, m
метаболізм	metabolism	metabolismo	Metabolismus m
нудота	nausea	náusea	Brechreiz m
панкреатит	pancreas	páncreas	Pancreas n
перитоніт	peritonitis	peritonitis	Peritonitis f
слина	saliva	saliva	Speichel m
шлунковий газ	stomach gas	gases en el estómago	Magensäure, f
випорожнення,	stool	excremento	Stuhl m
<i>Опорно-рухова система</i>	<i>Skeletal system</i>	Sistema de Oseo	Das Bewegungssystem
кістка	a bone	un hueso	Knochen, m
ключиця	a clavicle	una clavícula	Schlüsselbein, n
стегно	a femur	un fémur	Hüfte, f

таз	a pelvis	un pelvis	Becken , n
ребро	a rib	una costilla	Rippe , f
хрестець	a sacrum	un sacro	Kreuzbein , n
скелет	a skeleton	un esqueleto	Leiche , f
череп	a skull	un cráneo	Schädel , m
грудна кістка	a sternum	un esternón	Die Brustbeinleiste , f
хребет	a vertebrae	una vértebra	Rückgrat , n
хрящ	a cartilage	un cartílago	Knorpel m
остеохондроз	osteochondrosis		Osteochondrose f
спинний хребет	a spine	una espina vertebral	Dorn m
лопатка	a shoulder blade	una paletilla	Schulterblatt n
фаланга	a phalanx	una falange	Phalanx
ішиас	sciatica	Ciática	Ischias f
радикуліт	radiculitis	radiculitis	Radikulitis f
кінцівка	a limb	una extremidad	Glied n
вивих	a dislocation	dislocación	Dislokation
зв'язка	a ligament	un ligamento	Ligamentum
суглоб	a joint	una coyuntura	Gelenk n
сухожилля	a tendon	un tendón	Tendo m
<i>Репродуктивна система</i>	<i>Reproductive System</i>	<i>Aparato reproductor</i>	<i>Sistema Reproductivo</i>
шийка матки	a cervix	un cuello uterino	cervix
Фаллопієві труби	fallopian tube	trompas de Falopio	Tuba f Fallopii
геніталії	genitals	genitales	Genitalien n pl
яєчники	ovaries 4	ovarios	Eierstöcke, pl
матка	an uterus	un útero	Uterus m
яєчко	an epididymis	un epidídimo	Epididymis f
	glans	un glande	Glans f
	a prostate gland	una próstata	Prostata f
мошонка	a scrotum	un escroto	Scrotum n

	seminal vesicles	vesículas seminales	Semenblaschen n
яєчка	testicles	testículos	Testis m
сєча	urine	Orina	Urin
сєчєвї шляхи	urinary tract	vías urinarias (multitran.com)	Harntrakt m
сєчєвїпєскання	urination	diuresis (multitran.com)	Urinieren n
урєлїтїаз	urolithiasis		Urolithiasis f
урєсєпсїс	urosepsis	una sepsis urinaria реверсє	Urosepsis f
сєчєвїй мїхур	an urinary bladder	una vejiga (multitran.com)	Hrnblase f
<i>Дїхальна система</i>	<i>Respiratory system</i>	<i>Sistema Respiratorio</i>	<i>Das Atmungssystem</i>
дїхальнї шляхи	airways	vias respiratorias	Luftwege m pl
бронхи	bronchi	brónquio	Bronchien, pl
дїафрагма	a diaphragm	diafragma	Diaphragma n
лєгєня	a lung	un pulmón	Lunge f
трахея	a trachea	una tráquea	Trachea f
кашєль	cough	tos	Husten m
дїхання	breathing	problema respiratorio	Atmen n
носєглєтка	a nasopharynx	una nasofaringe	Nasopharynx m
задїшка	dyspnea	disnea	Dyspnoe f
тубєркулєз	tuberculosis	tuberculosis	Tuberkulose f
бронхїт	bronchitis	bronquitis	Bronchitis f
<i>їмунна система</i>	<i>Immune system</i>	<i>Sistema inmunitario</i>	<i>Das Immunsystem</i>
тємпєратурє	temperature	temperatura	Temperatur f
їмунїтєт	immunity	inmunidad	Immunität m
лїмфатїчна система	a lymphatic system	sistema linfático	Lymphatisches System n
лїмфєцїт	a lymph cell	un linfocito	Lymphozyt m
мїгдалїк	tonsil	una amígdala	Tonsille f
кїстковїй мозєк	a bone marrow	una médula ósea	Knochenmark n
сєлєзїнка	a spleen	un bazo	Milz f

лімфовузол	a lymph gland	un nódulo / ganglio linfático	Lymphknoten m
печінка	a liver	un hígado	Leber f
імунна реакція	an immune response	inmunorreacción	Immunereaktion f
алергія	allergy	alergia	Allergie f
<i>Покривна система</i>	<i>Integumentary system</i>	<i>Sistema integumentario</i>	<i>Haut und Hautanhangsgebilde</i>
абсцес	an abscess	absceso	Abszeß
синяк	a bruise	un moretón	Ekchymose f
дерматит	dermatitis	dermatitis	Dermatitis f
псоріаз	psoriasis	psoriasis	Psoriasis f
герпес	herpes	Herpes	Herpes
гіпергідроз	hyperhidrosis	hiperhidrosis	Hyperhidrosis f
екзема	eczema	eczema	Ekzem n
алопеція	alopecia	alopecia	Alopezie f
себорея	seborrhea	seborrea	Seborrhoe f
лупа	dandruff	caspa	Kopfschuppen f pl
пігментація	pigmentation	pigmentación	Pigmentierung f
вітіліго	vitiligo	vitiligo pevepco	Vitiligo f
веснянки	freckles	pecas	Epheliden f pl
папілома	a papilloma	una papiloma	Papillom n
грибок	fungus	hongo	Fungus m
<i>Серцево-судинна система</i>	<i>Circulatory System</i>	<i>Sistema Circulatorio</i>	<i>Das Herzkreislaufsystem</i>
тахікардія	tachycardia	taquicardia	Tachykardie f
аритмія	arrhythmia	arritmia	Arrhythmie f
аорта	an aorta	una aorta	Aorta f
вена	a vein	una vena	Vena f
артерія	an artery	una arteria	Arterie f
серце	a heart	un corazón	Herz n
гіпертонія	hypertension	hipertensión	Hypertension f
гіпотонія	hypotension	hipotensión	Hypotension f
порок серця	a heart disease	una enfermedad cardíaca	Herzfehler , m

серцевий напад	a heart attack	un ataque al corazón 22	Herzinfarkt , m
кровообіг	circulation of the blood	circulación 12	Zirkulation f
капіляр	a capillary	un capilar 10	ein Kapillargefäß , m
ендокардит	endocarditis	endocarditis 17	Endokarditis , m
атеросклероз	atherosclerosis	aterosclerosis (Atherosklerose f
тромбоз	thrombosis	trombosis	Thrombose f
серцева астма	cardiac asthma	una asma cardiaco	Herzasthma n
задишка	dyspnea	una falta de aliento	Dyspnoe f
биття серця	heartbeat	latido del corazón	Herzschlag , m
зупинка серця	a cardiac arrest	un paro cardíaco	Herzstillstand m
<i>Ендокринна система</i>	<i>Endocrine system</i>	<i>Sistema endocrino</i>	<i>Endokrines System</i>
щитовидна залоза	a thyroid gland	un tiroides	Schilddrüse f
гіпотеріоз	hypothyroidism	hipotiroidismo	Hypothyreoidismus m
тиреотоксикоз	thyrotoxicosis		Thyreotoxikose f
гормон	a hormone	una hormona	Hormon n
гіпофіз	a pituitary	una pituitaria	Hypophyse f
гіпоталамус	a hypothalamus	un hipotálamo	Hypothalamus m
наднирник	an adrenal gland	una glándula suprarrenal	Nebennieren f pl
адреналін	adrenaline	adrenalina	Adrenalin n
кортизол	cortisone	cortisona	Cortison n
зоб	goiter	un bocio	Kropf m
тремор	tremor	temblor	Tremor m
потіння	sweat	sudores	Schweiß m
діабет	diabetes	diabetes	Diabetes m
ожиріння	obesity	obesidad	Obesität f
гірсутизм	hirsutism	hirsutismo	Hirsutismus m
кретинізм	cretinism	cretinismo	Kretinismus m
тиреодит	thyroiditis	tiroiditis	Thyreoiditis f
	<i>Senses</i>	<i>Sentidos</i>	<i>Sinnesorgane</i>
чуття	hearing	oído	Hören n 230

зір	sight	vista	Sehen n
нюх	smell	olfato	Geruch m
смак	taste	gusto	Geschmack m
дотик	touch	tacto	Tastsinn m
<i>Ознаки та симптоми</i>	<i>Signs and symptoms</i>	<i>Señales y sintomas</i>	Anzeichen und Symptome
тривожність	anxiety	ansiedad Microsoft Word -	Angst f
анемія	anemia	anemia	Anämie , f
злість	anger	mal genio	Wut
апатія	apathy	apatía	Apathie f
асфіксія	asphyxia	asfixia,	Asphyxie f
атрофія м'язів	atrophy of muscles	atrofia muscular	Muskelschwund, m
біль у спині	backache	dolor de espalda	Rückenschmerzen , pl
задишка	bad breath, halitosis	mal aliento	Kurzatmigkeit , f
облисіння	baldness, bald	calvicie	Alopezie f
відрижка	belching	eructo	Eruktion f
кровотеча	bleeding	sangrar	Blutung f
сліпота	blindness	ceguera	Blindheit f
пухир	a blister	una ampolla	Blasé f
ціаноз	byanosis	cianosis	Zyanose f
розмитий зір	blurred vision	vista nublada	Verschwommensehen, n
кома	coma	coma	Koma n
запор	constipation	estreñimiento	Konstipation f
конвульсії	convulsions	convulsiones	Konvulsion f
косоокість	cross-eye	estrabismo	Esotropie f
глухота	deafness	sordera	Taubheit f
делірій	delirium	delirio	Delirium n
перебувати в депресії	depressed	deprimido	depressiv
запаморочення	dizziness	mareo	Vertigo f
диспепсія	dyspepsia	dispepsia	Dyspepsie f
водянка	edema	edema	Wassersucht f
ейфорія	euphoria	euforia	Euphorie

втрата свідомості	fainting	desmayo	Bewusstlosigkeit , f
фіброїд	a fibroid	un fibroid	krankhafte Vermehrung des Bindegewebes

3 – лексичні одиниці для додатку 1 вибрані з таких лексико-графічних джерел: Dictionary of health related terms (DHRN), English-Spanish dictionary of health related terms (ESDHRT), Springer Großwörterbuch Medizin – Medical Dictionary Deutsch-Englisch/English-German (Reuter, 2001), Fortaleciendo la medicina integrative (FMI), Das Wörterbuch medizinischer Fachausdrücke. Bedeutung, Aussprache, Herkunft, Rechtsschreibung, Silbentrennung, Synonyme und Abkürzungen (Duden).

Рисунок 2. Тематична підгрупа body system

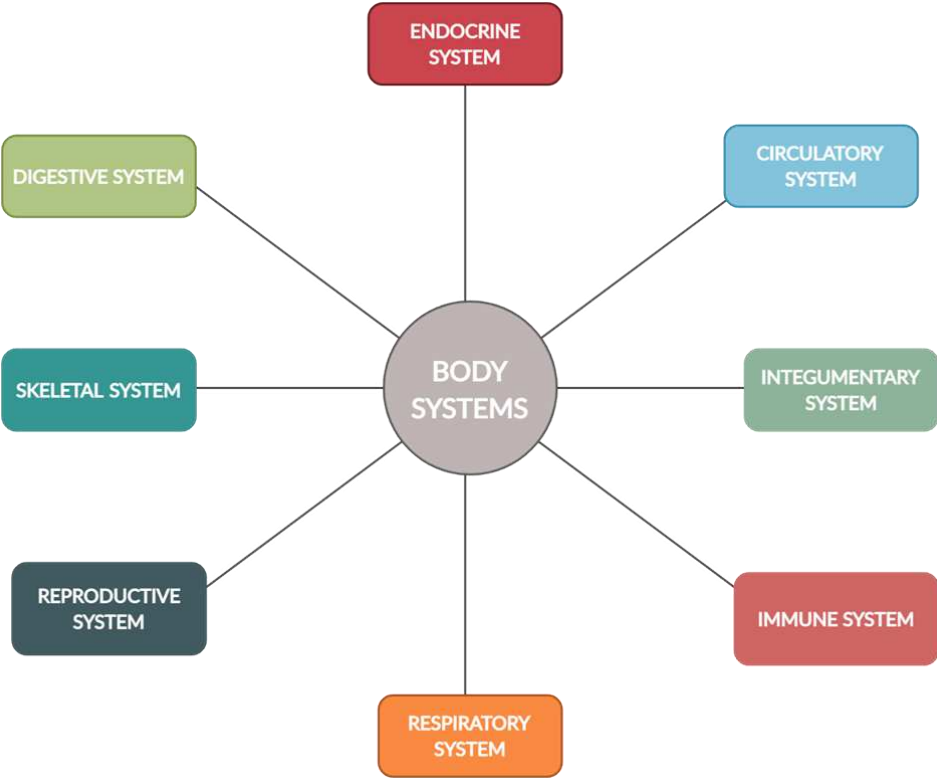

Рисунок 3. Тематична підгрупа das Körper Systeme

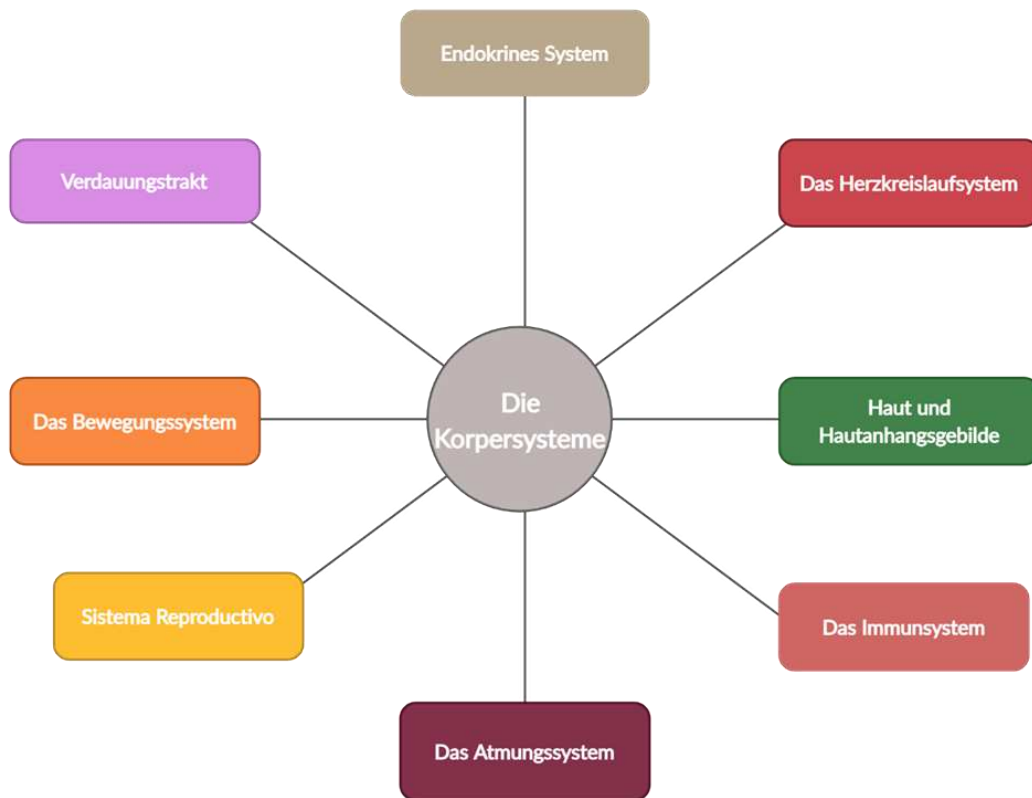

Рисунок 4. Тематична підгрупа sistemas corporales

